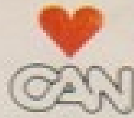
İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ: 4

CLEA

Lawrence Durrell

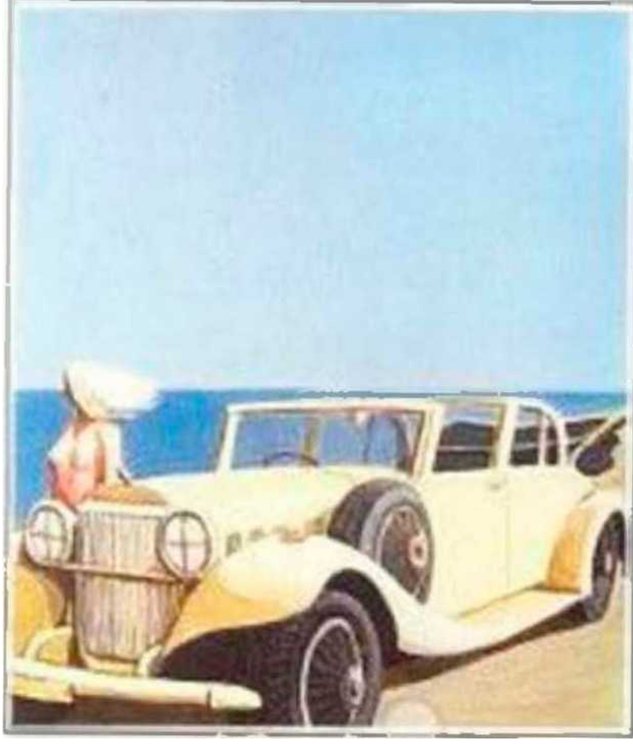


Türkçesi
ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ: 4

CLEA

Lawrence Durrell



Türkçesi

ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

CLEA

Lawrence Durrell

Dördüncü Kitap

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

1. basım: 1983, Can
2. basım: 1993, Can
3. basım: 2000, Can

ISBN 975-510-460-7

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevi'nde basıldı. (2000)
Cilt: ZE Ciltevi
Dizgi: Bedriye Başkan

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

Dördüncü Kitap

CLEA

Lawrence Durrell

ROMAN

Türkçesi

ÜLKER İNCE

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Ankara Caddesi 40, Kat 2, Cağaloğlu, İstanbul

Telefon: 5286113

Lawrence Durrel, 1912 yılında Hindistan'da doğdu. Genç yaşta İngiltere'ye geldi. Dışişleri Bakanlığında çeşitli görevler üstlendi. Kıbrıs Hükümetinde görev aldı, Kıbrıs'taki yaşamını *Acı Limonlar* adlı yapıtında dile getirdi. Yapıtlarında Yunan kültürü ile Akdeniz manzaralarının etkisi görülür. İskenderiye Dörtlüsü Durrell'ı üne kavuşturan yapıttır. *Tunc* (Ne Zaman) ve *Nunquam* (Asla) adlı romanlarından sonra Avignon Beşlisini kaleme aldı. İskenderiye Dörtlüsü modernizmin önemli bir kalıbına oturmakta ve ana teması olarak sanatın yaşam üzerindeki kontrolünü almaktadır. Sanat burjuva ahlakına ve bu ahlakı inşa eden baskılara meydan okur. Avignon Beşlisi ise yazarın 1974-85 yılları arasında yayınladığı beş kitaptan oluşur.

Babama

YAZARIN AÇIKLAMASI

*JUSTİNE, BALTHAZAR ve MOUNTOLIVE’’*ın devamı olan bu kitap tek bir yapıt olarak değerlendirilmesi öngörülmüş romanların dördüncüsüdür. Hepsi birden ‘İskenderiye Dörtlüsü’nü oluştururlar; tanımlayıcı bir altbaşlık olarak *“bir sözcük süremi”*[1] de kullanılabilirdi. BALTHAZAR’ın başındaki notta kitapların biçimiyle ilgili amaçlarımı açıklamıştım.

Romanlardaki kişileri ve durumları dizi gibi sürdürme olanaklarından bazılarını bu cildin sonundaki çalışma notlarında kısaca belirttim - ama bunu yapmaktaki amacım, dizinin sonsuza dek uzatılması durumunda bile sonucun asla bir *roman fleuve*[2] (eldeki malzemenin bir dizi biçiminde yayılması) olmayacağını, ‘sözcük süremi’nin bir parçası olarak kalacağını göstermekti. Dörtlü’nün ekseni tam ve doğru olarak yerleştirildiyse, kesinlik ve uygunluğundan hiçbir şey yitirmeksizin her yöne ışık saçacaktır sürem. Ama, temelde, şu dört ciltlik takıma bitmiş bir bütün gözüyle bakılabilir.

Doğanın niteliklerinin en başta geleni, en güzeli
devinimdir; doğayı sürekli kaynattıran odur,
ama bu devinimin sürekliliğini sağlayan şey suçlardır,
onu ancak suçlar ayakta tutabilir.

D.A.F. DE SADE

BİRİNCİ BÖLÜM

I

O yıl portakallar her zamankinden daha boldu. Parlak, yeşil yapraklı kameriyelerin içinde fener gibi parlıyor, yukarıdaki güneşli korunun arasından göz kırpıyorlardı. Sanki bu küçük adadan ayrılışımızı kutlamak istemişlerdi - çünkü çoktandır Nessim'den beklenen haber sonunda geldi. Yeraltı dünyasına bir çağrı gibi. Benim için, sürekli olarak, düşle gerçeklik arasında gidip gelmiş, salt adının uyandırdığı şiirsel imgeler ve madde arasında sallanıp durmuş olan o kente beni acımasızca geri çeken bir haber. Bir anı, dedim kendi kendime, kâğıt üzerinde henüz yarı yarıya gerçekleştirilmiş arzuların, sezgilerin yalanladığı bir anı. İskenderiye, belleğin başkenti! Bütün bu yazdığım şeyler yaşayanlardan, ölülerden ödünç alınmıştı, sanki sonunda ben de, hiçbir zaman bitmemiş, postalanmamış bir mektubun ek notu olmuştum...

Oradan ayrılalı ne kadar oluyor? Hiç hesaplamıyordum, oysa bir ben'i bir başka ben'den, bir günü ötekinden ayıran sonsuzluklar konusunda takvim zamanı yeterince ipucu veriyordu, ben bu süre içinde hep orada yaşamıştım, gerçekten, yüreğimdeki, beynimdeki İskenderiye'de. Bir zamanlar hepimiz onun ayrılmaz birer parçasıydık, orada utkular yaşamış, yenilmiştik; yazdığım her satırla, yüreğimin her atışıyla kendimi o tuhaf varlığın eline bırakmıştım. Anlamı kuşatmaya almış düşüncelerin fırça dokunuşlarıyla değişen, kimlik için gürültü koparan kadim bir kent; orada, Afrika'nın kara, dikenli, dağlık burunlarında, üzerinde yaşanan yerin hoş kokulu gerçeği, geçmişin çiğnenmesi olanaksız acı otu, belleğin özü. Tümüyle yitip gitmeden önce geçmişi bir kez daha yakalamak, düzenlemek, ona notlar düşmek için kolları sıvamıştım - hiç değilse bu işe girişmiştim. Başaramadım (belki de başarmak olanaksızdı?) - çünkü tam sözcüklerle bir yüzünü mumyaladığım sırada yeni bilgiler işin içine karışıyor, ilişkilerin çerçevesi kırılıyor, her şey darmadağın oluyor, ancak hiç umulmadık, önceden kestirilemeyecek biçimlerde yeniden bir araya geliyordu...

"Gerçeği yeniden biçimlemek," ...bir yere böyle yazmışım; gerçekten de, küstahça, haddini bilmezce sözler bunlar - çünkü ağır ağır dönen

çarkının üzerinde bizi biçimleyen, bozup yeniden yapan gerçekliktir. Bu perde arası ada deneyimimden kazancım olduysa belki de kentin gizli doğrusunu yazmakta tam bir başarısızlığa uğradığım için olmuştur. Şimdi de zamanın doğasıyla yüz yüze gelmiştim, insan ruhunun o hastalığıyla. Kâğıt üzerinde yenilgiyi kabul etmek zorundaydım. Ama yazmak beni, bir anlamda, şaşılacak bir biçimde çoğaltmıştı; imgelemin dipsiz mağaralarına birer birer gömülüp yok olan sözcüklerin *başarısızlığı.* Çok pahalı bir yaşamaya-başlama biçimi, evet; ama zaten, kendini yakalamaya çalışmanın bu garip teknikleriyle beslenmiş özel yaşamlar çeker biz sanatçıları.

Peki ama... ben değiştiysem, ya dostlarım - Balthazar, Nessim, Justine, Clea - ne durumdalar acaba? Böyle bir zaman aralığından sonra onların ne gibi yönlerini fark edeceğim acaba, yeni bir kentin, şu anda bir savaşın içinde yüzen bir kentin havasına yeniden girdiğim zaman? İşte güçlük buradaydı. Bir şey söyleyemezdim. Kaygılarım, içimde Çoban-yıldızı gibi titreşiyordu. Yeni imgeler, yeni kentler, yeni durumlar, yeni aşklar adına, düşlerimin bin bir güçlükle kazanılmış topraklarından vazgeçmem kolay değildi. O yerle ilgili düşlerime saplantılı biri gibi sarılır olmuştum... Bulunduğum yerde kalmak, diye düşünüyordum, acaba daha akıllıca olmaz mıydı? Belki. Ama gitmem gerektiğini biliyorum. Gerçekten de *hemen bu gece* gitmeliydim! Bu düşünceyi kavramak behim için çok güçtü, o yüzden kendi kendime yüksek sesle fısıldamak zorunluğunu duydum.

Ulak geldikten sonraki on günü altın bir bekleyiş suskunluğu içinde geçirdik; hava da buna uydu, birbirini izleyen masmavi günler, rüzgârsız denizler yüzümüze güldü. İki doğa görünümünün ortasında duruyorduk, birinden ayrılmaya gönülsüz, ama ötekiyle karşılaşmak için sabırsızlanarak. Bir kayalığın kıyısındaki martılar gibi dengelenmiş. Başka başka imgeler, daha şimdiden düşlerimde birbirlerine karışmaya, birbirlerinin önüne dikilmeye başladı. Bu ada evi, örneğin, puslu gümüş rengi zeytin ağaçları, kırmızı ayaklı kekliklerin dolaştığı badem ağaçları... Pan’ın keçi yüzüne benzer yüzünden başka hiçbir şey göremeyeceğiniz sessiz orman açıklıkları. Buranın basit biçimleri, parlak renkleri bizi sıkboğaz eden öteki önsezilerle karışamazdı. (Yıldız yağmurlu bir gökyüzü, ıssız kumsallarda dalgaların zümrüt renkli gelgiti, güneyin beyaz yollarında martı haykırışları.) Bu Yunan dünyası daha şimdiden unutulmuş kentin kokularının saldırısına uğruyordu - terleyen gemi kaptanlarının doyasıya içki içtikleri, çatlayıncaya

kadar yemek yedikleri, uysal bakışlı Arap cariyelerin kolları arasında fıçı gibi gövdelerinin bütün kösnüsünü boşaltırken halsiz düştükleri dağlık burunlar. (Aynalar, gözleri kör edilmiş kanaryaların yürek paralayıcı tatlı sesleri, nargilelerin gülsuyu kâselerinde hava kabarcıkları, tefarikotu ve tütsü kokuları.) Birbirlerini kerttiriyorlardı, bu uzlaşmaz düşler. Dostlarımı tekrar görüyordum (artık ad olarak değil), bu ayrılığın bilgisinin ışığıyla yeniden aydınlanmış olarak. Benim yazdıklarımdan türemiş gölgeler değildiler artık, yeniden canlanmışlardı - ölüler bile. Geceleri gene Melissa'yla (pişmanlıkların ötesindeydi artık, çünkü düşlerimde bile onun ölü olduğunu biliyordum) o büklüm büklüm sokaklarda, kol kola mutluluk içinde yürüyordum; makas gibi dar bacaklarıyla sallantılı bir yürüyüşü vardı. Her adımda kalçasını benimkine yapıştırma alışkanlığı. Şimdi her şey gözüme sevimli görünüyordu - hatta tatil günleri giydiği ucuz ayakkabıları, eski pamuklu entarisi bile. Boynundaki aşk ısırığının hafif morluğunu pudrayla kapatamamıştı... Sonra gözden kayboldu, üzüntülü bir feryada uyandım. Zeytin ağaçlarının arasından gün ağarıyor, kımıltısız yaprakları gümüşlüyordu.

Sonra, bir noktada ruh huzuruma yeniden kavuştum. Bundan ayrılmadan önceki şu bir avuççuk mavi günler - onların değerini bildim, basitliklerinin tadını bol bol çıkardım: Eski ocakta yanan zeytin odunları, ocağın rafında duran, en son kaldırılacak olan Justine portresi, kullanılmaktan eskimiş masanın, iskemlenin, yeni açan kuzukulaklarıyla dolu mavi emaye tasın üstünde oynaşan alevler. Kentin bununla ne ilişkisi vardı - yeni açmış top top badem çiçekleriyle kış arasında sarkan bir ipin ucunda sallanan bu Ege ilkyazıyla? Bir sözcükten başka bir şey değildi, fazla bir anlam taşımıyordu, bir düşün kıyılarına çiziktirilmiş ya da yürek atışlarının yansıttığı istekten başka bir şey olmayan zamanın alışılmış müziğinin ahengine uyarak zihinde yinelenen bir sözcük. Gerçekten de çok sevmeme karşın orada kalacak gücü kendimde bulamıyordum; artık nefret ettiğimi bildiğim o kent bana değişik bir şey sunuyordu- damgasını taşıdığım yaşam deneyiminin yeni bir değerlendirmesi. Bir daha dönmemecesine ayrılabilmek, oradan kurtulmak için oraya bir kez daha dönmek zorundaydım. Zamandan söz ettiysem, zamanın elinden kurtulan o ıssız alanlarda oturmayı sonunda öğrenmeye başlayan bir yazar olarak söz ettim - deyim yerindeyse, saatin tik takları arasında yaşamaya başlayan. Ortak öykümüzün gerçek tarihi olan sürekli şimdi, yani insan zihni; geçmiş

öldüğü, geleceği yalnızca arzu ve korku temsil ettiği zaman, ölçülmeyen, geçip gitmesine seyirci kalınamayan o geçici an ne olacak? Çoğumuz için Şimdi denen şey, perilerin o büyülü şölen sofrası gibidir - daha ağzımıza bir lokma bir şey koyamadan önümüzden kaçırılır. Olen Pursewarden gibi ben de çok yakında bütün yüreğimle şunu söyleyebilmeyi umuyordum: “Kendi kendine, ‘Gerçek yaşam hangi noktada başlar?’ sorusunu hiç sormamış olan insanlar için yazmıyorum ben.”

Deniz kıyısında yüksek, düz bir kayanın üzerine uzanmış, portakal yerken zihnimden geçen başıboş düşünceler, çevremi kuşatan şu koyu yalnızlık, çok yakında, büyük gölün Firavunlara özgü bronz ışığında yaralı bir sürüngen gibi yatmış ısınan İskenderiye’nin gök mavisi, yorucu düşlerinin burgacında yok olacak, kent tarafından yutulacaktı. Gövdelerini aynalara, şiirlere, birbirlerini sıyırıp geçen genç oğlan ve kadın sürüsüne, damardaki iğneye, afyon ağızlığına, yaşayan ölülerin tutkusuz öpüşlerine bırakıp giden, tarihin büyük kösnü ustaları. İmgelemimde o sokaklardan yeniden geçerken o sokakların yalnızca insanlık tarihine değil, yüreğin duygulanımlarının bütün biyolojik aşamalarına uzandığını anladım - Kleopatra’nın boyalı esrikliklerinden (üzüm asmasının burada, Toposiris yakınlarında bulgulanması ne tuhaf) Hypatia’nın yobazlığına kadar (solmuş asma yaprakları, şehidin öpüşleri). Sonra daha garip konuklar... Rimbaud, Sarp Yol’un yolcusu, kemeri altın paralarla dolu, buralarda yürüdü. Sonra bütün o öteki esmer düş yorumcuları, politikacılar, hadımlar, parlak tüylü kuş sürülerini andırıyorlardı. Acıma, istek ve korku arasında dostlarımın, roman kişilerimin yüzleriyle dolu kentin bir kez daha önümde uzandığını gördüm. Onu bir kez daha, ama son kez yaşamam gerektiğini biliyordum.

Gene de tuhaf bir ayrılık olacaktı bu, hiç umulmadık küçük ayrıntılarla dolu - gümüşi takım elbiseli, yakası çiçekli, ceketinin koluna kokulu mendil sıkıştırılmış ulağımızın bir kambur oluşundan söz etmek istiyorum! Ara sıra balık, şarap ya da renkli yumurta gibi armağanları kırmızı atkısına sarıp getiren Athena dışında bugüne kadar bizim buradaki varlığımızı bilmezden gelmek inceliğini göstermiş olan küçük köyün birden hareketlenişi. Bizim gidişimizi görmeye Athena da dayanamıyordu; küçük dengimize konan bir eşyayla birlikte sert, yaşlı, kırışık yüzünü buruştura buruştura ağladı. “Hiç konukseverlik göstermeden sizin böylece gitmenize razı olamazlar,” diye yineliyordu iratla. “Köylüler sizin böyle gitmenize izin vermezler.” Bize bir güle güle yemeği verilmeliydi.

Çocuğa gelince, ona bu yolculuğu (aslında kendisinin bütün yaşamını) peri masalı imgeleriyle anlatmayı başarmıştım. Kaç kez yinelemiştim, ama öykü gene de bayatlamamış-tı. Oturur, gözlerini portreye diker, dikkatle dinlerdi. Buna çoktan hazırdı, benim yaptığım renkli tabloların dizildiği galeride kendi yerini almak için can atıyordu. Bir zamanlar ait olduğu, şimdi yeniden döneceği o düşsel dünyanın karışık renklerini içine emmişti - belli insanlarla dolu bir dünya -esmer bir korsan-prens baba, karaşın bir üvey anne, çok güzel bir kraliçe...

"İskambil kâğıdındaki gibi."

"Evet. Maça kızı."

"Adı da Justine."

"Adı Justine."

"Resimde sigara içiyor. Beni babamdan daha çok mu sevecek, yoksa daha az mı?"

"İkinizi de sevecek."

Söylence ya da alegori deyimleri dışında başka bir şeyle anlatmak olanaksızdı bunu ona - çocuk güvensizliğinin şiiri dışında bir şeyle. Ailesinin, atalarının (tanrılar ya da müneccimler ölçeğinde büyütülmüş) portrelerini çizecek olan bu Mısır meseliyle ona her şeyi aktarmıştım. Ama zaten yaşamın kendisi de, yaşımız büyüdükçe daha güç anlar olduğumuz bir peri masalı değil miydi? Her neyse. Daha şimdiden iliklerine kadar babasının imgesiyle doluydu.

"Evet, her şeyi anlıyorum."

Başını sallayıp içini çekerek bütün renkli imgeleri zihnindeki gömü sandığında biriktiriyordu. Ölen annesi Melissa'dan gittikçe daha az söz eder olmuştu, ettiği zaman da ben gene aynı biçimde, öyküden yola çıkarak yanıtlıyordum; ama o soluk yıldız, çoktan ufkumuzun altına, ölümün suskunluğuna gömülmüş, sahnenin önünü ötekilere - yaşayan dünyanın iskambil kâğıdı kişilerine -bırakmıştı.

Çocuk suya bir mandalina atmış, mandalinanın yavaş yavaş küçük çukurluğun kumlu tabanına yuvarlanışını eğilip izlemişti. Akıntının iniş çıkışlarıyla dürtüklenen mandalina küçük bir mum alevi gibi titreşiyordu orada.

"Bak, gidip alacağım onu."

"Olmaz, deniz buz gibi, soğuktan ölürsün."

"Bugün soğuk değil. Bak."

Bir susamuru yavrusu gibi yüzebiliyordu artık. Burada, denizin üstündeki düz kayada otururken, onda Melissa'nın uçları hafifçe çekik, korkusuz gözlerini tanımak hiç de zor değildi; bazen de, babası Nessim'in köşe bucakta unutulmuş bir uyku kırıntısı gibi görünüp kaybolan kara (yakarmalı, çekingen) ikircikli bakışı. Çok eskiden, bir başka dünyada, bir keresinde Clea'nın bana şöyle dediğini anımsadım: "Bu sözümü unutma, bir kız dans etmeyi, yüzmeyi sevmiyorsa sevişmeyi de beceremez." O küçük yaratığın suda balık gibi dönüşünü, sıkılmış ayak parmaklarını havaya dikerek bir ayıbalığı ustalığıyla hedefine doğru zarifçe kayışını izlerken gülümseyerek bu sözlerin doğru olup olmadığını düşündüm. Bacaklarının arasındaki küçük beyaz torbacığın hafif parıltısı. Mandalinayı güzelce buldu, dişlerinin arasına sıkıştırıp sarmal çizerek yukarıya çıktı.

"Çabuk koş, kurulan."

"Soğuk değil."

"Ne diyorsam onu yap. Haydi. Çabuk."

"Kambur adam n'oldu?"

"Gitti."

Mnemjian'ın beklenmedik gelişi onu hem ürkütmüş hem de heyecanlandırmıştı - çünkü bize Nessim'den haber getiren oydu. Onun çakıllı kıyıda, sanki tirbuşonların üzerinde dengesini bulmaya çalışırmış gibi tuhaf bir kaygıyla yürüdüğünü görmek çok tuhaftı. Galiba uzun yıllardır düzgün kaldırımlar dışında hiçbir yerde yürümediğini göstermek istiyordu bize. Sözcüğün tam anlamıyla, sert toprağa alışkın değildi. Her yanından aslı astarı olmayan, abartılı bir incelik taşıyordu. Göz kamaştırıcı gümüşi bir takım elbise, kısa tozluklar, incili bir kravat iğnesi, yüzüklerle dolu parmaklar. Tek değişmeyen şey, o gülüşüydü, o çocuksu gülüşü, bir de alın sinüsünü nişan almış briyantinli zülfü.

"Halil'in dul karısıyla evlendim. Bugün Mısır'ın en zengin berberiyim, mirim."

Hiç alışkın olmadığı belli olan gümüş saplı bastonuna yaslanırken bir solukta söylemişti bunları. Menekşe rengi gözleriyle bizim biraz ilkelce kulübemizi hor görürmüş gibi inceliyordu, iskemleye oturmak istemedi, besbelli ki o canım pantolonunu lekelemekten korkuyordu. "Buradaki yaşama koşulların iyi değil ha, Darley? Fazla bir *luxe* yok." Sonra içini çekip ekledi, "Ama artık gene bizim yanımıza geliyorsun." Kentte bize gösterilecek konukseverliği anlatmak ister gibi, bastonuyla anlaşılmaz bir

hareket yaptı. “Bana geline, ben kalamayacağım. Geri dönüyorum. Bu işi salt Hosnani’ye iyilik olsun diye yaptım.” Nessim’den öyle bir çalımla söz ediyordu ki, sanki artık onun toplumsal eşitiymiş gibi; sonra benim gülüşüm gözüne ilişti, yeniden ciddileşmeden önce küçük bir kikirti çıkarmak inceliğini gösterdi. Ceketinin kollarının tozunu silkerek, “Her neyse, zaman yok,” dedi.

Doğruluk değeri olan bir sözdü bu, çünkü İzmir gemisi ancak postayı ya da kırk yılda bir birkaç paket makarna, biraz bakır sülfat, bir pompa gibi şeyleri bırakacak kadar dururdu burada. Adalıların gereksinimleri çok azdır. Zeytinliklerin arasından, konuşa konuşa köye doğru yürüdük birlikte. Mnemjian gene öyle su kaplumbağası gibi ağır ağır, güçlükle yürüyordu. Ama benim işime geldi bu, çünkü ona birkaç soru sormak, verdiği yanıtlardan orada ne gibi değişik durumlarla, bilmediğim etkenlerle karşılaşacağım konusunda birtakım ipuçları elde etmek olanağı buldum.

“Savaştan bu yana pek çok değişiklik oldu. Doktor Balthazar çok hasta. Hosnaniler’in Filistin’de çevirdikleri dolapları biliyor musun? Nasıl tepetaklak olduklarını? Mısırlılar mallarına el koymaya çalışıyorlar. Çoğuna da koydular. Evet, artık yoksullar, başları da dertten kurtulmuş değil. Öteki hâlâ Karm Abu Girg’de gözetim altında. Ne zamandır gören yok onu. Nessim özel bir izinle rıhtımda ambulans sürücülüğü yapıyor, haftada iki gün. Çok tehlikeli. Çok kötü bir hava saldırısı oldu, bir gözüyle bir parmağını kaybetti.”

Neye uğradığımı şaşırdım: “Nessim mi?” Çelimsiz adam tumturaklı bir biçimde başını sallayarak onayladı. Dostumun bu hiç beklemediğim yeni imgesi beynime bir kurşun gibi saplandı. “Aman Tanrım,” dedim, sanki bu isyanın yerindeliğini onaylar gibi başını salladı berber. “Çok kötüydü,” dedi. “Savaş bu, Darley.” Sonra birden aklına daha mutlu bir düşünce geldi, levantenlerin maddeye verdikleri sarsılmaz değerden başka bir şey yansıtmayan o çocuksu gülüşüyle bir kez daha güldü. “Ama savaş aynı zamanda karlı bir iş. Dükkânlarım gece gündüz çalışıp orduların saçlarını kesiyor. Üç salon, on iki yardımcı! Göreceksin, nefis. Pombal, ‘Artık ölüleri yaşarken tıraş ediyorsun,’ diye takılıyor.” Sessiz, kibar bir gülüşle iki büklüm oldu.

“Pombal döndü mü?”

“Tabii. Şimdi, Özgür Fransız Kuvvetleri’nde yüksek bir adam. Sör Mountolive’le görüşmeler yapıyor. Mountolive de hâlâ orada. Senin

zamanından pek çok kişi var, Darley, gelince göreceksin.”

Beni böyle kolayca şaşırtmaktan çok hoşlanmış görünüyordu Mnemjian. Sonra öyle bir şey söyledi ki, kafamı allak bullak etti. Yere çakılmış gibi durup bir daha yinelemesini istedim, yanlış duyduğumu düşünerek. “Capodistria’yı görmeye gitti.” Kulaklarıma inanamayarak yüzüne bakıyordum. Capodistria! Büyük bir şaşkınlıkla, “Ama o *öldü!*” diye haykırdım.

Berber, sanki salıncaklı bir oyuncak atın üzerindeymiş gibi, iyice geriye kaykıldı, kıkır kıkır gülüyordu. İşte bu çok hoş bir şakaydı, bununla tam bir dakika oyalandı. Sonunda, hâlâ anımsadıkça keyiften ahlayıp ohlayarak göğüs cebinden ağır ağır bir kart çıkardı, Akdeniz kıyısında her yerde satılan türden bir kart, bana doğru uzattı, “Peki öyleyse bu kim?” dedi.

Oldukça bulanık bir fotoğraftı, şipşakçıların çektiği fotoğrafların şaşmaz özelliği olan kopkoyu banyo lekeleriyle kaplıydı. Deniz kıyısında yürüyen iki karaltı vardı. Biri Mnemjian’dı. Öteki... daha dikkatli baktıkça yavaş yavaş kim olduğunu çıkarır gibi oldum...

Capodistria, Edward dönemi üslubunda boru gibi bir pantolon, çok sivri burunlu siyah ayakkabılar giymişti. Bundan başka, akademi üyelerininki gibi uzun, kürk yakalı, kürk manşetli bir palto. En üstte de bir *chapeau melon*.[3] O şapkayla resimli hayvan öykülerindeki uzun boylu fareye benzemişti. Rilke’ninki gibi ince, ağzının iki kıyısından hafifçe aşağı sarkan bir bıyık bırakmıştı. Dişlerinin arasında uzun bir ağızlık vardı. Bunun Capodistria olduğuna hiç kuşku yoktu. “Nasıl oluyor da...” diye söze başladım, ama gülümseyen Mnemjian bir gözünü kapatıp bir parmağını dudaklarına götürdü. “Sırların sonu yoktur,” dedi; o gizleri koruyayım derken kara kurbağa gibi kabarmıştı, yaramazca bir neşeyle gözlerime bakıyordu. Belki de bana açıklamak lütfunda bulunacaktı, ama tam o sırada köy yönünden bir geminin düdük sesi duyuldu. Telaşlandı. “Çabuk!”; ağır, zahmetli yürüyüşünü hızlandırdı. “Sana Hosnani’nin mektubunu vermeyi unutmayayım.” İkiye katlanmış mektup göğüs cebinde duruyordu, sonunda bulup çıkardı. “Haydi, hoşça kal,” dedi. “Her şey tamam. Yakında görüşeceğiz.”

Elini sıktım, bir süre durup arkasından baktım, şaşkın ve kararsız. Sonra yeniden zeytinliğin kıyısına dönüp Nessim’in mektubunu okumak

üzere bir kayaya oturdum. Kısaydı, bizim yolculuğumuzla ilgili düzenlemelerin ayrıntılarını anlatıyordu. Küçük bir tekne gelip bizi adadan alacaktı. Tekneyi aşağı yukarı hangi saatte, nerede beklememiz gerektiği konusunda bilgiler veriyordu. Bütün her şey ince ince açıklanmıştı. Sonra, dik el yazısıyla şu notu eklemiş: “Yeniden görüşmek iyi olacak, hiçbir çekincesiz. Anladığıma göre Balthazar başımıza gelen bütün felaketleri anlatmış. Seni bunca seven insanlardan çok aşırı bir pişmanlık göstermelerini beklemezsin umarım? Bırakalım geçmiş hepimiz için kapalı bir kitap olarak kalsın.”

İşte böyle oldu.

Son birkaç gün ada bizi en iyi havalarıyla, sımsıcak bir kucaklamaya benzeyen, Kikladlar’a özgü özentisizliğiyle ve soylu bir biçimde ağırladı - Mısır’ın mikroplu havasına yeniden boğulduğum zaman çok özleyeceğimi bildiğim şeyler.

Ayrılacağımız gece, bize daha önceden söz verilmiş - kuzu şişli, altın *reçinalı* - veda yemeğini vermek için bütün köy toplandı. Küçük ana caddeye boydan boya masalar, iskemleler dizildi, her aile şölene kendi katkısını getirdi. Hatta o iki önemli kişi - belediye başkanı ve papaz - bile oradaydı, uzun masanın iki başında. Lambaların ışığında böyle, sanki bir yaz akşamıymış gibi oturmak için hava soğuktu, ama ay bile beyaz masa örtülerinin üzerinde parıldamak, şarap kadehlerini ışıldatmak için körü körüne denizden yükselerek katkıda bulunuyordu. Perdahlanmış yaşlı yüzler içkiyle ısınıp bakır gibi parladı. Daha şimdiden soluklaşan, bizden uzaklaşmaya başlayan eski dünyanın eskil gülüşleri, eskil selamlaşmaları, geleneksel şakalaşmaları, incelikleri. Sünger teknelerinin, mavi emaye kupalardan şaraplarını yudumlayan yaşlı kaptanları... sıcak kucaklaşmalarında buruşmuş elma kokusu vardı, tütünden bronzlaşmış gür bıyıkları kulaklarına doğru kıvrılıyordu.

Bütün bu törenin benim için yapıldığını düşününce önce çok duygulandım; şölenin ülkem için olduğunu öğrenmek bunu hiç mi hiç azaltmadı. Yunanistan’ın düşman eline geçtiği bir sırada İngiliz olmak her Yunan’ın sevgi ve gönül borcu duygusuna hedef olmak demekti, bu köyün basit insanları bunu öteki Yunanlar’dan daha az duyumsuyor değillerdi. Ardı arkası kesilmeyen kadeh tokuşturmalar gecenin içinde yankılanıyor, yapılan konuşmalar yüksek Yunanca’nın tumturaklı, cafcaflı atmosferinde uçurtmalar gibi süzülüyordu. Ölümsüz şiirin uyumunu taşır gibiydiler -

umutsuz saatlerin şiiri; ama kuşkusuz bunlar sözcüklerden başka bir şey değildi, savaşların kolayca ürettiği ve barış söylevcilerinin kısa zamanda kullanıp tüketeceği zavallı, kof sözcükler.

Ama o gece, savaş bu yaşlı insanları ince uzun mumlar gibi tutuşturmuş, onlara ateşli bir görkem vermişti. Ancak, kötü kötü bakarak onları susturacak, utandıracak gençler yoktu ortalıkta - çünkü karların içinde ölmek üzere Arnavutluk cephesine gitmişlerdi. Dökemedikleri gözyaşları yüzünden boğuklaşmış titrek sesleriyle yüksek perdeden konuşuyordu kadınlar, kahkahaların, türkülerin arasına ani suskunlukları çöküyordu -tıpkı nice açık mezarlar gibi.

Suları aşıp yavaşça bize doğru gelmişti bu savaş; yavaş yavaş, ufku bir uçtan bir uca sessizce dolduran bulutlar gibi. Ama henüz patlak vermemişti. Savaş söylentisi, yüreklere birbiriyle çatışan umutlar, korkular doldurmuştu yalnızca. Başlangıçta uygar denen dünyanın sonu olacakmış gibi görünüyordu, ama bu umut kısa zamanda boşa çıktı. Hayır, her zamanki gibi iyi yürekliliğin, güvenliğin, ılımlı tutumların sonu olacaktı; sanat adamının umutlarının, gevşekliğin, sevincin sonu. Bunun dışında, insanlık durumuyla ilgili her şey onaylanıp vurgulanacaktı; hatta belki de görünüşün gerisinde belli bir doğruluk şimdiden ufkumuzda belirmeye başlamıştı bile, çünkü ölüm bütün gerilimleri artırır, normal zamanlardaki gibi yarı-doğrulara göre yaşamamıza pek izin vermez.

Onunla ilgili bütün bildiklerim bu kadardı, bu zamana kadar başka yerleri şimdiden pençesine almış olan bu bilinmez canavarla ilgili. Hepsi mi? Evet, kuşkusuz gökyüzünün yüksek yerleri görünmez bombacıların bomba lekeleriyle bir-iki kez kabarcık kabarcık oldu, ama sesleri yanımızda vızıldayan arıların seslerini boğamadı: Adadaki her evde beyaz badanalı birkaç arı kovanı vardır. Peki başka? Bir keresinde (bu daha gerçek bir şeydi) bir denizaltı koyda periskobunu çıkarıp dakikalarca kıyıları inceledi. Burunda yüzerken bizi gördü mü acaba? El salladık. Ama periskobun kolları yok ki bize el sallasın. Belki de kuzeydeki kumsallarda çok daha ilginç, başka bir şey görmüştür - seccadenin üzerinde uyuklayan bir Müslüman gibi güneşte uyuklayan bir fok balığı. Ama bunun da savaşla pek ilişkisi olamaz.

Gene de o gece Nessim’in gönderdiği, otomatik tüfekli, asık suratlı üç gemiciyle donatılmış küçük kayık, alacakaranlığa gömülmüş limana telaşla girdiği zaman, her şey biraz daha gerçeklik kazandı. Dili huysuz bir

yetkeyle kullanmalarına karşın Yunan değillerdi. Darmadağın olan ordularla, soğuktan donup ölenlerle ilgili anlatacak öyküleri vardı, ama bir bakıma artık çok geçti, yaşlı adamların beyinlerini uyuşturmuştu çünkü şarap. Öyküleri çabucak yavanlaştı. Ama beni etkilediler, ‘savaş’ denen bilinmeyen bir uygarlığın şu kayış yüzlü üç temsilcisi. Böylesine hoş bir dostluk havasının içinde hiç rahat değillerdi. Tıraşsız elmacık kemiklerinin üzerindeki et sanki yorgunluktan gerilmişti. Büyük bir doymazlıkla sigara içiyor, ağızlarından, burunlarından kösnü düşkünü insanlar gibi mavi dumanlar çıkarıyorlardı. Esnedikleri zaman, esnemelerini sanki taşak torbalarından çekip getirir gibiydiler. Kendimizi ellerine korka korka teslim ettik, çünkü uzun süredir ilk kez dost olmayan yüzlerle karşılaşıyorduk.

Gece yarısı, ay tam tepeye dikildiği zaman, verevlemesine giderek koydan çıktık - ak kumsallardan geçip birbirine karışarak bize doğru akan sıcak ayrılık sözleri daha ötelerdeki karanlığa yumuşaklık, güvenilirlik katıyordu. Yunanca’nın selamlaşma, vedalaşma sözleri ne güzel!

Motorun yürek atışlarını toparlayıp bize yaylım ateşi halinde geri gönderen kıyının mürekkep lekeli kayalıkları boyunca bir süre mekik dokuduk. Sonunda, suyun düzenli devinimlerinin yumuşak, giderek yeğinleşen ovalamalarının bizi göğüsleyip sanki şakadan, beşik gibi sallayıp sallayıp bırakışlarını duyumsayarak ver elini engin deniz. Olağanüstü ılık, güzel bir geceydi. Pruvada bir kez, iki kez, bir yunus sıçradı. Yönümüz çizildi.

Derin bir kederle karışık aşırı bir sevinç duygusu sarmıştı içimizi; bitkinlik ve mutluluk, ikisi bir arada. Dudaklarımda tuzun güzel tadını duyabiliyordum. Hiç konuşmadan sıcak adaçayı içtik. Bu yolculuktaki güzellikler karşısında çocuğun dili tutulmuştu - ardımız sıra bir kuyrukluyıldızın saçı gibi taranan, dağılan, yeniden toparlanan dümen suyunun titreşimli fosfor parıltısı. Üstümüzde de gökyüzünün sorguçlu dalları akıyordu, bilmecemsi gökyüzüne badem çiçekleri sıklığında saçılmış yıldızlar. Sonunda bu uğur belirtilerinin mutluluğu içinde, suyun nabız atışlarının, hatta motorun titreşimlerinin beşiğinde sallanırken, zeytin ağacından yapılma bebeğini yanağına dayamış, açık dudaklarında bir gülümsemeyle uyuyakalmıştı çocuk.

Zamanın sık çalılıklarının arasından, Yunan denizinin tanıdık yollarından geçerek geri döndüğümüz geçmişi düşünmemek elimde miydi? Gece yanımdan kayıp gidiyordu, dürgüsü açılan karanlık bir şerit. Ilık deniz

rüzgârı yanaklarımı yalıyordu - tilki kürkü kadar yumuşak. Uykuyla uyanıklık arasında uzanıyordum, belleğin ağır çekül siciminin güçlü çekimini duyarak: Belleğimin maskelerle doldurduğu, hem uğrusuz hem güzel, yaprak damarlı kentin çekiştirmesini. İskenderiye'yi bir kez daha görmeliydim, biliyordum, bir hayaletin elle tutulmaz cisimselliğine girerek - çünkü insan bir kez takvim zamanı olmayan zamanın işleyişinin bilincine vardı mıydı; bir tür hayalete dönüşür. O dünyada çok eskiden başka seslerce söylenmiş sözcüklerin yankılarını duyabiliyordum. "Bu dünya, donanımımız elvermediği için kavrayamayacağımız benzersiz bir mutluluk vaadini simgeler," diyen Balthazar'ı. Bu kentin, duyguları sakatlayarak, herkesi kendi tükenik tutkularının fıçısına batırarak kendi yakınları üzerinde kurduğu acımasız egemenlik. Pişmanlık duygusuyla daha da tutkululaşan öpüşmeler. Panjurlu odaların kehribar ışığında yapılan el kol hareketleri. Minarelerin arasından yükseklere doğru uçan kumru sürüleri. Bu tablolar bana yeniden göreceğim kenti simgeler gibi görünüyordu. Ama yanılmışım - çünkü her yeni yaklaşım ötekilerden farklıdır. Her defasında aynı olacak diye kendimizi kandırırız. Şu anda gördüğüm İskenderiye, İskenderiye'nin denizden ilk görünüşü, hayalimde hiç canlandıramayacağını bir şeydi.

Anımsadığım dış surlarıyla, denizaltılara karşı görünmeyen ağlarıyla görünmeyen limanın açığında durduğumuz zaman hava hâlâ karanlıktı. Taslağını karanlığın üzerine zihnimden boyamaya çalıştım. Zincir yalnızca sabahları gün ağarırken kaldırılıyordu. Her şeyi silen bir karanlık hüküm sürmekteydi. İlerde bir yerlerde, Arapların dedikleri gibi 'dikenli çalı öpüşü'yle görünmez Afrika kıyıları vardı. Onların varlığını duyumsayıp da kentin kulelerini, minarelerini görme gücünden yoksun olmak dayanılır bir şey değildi. Yüzümün önünde kendi parmaklarımı göremiyordum. Deniz uçsuz bucaksız bir bekleme odası olmuştu; içi boş bir karanlık kabarcığı.

Sonra birden ani bir esinti geçti, sanki korları yalayıp geçen yel gibi bir soluk, yakın çevremiz bir deniz kabuğu benzeri pembeleşti, yavaş yavaş koyulaşarak gül renkli bir çiçek parlaklığını aldı. Suyun ötesinden bize doğru soluk, korkunç bir inilti geldi, tarihöncesi zamanların ürkünç kuşlarından birinin kanat çırpışlarına benzeyen çarpıntılarla gelen siren sesleri - cennete giremeyen lanetliler de herhalde böyle uluyordur. İnsanın sinirleri bir ağacın dalları gibi sallanıyordu. Sanki bu sese yanıt verirmiş gibi ışıklar dört bir yanda karanlığı diken diken delmeye başladı, önce tek tek, sonra kuşaklar, şeritler, kristal kareler halinde. Gökyüzünün karanlık

yüzeylerinin üzerine kendi taslağını tam bir açıklıkla birden çizmişti liman, bir yandan da pudra beyazı ışığın ak, uzun parmakları, sanki kaygan siyahın üzerinde tutunmaya çalışan beceriksiz bir böceğin bacakları gibi, gökyüzünü biçimsizce arşınlıyorlardı. Şimdi de savaş gemilerinin arasındaki pusun içinden bol renkli bir havai fişek ırmağı çıkmaya, görülmemiş bir cömertlikle parlak yıldızlarını, elmaslarını, parça parça olmuş inci enfiye kutularını gökyüzüne boşaltmaya başlamıştı. Hava darbelerle sarsılıyordu. Mermi sesleriyle birlikte pembe ve sarı toz bulutları kalkıyor, her yerde uçuşan baraj balonlarının yağlı kıçları üzerinde parlıyorlardı. Denizin kendisi bile titrer gibiydi. Bu kadar yakın olduğumuzu hiç düşünmemiştim ya da bir savaş cümbüşünde bir kentin bu kadar güzel olabileceğini. Kent, gizemli bir karanlık gülü gibi şişmeye, genişlemeye başladı, bombardıman ona eşlik ediyor, insanın zihnine dolup dolup taşıyordu. Birbirimizle bağırarak konuştuğumuzu fark edince çok şaşırdık. Augustus'un Kartacası'nın kırmızı korlarına bakıyorduk, kendi kendime böyle düşündüm, kent insanının düşüşüne tanık oluyorduk.

Sersemletici olduğu kadar güzeldi de. Bu tablonun sol üst köşesindeki projektörler toplanmaya başlamıştı, titreşiyor, uzun bacaklı örümcekler gibi hantal hantal kayıyor, kesişiyor, heyecanla çarpışıyorlardı; karanlığın dış ağına yakalanmış, kurtulmaya çalışan bir böceğin varlığını bildiren bir işaret aldıkları belliydi. Durmadan göğü tarıyor, araştırıyor, birbirlerine dolanıyor, sonra ayrılıyorlardı. Sonunda enselemeye çalıştıkları şeyi gördük: Ufukta bir şerit oluşturmuş gemilerden bu tarafa dayanılmaz gibi görünen bir ağırlıkla inen altı küçük gümüş güve. Onların çevresinde gökyüzü çılgına dönmüştü, ama onlar gene de bu kaçınılmaz gevşeklikle ilerlemelerini sürdürüyordu; yukarı püskürttükleri yay biçimli elmas dizilerini ya da dumanlı şarapnellerin gür, donuk soluklarını aynı gevşeklikle buklelendiriyor, böylece ilerlediklerini belli ediyorlardı.

Kulaklarımız gürültüden sağır olmuş gibiydi, ama gene de bu bombardıman orkestrasına katılan seslerin çoğu tek tek ayırt edilebiliyordu. Su kıyısındaki kahvehanelerin oluklu çatılarına gerisin geri dolu gibi yağan kiremit parçaları: Vantriloklarin kuklalarının sesiyle, "Üç derece sağa, üç derece sağa," gibi yarı anlaşılır şeyler söyleyen gemi görevlilerinin cızırtılı, madensi sesleri. Tuhaf değil mi, bütün bu şamatanın ortasında bir yerde müzik sesi de vardı, süngü gibi batan sivri uçlu çeyrek tonlar; sonra yıkılan yapıların dibe çöken gürültüsü de. Yama yama sönen ışıklar, geride kalan ve

pis, sarı bir alevin uzanıp su içen bir hayvan gibi yaladığı karanlık gedikler. Biraz ötemizde (deniz yankılar fırlatıyordu) havan toplarının bereketli ürünü boş mermi kovanlarının güvertelere yağdığını duyuyorduk: Gökyüzüne dikilmiş topların kuyruklarından yuvarlanan sarı metallerin sürekli tapırtısı.

Böylece sürüp gidiyordu, gözlere şölen çekerken açığa vurduğu anlamsız gücün kasırgası önünde omurların titremesine yol açıyordu. Daha önce savaşın kişisizliğinin hiç farkına varmamıştım. Bu kocaman, renkli ölüm şemsiyesinin altında insana ya da insan düşüncesine yer yoktu. Alınan her soluk geçici bir sığınaktan başka bir şey değildi.

Sonra, hemen hemen nasıl birdenbire başladıysa, öyle birdenbire bitti gösteri. Liman, tiyatro sahnesine özgü bir çabuklukla yok oldu, boncuk gibi dizilmiş değerli taşların ışıkları söndü, gök boşaldı. Sessizliğe gömüldük, ancak sinirleri burgu gibi delen sirenlerin aç bağımsıyla yeniden bozuluncaya kadar. Sonra hiçbir şey - tonlarca karanlık ağırlığında bir hiçlik, bu hiçliğin içinde duyulmaya başlayan, küpeşteleri yalayan suyun daha alçak, daha tanıdık sesleri. İnce bir kıyı esintisi yanımıza kadar sokularak görünmez bir ırmak ağzının alüvyonlu kokularıyla sardı bizi. Göldeki yaban kuşlarının sesini uzaktan uzağa duymuş muydum, yoksa duyduğumu mu sandım?

Uzun bir süre böylece kararsızlık içinde bekledik; ama bu sırada ağaran günün ışıkları doğudan başlayarak göğü, kenti, çölü aşıp geçti. Hafif hafif duyulan, kurşun gibi ağır insan sesleri, merak ve acıma uyandırıyordu. Çocuk sesleri -ve batıda, ufukta tükürük renkli bir hilal. Esnedik, hava soğuktu. Titreyerek birbirimize döndük, aydınlıkla karanlık arasında gecenin malı olan bu dünyada kendimizi birden öksüz gibi duyumsadık.

Ama doğru sınırından yavaş yavaş yükselmeye başladı şu tanıdık gün ışığı, Mareotis’in ölü sularını parıltıya boğacak olan bu ilk limon ve gül rengi taşkını; bir saç teli kadar ince, ama gene de öylesine belirsizdi ki, insan emin olabilmek için soluğunu tutmak zorundaydı, henüz görünmeyen bir minareden ilk ezan sesini duydum (ya da duyduğumu sandım).

Yani hâlâ yardıma çağrılacak tanrılar var mıydı? Ama tam bu soru kafamdan geçerken liman ağzından fırlayan üç küçük balıkçı teknesi gördüm - küf, karaciğer, kara erik rengi yelkenler. Bir akıntının ardına takıldılar ve bizim pruvamızın karşısına şahin gibi çöktüler. Onların pruvalarını yalayan suyun tekdüze sesini duyabiliyorduk. At binicisi gibi,

dengeyi bozmamaya çalışan üç küçük karaltı bizi Arapça selamlayıp zincirin kalktığını, limana girebileceğimizi söyledi.

Yanı yöreyi kollaya kollaya bu işi yaptık, susmuş görünen bataryaların altında. Küçük teknemiz iki sıra geminin arasından Venedik'teki Büyük Kanal'dan geçen bir *vaporetto* gibi geçti. Çevreme baktım. Hep aynıydı, ama inanılmayacak kadar da değişmişti. Evet, esas tiyatro salonu (yürekteki duygulanımların, belleğin, aşkın?) aynıydı; ama *decor*'daki ufak tefek değişiklikler inatla göze batıyorlardı. Beyaz, haki, Kuzey Denizi grisi kübist lekelerle bir garip, göz kamaştırıcı biçimde boyanmış gemiler. Ziftli muşamba ve örgü şeritlerden oluşan acayip yuvarların içine turnakuşu gibi yuvalanmış tedirgin toplar. Darağacından sarkar gibi gökyüzünden sarkan yağlı balonlar. Palmiyelerin arasından küçük sürüler halinde dalga dalga yükselmeye başlayan, güneşle buluşmak için beyaz ışığın içine, yukarıya doğru hızla yükselen eski günlerin gümüş renkli güvercin bulutlarıyla karşılaştırdım onları. Bilinenle bilinmeyenin rahatsız edici karşıtlığı ve koşutluğu. Yat kulübünde kızağa çekilmiş tekneler örneğin, direklerinin üzerinde, hatırımda kalan, ter damlacıkları gibi yoğun çiy damlacıkları. Kolalanmış gibi dimdik sarkan bayraklar, aynı biçimde renkli tenteler. (Oradan kimbilir kaç kez, tam bu saatte, Clea'nın ekmek, portakal ve şarap şişesi yüklenmiş kayığıyla yola çıkmamıştık ki?) Şu ufalanan kıyıda, artık unutulmuş bir sevginin belgileri olan kimbilir kaç tekne gezintisi yapmıştık? Yosunlu bir iskeleye bağlanmış cansız nesnelerin üzerinde bir insanın bakışlarının bunca sevecen bir coşkuyla, hiç farkında olmadan biriktirdiği anılarla dolaşabileceğini görmek beni çok şaşırttı. Hatta (artık gözden düşmüş, toplarının kama paylarına el konulmuş, tayfalarının gemiden çıkmasına sözde izin verilmeyen) Fransız savaş gemileri bile kendilerini o yok olmuş yaşamda en son nerede gördüysem oradaydılar, tanın telvesinin üzerinde uğursuz mezar taşları gibi karın üstü yatıyorlardı: Her zamanki gibi, gene arkada incir biçimli minareleri, güneşin yükseklik derecesi değiştikçe renk değiştiren kentin kağıt inceliğindeki serapları.

Yüksek gemilerin arasındaki uzun yeşil geçitten sanki bir tören kıtasını denetlermiş gibi ağır ağır geçtik. Çoğu tanıdık olan şeylerin pek azı şaşırtıcıydı, ama seçkin nitelikteydi: Yana yatmış dilsiz bir zırhlı, tam isabet sonucu üst kesimleri dümdüz olmuş küçük bir torpido muhribi - havuç gibi bölünmüş top namluları, yakıcı bir acıyla kasılarak iki büklüm olmuş

desteklikler. Kâğıt bir torba gibi bir vuruşta ezilebilen böylesine büyük, gri bir çelik çıkını. İnsan artıkları, dehşet verici bir sabır ve vurdumduymazlıkla, güvertede hortumla yıkanıyordu. Güzel bir mezarlıkta dolaşırken yeni kazılmış bir mezarla karşılaşmak gibi hayret verici bir şeydi. (“Çok güzel,” dedi çocuk.) Gerçekten de öyleydi - gelip giden teknelerin yaptığı hafif dalgayla sallanan, yana yatan gemi direği ormanları, hafifçe miyavlayan klaksonlar, suda eriyip yeniden oluşan yansımalar. Sanki bir yerlerden, bir boşaltma borusundan denize akar gibi akan süngüsü düşük bir caz sesi bile vardı. Çocukluk kentine utkulu bir giriş yapan çocuğa bu müzik uygun görünmüş olsa gerekti. “*Jamais de la vie*.” Zihnimden bu müziği yavaşça mırıldandığımı fark ettim, ne de çok eskimiş, modası geçmiş, akıl almaz derecede beni ilgilendirmez olmuştu, çok şaşırdım; çocuk gökyüzüne bakarak babasını arıyordu, tam tepemizde iyiliksever bir bulut biçimine girip onu kucağına alacak olan imgeyi.

Yaklaşmakta olduğumuz yeni dünyanın ipuçlarını kocaman rıhtımın ancak en uzak ucunda görebiliyordum: Uzun uzun kamyon ve ambulans kuyrukları, barikatlar, piyade erleri, yeraltı cücelerine benzeyen, mavili, hakili insan soyları. Burada ağır, ama önemli ve sürekli bir etkinlik egemendi. Yük iskeleleri boyunca uzanan demir kafeslerin, oyukların içinden mağara adamı gibi küçük karaltılar çıkıyordu, çeşitli küçük işlere koşuşturan adamlar. Gene burada da düzgünce yarılıp açılmış, buharları tüten, bağırsakları ortaya çıkmış gemiler vardı, sezaryen ameliyatıyla karnı yarılmış gemiler: Kan lekeli omuzlarında çeyrek sığırlar, teneke kutular, balyalar taşıyan, karınca gibi art arda dizilmiş erler, mavi ceketliler sürüne sürüne bu yarıkların içine dalıyorlardı. Fırın kapakları açılıyor, ateşin aydınlığında telaşlı telaşlı ekmek tepsilerini tutup çeken beyaz başlıklı adamlar görünüyordu. Nedense inanılmayacak kadar ağır yapılıyordu bütün bu devinimler, ama kapsam bakımından sınırsız gibiydiler. Bir soyun içgüdülerinden çok iştahıyla ilgiliydi. Burada sessizlik ancak bir oranda önemliyken küçük sesler somut ve buyurgandı - kaldırım taşlarının üzerinde nöbetçilerin nalçalı çizmelerinin sesleri, bir çatana uluması ya da sanki bir örümcek ağına yakalanmış dev bir mavi sineğin sesine benzeyen bir siren zırıltısı. Bütün bunlar benim şu andan sonra malı olacağım yeni kentin parçalarıydı.

Limanda küçük teknelerin arasında kendimize bir palamar yeri ararken kıyıya gittikçe yaklaşıyorduk; evlerin boyları uzamaya başladı. Son

derece önemli bir andı, (hani, dedikleri gibi) yüreğim ağzımdaydı, çünkü ilerde, tam yükleme rıhtımlarının orada bizi bekleyeceğini bildiğim kişinin karaltısını görür gibi olmuştum. Bir ambulansa yaslanmış sigara içiyordu. Duruşundaki bir şey yüreğimin bir teline dokundu, onun Nessim olduğunu anladım, ama henüz tam olarak emin olamıyordum. Ancak, (Capodistria'yı tanıdığım gibi onu da değişik kılığının içinde az çok tanımıştım) palamar atılıp tekne bağlandığı sırada, yüreğim çarparken gerçekten de o olduğunu gördüm. Nessim!

Bir gözünün üzerinde hiç alışık olmadığım kara bir çatkı, sırtında çok uzun, mavi bir asker paltosu vardı, omuzlarındaki vatkalar pek biçimsizdi. Ta gözlerine kadar indirilmiş bir kasket. Anımsadığımdan çok daha uzun ve ince görünüyordu -belki de şoför kılığıyla havacı kılığı arası bir şey olan bu üniforma yüzündendi. Herhalde benim ısrarlı bakışımı üzerinde duyumsamış olacak ki, birden doğruldu, şöyle kısaca çevresini gözden geçirdikten sonra bizi buldu. Sigarasını attı, çevik, zarif yürüyüşüyle, sinirli sinirli gülümseyerek rıhtım boyu yürüdü. Elimi salladım, ama karşılık vermedi, oysa bize doğru gelmeye davrandığında hafifçe başını sallamıştı. "Bak," dedim, kaygı duymadığımı söyleyemezdim. "İşte geliyor, baban." Bize doğru yaklaşan, neredeyse iki metre ötemize gelip durarak gülümseyen uzun boylu karaltıyı koca koca açılmış, taşlaşmış gözlerle izledi. Tayfalar iplerle uğraşıyorlardı. Bir iskele tahtası gürültüyle indirildi. Gözünün üzerindeki o uğursuz kara çatkı eski seçkinliğine bir şeyler mi eklemişti, yoksa ondan bir şeyler mi eksiltmişti, karar veremedim. Kasketini çıkardı, hâlâ gülümseyerek, utana utana, biraz da üzüntüyle saçlarını düzelttikten sonra yeniden giydi. "Nessim," diye seslendim, başını salladı, ama yanıt vermedi. Çocuk iskele tahtasına adımını atarken zihnime bir suskunluk çöker gibi oldu. Sersemletici bir esriklik içinde, sanki gerçeklikten çok o imge karşısında dili tutulmuş gibi yürüyordu çocuk. (Peki, şiir gözlemlenen gerçeklikten daha mı gerçek?) Bir uyurgezer gibi kollarını öne doğru uzatıp kendi kendine gülerek Nessim'in kucağına yürüdü. Ben ardından gidiyordum, Nessim hâlâ gülümseyerek onu kucakladığı sırada eksik parmaklı elini bana uzattı. Bir kuş pençesine dönüşmüştü eli, elimi delecekti neredeyse. Öksürükle gizlediği kısa, kuru bir hıçkırık çıktı boğazından. Hepsi buydu. Sonra çocuk ağaca tırmanan bir maymun gibi Nessim'in omzuna tırmandı ve bacaklarını kalçalarına doladı. Her şeyi anlayan o tek kara göze bakarken ne diyeceğimi pek bilemedim.

Şakakları epeyce ağarmıştı. Bir parmağı eksik bir eli insan istediğince sert sıkamazdı.

“Seni yeniden görmek ne güzel.”

Çevikçe geri çekilip bir iskele babasının üzerine oturdu, bana Fransız sigarasının unuttuğum tadını sunmak için sigara tabakasını aradı. İkimiz de dilimizi yutmuştuk. Kibritler ıslaktı, güçlükle yakabildik. Sonunda, “Clea da gelecekti,” dedi, “ama son anda kuyruğu kıstırıp kaçtı. Kahire’ye gitti. Justine, Karm’da!” Sonra başını eğerek, alçak bir sesle, “Olanları biliyorsun değil mi?” dedi. Başımı sallayarak olumladım, rahatlamış göründü. “Bunun dışında anlatacak bir şey yok. Yarım saat önce işi bıraktım, sizi almak için burada bekledim. Ama belki de...”

Tam bu sırada, kimliklerimizi incelemek, nereye gideceğimizi sormak için gelen bir asker kalabalığıyla kuşatıldık. Nessim çocukla ilgileniyordu. Ben askerlere göstermek için kâğıtlarımı çıkardım. Ciddi bir yüzle, dahası önyargısız bir ilgiyle incelediler, uzun bir listede adımı aradıktan sonra konsolosluğa bilgi vermemi, çünkü ‘bir mülteci vatandaş’ olduğumu söylediler. Giriş izniyle birlikte Nessim’in yanına dönüp bana söyleneni aktardım. “Aslında hiç de kötü olmaz. Benim de oraya gitmem gerekiyordu zaten, oradan almam gereken bir bavulum var, içine giysilerimi doldurmuştum... Kimbilir ne zaman bıraktımdı.”

“Bir ömür geçti,” diyerek gülümsedi.

“Nasıl yapalım?”

Yan yana oturup sigara içerek düşünmeye başladık. Çevremizde bütün İngiltere kontluklarının ağızlarını duymak hem tuhaf, hem de heyecan vericiydi. İyi yürekli bir onbaşı elinde bir tepsiyle geldi bize doğru, tepsinin üzeri, biricik içecek, duman duman tüten ordu çayıyla dolu teneke kupalarla, margarin sürülmüş beyaz ekmek dilimleriyle donatılmıştı. Biraz ötede sedyeciler bombalanmış bir yapıdan çıkardıkları, torba gibi sarkan yükleriyle sahnenin ortasından kayıtsızca geçip gittiler. İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumdan nasıl kurtulacağımızı bilemeden büyük bir iştahla yedik. Sonunda ben: “Neden sen çocuğu alıp gitmiyorsun? Ben rıhtımın çıkış kapısından tramvaya biner, konsolosluğa giderim. Tıraş olur, bir şeyler yerim. Sonra da Karm’a gelirim, geçit yerine bir at gönderebilirsen,” dedim.

Biraz rahatlayarak, “Peki,” dedi, çocuğu kucaklayıp bu tasarıyı kulağına fısıldadı. Çocuk karşı koymadı, hatta onunla gitmeye istekli

görünüyordu - böyle olması işime geldi. İçimizde hafif bir gerçekdışılık duygusuyla birlikte, kaygan kaldırım taşlarının üzerinden, küçük ambulansın park edildiği yere doğru yürüdük, Nessim çocukla birlikte sürücü yerine tırmandı. Çocuk gülümsedi, ellerini çırptı, el sallayarak onları uğurladım, bu geçiş evresinin aksaksız tamamlanması sevindirmişti beni. Kendimi böyle kentle baş başa, tanıdık bir kayalığa atılmış bir kaza kurbanı gibi bulmak tuhaftı gene de. “Tanıdık” - evet! Çünkü limanın yarım ayından çıkar çıkmaz her şeyin eskisi gibi olduğunu görüyordu insan. Küçük teneke tramvay küflü raylar boyunca solucan gibi kıvrılıyor, inliyor, iki yanımsıra anılarıma tıpatıp uygun görüntüler sergileyen tanıdık sokakları dolanıyordu. Kapılarında renkli boncuklu sinek perdeleri çıngırdayan berber dükkânları: Teneke masalarında aylakların bağdaş kurup oturduğu kahvehaneler (El Bab’da, hala o yıkık duvar, mavi alacakaranlığın ağırlığı altında hiç kımıldamadan oturduğumuz masanın ta kendisi). Tam arabayı hareket ettireceği sırada Nessim bana dik dik bakmış, “Darley, çok değişmişsin,” demişti, bunu övgü anlamında mı söyledi, yoksa yergi mi, anlayamadım. Evet, değişmiştim: Yıkık El Bab Kemerini görünce gülümsedim, parmaklarımdaki bir tarihöncesi öpücüğünü anımsadım. Şu acıklı, gözüpek doğruyu söyleyen, “Aşkımıza karşılık verenlerden hiçbir şey öğrenemeyiz,” diyen kadının kara gözlerindeki belli belirsiz ürpertiyi anımsadım. Açık bir yaraya dökülen oksijen gibi yakıcı sözler, ama aynı zamanda arıtıcı, tıpkı bütün doğrular gibi. Bu anılarla dolu olmama karşın, zihnimin bir yanıyla da iki yanımda dürgüsü yeniden açılan İskenderiye’yi görüyordum - büyüleyici ayrıntısını, renk arsızlığını, yürek burkucu yoksulluğunu, güzelliğini. Eski bez parçalarından tentelerle güneşten korunan dükkânlar, tentelerin koyu gölgesine yığılmış canlı bıldırcınlardan tutun da bal peteğine, uğurlu aynalara kadar bin bir türlü mal. Renkli kâğıtların üzerinde sergilendikleri için olduklarından daha renkli görünen meyvelerle dolu tezgâhlar; kırmızımsı mor ve kıpkırmızı kâğıt şeritlerin üzerinde duran portakalların ılık altın rengi. Bakırcı mağaralarının dumanlı parıltısı. Şen püsküllü deve semerleri. Çömlekler ve kent göze karşı mavi yeşim taşı boncuklar. Bütün bunlar, bir de ileri geri çalkalanan kalabalıkla, boru gibi öten kahvehane radyolarıyla, gezginci satıcıların uzun hıçkırıklı bağırtılarıyla, sokak çocuklarının küfürleriyle, çok uzaklarda, kimbilir hangi saygıdeğer şeyhin cenazesinin ardı sıra ağır ağır yürüyüşe geçen yaşlıların çılgın ulumalarıyla birleşince onaya çıkan gözalıcı, prizmasal parlaklık.

Gene burada, belki de yalnızca insan gözünün anahtar deliğinden görülebilen, Müslümanlar için gizli bir cennetin kara düşü olan peçeli kadınların oluşturduğu tekdüze karalığın üzerine parlak renkli iplikler gibi dokunmuş ve bu tablonun yakın planında ellerine geçirmişliğin küstahlığıyla dolaşan kara erik renkli, kar beyazı türbanlı Etiyoplalılar, morumsu gri, şiş dudaklı, bronz rengi Sudanlılar, kerkenez kuşu profilli, kalay derili Lübnanlılar, Bedeviler. Sonra yeşil yonca yüklü develer, kocaman yumuşak ayaklarını sonsuz bir incelikle yere basarak, kerpiç duvarlara sürtünen denkleriyle bu dar sokaklarda sendeleyerek, bata çıka ilerliyorlardı. Selamlaşmada öncelik hakkı konusunda Scobie'nin bana verdiği dersi anımsadım birden. "Bunun bir biçim sorunu olduğunu anlamalısın. Kibarlık konusunda İngilizler'den aşağı kalmaz bunlar, mirim. Öyle çevrene gelişigüzel *Salaam Aleykum* dağıtmak işe yaramaz. İlkin deve sırtındaki adam at sırtındakine, at sırtındaki eşek sırtındakine, eşek sırtındaki yayaya, yürüyen adam oturana, küçük kalabalık büyüğe, genci yaşlısına selam verir... Bizim orada bu tür şeyleri insana ancak hatırı sayılır okullarda öğretirler. Ama burada sokak çocukları bile ezbere bilir bunları. Haydi, şimdi benim arkamdan sırala bakalım çarpışma sırasını!'' Araya bunca zaman uzaklığı girmişken o deyimi yinelemek o düzeni anımsamaktan daha kolaydı. Bunları düşünüp gülümsedim, bir yandan çevreme bakarken bir yandan da unuttuğum o öncelik haklarını kafamda yeniden sıralamaya çalışıyordum. Bütün Mısır yaşamı bir oyuncak kutusu gibi karşımdaydı, bütün kişiler yerli yerinde duruyordu - sokak sulayıcı, yazıcı, yasçı, fahişe, memur, papaz - zaman ya da savaştan hiç etkilenmemiş gibi. Onları izlerken içimi birden derin bir keder kapladı, artık onlar geçmişin malı olmuşlardı çünkü. Yakınlık duygum kendi içinde yeni bir ögenin ayırdına vardı - ilgisizlik. (Sıkışık anlarda Scobie, "Üzülme be aslanım," derdi, "insanın büyümesi bir ömür sürer. Artık insanlarda sabır diye bir şey kalmamış. *Benim* annem beni tam dokuz ay bekledi!" Garip bir düşünce.)

Goharri Camiinin yanından sarsılarak geçerken, tek gözlü Hamid'i bir öğleden sonra burada, bir limon dilimini emmeden önce duvara sürterken bulduğumu anımsadım. Bu, demişti, idrar yolu taşlarına birebirdir. Gül kokulu içme suları, karnına güvercin, pirinç ve fındık doldurulmuş, şişe geçirilmiş kuzular, vb... buralara özgü görkemli şeylerle dolu gösterişsiz kahvehanelerin bulunduğu bu yörede bir yerde oturuyordu. Kentin koca

göbekli paşalarının bayıldıkları iştah kabartıcı ne kadar yiyecek varsa hepsi vardı!

Buralarda bir yerde, tramvay Arap mahallesini kıyı kıyı izlerken bir sıçrama yapar ve birden yön değiştirir. Yıkık yapıların oluşturdukları pervazın arasından aşağı bakarsanız, su kesimi yüksek olmayan teknelere ayrılmış limanın bir köşesini görebilirsiniz. Savaşın tehlikeleri bunların sayısını ürkütücü boyutlara vardırmıştı. Renkli kubbelerden oluşan çerçevenin içinde Doğu Akdeniz ülkelerinin dön bir yanından gelmiş filikalar, üç köşe yelkenli *giassa*'lar, şarap yüklü kayıklar, uskunalar, her biçim ve büyüklükte çektiriler vardı. Gemi direklerinden, serenlerinden, Ege Denizinin akıllarda yer etmiş budak çıkıntılarından derlenmiş bir seçki; adalardan, gemi donanımlarından, varış limanlarından. Üzerlerine vuran güneş ışığının altında kendi yansımalarıyla çakışmış olarak derin bir su esrikliği içinde duruyorlardı. Sonra birden görünmez oldular, Grande Corniche yavaş yavaş görünmeye başladı, yeni kentin, yani bankacıların, pamuk delilerinin - Amr'ın zoruyla katlanılan toz ve suskunluk yüzyıllarından sonra, girişimleriyle İskender'in fetih düşünü yeniden tutuşturan, geçerli kılan o Avrupalı gezginci satıcıların - bulunduğu Yunan başkentin kıyısı boyunca uzanan güzelim gezi yeri.

Gene burası da başka yerlere göre hiç değişmemişti, dört bir yanda dolaşan haki asker kalabalıklarını ve bunları beslemek için mantar gibi bitmiş yeni meyhaneleri saymazsak. Cecil'in önünde, taksi kuyruklarının yerini uzun kamyon kuyrukları almıştı. Konsolosluğun önünde tüfekli, süngülü, hiç alışık olmadığımız bir bahriye nöbetçisi. Her şeyin geri gelmemecesine değiştiğini söyleyemezdim, çünkü panayırı gezmek için büyük kente gelmiş köylülerin ağırkanlılığı, iğretiliği vardı bu konuklarda. Biraz sonra su kanalının kapakları açılacak, hepsi birden çöl çarpışmalarının büyük su deposuna akacaklardı. Hiç beklenmedik şeyler de vardı. Örneğin, o sabah konsoloslukta, yeni cilalanmış, fındık biçimli tırnaklarıyla beyaz ellerini birbirine bastırarak, masasında dev bir kerevit gibi oturan, benimle tanıdık gibi konuşan şişman adam. Flüt sesi gibi bir sesle, "Benim işim size sevimsiz gelebilir, ama gerekli," dedi, "özel bir yeteneği olanlara ordu el koymadan önce biz el koymaya çalışıyoruz. Sizin adınızı bana Büyükelçi verdi, yeni açılan ve personel yönünden çok yetersiz olan sansür bölümüne vermiş sizi."

"Büyükelçi mi?"

Al sana şaşırtıcı bir şey daha.

"Sizin dostunuz oluyor, öyle değil mi?"

"Onu pek tanımıyorum."

"Gene de onun önerisini kabul etmek zorundayım, her ne kadar bu iş benim sorumluluğumdaysa da."

Doldurulacak kâğıtları verdi. Kenilworth adlı bu hiç de sevimsiz olmayan şişman adam bana yardım etme inceliğinde bulundu. "Bu işi pek anlayamadım," dedim. Omuzlarını silkti, beyaz ellerini açtı. "Onunla görüştüğünüz zaman bu konuyu konuşmanızı öneririm."

"Ama benim hiç niyetim yoktu..." dedim. Bunun arkasında yatan şeyi öğrenmeden bu konuyu tartışmak bana yararsız göründü. Nasıl olur da Mountolive?.. Ama Kenilworth yeniden konuşmaya başladı: "Herhalde yeni işinize başlamadan önce kendinize kalacak bir yer bulabilmeniz için size en az bir hafta gerekir. Şubeye böyle söyleyeyim mi?"

Şaşkınlık içinde, "Nasıl isterseniz," dedim. Gidebileceğimi söyledi, ben de bodruma inip eski püskü sandığımı deşip içinden eli yüzü düzgün birkaç kent kılığı ayırdım. Paket kâğıdına sarılmış giysilerimle birlikte Corniche'ten aşağı Cecil'e doğru ağır ağır yürümeye başladım, amacım orada bir oda kiralamak, yıkanıp tıraş olarak kendimi çiftlik evi ziyaretine hazırlamaktı. Biraz kafamda büyütmeye başlamıştım bunu, kaygıdan değil, bekleme geriliminin verdiği rahatsızlıktan. Bir süre durup aşağıdaki kımıltısız denize baktım, işte tam ben böyle dikilmiş dururken cam kapakları sarı, gümüş renkli Rolls yanımda durdu ve içinden ellerini öne uzatmış bana doğru koşan iriyarı, sakallı bir adam fırladı. Galyalıların selamlaşma usulünce kolları omuzlarıma dolandığı, sakalları yanaklarımı yaladığı sırada, boğulur gibi "Pombal!" demeyi başardım.

"Darley." Ellerimi hâlâ aynı sevecenlikle tutarak, gözlerinde yaşlarla beni bir kıyıya sürükleyip deniz kıyısındaki taş sıralardan birine çuval gibi çöktü. Pombal'ın üzerinde çok şık bir *tenue*[4] vardı. Kolalı manşetleri gevrek gevrek takırdıyordu. Kara sakal ve bıyık ona saygı uyandırıcı, ama nedense kederli bir görünüm vermişti. Bütün bu süslü koşumların içinde pek değişmemiş görünüyordu. Karnaval kılığı giymiş bir Tiberius gibiydi. Hiç konuşmadan, coşkuyla uzun bir süre birbirimize baktık. İkimiz de suskunluğumuzun Fransa'nın düşüşüne duyduğumuz acıdan geldiğini biliyorduk, Avrupa'nın ruhsal çöküşünün apaçık simgesi olan bir olay. O iki

dakikalık suskunluk sırasında, sanki görünmez bir mezarın başında insan istencinin kaçınılmaz başarısızlığının anısını tazeleyen iki yasçı gibiydik. Bu çirkin trajedinin bütün utancını, umutsuzluğunu duyumsadım, onun el sıkışında ve onu avutabilecek, dünyada sanatçılar yaşadığı sürece Fransa'nın ölmeyeceğine inandıracak bir sözü boşuna aradım. Ama ordular, çarpışmalar dünyası öylesine yoğun, öylesine somuttu ki, bu düşüncem ancak ikinci derecede önemli görünebilirdi - çünkü sanat gerçekten de özgürlük demektir, tehlikede olan şey de özgürlüktü. "Aldırma. Bugün küçük, mavi Lorraine haçının her yerde çiçek açtığını gördüm."

"Anlıyorsun," diye mırıldanıp bir kez daha elimi sıktı. "Anlayacağını biliyordum. Onu en çok eleştirdiğin zaman bile onun en az bizim kadar senin için de önemli olduğunu biliyordum." Birden insanı yerinden sıçratan bir sesle burnunu temiz bir mendile silip taş sıraya yaslandı. Şaşırtıcı bir çabuklukla birden eski Pombal olmuştu, şişman, utangaç ve zaptolunmaz. "Sana anlatacak çok şey var. Haydi, benimle geliyorsun. Hemen. Tek söz istemem. Evet, Nessim'in arabası. Mısırlıların eline geçmesin diye ben satın aldım. Mountolive sana harika bir iş ayarladı. Ben hâlâ eski dairemde oturuyorum, ama şimdi o binayı satın almış durumdayız. Üstteki daireye yerleşebilirsin. Tıpkı eski günlerdeki gibi olur gene." Çenebazlığı, böylesine paldır küldür, yanı yöreyi kollamadan, besbelli en küçük bir yorum beklemeden anlattığı şeylerin çeşitliliği başımı döndürdü. İngilizcesi gerçekten çok iyileşmişti.

"Eski günler," diye kekeledim.

Ama tam bu sırada şişman yüzünden acılı bir ifade geçti, ağzından bir inilti çıktı, ellerini dizlerinin arasına sıkıştırarak tek bir sözcük ekledi: "Fosca!" Yüzünü komik bir biçimde buruşturarak bana baktı. "Bilmiyorsun." Neredeyse korku içindeydi. "Ona aşığım."

Güldüm. Hızlı hızlı başını salladı.

"Hayır. Gülme."

"Elimde değil, Pombal."

"Yalvarırım."

Umutsuzluk anlatan yüzünü öne eğip sesini alçaltarak bana bir giz açmaya hazırlandı. Dudakları kımıldadı. Korkunç önemli bir şey olduğu belliydi. Sonunda dili çözüldü, gözleri yaşararak bana anlatmaya başladı: "Anlamıyorsun. *Je suis fidèle malgré moi.*[5] " Bir balık gibi soluyarak

yineledi, “*Malgré moi.* Daha önce hiç böyle bir şey gelmemişti başıma, hiç.” Sonra birden bir kişneme tutturdu, yüzünde aynı korkulu şaşkınlık vardı. Nasıl gülmezdim? Bir fırça dokunuşuyla İskenderiye’yi bana büsbütün, eksiksiz olarak geri getirmişti -çünkü Pombal’ın aşkı olmadan bütün anılar eksik kalırdı. Benim gülmem ona da bulaştı. Pelte gibi titriyordu. Sonunda komik bir acıklılıkla, ‘‘Yeter,” dedi, sakal ormanındaki kikirtilerin arasına şu sözleri sıkıştırdı: “Onunla hiç yatmadım, bir kez bile. Akıl almaz bir şey.” Bunun üzerine daha çok gülmeye başladık.

Ama arabanın sürücüsü hafifçe kornaya dokunarak onu hemen kendine gelmeye çağırdı, yapması gereken ödevleri olduğunu anımsattı. “Yürü,” dedi, “saat dokuzdan önce Pordre’a bir mektup ulaştırmam gerek. Sonra seni eve bırakmalarını söylerim. Birlikte öğle yemeği yiyebiliriz. Sırası gelmişken söyleyeyim, Hamid benim yanımda; çok sevinecek. Çabuk.” Gene bana kararsızlık gösterecek zaman bırakmamıştı. Paketimi kucaklayıp onunla birlikte tanıdık arabaya yürüdüm, döşemesinin pahalı purolar ve metal cilası koktuğunu fark edince yüreğim cız etti. Dostum ta Fransız Konsolosluğu’na kadar hızlı hızlı konuştu, Şefe karşı tutumunu büsbütün değişmiş bulmak şaşırttı beni. O eski hınçtan, kızgınlıktan iz bile kalmamıştı. Anladığıma göre Mısır’daki Özgür Fransızlar’a katılabilmek için ikisi de değişik başkentlerdeki görevlerini (Pombal Roma’yı) bırakıp buraya gelmişlerdi. Artık Pordre’dan tatlı bir sevecenlikle söz ediyordu. “Bana baba gibi davranıyor,” dedi, o canlı, kara gözlerini devirerek, “Eşsiz bir insan.” İkisini bir arada görünceye kadar buna pek aklım yatmamıştı, ama görünce birden anladım, ülkelerinin yenilgisi aralarındaki bu yeni bağa yol açmıştı. Pordre’un saçları iyice ağarmış; eğreti, üstünkörü kibarlığın yerini yapmacığa hiç yer bırakmayacak kadar ciddi sorumluluklarla uğraşan bir insanın sakin kararlılığı almış. İki adam birbirlerine öylesine saygı ve sevgiyle davrandılar ki, gerçekten de iki meslektaştan çok babayla oğula benziyorlardı. Pombal’ın omzuna büyük bir sevgiyle konan elde, Pombal’a çevrilen yüzde düşünceli ve arkadaşsız kalmış bir gurur okunuyordu.

Ama yeni Kançılaryalarında biraz kötü bir durum vardı. Geniş pencereleri limana, Fransa’nın yazgısını çizen yıldızların bütün kötü etkilerinin bir simgesi gibi oraya demirlemiş yatan Fransız filosuna bakıyordu. Onun orada işsiz güçsüz durduğunu görmenin onlara sürekli suçluluk duygusu verdiğini anlayabiliyordum. Ondan kurtuluş yoktu. Eski moda yüksek çalışma masalarıyla beyaz duvar arasında ne yana dönseler,

gözleri bu itici gemi ordusuna takılıyordu. Görme sinirine bir kıymık batmış gibiydi. Pordre'un gözlerinde, Pombal'ın artık hep (daha az diplomatça davrandığı anlarda) "*ce vieux Putain*"[6] diye söz edeceği kişinin korkak yandaşlarının kökünü kazıma isteği ve kendi kendini suçlama okunuyordu. O kişinin yerine konan basit bir mektup karşısında böylesine şiddetli duyguları dışa vurmak rahatlatıcıydı. Üçümüz orada durmuş limandaki öfkelendirici görünüme bakıyorduk, birden yaşlı adam patladı: "Siz İngilizler neden onları gözaltında tutmuyorsunuz? İtalyanlarınkiyle birlikte Hindistan'a gönderin. Bunu hiç anlayamayacağım. Kusura bakmayın. Ama sanki yansız bir filoymuş gibi küçük silahlar bulundurmalarına, nöbet beklemelerine, kıyıya çıkmalarına izin verilmesini anlayabiliyor musunuz? Amiraller kente inip yiyip içiyorlar, hepsi de Vichy hükümeti için dolap çevirmek peşinde. Bizim çocuklarla onların gemicileri arasında kahvehanelerde durmadan *bagarres*[7] çıkıyor." Bu konunun onları öfkeden deliye çevirmeye yettiğini anlayabiliyordum. Konuyu değiştirmeye çalıştım, onları avutacak bir şey söylemek pek kolay değildi çünkü.

Ben de Pombal'ın, üzerinde bir Fransız askerinin kocaman, çerçeveli fotoğrafı bulunan masasına dönerek onun kim olduğunu sordum. İkisi birden, "Bizi kurtaran adam," dediler. Kuşkusuz daha sonra bu gururlu, kederli Labrador köpeği başlı adamı De Gaulle olarak tanıyacaktım.

Pombal'ın arabası beni eve bıraktı. Zili çalarken içimde unutulmuş fısıltılar kımıldadı. Tek gözlü Hamid kapıyı açtı, bir anlık şaşkınlıktan sonra havaya hafifçe, komik bir biçimde sıçradı. Bu zıplamanın kaynağındaki içtepi tam zamanında bastırılmış bir kucaklaşma isteği olmalıydı. Ama daha özenli, daha geleneksel bir selam için kendisine yer açmak üzere geri çekilmeden önce, iki parmağını bileğime koyup yüzen bir buz kitlesinin üzerinde zıplayan yalnız bir penguen gibi zıpladı. "Ya Hamid," diye bağırdım, en az onun kadar sevinçli. Birbirimize Arap usulü temenna ettik.

Her yer gene değişmişti, yeniden boyanmış, duvarlar kâğıtla kaplanmış, resmi daire gibi ağır eşyalarla döşenmişti. Hamid şeytansı bir hazla bana odaları gezdirirken ben artık soluklaşmış, başka niteliğe bürünmüş anılara dayanarak eski görünüşü kafamda yeniden canlandırmaya çalışıyordum. Acı acı bağıran Melissa'yı görmek kolay değildi, örneğin. Tam oraya içi şişelerle dolu güzel bir büfe konmuştu. (Bir defasında Pursewarden ta öteki uzak köşeden birtakım el hareketleri yapmıştı.) Kimi

eşyaları anımsadım. Kentin ozanının bir dizesini düşündüm, “Hâlâ bir yerlerde olmalı bu zavallılar.”[8] Tek tanıdık nesne pencerenin önündeki eski yerinde gizemli bir biçimde duran, Pombal’ın eski, damla hastalığı iskemlesiydi. Acaba onu da Roma’dan dönerken uçakla mı getirmişti? Böylesi tam ona yakışan bir şey olurdu. Küçük sandık odası... Melissa’yla ikimiz... Şimdi Hamid’in odasıydı. Aynı rahatsız karyolada yatıyordu, o uzun, büyüleyici öğleden sonraların tadını, havasını yeniden yakalamaya çalışarak bir çekinme duygusuyla baktım karyolaya, ikimizin... Ama küçük adam konuşuyordu. Öğle yemeğini hazırlamalıymış. Sonra bir yerleri karıştırdı, elime örselenmiş bir fotoğraf sıkıştırdı, bir zamanlar Melissa’dan aşırmış olmalıydı. Bir sokak fotoğrafıydı, soluk. Melissa’yla ikimiz konuşa konuşa yürüyorduk Fuad Caddesi’nde. Onun gülümseyen yüzü hafifçe yana dönüktü - dikkatinin yarısı benim büyük bir ciddiyetle anlattığım şeylerde, öteki yarısı önünden geçtiğimiz aydınlık vitrinlerdeydi. Bir kış günü öğleden sonra saat dört sularında çekilmiş olsa gerekti, bu şipşak fotoğraf. Böyle ciddi ciddi neler söylüyor olabilirdim ona Tanrı aşkına? Zamanı da, yeri de kesinlikle anımsayamadım; ama işte fotoğrafa geçmişti. Belki de söylediğim sözler önemliydi, çok anlamlıydı - ya da, belki de saçma! Koltuğumun altında kitaplar vardı, sırtımda da daha sonra Zoltan’a verdiğim kirli yağmurluk. Kuru temizleme gerekiyordu. Galiba ense tıraşım da gelmiş. Belleğimden silinip gitmiş o öğle sonrasını bir daha geri getirmek olanaksız! Sanki umutsuz derecede solmuş bir duvar resmini eski durumuna getirmeye çalışan biri gibi fotoğrafın üstüne eğilip küçük ayrıntıları incelemeye başladım. Evet, kıştı, saat dörttü. Melissa’nın sırtında eski fok kürkü vardı, onun eşyaları arasında hiç görmediğim bir el çantası taşıyordu. “Ağustosun - Ağustos *muydu?* - o gecesi...” Zihnimden gene bir dize geçti.[9]

Tekrar o sefil, hurda karyolaya dönerek yavaşça adını fısıldadım. Onun *büsbütün yok olduğunu* şaşkınlık ve kederle anladım. Suların içine gömülüp gidivermişti. Sanki hiç yaşamamış, sanki (hep kendi kendime söylediğim gibi) içimde sürekli yaşayacak olan, belki de başka biçimlere girecek, ama sonsuza kadar yaşayacak acıyı, acıma duygusunu hiç uyandırmamış. *Onu bir çift çorap gibi* eskitmiştim, bu yok oluşun kesinliği beni afallatıyor, sarsıyordu. “Aşk” böyle basitçe eskitilebilir miydi? Bir kez daha “Melissa,” dedim, o güzel sözcüğün sessizlikte yankılanışını duydum.

Kederli bir şifalı ot adı, bir Eleusis yolcusunun adı gibi. Artık o bir koku, bir tat bile değil miydi? Önemsiz bir şiirin kıyısına karalanan çapraz göndermelerin kesişme noktasından başka bir şey değil miydi? Aşkım onu böyle tuhaf bir biçimde eritmiş miydi, yoksa ondan türetmeye çalıştığım edebiyat mı yapmıştı bu işi? Sözcükler, bir asit banyosu olan sözcükler! Suçluluk duydum. Hatta (aşırı duygusal insanlar için çok doğal olan kendi kendini kandırma eğilimine kapılarak) bir istenç edimiyle onu bana görünmeye zorladım, bir zamanlar benim için kentin çeşitli anlamlarının toplamı olan o öğleden sonra öpüşmelerinin birini olsun çağrıştırmaya. Hatta kendimi zorlayarak gözümden yaş getirmeye, onun adını bir tılsım gibi yineleyerek belleği ipnotize etmeye çalıştım. Bu deneme hiçbir sonuç vermedi. Artık adının geçerliği kalmamıştı! Böylesine boğucu bir mutsuzluğa karşı içimden en küçük bir saygı belirtisi getirtememek gerçekten utanç verici bir şeydi. Daha sonra, ölü Pursewarden'ın, uzak bir çan sesi gibi, "Ama mutluluk bize hoş vakit geçirtsin, diye gönderilmişti. Mutluluk içinde eğlenip keyfimize bakalım, ondan sonuna kadar yararlanalım istenilmişti," diyen ters sesini duydum. Aşkın sayısız kılığından yalnızca biriydi Melissa!

Tam banyo yapıp üstümü değiştirmiştim ki, yeni ve tuhaf bir ruh durumunun saçmasapan esrikliği içinde Pombal erkenden öğle yemeğine geldi. Bu durumun nedeni olan Fosca, dediğine göre, İngiliz subayıyla evli bir mülteciymiş. "Nasıl oldu, aramızda bu tutkulu anlayış birden nasıl doğuverdi?" Bilmiyordu. Duvarda asılı aynada kendi yüzüne bakmak için ayağa kalktı. Parmaklarıyla sakalını tararken, yarı yarıya aynadaki görüntüsüne söyler gibi düşünceli düşünceli, "Aşk konusunda her şeye inanan ben," diye sözünü sürdürdü, "böyle bir şeyin olabileceğine inanmazdım. Hatta bir yıl önce biri bana şimdi söylediğim şeyleri söyleseydi, ona 'Puahh! Bu Petrarca edepsizliğinden başka bir şey değil. Ortaçağ budalalığı!' derdim. Hatta kendini tutmanın sağlık açısından zararlı olduğunu, o kahrolasıca şeyin sık sık kullanılmazsa dumura uğrayacağını ya da güçten düşeceğini düşünürdüm. Şu mutsuz - hayır, *mutlu* dostuna bak! Fosca'nın varlığı sanki elimi kolumu bağlıyor, önümü tıkıyor. Dinle, geçen gün Keats çölden geldiğinde birlikte yemeğe çıkıp sarhoş olduk. Beni Golfo'nun meyhanesine götürdü. İçimden gizli gizli bir isteğin - bir çeşit kendini deneme, *ramoner une poule*[10] isteğinin - kımıldadığını

duyumsadım. Gülme. Duygularımın ne durumda olduğunu anlamak için. Onları canlandırsın diye beş tane Armanyak içtim. Kendimi sözde tam kıvama gelmiş buluyordum. Güzel, dedim kendi kendime, bir bakirelik kabuğunu kıracağım. Bu romantik imgeyi *depuceler*[11] edeceğim, yoksa insanlar konuşmaya, Koca Pombal'da iş kalmamış demeye başlayacaklar. Ama ne oldu? Elim ayağıma dolaştı! Bütün duygularım kahrolası bir tank gibi *blindés*[12] oldu. Bütün o kızların görüntüsü en küçük ayrıntısına kadar bana Fosca'yı çağrıştırıyordu. Her şeyini, hatta örgüsüyle birlikte kucağında duran ellerini! Sanki boynumdan aşağı dondurma dökülmüş gibi buz kesildim. Ceplerimdekini masaya boşaltıp kaçtım, eski dostlarım arkamdan terlikler fırlatıyor, beni yuhalıyorlardı. Sövüyordum elbette. Fosca'nın benden böyle bir şey beklediği yok, hayır. O bana zorunda kalırsam hiç durmamamı, kendime kız bulmamı söylüyor. Belki de beni bağlayan bu özgürlüğün kendisi? Kimbilir? Hiç anlamıyorum, hiç. Bu kızın beni böyle saçımdan tutup - hiç tanımadığım yerlere - namus yoluna sürüklemesi çok acayip." Konuşmanın burasında hafifçe göğsüne vurdu, kendi kendini beğenmeyle ayıplama arası bir hareket. Sonra gelip yerine oturdu, düşünceli düşünceli, "Biliyor musun, kocasından hamile," dedi. "Cephede savaşan, her an ölebilecek bir askeri aldatmasına namus duygusu izin vermiyor. Hele karnında onun çocuğunu taşırken. *Ça se conçoit*."[13]

Sessizce yemeğimizi yedik. Sonra Pombal patladı: "Ama bu tür düşüncelere karşı ne yapabilirim? Söyle bana lütfen. Yalnızca konuşuyoruz, ama bu da yetiyor." Kendini biraz küçümsermiş gibi konuştu.

"Peki kocası?"

Pombal içini çekti: "Son derece iyi, iyi yürekli bir adam. Pursewarden'ın bir zamanlar söylediği gibi, İngiliz yaşamının insanı neredeyse intihara sürükleyen sıkıcılığının sonucu olan bir tür davranış bozukluğuna dönüşmüş o ulusal iyi yüreklilik! Yakışıklı, neşeli, üç dil konuşuyor. Ama gene de... *froid*[14] diyemeyeceğim, ama *tiéde*[15] - yani ruh yapısında bir yerde var bu. Tipik bir İngiliz mi, değil mi, bilemeyeceğim. Her neyse, bir halk ozanının saygınlığını artıracak namus kavramının canlı örneğine benziyor. Biz Avrupalılarda namus yoktur demek istemiyorum, elbette var, ama biz hiçbir şeyi abartmayız. Yani, özdisiplin bir davranış modelini benimsemekten öte bir şey olmalı. İşin içinden çıkamıyor gibi

görünüyorum. Evet, onların ilişkilerini düşününce kafam karışıyor. Yani diyeceğim şu: Bu ulusa özgü kendini beğenmişliğin gerisinde yabancıların aşkta bağlılığı beceremedikleri inancı yatıyor. Öte yandan, Fosca böylesine doğru sözlü, böylesine sözünün eri oluyorsa, bunu kendine çok doğru geldiği için yapıyor, kurallar uğruna yapmacık bir zorlamaya girmeden, *içinden geldiği gibi davranıyor.* Bana kalırsa kocası onu benim anladığım anlamda sevseydi, onu sanki dayanılmaz bir durumdan kurtarma alçakgönüllülüğünde bulunmaktan başka bir şey yapmamış gibi görünmeye çalışmazdı. Bence Fosca farkında değil, ama bu haksızlık duygusunun ağırlığını hep içinde duyuyor. Ona bağlı... ama nasıl desem? Biraz hor görürcesine? Bilmiyorum. Gene de kendine özgü bir biçimde kocasını gerçekten seviyor, kocasının uygun gördüğü biçimde. İnce duygulu bir kız. Ama tuhaf olan bizim aşkımıza - ikimizin de bundan kuşkusu yok, itiraf edilmiş, kabul edilmiş bir şey - bu durumun garip bir renk katması. Beni mutlu ettiyse de, biraz da kendime güvenimi sarstı; arada sırada isyan ediyorum. Aşkımızın yavaş yavaş bir pişmanlık iklimine girmeye başladığını duyumsuyorum - bu olağanüstü serüvenin. Kefaret ödemenin katı yürekli tutumundan alıyor rengini. Gerçek bir *femme galante*[16] için aşkın böyle olması mı gerekir acaba? Kocasına gelince, o da tam bir ortaçağ *chevalier'si,*[17] acı vermesi ne kadar olanaksızsa bedensel haz vermesi de o kadar olanaksız, kuşkusuz. Gene de her şeye karşın iyi yürekliliğiyle, dürüstlüğüyle hoş, etkileyici bir insan. Ama *merde?*[18] İnsan birine haksızlık etmemek için onu sevmeye karar veremez ya, öyle değil mi? İşin bir noktasında Fosca'yı düş kırıklığına uğratıyor, o istediği kadar bu olgunun bilincinde olmasın. Fosca'nın da bunu bildiğini sanmıyorum, herhangi bir biçimde bilincine vardığını. Ama ikisi birlikteyken, iyice perçinlenmemiş, salt görgü kurallarıyla, göreneklerle lehimlenmiş, sağlam olmayan bir şeyin karşısında olduğunu duyumsuyor insan. Acımasızca konuştuğumu düşünüyorsun, ama ben yalnızca gördüklerimi anlatmaya çalışıyorum. Yoksa çok iyi dostuz, onu gerçekten beğeniyorum; izinli geldiği günler birlikte yemeğe çıkıp politika konuşuyoruz! Ufff!"

İskemlesine yaslandı, bu kısa açıklamadan yorulmuştu, saatine bakmadan önce uzun uzun esnedi. "Öyle sanıyorum ki," diyerek konuşmasını sürdürdü, "bunlar sana tuhaf geliyordur, insanların bu yeni yönleri; ama zaten burada tuhaf olmayan bir şey var mı, ha?

Pursewarden'ın kız kardeşi, Liza örneğin - onu tanıyor musun? Taş gibi kör. Bize öyle geliyor ki Mountolive ona deli gibi âşık. Aslında kız buraya Pursewarden'ın kâğıtlarını toplamaya, onunla ilgili bir kitap için malzeme derlemeye geldi. Söylendiğine göre. Her nasılsa o gündür bugündür sefarette kalıyor. Mountolive görev gereği Kahire'de kaldığı zamanlar her hafta sonu gelip onu görüyor! Bu günler nedense mutsuz görünüyor -belki ben de öyle?" Bir kez daha aynaya başvurdu ve kararlı bir biçimde başını iki yana salladı. Dışarıdan bakılınca öyle görünmüyordu. "Her neyse," diyerek kabul etti, "galiba yanılıyorum."

Şömine rafının üzerindeki saat çalınca yerinden kalktı. "Bir toplantı için büroya dönmek zorundayım," dedi, "sen ne yapacaksın?" Ona Karm Abu Girg'e gitmeyi düşündüğümü söyledim. Bir ıslık çalıp bana dik dik baktı. "Justine'i göreceksin gene, ha?" Bir an düşündükten sonra kuşkuyla omuz silkti. Dünyadan elini eteğini çekmiş durumda, öyle değil mi? Memlik onu ev hapsine koydu. Ne zamandır yüzünü gören yok. Nessim'in ne yapıp ne ettiğini de bilmiyorum. Mountolive de onlarla ilişkisini kesti, resmi bir görevli olarak benim de öyle yapmam gerekiyor, bu yüzden rastlaşmak bile istemeyiz: Yani buna izin verilseydi bile. Clea ara sıra görüyor Nessim'i. Onun için üzülüyorum. Hastanede yatarken Clea onu yoklamaya gitmek istedi, ama izin vermediler. Tam bir atlıkarınca, öyle değil mi? Sirk gibi bir şey. Müzik duruncaya kadar çiftler değişmeye devam ediyor! Ama geri gelip burada benimle kalacaksın, tamam mı? Güzel. Öyleyse Hamid'e söyleyeyim. Benim gitmem gerekiyor. İyi şanslar."

Araba gelinceye kadar birazcık kestirmek için uzanmak istiyordum, ama öylesine yorgundum ki, başımı yastığa koyar koymaz derin bir uykuya daldım; arabanın sürücüsü beni uyandırmasa belki de on iki saat uyuyacaktım. Hâlâ yarı uykulu durumda tanıdık arabaya oturup, palmiyeleriyle, su dolaplarıyla gerçekdışı göl topraklarının çevreme ağışını izledim - kentlerin dışında yaşayan, sislerle ve seraplarla örtünmüş eski, kırsal Mısır. Eski anılar canlanmaya başladı, kimileri tatlı, hoş, kimileri eski yara izleri gibi pürüzlü. Eski coşkuların yakında dökülecek olan yara dokuları. İlk önemli adım Justine'le yeniden karşılaşmak olacak. Coleridge'in deyimiyle, o değerli 'duygu kalıntılarını' denetlemekte, değerlendirmekte bana yardım mı edecekti, yoksa güçlük mü çıkaracaktı? Bunu bilmek güçtü. Her bir kilometreyi geride bıraktıkça, kaygıyla umudun atbaşı gittiğini duyumsuyordum. Geçmiş!

II

Tarihöncesinin bütün el değmemişliğiyle eski topraklar: Kesintisiz süregelen pelikan, karaleylek ve balıkçıl soylarının ağır ilerleyen yazgılarını tam bir yalıtılmışlık içinde gerçekleştirdikleri yerlerde yüzyılların aceleci adımlarının değmediği göl yalnızlıkları. Yılanların, sivrisinek bulutlarının kaynaştığı kaba kumaş gibi yonca evlekleri. Ötücü kuşlardan yoksun bir doğa parçası, ama baykuşlardan, hüthüt kuşlarından, gündüz avlanan ve koyu sarı suların kıyısında tüylerini düzelten dere kuşlarından yana bahtı açık. Yiyecek arayan yarı vahşi köpek sürüleri, karanlık bir sonsuzluk içinde su dolaplarını döndüren gözleri bağlı mandalar. Yol kıyısında, kerpiçten yapılmış, tabanlarına ekin sapı konmuş, sofu yolcuların yolculuk sırasında dua edebilecekleri mihraplar. Mısır! Denize dökülen akıntıların arasında belki de bir türkünün uzayıp giden bir parçacığını söyleyen bir insan sesiyle birlikte aceleyle seğirten kaz kanatlı yelkenliler. Mısırların kaba yapraklarının tellerinde parmaklarını dolaştıran rüzgârın tıkırtısı. Toz yüklü havada sağanakla saçılan sıvı çamur, her yere seraplar fırlatıyor, görünümleri bozuyor. Bir topak çamur, insan büyüklüğünde, bir insan, kilise büyüklüğünde görünür. Yerin ve göğün bütün dilimleri yer değiştirir, kapak gibi açılır ya da başaşağı dönmek için yana yatar. Görünmeyen çobanların titrek, genizsel bağırtılarıyla güdülen koyun sürüleri bu bükülmüş aynaların içine girer çıkarlar, bir görünüp bir kaybolurlar. Bize bırakılan dünyayla birlikte hâlâ yan yana yaşayan eski dünyanın unutulmuş tarihinin kırsal imgelerinin büyük karışımı. Güneş ışığında toplanmak ve kaynaşmak için yükselen gümüş kanatlı karınca bulutları. Bu yitik dünyanın toprak tabanında bir atın nal sesleri nabız atışı gibi yankılanır ve beyin bu yaşmakların, eriyen gökkuşaklarının arasında yüzer.

Böylece yeşil toprak setlerin kıvrımlarını izler, sonunda menekşe renkli kanalların kesiştiği noktada yanlamasına yapılmış eski bir evle karşılaşırsınız, çatlak, soluk kepenkleri sımsıkı kapalı, odaları derviş armalarıyla, hayvan derisi kalkanlarla, kan lekeli mızraklarla, olağanüstü güzel halılarla dolu olan evle. Bahçeleri ıssız ve bakımsız. Yalnızca duvarın üzerindeki küçük değirmencikler selüloit kanatlarını oynatırlar - kem göze karşı evi koruyan korkuluklar. Tam bir kullanılmazlık suskunluğu. Ama zaten bu yüzüstü bırakılmışlık, yakıcı güneşin altında tohuma kaçmaya,

kavrulmaya, çatlamaya, çürümeye bırakılmışlık duygusunun kederi, Mısır'ın bütün kırsal kesiminde yaşanan bir şeydir.

Bir kemerin altından geçin ve karanlık bir çakıl avlunun taşları üzerinde ayakkabılarınız takırdasın. Acaba bu yeni bir ayrılık noktası mı olacak, yoksa başlangıç noktasına dönüş mü?

Bilmek güç.

III

Dış merdivenin tepesinde tıpkı bir gözcü gibi durmuş karanlık avluya bakıyordu, sağ elinde tuttuğu şamdanın soluk ışık halkasının içinde. Sanki bir *tableau vivant*[19] oyuncusu gibi, hiç kımıldamadan. Bana öyle geldi ki, adımı ilk söyleyişinde sanki bile bile düz, vurgusuz bir ses tonu kullanmıştı, kendi kendine uyandırdığı kimbilir hangi acayip ruh durumunu yansıtan bir ses. Ya da, belki de ben olduğuma güven getiremediği için karanlığı sorguluyor, ortaya çıkıveren inatçı, tedirgin edici bir anı gibi beni oradan kazıp çıkarmaya çalışıyordu. Ama o tanıdık ses benim için bir mührün kırılması gibi bir şeydi. Sanki yüzyıllarca sürmüş bir uykudan uyandırılmıştım. Tahtaları çatırdayan merdiveni ağır ağır çıkarken üzerimde yeni bir ağırbaşlılığın soluğunun gezindiğini duyumsadım. Tam merdivenin ortasına geldiğimde yeniden konuştu, bu kez sertti sesi, uyarı gibi bir şeyler taşıyordu neredeyse. “At sesleri duydum, birden telaşlandım. Bütün koku üzerime döküldü. Çok kötü kokuyorum, Darley. Kusura bakmayacaksın artık.”

Çok zayıflamış görünüyordu. Mumları yukarıya kaldırarak merdiven başına bir adım yaklaştı, gözlerimin içine kaygıyla baktıktan sonra sağ yanağıma küçük, soğuk bir öpücük kondurdu. Ölüm ilanı kadar soğuk, kösele gibi kuru. O sırada, dökülen parfümün kokusunu duydum. Gerçekten de çok güçlü koku dalgaları yayıyordu. Davranışlarındaki zorlama dinginlikte iç huzursuzluğunu yansıtan bir şey vardı, belki de içki içiyordu, diye düşündüm. Ölü gibi solgun, aşırı pudralanmış yüzünde, elmacık kemiklerinin üzerine sürülmüş parlak kırmızı allığı görünce biraz şaşırdım. Hâlâ güzelse, canlı gibi göstermek için acemice boyanmış bir mumyanın ya da gelişigüzel renklendirilmiş bir fotoğrafın edilgin güzelliğini taşıdığı içindi. Daha sonraki sözü, “Gözlerime bakma,” demek oldu, sert ve buyurgan: O zaman sol gözkapağının hafifçe sarktığını gördüm, yan bakarmış gibi görünme tehlikesiyle karşı karşıyaydı yüzü - özellikle de o anda gelişime sevincini gösteren zorlama gülümsemesi. “Anladın mı?” dedi. Başımla onayladım. Sarkan gözkapağından başka bir yöne dikkat çekmek için mi öyle allık sürünmüştü acaba? Alçak sesle, sanki kendi kendine söylermiş gibi, “Küçük bir felç geçirdim,” dedi. Yukarı kaldırılmış

şamdanla birlikte önümde dikilirken başka bir sesi dinler gibiydi sanki. Elini tuttum, uzun bir süre öylece, birbirimize bakarak oturduk.

“Çok değişmiş miyim?”

“Hiç.”

“Değiştim kuşkusuz. Hepimiz değiştik.”

Şimdi de hor görücü bir acılıkla konuşuyordu. Birden elimi alıp yanağına koydu. Daha sonra kafasını şaşkın şaşkın sallayıp arkasını döndü, beni balkona sürükledi, dimdik, gururlu bir yürüyüşle. Her kımıldanışında keskin hışırtılar çıkaran koyu renk tafta bir elbise giymişti. Mum ışığı duvarlarda zıplıyor, dans ediyordu. Karanlık bir kapı ağzında durduk, sert bir sesle, “Nessim,” diye bağırdı. Çok şaşırdım, çünkü insan böyle bir sesle ancak uşağını çağırabilirdi. Biraz sonra, karanlık yatak odasından, bir cin gibi usulca Nessim göründü.

“Darley geldi,” dedi, sanki bir paket getirmiş de onu karşısındakine teslim edermiş gibi, sonra şamdanı alçak bir masaya bırakıp hemen uzun bir hasır koltuğa uzanarak elleriyle gözlerini kapattı.

Daha tanıdık bir kıyafet giymişti Nessim, yüzünde o alışık olduğumuz sevgi ve ilgi gülümsemesi vardı, başını sallayarak bana doğru geldi. Gene de nedense her şey değişmişti; hafif bir ürkeklik vardı Nessim’de, Justine’in karaltısından yana, aşağıya doğru, yan yan küçük bakışlar fırlatıyor, sanki uyuyan birinin yanında konuşurmuş gibi usulca konuşuyordu. Gölgeli balkona oturup sigaralarımızı yaktığımız sırada hepimize birden bir tutukluk geldi. Dişli çarklar gibi kilitlenmişti sessizlik, hiç de çözüleceğe benzemiyordu.

“Çocuk yatıyor, kendi deyimiyle, bu saray çok hoşuna gitmiş, hele bir midillisinin olacağını duymak. Mutlu olacağını sanıyorum.”

Justine derin derin içini çekip ellerini gözlerinin üzerinden kaldırmaksızın, “Darley değişmediğimizi söylüyor,” dedi.

Nessim yutkundu, sanki sözünün kesildiğini hiç duymamış gibi, aynı alçak sesle konuşmasını sürdürdü: “Sen gelinceye kadar uyumamak istedi, ama çok yorgundu.”

Gölgeli köşede uzanan karaltı bir kez daha araya girip, “Naruz’un küçük sünnet şapkasını dolapta bulmuş. Başına giymeye çalışırken gördüm,” dedi. Kısa, keskin bir kahkaha çıktı ağzından, havlar gibi, Nessim’in birden irkilip başını öte yana çevirdiğini gördüm.

Nessim alçak sesle, sanki Justine'in son sözleriyle sessizlikte açılan delikleri tıkamak istermiş gibi telaşla, "Uşak sıkıntımız var," dedi.

Ali gelip bizi akşam yemeğine çağırdığı zaman yüzünde apaçık bir rahatlama okunuyordu. Şamdanla önümüze düşüp bizi içeriye götürdü Ali. Cenaze alayına benziyorduk -kırmızı kuşaklı beyaz giysisiyle önden giden, Justine'in yolunu aydınlatmak için şamdanı yukarı kaldırmış bir uşak. Onun arkasından Justine yürüyordu, dalgın ve uzak. Ben onu izliyordum, benim arkamda da Nessim vardı. Böyle, tek sıra halinde, ışıksız koridorlardan, duvarları tozlu halılarla kaplı, kalın taban dilmeleri ayaklarımızın altında gıcırdayan yüksek tavanlı odalardan geçtik. Sonunda dar, uzun yemek odasına geldik, çok eskilerde kalmış bir incelik, belki de Osmanlı inceliği yansıtıyordu; sözgelişi, Abdülhamid'in hiç anımsanmayan kışlık saraylarından birinin bir odası gibi, bakımsız bir gül bahçesine bakan son derece ince telkâri işlemeli pencere kafesleri. Burada aydınlık gölgesiyle mum ışığı, kendi kendilerine gıcırdayan eşyalara biçilmiş kaftan gibi uyuyordu. Bu altın yaldızlar, kırmızılar, menekşeler tam aydınlıkta çok çirkin görünürlerdi. Mum ışığındaysa yumuşak bir görkem içindeydiler.

Yemek masasına oturduk, Nessim'in çevresine bakışındaki ürkeklik bir kez daha dikkatimi çekti. Belki de doğru sözcük kullanmıyorum. Sanki ani bir patlama, Justine'in ağzından fırlayıverecek beklenmedik bir azar bekler gibiydi. Böyle bir şeyi yumuşak bir kibarlıkla savuşturmaya, başından savmaya hazırlamıştı kendini. Ama Justine'in bize aldırdığı yoktu. İlk işi kendine bir kadeh kırmızı şarap doldurmak oldu. Sanki rengini incelemek için kadehi ışığa kaldırdı. Sonra, alaylı bir biçimde sırayla ikimize de bayrak gibi kaldırıp indirerek bir dikişte içtikten sonra kadehi masaya bıraktı. Yanaklarına sürdüğü allık, yarı uykulu, donuk bakışlarıyla hiç uyuşmayan bir yalabıklık veriyordu ona. Hiç takı takmamıştı. Tırnakları yaldızlıydı. Dirseklerini masaya dayayıp çenesini avucuna alarak, uzun uzun, sert bakışlarla inceledi bizi, önce birimizi, sonra ötekini. Daha sonra içini çekti, sanki içi dolmuş gibi, "Evet, hepimiz değiştik," dedi, hemen kocasına dönüp suçlar gibi parmağını uzattı: "O, bir gözünü kaybetti."

Nessim bile bile duymazlıktan geldi bunu, sanki böylesine acı verici bir konudan uzaklaştırmak istermiş gibi masadaki yiyeceklerden uzattı ona. Justine yeniden içini çekti, "Darley, sen çok daha iyi görünüyorsun, ama ellerin çatlamış, nasırlanmış. Yanağıma dokunduğunda anladım," dedi.

"Odun kesmektendir herhalde."

“Evet anlıyorum! Ama iyi görünüyorsun, çok iyi.”

(Bir hafta sonra Clea’ya telefon edip, “Aman Tanrım, ne kadar kabalaşmış. O eski duyarlılığının izi bile kalmamış, tam bir köylü olmuş,” demiş.)

Nessim, sessizlikte sinirli sinirli öksürüp gözünün üzerindeki kara çatkıyla oynadı. Besbelli, onun sesinin tonundan hoşlanmamış, çevresini saran ağır havadan kuşkulanmış, çünkü alttan alta bir dalga gibi kabaran, Justine’in konuşma ve davranış biçimindeki değişmelerin en yenisi olan bir nefretin sıkıntısını duyumsamıştı. Gerçekten de şirretleşmiş miydi Justine? Hasta mıydı? Patavatsız, düşüncesiz de olsa, hareketleri kusursuz cömertliğin yeni bulgulanmış görkemiyle dolu olan, bir zamanların büyülü, esmer kraliçesini gömüldüğü yerden çıkarmak güçtü. (“Geri döndün demek ha,” diyordu sert sert, “ve bizi Karm’a tıkılmış buldun. Unutulmuş bir hesap defterindeki eski sayılar gibi. Çirkin borçlar, Darley. Adaletten kaçanlar, ha Nessim?”)

Böylesine acımasız sözlere karşılık söyleyecek bir şey yoktu. Arap uşak sakin sakin hizmet ederken yemeğimizi sessizce yedik. Nessim arada sırada, zararsız bir konuda bana çabucak bir şeyler söylüyordu, kısa, tek heceli. Ne yazık ki çevremizdeki sessizliğin süzülüp aktığını, büyük bir depo gibi boşaldığını duyumsuyorduk. Kısa bir süre sonra, iskemlelerimize çakılmış yontular gibi orada kalakalacaktık. Tam o sırada uşak gelip içi dolu iki termosla bir yiyecek paketini masaya bıraktı. “Demek bu gece dönüyorsun?” derken Justine’in sesi bir küçümseme ateşiyle yandı.

Nessim utangaç utangaç başını sallayıp, “Evet, bu gece gene nöbetçiyim,” dedi. Boğazını temizledikten sonra bana bakarak ekledi: “Topu topu haftada dört gün. Bana yapılacak bir şey çıkıyor.”

Justine üzerine basa basa, alaylı bir biçimde, “Yapacak bir şey,” dedi. “Gözünü ve parmağını kaybetmeye yapacak iş diyor. Doğruyu söyle, canım, bu evden kaçmak için her şeyi yapmaya razıydım.” Sonra bana doğru eğilerek, “Benden kaçmak için, Darley. Öyle olaylar çıkarıyorum ki çıldırtıyorum onu. Kendisi böyle diyor,” dedi. Bayağılığı çok utandırıcıydı.

Güzelce ütülenip katlanmış iş kılığını getirdi uşak, Nessim ayağa kalktı, çarpık bir gülümsemeyle bir özür sözcüğü mırıldandı. Yalnız kaldık. Justine kadehine şarap doldurdu. Kadehi dudaklarına kaldırırken, gözünü kırparak, “Gerçek ortaya çıkacaktır,” demesi şaşırttı beni.

“Buraya kapatılalı ne kadar oluyor?” diye sordum.

“Bu konuyu açma.”

“Ama hiç yolu yok mu...”

“O bir oranda kaçıp kurtulmayı başardı. Ben başaramadım. İç, Darley, şarabını iç.”

Hiç konuşmadan içtim, biraz sonra Nessim gene göründü, üniformalı, besbelli gece yolculuğuna hazır. Sanki söz birliği etmiş gibi hepimiz ayağa kalktık, uşak şamdanı alıp bizi yeniden kederli bir yürüyüş alayı halinde balkona götürdü. Bizim yokluğumuzda bir köşeye halılar, divanlar konmuş, sedef kakmalı sehpaların üzerine başka şamdanlar, sigara malzemeleri yerleştirilmişti. Çok durgun, neredeyse sıcakça bir geceydi. Mum ışıkları hiç kımıldamıyor gibiydi. Büyük gölün dışarıdaki karanlıktan gelen sesleri bize çarpıp kırılıyordu. Nessim bize aceleyle, “Hoşça kalın,” dedi, geçide giden yolda atının uzaklaşıp yiten ayak seslerini dinledik. Justine’e bakmak için başımı çevirdim. Bana bileklerini gösteriyordu, bir surat buruşturmanın içine oyulmuş yüzüyle. Sanki görünmez kelepçelerle bağlıymış gibi bileklerini birbirine yapıştırmıştı. Bu düşsel kelepçeleri uzun süre gösterdikten sonra ellerini kucağına bıraktı, sonra birden, bir yılan çevikliğiyle, benim uzanmakta olduğum divana sıçrayıp ayakucuma oturdu, bunları yaparken pişmanlık dolu bir sesle, “Neden, Darley? Ah, *neden?”* demişti. Sanki, etkileyici, dokunaklı ses tonlarıyla salt kendi alınyazısını ya da başına gelenleri değil, bütün evrenin işleyiş biçimini sorguluyordu. Bu çabada, eski güzelliğinden bir yankı gibi beni altüst eden bir şeyler ha parladı ha parlayacaktı. Ama o koku yok mu! Bu kadar yakına gelince üzerine dökülen parfümün kokusu çok keskin, neredeyse mide bulandırıcıydı.

Gene de bu sırada bütün tutukluğumuz geçti birden, sonunda dilimiz çözüldü. Sanki bütün gece içinden kurtulamadığımız uyuşukluk kabarcığı bu patlamayla parçalandı. Neredeyse utku dolu bir sesle, “Bambaşka bir ‘ben’ görüyorsun,” dedi. “Ama gene değişiklik sende, imgelemindeki şeyde!” Sözcükleri boş bir tabutun üzerine düşen toprak parçaları gibi takırdıyordu. “Nasıl olur da bana karşı hiçbir küskünlük duymazsın? Böylesine bir hainliği böyle kolayca bağışlamak - yo, erkekliğe yakışmaz. Böyle bir vampirden nefret etmemek ha? Doğal değil. Bir sevgili olarak seni iç dünyamın hazineleriyle ağırlayamamanın, evet *ağırlayamamanın* verdiği utanç duygusunu da anlayamazdın. Gene de aslında seni aldatmak hoşuma gidiyordu, bunu yadsıyamam. Ama aynı zamanda sana yalan

dolanla lekelenmiş bir aşkın (Ah, gene o sözcük!) zavallı bir hayaletinden başka bir şey verememenin üzüntüsü de vardı. Galiba, bu gene kadınların dipsiz kuyuya benzeyen gururlarını ele veriyor: İki dünyanın, her iki sözcüğün de en kötüsünü arzulamak - aşk ve aldatmaca. Ama tuhaf değil mi, sana sevgi göstermekte özgür olduğum, senin gerçeği bildiğin şu anda kendime karşı daha şiddetli bir küçümsemeden başka bir şey duymuyorum. Kutsal Ruh'a karşı işlenecek en büyük günahın aşka yalan katmak olduğunu bilecek kadar kadınlık var mı bende? Amma da saçmasapan, cafcaflı sözler, çünkü doğası gereği dürüstlüğe izin vermez aşk."

Konuşması böylece sürdü gitti, bana neredeyse hiç aldırdığı yoktu, benim yaşamımı tartışıyor, kendi türettiği örümcek ağında bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, imgeler yaratıyor, benim gözümün önünde hemen hemen hepsinin başını uçuruyordu. Neyi kanıtlamayı umuyordu acaba? Sonra bir an başını dizime dayayıp, "Artık sevmek ya da nefret etmekte özgür olduğuma göre sendeki bu yeni soğukkanlılığa yalnızca öfke duymak çok komik bir şey! Bir yerde benden kaçıp kurtuldun. Ama başka ne bekleyebilirdim?" dedi.

Ne tuhaftır ki doğruydu bu söyledikleri. Onu yaralayabilme, hatta kayıtsızlığımla ona boyun eğdirme gücünü ilk kez kendimde bulmak çok şaşırtıcıydı! "Ama, her şeye karşın," dedim, "geçmişe karşı hiçbir küskünlük duymadığım da bir gerçek. Tam tersine gönül borcu duyuyorum, çünkü kendi başına belki de bayağı (hatta belki de iğrenç olan) bir yaşam deneyimi benim için ölçüsüz derecede zenginleştirici oldu!" Ters ters, "Öyleyse şimdi ikimiz de gülüyor olmalıydık," diyerek başını öteki yana çevirdi.

Karanlığa bakarak uzun süre oturduk. Sonra o bir sigara yakarak iç konuşmasını bıraktığı yerden sürdürdü. "Yok olmuş şeylerin otopsisi! Onlarda ne bulmuş olabilirsin, merak ediyorum? Her şeye karşın birbirimizle ilgili hiçbir şey bilmiyoruz, kendi seçtiğimiz yapıntıları çıkartıyoruz birbirimizin karşısına! Bence hepimiz birbirimizi aynı korkunç bilgisizlikle gözlemliyoruz. Çok daha sonraları, suçluluk duyduğum anlarda bir gün yeniden, yeni bir temele oturtarak birbirimizin sevgilisi olabileceğimizi düşledim. Ne maskaralık! Senin gözüne girdiğimi, yalanımı bağışlattığımı, borcumu ödediğimi düşlerdim. Ama... ben senin beş duyunun biçimlediği, kendi türettiğin imgeni daha doğru bir şeye her zaman

yeğleyeceğini biliyordum. Ama öyleyse şimdi söyle bakayım - hangimiz daha büyük yalancıyız? Ben seni aldattım, sense kendini."

Bir başka zamanda, bir başka bağlamda beni yakıp kül edebilecek olan bu gözlemler şimdi benim için bambaşka, dirimsel bir önem taşıyordu. Pursewarden bir yerde, "Önümüzdeki yol ne kadar çetin olursa olsun önünde sonunda doğruyla uzlaşmak zorundayız," diye yazmıştı. Evet, ama birden doğrunun besleyici bir şey olduğunu bulguluyordum - insanı biraz daha kendini anlamaya yaklaştıran bir dalganın soğuk serpintileri. Benim kendi Justine'imin bir gözbağıcının uydurması olduğunu, yanlış yorumlanmış sözlerin, davranışların, hareketlerin hatalı iskeleti üzerine kurulduğunu şimdi anlıyordum. Gerçekten de suç onda değildi; asıl suç kendine bir imge türetip onunla beslenen benim aşkımdaydı. Dürüst olmama diye bir sorun yoktu, çünkü imge kendisini türeten aşkın gereklerinin rengini taşıyordu. Tıpkı doktorlar gibi, gafillere kolayca yutturmak için tadı kötü bir ilacın üzerini şekerle kaplayan âşıklar! Hayır, başka türlü olamazdı, bunu iyice anladım.

Bir o kadar düşündürücü başka bir şey: Gerek sevenin, gerek sevilenin, gerek gözleyenin birbirlerinin çevresine manyetik bir alan yaydıklarını da anladım (Pursewarden'ın dediği gibi, "Algı, sarılışma biçiminde bir şeydir - sarılışma sırasında zehir içeriye akıtılır." Daha sonra bu kişiler kendi aşklarının özelliklerini çıkarımsarlar, bilinmeyenle çevrili sınırları çok geniş ("ışık kırılması") olan bu dar alandan bakarak yargılarlar onu, nitelikleri bakımından sürekli, işleyişi bakımından evrensel bir şeyin genelleştirilmiş kavramına dayandırmaya başlarlar. Hem sanat, hem de yaşam için ne değerli bir dersti bu! Bütün yazdıklarımda, Justine'i *sırf görüp* istemsiz olarak yarattığım imgenin gücünü kanıtlamaktan başka bir şey yapmıyordum. Yanlışlık, doğruluk diye bir şey yoktu. Su perisi mi? Tanrıça mı? Vampir mi? Evet, bunların-hepsiydi, hiçbiri değildi. Bütün kadınlar gibi, o da, bir erkek ("Erkek"i tanımlayalım: Kendi varlığına karşı sürekli olarak fesat çeviren bir ozan) zihninin düşlemek isteyeceği her şeydi. Sonsuza kadar vardı, hiçbir zaman var olmamıştı! Bütün bu maskeler altında bir terzihanedeki manken gibi, ozan tarafından giydirilmeyi, yaşam verilmeyi bekleyen bir başka kadından, her kadından daha başka bir şey yoktu. Bütün bunları anladığım zaman hayatımda ilk kez kadının sonsuz yansıtıcı gücünü dehşetle kavramaya başladım - elden düşme ışığını tıpkı ay gibi erkek güneşten alışındaki verimli edilgenliği. Böylesine önemli bir

bilgiye teşekkür etmez de ne yapardım? Ne önemi vardı yalanların, aldatmacaların, budalalıkların, bu doğruyla karşılaştırıldıkları zaman?

Gene de bu yeni bilgi - deyim yerindeyse, bir kadın olarak - bende ona daha önce hiç duymadığım kadar hayranlık uyandırırken burada onaya çıkan yeni ögeyi nasıl anlatacağımı bilemiyordum: Justine'in kişiliğine, kişilik özelliklerine karşı bir tiksinti kokusu. O koku! Keskinliğinden kusacak gibiydim. Dizime dayanmış esmer başının dokunuşu içimde hafif bir tiksinti duygusu uyandırıyordu. Yakamı bırakmayan bu yeni, açıklanmaz duygunun ne olduğunu anlamak için neredeyse onu yeniden kucaklayacaktım! Acaba, imgenin niteliklerini bir daha geri gelmemecesine değiştiren - bir zamanlar istenir olanı şimdi tiksinti uyandırıcı duruma getiren - birkaç bilgi kırıntısı, zihnin kum saatine kumun akışı gibi akan *olgular* olabilir miydi? Evet, aynı süreç, aynı aşk süreci, dedim kendi kendime. Bu doğruyla asit banyosu yapmanın yol açtığı acımasız değişimdi - Pursewarden olsaydı herhalde böyle derdi.

Gene de, belleğin mahkûmları gibi, karanlık balkonda birlikte oturduk, gene de konuşmayı sürdürdük: Gene de hiç değişmeden kaldı, benliklerin bu yeni eğilimleri, yeni zihin olgularının karşıtlığı.

Sonunda, eline bir fener ve bir kadife pelerin aldı, gelgitsiz gecede bir süre yürüdük, dalları adaklarla dolu *nubk* ağacına geldik. Nessiın'in kardeşi burada ölü bulunmuştu. Müslümanların Cenneti'ni çepçevre çit gibi saran ağaçların '*nubk*' olduğunu anımsatarak ağacı aydınlatmak için feneri yukarı kaldırdı. "Naruz'a gelince, onun ölümü Nessim'i çok üzüyor, çünkü herkes bunu Nessim'in yaptırdığını söylüyor - Kıptîler böyle söylüyor. Bu olay onun için bir aile laneti durumuna geldi. Annesi hasta, ama asla buraya dönmeyecek, böyle söylüyor. Nessim de dönmesini istemiyor. Ondan söz ettiğim zaman öfkeden buz gibi oluyor. Annesinin ölmesi için dua ettiğini söylüyor! Sonuç olarak ikimiz buraya tıkılıp kaldık. Bütün gece oturup okuyorum - ne biliyor musun? -Annesinin burada bıraktığı koca bir deste aşk mektubunu! Mountolive'in aşk mektupları! Kafamı karıştıran bir yığın şey, karanlıkta kalmış köşeler!" Feneri kaldırıp gözlerimin içine daha yakından baktı: "Ah, ama bu mutsuzluk yalnızca can sıkıntısı değil, bunalım. Dünyayı yutma isteği de var. Son zamanlarda ilaçlarla denemeler yapmaktayım, uyku verenleriyle!"

Böylece, toz kokulu, büyük, hışırtılı eve döndük.

“Bir gün buradan kurtulup İsviçre’ye gideceğimizi söylüyor, hiç değilse orada hâlâ parası var. Ama ne zaman, ne zaman? Şimdi de bu savaş! Pursewarden bendeki suçluluk duygusunun dumura uğradığını söylerdi. Kısacası artık hiçbir şeye karar verecek gücüm yok. Sanki iradem kalmadı. Ama geçer.” Sonra, birden, elimi oburca yakalayıp, “Ama Tanrıya şükür sen buradasın. Konuşmak bile öyle büyük bir *soulagement*[20] ki. Haftalarca tek söz konuşmadığımız oluyor,” dedi.

Mum ışıklarının yanındaki kabasaba divanlara oturmuştuk gene. Gümüş uçlu bir sigara yaktı, monologunu sürdürürken kısa, kararlı soluklarla, sigarasının geceye yayılan bir ırmak gibi karanlıkta kıvrıla kıvrıla uzaklaşan dumanını tüttürdü.

“Filistin’de her şey başarısızlığa uğrayınca, bütün silahlar bulunup hepsine el konulunca, Yahudiler Nessim’e saldırdılar, onu ihanetle suçladılar, Mountolive’in arkadaşı olduğu için. Bize düşman olan Yahudilerle Memlik’in arasında kaldık, her iki tarafla da aramız bozuldu. Yahudiler beni kovdular. Clea’yla buluştuğum zaman olmuştu bunlar; haber almak için yanıp tutuşuyordum, ama ona güvenemiyordum. Sonra Nessim beni almak için sınıra geldi. Aklını kaçırmış bir kadınla karşılaştı. Umutsuzdum! Tasarılarımızın başarısızlığa uğraması yüzünden böyle olduğumu sandı. Öyleydi, kuşkusuz, öyleydi; ama daha başka, daha köklü bir nedeni vardı. Birlikte fesat hazırlarken, yaptığımız iş, işin tehlikeleri bizi birbirimize bağlarken, gerçekten ona tutku duyabiliyordum. Ama ev hapsinde olunca, zamanımı onunla birlikte, onunla arkadaşlık ederek geçirmek zorunda kalınca... Sıkıntıdan patlayacağımı biliyordum. Kendi isteği olmadan peçe takmaya zorlanmış bir kadın gibi gözyaşı döküyor, sızlanıyordum. Ah, ama sen bunu anlayamazsın, bir kuzeyli olarak. Nereden bileceksin? Bir adamı bütün yüreğinle sevebilmek, ama yalnızca tek bir durumda, deyim yerindeyse. Biliyor musun, eylemsiz kaldığı zaman Nessim bir hiç; tatsız tuzsuz bir adam, kendi kendisiyle hiçbir noktada buluşmuyor. Sonra bir kadının ilgisini çekecek, onu avucuna alacak gerçek bir benliği de yok. Kısacası tam bir ülkü adamı. Yazgı duygusu içini kemirdiği zaman gerçekten göz kamaştırıcı oluyor. Beni bir oyuncu olarak büyülemişti, kendimi açıkça görmemi sağladı. Ama bir hapishane arkadaşı olarak, hem de yenik - can sıkıntısına, baş ağrısına, intihar gibi bayağı

düşüncelere fazla eğilim gösteriyor! İşte bu yüzden, zaman zaman tırnaklarımı etine geçiriyorum!”

“Peki, ya Pursewarden?”

“Ah! Pursewarden. O da başka bir öykü. Onu ne zaman düşünsem gülümsemeden edemiyorum. O konudaki başarısızlığım çok daha başka. Ona karşı olan duygum - nasıl söylesem? - neredeyse bir yasak-akraba aşkıydı diyelim istersen; çok sevilen, yola gelmesi olanaksız bir ağabeye duyulan bir aşk. Onun gizli dünyasına girmek için çok uğraştım. Çok zekiydi ya da çok bencil belki de. *Beni güldürerek* bana âşık olma tehlikesinden kendini korudu. Ama gene de benim için daha başka türlü yaşama yolları olduğu sezgisini, çok kısa sürmüş olsa da, bana o kazandırdı, kuşkusuz o yolları bulmayı becerirsem. Ama oyunbaz bir insandı. ‘Sırtına bir kadını yüklenen sanatçı, kulağında kene olan bir köpeğe benzer, kene kaşındırır, kan emer, ama insanın eli ona yetişemez. Yetişkin biri ister mi böyle bir şey?..’ derdi. Belki de hiç ulaşılmaz olduğu için son derece sevimliydi. Bunları bilmek güç. Tek bir sözcük, ‘aşk’, aynı yaratığın yüzlerce türünü karşılamak zorunda. Irzıma geçilmesi konusuyla beni uzlaştıran da oydu, anımsıyor musun? Arnauti’nin *Moeurs*’ündeki saçmalıkları, psikologlar! Tek bir gözlemi bana diken gibi baktı. ‘Hiç kuşkusuz hepsi hoşuna gitmiştir, bütün çocukların gider, hatta belki de kendin davet etmişsindir. Sana verildiğini düşündüğün uydurma bir zararla uzlaşmak için ne çok zaman harcamışsın. Bu uydurma suçu kafanın içinden söküp atmaya çalış, kendi kendine o şeyin hem zevkli, hem de anlamsız olduğunu söylemekten vazgeç. Bütün sinir hastalıkları ısmarlama hastalıklardır,’ dedi. Böyle birkaç sözün, alaylı bir kikirtinin bende başka şeylerin yapamadığı etkiyi göstermesi çok tuhaftı. Sanki birden her şey yukarı kalktı, hafifledi, kımıldaşmaya başladı. Sintinede yer değiştiren yük gibi. Az daha bayılacaktım, midem bulandı, çok şaşırdım. Daha sonra, yavaş yavaş bir boşluk açıldı. Sanki felçli bir ele yeniden duygu yürüyordu.”

Konuşmasını sürdürmeden önce bir süre sustu: “Onun bize ne gözle baktığını hâlâ pek bilmiyorum. Belki de kendi felaketlerimizin yaratıcıları olarak bizi aşağısıyordu. Bir sülük gibi kendi gizlerine sıkı sıkı yapışıyordu diye insan onu pek suçlayamaz. Aslında onları pek de koruyamadı, çünkü benimkinden hiç de daha az korkunç olmayan bir Engel’i vardı onun da - bütün duygulanımlarının içini boşaltan bir şey, aslında bir bakıma onun

gücü güçsüzlüğünden kaynaklanıyordu belki de! Susuyorsun, seni incittim mi? İncitmemiş olmayı dilerdim, herhalde senin kendine olan saygın eski ilişkimizin gerçekleriyle yüz yüze gelmeye dayanacak kadar güçlüdür. Sandığımı deşip her şeyi çıkarmak, seninle uzlaşmak isterdim - anlayabiliyor musun? Her şeyi itiraf edip geçmişin üzerine bir sünger çekmek. Bak, hatta ilk kez, sana geldiğim o ilk öğleden sonra var ya - anımsıyor musun? Bir defasında onun ne kadar önemli olduğunu söylemiştin. Sen güneş çarpmasından yatakta yatıyordun, anımsadın mı? İşte o gün onun otel odasından yaka paça dışarı atılmıştım, öfkeden deli gibiydim. Sana söylediğim her sözcüğün zihnimden ona, Pursewarden'a söylendiğini düşünmek çok tuhaf. Senin yatağında zihnimden ona sarılıyor, onu ele geçiriyordum. Ama bir yandan da, bir başka boyutta, o anda yaptığım, duyduğum her şey gerçekten de Nessim içindi. Bir çöp yığını olan yüreğimin en dibinde gerçekten de Nessim vardı, tasarımız vardı. Bu delice serüvene kök salmıştı iç dünyam. Haydi gül, Darley! Senin bir kez de güldüğünü göreyim. Kederli görünüyorsun, ama neden? Birbirimizin çevresine doladığımız duygusal kuşağın kıskacı içindeyiz hepimiz - bunu sen söylemiştin. Belki de tek hastalığımız birbirimizden yola çıkarak türettiğimiz yapıntılarla yetinecekken katlanamayacağımız bir doğruyu arzulamak."

Birden kısa, alaylı bir kahkaha atıp balkona yürüyerek sigarasının yanan ucunu karanlığın içine fırlattı. Daha sonra geriye dönüp ciddi bir yüzle önümde durdu, sanki bir çocukla oyun oynuyormuş gibi hafif hafif avuçlarını birbirine vurarak makamla adlar okumaya başladı: "Pursewarden ile Liza, Darley ile Melissa, Mountolive ile Leyla, Naruz ile Clea... Onları yataklarına götürecek mum geliyor işte, işte başlarını kesecek baltacı geliyor. Bizim oluşturduğumuz örnek herhalde birisi için ilginç olmalı; yoksa renkli ve anlamsız bir havai fişek gösterisinden, bir yazarın kafasının bir köşesine asılabilecek tozlu kuklaların ya da *insanların* davranışlarından başka bir şey değil mi? Herhalde bu soruyu kendine soruyor-sundur."

"Neden Naruz'un adını andın?"

"Onun ölümünden sonra, Clea'ya yazılmış mektuplarını buldum; dolabında, sünnet şapkasının yanında mum çiçeklerinden bir demet, insan boyu bir mum vardı. Bildiğin gibi bir Kıptî bir kıza evlenme önerirken bunları gönderir. Ama o bu işi yapacak yürekliliği hiçbir zaman gösterememiş! Nasıl güldüm!"

“Güldün mü?”

“Evet, gözlerimden yaş gelinceye kadar güldüm. Ama aslında kendime gülüyordum, sana, hepimize. Her dönemeçte insanın ayağı aynı şeye takılıyor, öyle değil mi? Her kanepenin altında aynı ceset, her dolapta aynı iskelet. İnsan gülmesin de ne yapsın?”

Saat artık geç olmuştu, mumla yolumu aydınlatarak beni iç sıkıcı konuk yatak odasına götürdü, benim için bir yatak hazırlanmıştı, şamdanı eski moda çekme dolabın üzerine koydum. Neredeyse hemen uykuya daldım.

Uyandığımda günün ağarmasına az kalmıştı herhalde, onu yatağımın yanında bir Arap dilencisi, sokak dilencisi kadınlar gibi yalvarırcasına ellerini kavuşturmuş, çırılçıplak dikilirken buldum. Sıçrayıp kalktım. “Senden hiçbir şey istemiyorum,” dedi, “sırf rahatlamak için kollarında yatmaktan başka hiçbir şey. Bu gece başım ağrıdan çatlıyor, ilaçlar da uyutmadı. Kendi düş gücümün insafına kalmak istemiyorum. Yalnızca rahatlamak için, Darley. Birkaç okşama, tatlı söz, senden istediğim bu.”

Ona yer açtım kayıtsızca. Hâlâ yarı uyur, yarı uyanık durumda. Onu yatıştırmayı başarıncaya kadar uzun süre ağladı, titredi, bir şeyler mırıldandı. Ama sonunda, esmer başı yanımdaki yastığın üzerinde, uyuyakaldı.

Şaşkınlık ve merakla, içimde kabaran ve bütün öteki duyguları bastıran tiksintinin tadının nasıl bir şey olduğunu anlamak için uzun süre uyanık durdum. Nereden gelmişti? Kokudan! O dayanılmaz parfüm ve bedenin kokusu. Pursewarden’ın şiirinden birtakım dizeler geçti zihnimden.

“Teslim etti beni hangi okşamalarına,
Yarı yenmiş, yumuşak, kötü kokulu meyvesine ağızların,
Bir kez ısırılıp bırakılan,
Kanarız bir ağız dolusu karanlıkta.”

Bir zamanlar aşkımın olağanüstü imgesi şimdi kollarımın boşluğunda yatıyordu, ameliyat masasında yatan bir hasta kadar savunmasız, neredeyse solumuyor gibi. Bir zamanlar damarlarımdaki kanın akışını yavaşlatacak kadar müthiş büyüsü olan adını yinelemenin hiç yararı yoktu. Şimdi, şurada yatan herhangi bir kadındı artık, pis bir paçavra, su oluğuna düşmüş ölü bir

kuş, kuş pençesi gibi kıvrılmış eller. Yüreğimde kocaman bir demir kapı sonsuza kadar kapanmış gibi oldu.

Ağırdan alan günün doğmasını, beni buradan kurtarmasını zor bekliyordum. Gitmeye can atıyordum.

IV

Yazlık başkentin sokaklarında bir kez daha yürürken, ilkyaz güneşinde, - yarı uykulu yarı uyanık - hafif çarpıntılı, bulutsuz mavi bir denizin yanı sıra yeniden yürürken, kendimi ortaçağ söylencelerindeki Adem gibi duyumsadım: Eti toprak, kemikleri taş, kanı su, saçları ot, gözleri güneş ışığı, soluğu yel, düşünceleri bulut olan, dünyanın karışımı bir adam. Kendimi, mekânın tarihine geri verilmiş arzu ve iştahların eski gelgit izlerini taşıyan Mareotis'in sığ sularında yüzmek üzere, güçten düşürücü, uzun bir hastalıktan yeni kalkmış gibi ağırlıksızca sürüklenirken buldum: Bir çölle bir gölün üzerine kurulmuş eski bir kent, acımasızlıklar hiç eksilmemiş. Kurucusunun mezarının ekseni çevresinde, deniz yıldızının kolları gibi yayılan, dört yanda yiv yiv uzanan unutulmamış sokaklarında yürürken. Bellekte yankılanan ayak sesleri, duvarlardan, kepenkli odalardan fırlayan unutulmuş sahneler, konuşmalar. İskenderiye, prenses ve orospu. Saltanatlı kent ve *anus mundi*. İnsan soyları burada fıçının içindeki üzüm suyu gibi kaynaştığı sürece asla değişmeyecekti; sokakları, alanları çeşitli tutkuların, kinlerin, öfkelerin ve birden sütliman oluşların mayalanışıyla coşup taştıkça. Sürgünlerinin aklaşan kemiklerinin yataklık ettiği insan aşklarının verimli çölü. Gökyüzünde birleşen uzun palmiyeler ve minareler. Bütün gece Arap müziğiyle, bedenlerin (kendilerini sinirlendiren) usandırıcı yükünden kolayca kurtulan ve paranın tatsızlaştıramadığı tutkulu öpüşlerini geceye sunan kızların çığlıklarıyla işkence çeken dar ve sahipsiz toprak sokakların iki yanında arı kovanı gibi beyaz evler - bitmemecesine süren, insanların birbirine ulanışının acıklılığı, güzelliği, ancak yıkıcı gücüyle bir şeyler öğretebilecek, bozuklukları düzeltebilecek yeniden doğuşla yok oluşun bitimsiz döngüsü. ("İnsan yalnızlığını kanıtlamak için sevişir," demişti Pursewarden; bir başka seferinde Justine, yaprakları elektrik ışığında boyanmış gibi görünen ağaçlardan güvercinlerin raftan düşer gibi düştüğü kentin üzerinde asılı duran yüksek bir balkonda, çok eskilerde kalmış bir başı çevirirken bir müzik parçasının kapanış notaları gibi eklemişti: "Bir kadının en güzel aşk mektupları aldattığı erkeğe yazılmış olanlardır.") Yüzler ve devinimlerden oluşan büyük bir bal peteği.

Boz renkli kaldırım taşlarının arasında, zaman demek olan bir saatin anahtarını arayan Balthazar, "Sonunda, düşlediğimiz şeylere dönüşürüz,"

diyordu. “Gerçekte, özet olarak, düş gücünün imgelerini elde ederiz.” Kent bu tür önerilere yanıt vermez. Yediğini sindiren kocaman bir yılan gibi, uyuklayan yaşamların çevresine aldırışsızca çöreklenir kent. Bu parlak büklümlerin arasında, acınası insan dünyası, hiç bilincinde olmadan, hiç inanmadan, olursuzluk, pişmanlık ve aşk devinimlerini sonsuza dek yineleyerek kendi yoluna gidiyordu. Filozof Demonax, “Kimse kötü olmak istemez,” demiş ve tüm çabalarına karşın köpeksilikle suçlanmış. Sonra Pursewarden, bir başka çağda, bir başka dille yanıtlamıştı onu: “Uyurgezerlerin arasında yarı uyanık olmak bile başlangıçta ürkütücüdür. Daha sonra insan gizlemeyi öğrenir!”

Kentin havasının etkisini bir kez daha duyumsayabiliyordum, beni kollarımdan yakalamak için ince uzun kollarını uzatan soluk güzelliklerini. Daha nice yazların, yeni umutsuzluklarla, ‘zamanın süngüleri’ olan yeni saldırılarla nice yazların gelmekte olduğunu duyumsadım. Vantilatörlerin rüzgârıyla boğuculaşan bürolarda, yeniden onarılmış kiralık evlerin çatlak tavanlarından sarkan tozlu, çıplak ampullerin ışığında çürüyüp gidecekti yaşamım. Al Aktar kahvesinde önümde yeşil bir *mente*’yle oturmuş, nargilelerin küskün kabarcıklarının sesini dinlerken seyyar satıcıların haykırışlarını, tavlaların takımlarını izleyen suskunlukları sorgulayacak vaktim olacaktı. Nebi Daniel’den gene aynı hayaletler gelip geçecek, bankacıların parıltılı arabaları, boyalı hanımlardan oluşan seçkin yüklerini uzak briç masalarına, sinagoglara, falcılara, şık kahvehanelere taşıyacaktı. Bir zamanlar bütün bunlar yaralıyordu beni. Peki şimdi? Kırmızı tenteli bir kahveden fışkıran müzik sesi, birinde Clea’nın, “Müzik insanın yalnızlığını kanıtlamak için yaratılmıştır,” dediğini anımsattı. Ama şimdi burada ilgi, hatta biraz da sevecenlikle yürüyorsam, kent benim için kızlığını bozduğum, bana yazgıya belli bir anlam yüklemeyi öğreten bir şey olduğu için yürüyordum. Şu yama yama, soluk duvarlar, istiridye renkli binlerce parçaya bölünen kireç badana, burada, Arap mahallesinin kıyısında sızlanan cüzamlıların derisine öykünüyordu; güneşin altında kavrulan, pul pul soyulan, buranın derisinden başka bir şey değildi.

Hatta, savaş bile uzlaşmıştı kentle, zevklerin ardına düşmüş Anglo-Saksonlar’ın inatçı umutsuzluklarının suratsızlığıyla dolaşan amaçsız asker çeteleriyle ticaretini canlandırıyordu; çekiciliklerini yitirmiş kendi kadınlarının hepsi artık üniforma giyiyor, yırtıcı görünüyorlardı - sanki günahsız insanların kanını sıcak sıcak içebileceklermiş gibi. Genelevler

dolup taşıyordu eski alanın oralardaki bir bölgeyi kaplamışlardı. Savaş bir şey getirdiyse, çakırkeyif bir karnaval havası getirmişti, o kadar; dahası, limandaki gece bombalamaları bile gündüzle birlikte unutulup gidiyor, ‘bir kâbustu’ denip geçiliyor, anımsansa da ancak bir münasebetsizlik olarak anımsanıyordu. Bunun dışında, temelde hiçbir şey değişmemişti. Simsarlar hâlâ Muhammed Ali Kulübünün basamaklarına oturup gazetelerini yudumluyorlardı. Eski faytonlar hâlâ uyuşuk uyuşuk gidip geliyordu, durmadan. Fersiz ilkyaz güneşini almak için Corniche’i hâlâ kalabalıklar dolduruyordu. Islak çamaşırlar, kıkır kıkır gülen kızlar vardı balkonlarda. Düşledikleri yaşamın koyu-mor gölgeli silindiri içinde deviniyordu hâlâ İskenderiyeliler. (“Yaşam bizim sandığımızdan çok daha karmaşık, ama bir insanın düşlemeye cesaret edemeyeceği kadar basittir.”) Kızların sesleri, Arapların süngü gibi batan çeyrek perdeleri, sinagogdan gelen ve bir sistrumun çıngırtısıyla kesilen metalsi vızıltı. Acıyla kıvranan tek bir koca hayvan gibi bağrışıyordu borsa salonundakiler. Sanki şeker yerleştirirmiş gibi kareli tahtaların üzerine para yerleştiriyordu para bozanlar. Koca koca arabaların içine parlak mezar taşları gibi kaykılmış kırmızı saksılı paşalar. Mandolin çalan cüce. Broş büyüklüğündeki çıbanıyla, pasta yiyen dev bir hadım. Koltuk değneğine dayanmış, salyaları akan bacaksız bir adam. Böylesine delice hızlanmış bir zihinle, birden Clea’yı düşündüm - o olağanüstü güzel gözlerinin her bir bakışını parçalara bölen sık kirpiklerini - ne zaman ortalarda görüneceğini hafifçe merak ettim. Ama bu arada başına buyruk adımlarım beni Lapsius Sokağı’nın dar açıklığına, bütün gece gıcırdayan kurt yeniği kamış iskemleye, bir zamanlar kentin yaşlı ozanının ‘Barbarlar’ı ezbere okuduğu yere götürdü. Ayaklarımın altında merdivenlerin gıcırdadığını duydum yine. Kapıda Arapça bir yazı vardı: “Sessiz olunuz.” Kapının mandalı geriye çengellenmişti.

İçeri girmemi söyleyen Balthazar’ın sesi bana tuhaf ölçüde ince ve uzak geldi. Kepenkler kapalıydı, oda yarı karanlığa gömülmüştü. Balthazar yatakta uzanmaktaydı. Saçlarının adamakıllı aklaşmış olduğunu görünce basbayağı şaşırdım, sanki kendisinin eskimiş bir kopyası gibiydi. Boyalı olmadığını anlamam birkaç saniye sürdü. Ama ne kadar değişmişti! İnsan bir dostuna, “Aman Tanrım, ne kadar yaşlanmışsın!” diye bağıramazdı ya. Ama ben az daha, hiç istemeden, böyle yapacaktım.

“Darley!” dedi güçsüzce, sargı bezleriyle boks eldiveni kadar büyümüş ellerini öne uzatarak.

“N’aptın kendine böyle?”

Kızgınlıkla içini çekip bir iskemleye doğru başını salladı. Oda karmakarışıktı. Pencerenin yanında yerde koca bir kitap ve kâğıt yığını. Boşaltılmamış bir oturak. Taşları karmakarışık duran bir satranç tahtası. Bir gazete. Bir tabakta bir teker peynirle elma. Bulaşık dolu bir lavabo. Yanı başında bulanık bir sıvıyla dolu bardağın içinde, ateşli bakışlarını zaman zaman dalgın bir hayretle yönelttiği bir çift takma diş parlıyordu. “Hiçbir şey duymadın ha? Hayret doğrusu. Kötü haber, rezalet haberi öylesine kısa zamanda, öylesine uzaklara yayılır ki şimdiye kadar duymuş olacağını düşünmem doğaldır. Uzun bir öykü. İster misin anlatayım, her gün öğleden sonra benimle satranç oynamaya oturan Mountolive’in yüzündeki o anlayışlı acıma duygusunu sende de uyandırayım?”

‘‘Ama ellerin...”

“Onlara da sıra gelecek. Senin elyazmandan esinlendiğim küçük bir şey vardı. Ama asıl sanık bunlar, galiba bardaktaki şu takma dişler. Çok güzel parlıyorlar değil mi? Hiç kuşkum yok, beni fitilleyen bu dişler oldu. Dişsiz kalmak üzere olduğumu anlar anlamaz yaş dönümüne gelmiş bir kadın gibi davranmaya başladım. Bir gence âşık olmamı nasıl açıklarsın?”

Bu soruyu şaşkın bir gülüşle dağladı.

“İlkin Kabala’dan başlayalım - ki dağılmış durumda, bütün kutsal kitapların başına gelen onun da başına geldi. Tefsirciler, tanrıbilim uzmanları türedi, bir tarikatın çevresine üşüşen ve dogmalar üreten bütün o becerikli bağnazlıklar! Ama bunun benim için özel bir anlamı vardı, yanılgılı, bilinçsiz bir anlam, ama gene de apaçık. Yavaş yavaş, adım adım etin ve isteklerin tutsaklığından kurtulmam gerektiğini düşündüm. Önünde sonunda, diyordum, tutkulu doğamın kirini arıtacak, davranışlarımın mikroplarını kıracak bir dinginlik ve denge felsefesi bulmam gerekir. Kuşkusuz o zaman hiç böyle *prejugé*’lerim[21] olmadığı kanısındaydım. Doğruyu arama tutkum, su katılmamış bir tutkuydu. Ama hiç farkında olmadan bu kesin amaca ulaşmak için Kabala’yı kullanıyordum - o beni kullanacakken. İlk yanlış hesap! Şuradaki sürahiden bana biraz su verir misin?” Pespembe yeni diş etleriyle, büyük bir kanmazlıkla içti. “Saçmalık şurada başlıyor. Dişlerimi yitirmek zorunda olduğumu anladım. Bu bende dünyanın en korkunç isyanını yarattı. Ölüme mahkûm edilmişim gibime geldi, sanki yaşlandığım, yaşamın bana ulaşamayacağı kadar uzağına

itildiğim onaylanıyormuş gibi. Zaten oldum olası ağız konusunda titizimdir, ağız kokusundan, paslı dilden nefret ederim, ama hepsinden çok takma dişten! Belki de kendimi bilinçsizce bu komik şeye ittim - sanki üzerime yaşlılık çökmeden önce yapabileceğim son vahim çılgınlık. Gülme. Daha önce hiç olmadığım biçimde, hiç değilse on sekiz yaşımdan bu yana, *âşık oldum.* Atasözünün dediği gibi, 'Kirpi dikeni kadar sivri öpüşler'! ya da Pursewarden olsa 'İşte gene kurnaz yumurtalıklar sinsi sinsi dolaşıyorlar, tohumun balık ağı, hep o biyolojik korku,' derdi. Ama sevgili Darley, bu şaka değildi. Kendi dişlerim hâlâ duruyordu! Ama kendime seçtiğim nesne, Yunan oyuncu, bir insanın karşısına çıkabilecek en büyük felaketti. Sen bir Tanrı gibi görün, gümüş oklar yağdıran çekiciliğin olsun - ama aşağı ruhlu pis bir rüşvetçi, boş bir adam ol: Panagiotis'ti bu! Biliyordum. Ne olursa olsun, hiçbir şey umurumda değildi. Aynada kendime lanet okuyordum. Ama başka türlü davranacak gücü kendimde bulamıyordum. Aslında her şey gibi bu da gelip geçebilirdi, beni çılgınca kıskançlıklara, karşılıklı yakınma sahnelerine itmeseydi. Pursewarden dostumuzun, 'Ah siz Yahudiler, acı çekmekte üstünüze yoktur,' dediğini anımsıyorum, ben de ona Mommsen'in Allahın cezası Keltler'le ilgili bir sözüyle yanıt verirdim: 'Bütün devletleri yıktılar, kendileri bir tane bile kuramadılar. Ne bir devlet kurdular, ne de kendilerine özgü bir kültür geliştirdiler.' Hayır, bu yalnızca azınlık hummasının yansıması değildi. Kitaplarda okuduğumuz bir tür öldürme tutkusuydu bu, bizim kentimiz bununla ünlüdür! Birkaç ay içinde umutsuz bir ayyaş oldum çıktım. Genelevlerin çevresinde dolanırken görüyordu herkes beni. Reçeteyle uyuşturucu ilaçlar sağlıyordum, o da satıyordu. Beni bırakmasın, diye her şeyi yapabilirdim. Bir kadın gibi güçsüzleştim. Müthiş bir rezalet, daha doğrusu art arda gelen rezaletler müşterilerimin azalmasına yol açtı, şu anda da hiç kalmadı. Amaril sırf iyi yürekliliğinden ben kendimi toparlayıncaya kadar kliniği ayakta tutmaya çabalıyor. Kulüpte onun paltosunun eteğine yapışıp beni bırakmaması için yalvarırken yerlerde mi sürüklenmedim, Fuad Caddesi'nde Fransız Konsolosluğu'nun önünde bastonla dövülüp yerlere mi devrilmedim! Felaketi önlemek için ellerinden gelen her şeyi yapan, asık yüzlü, kaygılı dostlarla doldu çevrem. Hiç yararı olmadı. Çekilmez biri olmuştum! Hiçbir şeyden vazgeçmiyordum, o azgın yaşam sürüyordu - işin gerçeği, aşağılanmaktan tuhaf bir tat alıyordum, kırbaçlanmak, hor görülmek, yerle bir edilmekten hoşlanıyordum! Sanki dünyayı yutmak istiyordum, aşk

yarasını iyileştirmek için cerahatini emmek istiyordum. Gidebileceğim son noktaya kadar gitmeye zorlanıyordum, ama bunu yapan kendimdim: Yoksa dişler mi?” Öfkeli küskün bakışlarını o yöne kaydırıp içini çekti, sanki bu hataları anımsadıkça için için ıstırap duyuyormuş gibi başını oynattı.

“Kuşkusuz sonra bitti, her şey gibi, hatta büyük bir olasılıkla bitecek olan hayat gibi! Benim için acı çekmek marifet değil, bir yük hayvanı gibi sersemce, dilinle yalayamayacağın dayanılmaz yaralardan kıvranarak. İşte o sıralarda senin kitabında geçen, ellerimin çirkinliğiyle ilgili cümleni anımsadım. Senin de beni düşünerek önerdiğin gibi, neden ellerimi kesip denize atmıyordum? Zihnime bu soru takıldı. O sıralar içkiden, uyuşturucu ilaçlardan öylesine hissizleşmiştim ki, hiçbir şey duymayacağımı sanıyordum. Gene de bir girişimde bulundum, ama ne kadar zor olduğunu bilemezsin, o kıkırdaklar! Boğazlarını kesen, gelip yemek borusuna takılan o budalalara benziyordum. Hep yaşarlar. Ama acı duyup vazgeçtiğim zaman bir başka yazarı düşündüm, Petronius. (Edebiyatın hayatımızdaki yeri!) Sıcak bir banyoya uzandım. Ama kan bir türlü akmıyordu, belki de kanım yoktu. Rengi katran gibiydi, birkaç adi damlasını akmaya razı edebildim. Amaril geldiği zaman acıyı hafifletmenin başka yollarını denemek üzereydim, bana demediğini bırakmadı, yirmi saatlik falan güçlü bir sakinleştirici vererek beni kendime getirdi, bu arada odama olduğu kadar cesedime de çekidüzen vermiş. Sonra çok hastalandım, kuşkusuz utançtan. Evet, asıl nedeni utançtı, ama sürüklendiğim saçmasapan aşırılıklar da beni güçsüzleştirmişti elbette. Sonra gidip Pierre Balbz’a teslim oldum, dişlerimi çekip bana şu parıltılı kapanı yaptı - *art nouveau!*[22] Amaril bilir bilmez beni çözümlemeye çalıştı - ama bir yandan insanbilime, bir yandan dinbilime gelişigüzel kayan bu yarıbilim için ne diyebilirsin? Henüz bilmedikleri çok şey var: Örneğin bir kadının içine girerken diz çöktüğümüz için kilisede diz çöküyoruz ya da sünnet asma budamaktan çıkmış, budanmayan asma yaprağa gider, meyve vermez! Dayanacağım hiçbir felsefi dizge yoktu, hatta Da Capo’nunki kadar. Capodistria evrenin doğasını nasıl açıklardı, anımsıyor musun? ‘Dünya biyolojik bir olgudur, ancak tek tek her erkek bütün kadınlarla, her kadın da bütün erkeklerle yattığı gün sona erecek. Kuşkusuz zaman alacak bu. Bu arada, üzümleri var gücümüzle çiğneyerek doğanın güçlerinin yol almasına yardımcı olmaktan başka yapılacak bir şey yok. Öbür dünya yaşamına gelince - bu

doymuşluktan başka ne olabilir? Cennette gölge oyunu - belleğin ekranından geçip giden, hiç arzu uyandırmayan, uyandırmak istemeyen güzel *hanum*'lar. Sonunda artık her ikisi de duruldu. Sabır! *Avanti!'* Evet burada uzanır, kamış sandalyenin gıcırtısını, sokaktan gelen sesleri dinlerken bol bol düşünürdüm, sakin ve dikkatli. Dostlarım çok iyi insanlardı, beni armağanlarla yoklamaya geliyorlardı. Böylece giderek sonsuz bir yavaşlıkla su yüzeyine doğru yüzmeye başladım. Kendi kendime, 'Hayat her şeyin efendisidir. Aklın doğasına aykırı biçimde yaşamaktayız. Gerçek öğretmen dayanma gücüdür,' dedim. Bir şey öğrenmiştim, ama bana ne pahalıya patladı!"

"Aşkımı içtenlikle engelleme gücünü gösterebilmiş olsaydım, Kabala'nın görüşüne daha iyi hizmet etmiş olurdum. Sana bir aykırılık gibi mi geliyor? Belki de. Aşkımın düşüncemi, düşünsel sakınımlarımın aşkımı zehirlemesine izin vereceğime. Ama iyileşmiş olmama, bir kez daha dünyaya dönmeye hazır olmama karşın, sanki yeryüzünde her şey yok olmuş gibi görünüyordu. Hâlâ bazen bağırarak uyanıyorum: 'Sonsuza dek yitirdim onu. Gerçek âşıklar aşkları için yaşarlar.' "

Karga sesine benzer bir hıçkırık çıkardı, çekmeceden bir mendil almak için çarşafların arasından sürünerek çıktı, uzun, yünlü gecelik entarisiyle çok komik görünüyordu. Aynaya bakarak, "Belki de yanılsamaların en güzeli, en acıklısı davranışlarımızın dünyadaki iyilik ve kötülüğün niceliğini artıracağı ya da eksilteceği inancımızdır," dedi. Başını sıkıntıyla salladıktan sonra yatağına döndü, arkasına yastık koydu, "Şu şişko hayvan, Peder Paul de tutmuş kabul etmekten söz ediyor!" diye ekledi, "Dünyayı kabul etmek için iyilik ve kötülüğün sınırlarının ölçüsüz derecede geniş olduğunu anlamak gerekir, dünyanın gerçekten içinde yaşamak, şu sonlu insan anlayışının yasaklanmamış en son sınırlarına kadar onu araştırıp öğrenmek - onu kabul edebilmek için bunlar gerekir. Ama öylesine zor bir iş ki! İnsan geçen zamanla yan yana şuraya uzanıp acaba nasıl oluyor, diye düşünüyor. Kum saatinin içinde akan her türlü zamanı, 'anımsanmayacak kadar eski zaman', 'şimdi', 'unutulmuş zaman'; ozanın zamanı, filozofun, gebe kadının, takvim... Hatta 'vakit nakittir,' bile bu tablonun içine giriyor; sonra Freud'cular için paranın dışkı demek olduğunu düşünürken zamanın da öyle olması gerektiğini anlarsın! Darley, tam zamanında geldin, çünkü yarın dostlarım bana eski saygınlığımı kazandırmak istiyorlar. Clea'dan çıkmış çok duygulandıran bir düşünceydi.

Yaptığım bütün hatalardan sonra insan içine yeniden çıkmak zorunda kalma ayıbı bana çok ağır geliyor. Herkesin yüzüne nasıl bakacağım - sorun bu. Ancak böyle zamanlarda dostunu düşmanından ayırabiliyor insan. Beni giyinik, ellerimdeki sargılar daha az göze çarpacak biçimde sarılmış görmek üzere yarın buraya birkaçı gelecek. Kuşkusuz kara gözlükler takacağım. Mountolive, Amaril, Pombal ve Clea, ikisi bir yanımda, ikisi öteki yanımda. Fuad Caddesi'nin bir başından bir başına böyle yürüyüp Pastroudi'nin önündeki kaldırımda herkesin gözü önünde, uzunca bir süre oturup kahve içeceğiz. Mountolive, Muhammed Ali'deki en büyük yemek masasını ayırtmış, benim ölümden kurtuluşumu kutlamak için yirmi kişilik bir öğle yemeği vermek istiyor. Olağanüstü güzel bir dayanışma hareketi, hain ağızları susturacağından, alayları önleyeceğinden hiç kuşkum yok. Akşam için Cervoni'ler yemeğe çağırdılar. Böylesine mutlu yardımlar sayesinde zamanla kendimin ve hastalarımın sarsılan güvenini kazanabileceğim kanısındayım. Çok ince insanlar - bu kentin geleneğinden gelen bir şey bu, öyle değil mi? Sevmek için olmasa bile yeniden gülümsemek için yaşayabilirim - yalnızca Pierre Balbz'ın muhabbetle bakacağı kaskatı, parlak bir gülümseme - bir ustanın el emeğine, göz nuruna besleyeceği muhabbetle." Beyaz boks eldivenlerini ringe çıkan bir şampiyon gibi kaldırıp düşsel bir kalabalığı selamladı. Sonra yeniden yastıkların üzerine kendini bırakıp yumuşak bir kederle bana baktı.

"Clea nereye gitti?" diye sordum.

"Hiçbir yere. Dün öğleden sonra buradaydı, seni soruyordu."

"Nessim bir yere gittiğini söyledi."

"Belki de öğleden sonrası için Kahire'ye gitmiştir; sen neredeydin?"

"Geceyi Karm Abu Girg'de geçirdim."

Uzun bir sessizlik oldu, birbirimizi süzüyorduk. Kafasında sorular vardı kuşkusuz, ama kabalık edip beni üzmek istemiyordu; benim açımdansa ona açıklayabileceğimi sandığım az şey vardı. Elime bir elma alıp ısırdım.

Uzun bir sessizlikten sonra, "Yazma işlerin ne oldu?" diye sordu.

"Durdu. Şimdilik tıkandı gibi görünüyor. Sanat için gerekli yanılsamaları gerçekle pek bağdaştıramıyorum, ek yeri görünüyor - hani iyi tutmamış dikiş gibi. Karm'da bunu düşünüyordum, Justine'le yeniden karşılaştığım zaman. Sana gönderdiğim elyazmasındaki olgusal yanlışlıklara karşın portrenin tuhaf bir şiirsel doğruluğu olduğunu - istersen

psikografiksel diyelim. Ama bir sanatçı, parçaları birbirine lehimleyemezse öyle ya da böyle amacına ulaşamıyor. Yanlış yoldayım.”

“Nedenini anlamıyorum. Aslında bu bulgu seni umutsuzluğa sürüklemekten çok yüreklendirmeli. Yani doğrunun değişebilirliği. Her olgunun hepsi de geçerli binlerce güdülemesi olabilir, her olgunun bin yüzü. Olguyla pek az ilgisi olan sayısız doğrular! Senin görevin onları yakalayıncaya kadar peşlerini bırakmamak. Zamanın her anında çeşitlilik elinin altında bekliyor. Baksana, Darley, bu seni heyecanlandırmalı, yazdıklarına bir gebe kadın şişkinliği verebilir.”

“Tam tersine, yanılttı beni. Hiç değilse şimdilik. Kişilerimin çoğunu bana sağlayan gerçek İskenderiye’ye döndüğüme göre daha fazla yazmak gereğini duymuyorum - ya da sanatın arkasında pusuya yattığını gördüğüm ölçütlere tam olarak uymayan bir yazmanın. Pursewarden ne yazmıştı anımsarsın: ‘Roman insanın bütün duyarlığıyla giriştiği bir kehanet olmalı, yoksa bir papaz evinin çimenliğinde oynanan kroke oyununun titizce yazıya geçirilmesi değil!”

“Evet.”

“Gerçekten de öyle. Ama şimdi örneklerimle karşı karşıyayım, onları bozduğum için utanıyorum. Bir kez daha yazarsam başka açıdan yazarım. Ama hâlâ sizlerle ilgili bilmediğim, belki hiçbir zaman bilemeyeceğim bir yığın şey var. Örneğin Capodistria, onu nereye oturtacağım?”

“Yaşadığını bilir gibi konuşuyorsun.”

“Mnemjian anlattı.”

“Evet. Pek de karışık bir giz değil. Nessim için çalışıyordu, ciddi bir yanlışlık yaparak kendini tehlikeye soktu. Ortadan yok olması gerekiyordu. Para bakımından iflas ettiği bir zamana rastlaması çok uygun düştü. Sigorta parası çok gerekliydi! Nessim oyunu düzenledi, ben de ceset işini ayarladım. Biliyorsun bizim elimizde çok sayıda, türlü türlü ceset vardır. Yoksullar. Ölüsünü bağışlayan ya da belli bir fiyata önceden satan. Tıp okulları için gereklidir. Oldukça taze, özel bir ceset bulmak zor olmadı. Birinde sana bunu dolaylı olarak söylemeye çalıştım, ama sen benim ne demek istediğimi anlamadın. Her neyse, hiç aksaklık olmadı. Da Capo şu anda Martello kulesinde yaşıyor, zamanının yarısını büyü öğrenmeye, yarısını da Nessim’in hiç bilmediğim birtakım tasarıları üzerinde çalışmaya ayırmış. Gerçekten de Nessim’i çok seyrek görüyorum, Justine’iyse hiç. Polisten özel izin alarak konuk kabul edebilirler, ama Karm’a hiç kimseyi

çağırmıyorlar. Justine arada bir insanlara telefon edip onlarla biraz çene çalıyor hepsi bu. Senin ayrıcalığın var, Darley. Senin için izin kâğıdı almış olmalılar. Ama seni böyle neşeli, üzüntüsüz görmek rahatlattı beni. Bir yerde ileriye bir adım attın, öyle değil mi?”

“Bilmiyorum. Daha az endişeliyim.”

“Ama bu kez mutlu olacaksın, bunu seziyorum; çok şey değişti, ama değişmeyen şeyler de çok. Mountolive bir sansür görevi için seni önerdiğini söylüyor, sağını solunu görecek kadar vaktin oluncaya kadar belki Pombal’la birlikte oturacakmışsın.”

“Al sana bir giz daha! Mountolive’i pek tanımıyorum bile. Neden böyle birden benim koruyucum kesildi?”

“Bilmem, belki de Liza yüzünden.”

“Pursewarden’ın kız kardeşi mi?”

“Birkaç haftalığına yazlık konuta geldiler. Bana kalırsa ondan pek yakında haber alırsın, ikisinden de.”

Kapı çalındı, evi derleyip toplamak için içeri bir hizmetçi girdi; Balthazar arkasına dayanıp buyruklarını verdi. Ben izin istemek üzere ayağa kalktım.

“Bir türlü çözemediğim bir sorun var,” diye konuştu. “Acaba saçlarımı olduğu gibi mi bırakayım? Boyamadığım zaman iki yüz yetmiş yaşında falan gösteriyorum. Ama, galiba, geçirdiğim deneylerden ders almış olmanın gururuyla ölümden dönüşümü simgelemesi için olduğu gibi bırakmak daha yerinde mi olacak, ha ne dersin? Evet, bırakacağım. Galiba kesin kararımı verdim, bırakacağım.”

“Yazı tura at.”

“Belki de atarım. Bu akşam üç-beş saatliğine yataktan kalkıp yürüme çalışması yapmalıyım; yürümeye yürümeye insan nasıl da güçten düşüyor anlatamam. İki hafta yattıktan sonra bacaklarında hiç güç kalmıyor. Yarın düşmemeliyim, yoksa insanlar gene sarhoş olduğumu sanırlar, Clea’yı bulmalısın.”

“Atölyesine gider bakarım, çalışıyordur belki de.”

“Döndüğüne sevindim.”

“Tuhaf, ama ben de.”

Gizliliksiz sokağın parlak renkli dağınık yaşamında kendimi öbür dünyadan kenti ziyarete gelmiş, kentin çok eski bir sakini gibi duyumsamamak güçtü. Clea’yı nerede bulacaktım?

V

Evde yoktu, oysa mektup kutusu boştu, demek ki postayı bakmış, mektuplarını almış, hem bir *café* c*reme* için hem de okuyabileceği bir yere gitmiş, eski alışkanlık. Atölyede de kimse yoktu. Tanıdığım kahveleri tek tek dolaşıp onun izini yakalamaya çalışmak ruh durumuma çok uygun düşüyordu, bu yüzden gevşek adımlarla Fuad Caddesi'nden aşağı, Baudrot'ya, Cafe Zoltan'a, Coquin'e doğru yürümeye başladım. Ama izine rastlayamadım. Coquin'de beni nasılsa tanıyan yaşlı bir garson vardı, sabahleyin Clea'yı erken bir saatte resim dosyasıyla Fuad Caddesi'nde yürürken görmüş. Dolaşmayı sürdürdüm, vitrinlere, elden düşme kitap tezgâhlarına baka baka, sonunda deniz kıyısındaki Select'e geldim. Ama orada da yoktu. Yeniden eve döndüm ve bir pusula buldum, benimle ancak akşamüzeri ilişki kurabileceğini, beni buradan telefonla arayacağını yazıyordu; can sıkıcıydı durum, çünkü günün büyük bir bölümünü yalnız geçirecektim, ama aynı zamanda iyi de oldu, Mnemjian'ın yeni döşenmiş dükkânını ziyaret edip saç tıraşı olma, sakalımı Firavunlar sonrası usulünce düzelttirme olanağı buldum. (Pursewarden buna 'doğal sodyum karbonat banyosu' derdi.) Ayrıca eşyalarımı bavuldan çıkartacak zaman da buldum.

Ama birbirimizle rastgele karşılaştık, sözleştiğimiz gibi değil. Kırtasiye almak için dışarı çıkmış, daha kestirme olduğu için Bab El Fedan denen küçük alandan geçiyordum. Bir an için yüreğim alabora oldu, çünkü bir zamanlar (o ilk gün) Melissa'nın çenesini avuçlarına dayamış, yüzünde çarpık, düşünceli bir gülümsemeyle çay fincanına bakarak oturmakta olduğu yerde oturuyordu. Bir zamanlar Melissa'yı bulduğum aynı yer ve aynı saat, alana girip onunla konuşma yürekliliğini göstermede çektiğim aynı güçlük. Bunca zaman sonra, sanki bir ömür boyu kilitli, sürgülü kalmış bir kapıyı açar gibi, o unutulmuş davranışı bir kez daha yinelemek bana tuhaf bir gerçek dışılık duygusu verdi. Ama lamı cimi yok Clea'ydı, Melissa değil, sarı saçlı başı çocukça bir dikkatle kahve fincanının üstüne eğilmişti. Tam kahvenin telvesini üç kez çalkalayıp tabağa dökmek üzereydi - çok alışılmış bir hareket - kururken alacağı biçimleri inceleyecekti, falcılar onlara bakarak 'gelecek'i okurlar.

"Hiç değişmemişsin demek ki. Hâlâ fal bakıyorsun."

"Darley."

Bir sevinç çığlığı atarak ayağa kalktı, coşkuyla kucaklaştık. Tuhaf bir iç sarsıntısıyla, hemen hemen yeni bir şey tanıma duygusuyla, gülen sıcak ağzını ağzımın üzerinde, ellerini omuzlarımda duyumsadım. Sanki bir pencere kırılmış, çoktandır kapalı duran bir odaya taze hava dolmuş gibi oldu. Uzun süre, böyle, gülerek, sarmaş dolaş kaldık.

“Beni şaşırttın! Tam ben de seni bulmak için eve gitmek üzereydim.”

“Bütün gün deli danalar gibi dolaştırdın beni.”

“Yapılacak işlerim vardı. Ama, Darley ne kadar da değişmişsin! Artık kambur durmuyorsun. Sonra gözlüklerin...”

“Hanidir kırık, kazayla kırdım, gerçekten de gerekmediğini o zaman anladım.”

“Senin adına sevindim. Aferin! Söyle bakalım, kırışıklıklarıma dikkat ettin mi? Galiba biraz biraz başladılar. Çok değiştiğim söylenebilir mi?”

Anımsadığım kadarıyla, eskiden olduğundan daha güzeldi, daha ince, yeni ve kaygı verici bir olgunluk yansıtan çok ustalıklı birtakım el kol hareketleri, yüz anlatımları.

“Gülüşün değişmiş.”

“Öyle mi?”

“Evet. Daha derin, daha ahenkli. Ama seni pohpohlamanın gereği yok! Bülbül gülüşü - gülseler böyle gülerler.”

“Beni utandırma, çünkü seninle birlikte gülmeyi öyle çok istiyorum ki. Karga gaklamasına dönüşür yoksa.”

“Clea, neden beni karşılamaya gelmedin limana?”

Bir an burnunu buruşturdu, elini kolumun üzerine koyarak başını bir kez daha, hızla kuruyan, kumullar gibi, kıvrımlar, halkalar oluşturan kahve telvesine eğdi. Yalvarır gibi, “Bana bir sigara yak,” dedi.

“Son anda gerisin geri kaçtığını söyledi Nessim.”

“Evet öyle yaptım, sevgili dostum.”

“Neden?”

“Birden uygun olmayabileceğini düşündüm. Şu ya da bu biçimde bir karışıklığa yol açabilirdi. Görülmesi gereken eski hesaplarınız vardı, ödenmesi gereken eski borçlar, arayıp bulmanız gereken yeni ilişki biçimleri. Elimden bir şey gelmeyeceğini düşündüm, sen... şey, önce Justine’e görünmeliydin. Neden bilmem. Aslında biliyorum. Yörüngenin gerçekten değişeceğine inancım yoktu, senin kendinin ne oranda değiştiğini, değişmediğini bilmiyordum. Yazışma işini hiç beceremiyorsun,

ruh durumun konusunda bir yargıya varma olanağım olmadı. Hanidir yazmadın, öyle değil mi? Sonra çocuk, falan filan. Hepsinden önemlisi de insan bazen eski bir plak gibi takılıp kalıyor, bir çizginin dışına çıkamıyor. Justine konusunda senin de durumun böyle olabilirdi. Bu yüzden araya girmek bana düşmezdi, madem ki benimle de... Anlıyor musun? Sana soluk alacak zaman bırakmalıydım."

"Ya eski bir plak gibi takılıp kaldıysam?"

"Hayır, böyle bir şey olmamış."

"Nereden biliyorsun?"

"Yüzünden, Darley. Bir bakışta anladım."

"Nasıl anlatacağımı pek bilmiyorum... "

"Bilmen gerekmez." Sesi sevinçle yukarıya kıvrıldı, parlak gözleri gülümsedi. "Birbirimizden öylesine büsbütün farklı İsteklerimiz var ki. *Unutmakta* özgürüz! Siz erkekler dünyanın en garip yaratıklarısınız. Dinle, birlikte geçireceğimiz bu ilk günü tam bir tablo, bir hece bilmecesi gibi hazırladım. Gel, önce, içimizden birinin kavuştuğu acayip ölümsüzlüğü gör. Kendini bana bırakır mısın lütfen? Çoktandır *dragomanlık*[23] etme fırsatı bekliyordum... yo, hayır, hangi konuda olduğunu söylemeyeceğim. Dur, şu kahvenin parasını ödeyeyim."

"Kahve falın neler söylüyor?"

"Hesapta olmayan karşılaşmalar!"

"Bence uyduruyorsun."

Kapalı bir öğle sonuydu, akşam karanlığı erkenden bastırmıştı. Günbatımının morları, deniz kıyısı boyunca uzanan sokakların görüngesini daha şimdiden bozmaya başlamışlardı. Ramleh istasyonunun yanındaki taksi kuyruğunda umutsuz umutsuz dikilen eski bir faytona bindik. Yüzü yara izleriyle silme kaplı yaşlı arabacı umutlanarak 'bir aşk arabası' mı yoksa 'normal bir araba' mı istediğimi sordu. Daha ucuz olacağı için arabanın ikinci türünü seçti Clea kikirdeyerek. "Ya, doğrunun oğlu!" dedi, "hangi kadın evde güpgüzel, bedava yatağı dururken elalemin şehvet düşkünü kocasını böyle bir şeyin içine sürükler?"

Yaşlı adam soylu bir boyun eğişle, "Bismillahirrahmanirrahim," dedi.

Böylece, faytonun uçuşan tenteleriyle birlikte Esplanade'ın beyaz eğrisi boyunca yola koyulduk, sağımızda boş bir ufka doğru uzayıp giden,

sessiz deniz. Bir zamanlar, yaşlı korsanı Tatwig Sokağı'ndaki sefil odasında ziyaret etmek için buradan çok geçmiştik.

"Clea, nereye gidiyoruz, Tanrı aşkına?"

"Bekle görürsün."

Onu görür gibiydim, yaşlı adamı. Bir an, acaba sefil hayaleti hâlâ o iç karartıcı odalarda, yeşil papağana ıslık çalarak ve *'Taisez-vous, petit babouin'*i[24] ezbere okuyarak dolaşıyor mudur diye merak ettim. Sola sapıp, Arap mahallesinin dumanları tüten karınca yuvasına, yakılan çöp yığınlarının dumanlarına boğulmuş ya da kızaran etlerin, taze ekmeklerin fırınlardan buram buram yayılan güzel kokusuyla dolup taşan sokaklara girerken Clea'nın kolunun kolumu sıkıştırdığını duyumsadım.

Çok iyi tanıdığım sokaktan aşağı faytonla inerken, "Beni neden Scobie'nin evine götürüyorsun?" diye sordum. Dudaklarını kulağıma yaklaştırıp, "Sabırlı ol. Göreceksin," derken, gözleri afacan bir sevinçle parıldadı.

Ev hep aynı, eski evdi. Geçmişte sık sık yaptığımız gibi karanlık kemerli geçitten içeriye girdik. Gittikçe koyulaşan yarı karanlıkta solmuş bir fotoğrafı andırıyordu küçük avlu, sonra çok genişlemiş olduğunu da görebiliyordum. Komşu evlerin destek duvarları yıkılmış ya da kendiliğinden çökmüş ve avlunun alanı yirmi metrekare kadar genişlemişti. Karmakarışık çöplerle dolu, dökük saçık, cinlerin top oynadığı kırmızı topraklı bir yerdi. Bir köşede bir türbe vardı, daha önce gözüme iliştiğini anımsamıyordum. Çevresi yeni yüksek demir parmaklıklarla çevriliydi. Beyaz bir kubbe, kuru bir ağaçla çalım satıyordu, ikisi de birbirinden solgun. Mısır'ı süsleyen sayısız *makam*'lardan biri olduğunu anladım, bir keşişin ya da mübarek bir kişinin ölümünden sonra kutsallaştırılan, müminlerin onardıkları, dua etmeye, adaklar adayarak dilekte bulunmaya geldikleri yerler. Bu küçük türbecik de ötekilere benziyordu, pis ve ıssız, sanki varlığı yüzyıllardır görmezliğe gelinmiş, unutulmuş gibi. Durup çevreme baktım, Clea'nın "Ya Abdul!" diye seslendiğini duydum. Sesinde belli etmemeye çalıştığı bir neşe vardı, ama nedenini dünyada bilemezdim. Gölgelerin içinden bir adam bize doğru geldi, gözlerini kısmış bakarak. "Neredeyse hiç görmüyor. Seni tanıyacağından bile kuşkuluyum."

Bunca giz karşısında belli belirsiz sinirlenerek, "Kim bu Tanrı aşkına?" dedim. Kısaca, "Scobie'nin Abdul'ü," diye fısıldayıp, "Abdul, El

Scob'un *Makam*'ının anahtarı var mı sende?" demek için başını öteki tarafa çevirdi.

Göğsünün üzerinde birtakım özenli el hareketleri yaparak tanışıklığını gösteren bir selam verdi adam, kalın bir sesle, "Hemen ya hanımefendi," diyerek bir deste uzun anahtar çıkardı, kutsal yerlerin girişlerinde dolanan cinleri kaçırmak için bütün türbe bekçilerinin yaptığı gibi anahtarları şakırdattı.

Büyük bir şaşkınlıkla, "Abdul mü?" diye haykırdım, "ama o gencecik bir oğlandı." Bu çatlak sesiyle, yüz yaşında bir ihtiyarın iki büklüm yürüyüşüyle, bu çarpık, kambur insan gövdesini tanımanın olanağı yoktu. Clea, "Yürü," dedi, "sonra açıklarım. Sen şimdi gel de türbeye bak." Hâlâ hiçbir şey anlamadan bekçinin peşine takıldım. Cinleri korkutup kaçırmak için anahtarları iyice sallayıp şakırdattıktan sonra küflü kapıyı açıp içeriye yürüdü. Küçük, havasız türbenin içinde boğucu bir sıcaklık vardı. Bir duvar oyuğunda yanan tek bir yağ kandili, içeriye soluk, titrek, sarı bir ışık yayıyordu. Tam ortada azizin mezarı olduğunu sandığım şey uzanıyordu. İnce ince altın sırma işlemeli yeşil bir örtü seriliydi üzerinde. Bakmam için saygıyla çekti örtüyü Abdul, altından öylesine şaşırtıcı bir şey çıktı ki elimde olmadan bir hayret çığlığı attım. Çinko kaplı bir demir banyo küvetiydi, bir bacağının üzerinde, kabartma olarak şu sözcükler yazılıydı: "Küçük küvet. Crabbe. Luton." İçine temiz kum doldurulmuş, dört çirkin timsah bacağı cinlere karşı geleneksel mavi renge boyanmıştı. Böyle bir ortamda karşıma saygı nesnesi olarak çıka çıka bunun çıkması çok şaşırtıcıydı, bu nesnenin bekçisi, bambaşka, hiç tanımadığım bir insan olup çıkmış Abdul'ün küçük beyaz püskülleri andıran ve duvarın bir köşesinden sarkan adaklara dokunarak El Scob'un adına göreneksel dualar mırıldandığını duymak hem eğlendirici, hem de can sıkıcı. Adak dediğim, hiç kuşkusuz, kadın iç çamaşırlarından yırtılmış, kısırlığı iyi edeceğine, gebe kalmayı sağlayacağına inanılan bir azize sunulmuş kumaş parçalarıydı. Hay kör şeytan! Çocuksuzlara doğurganlık bağışlaması için başvurulan şey şu bizim Scobie'nin banyo küvetiydi - bez parçalarının sayısına bakılırsa başarılıydı da.

Kırık dökük Arapçamla, "El Scob mübarek bir adam mıydı?" dedim.

Başına eski püskü bir şal sarmış bu yorgun, çarpık insanlık çıkını başıyla onayladıktan sonra çatlak sesiyle, "Suriye'nin çok uzak bir

köşesinden geldi. Burada Hakkın Rahmetine kavuştu. Adı doğruların yolunu aydınlatır. Onun yolu iyiliğin yoludur!” dedi.

Sanki düş görüyordum. Neredeyse Scobie’nin sesini duyuyordum: “Evet, bütün türbeler gibi gittikçe zenginleşen küçük bir türbe. Ama dikkat, ben servet yapmıyor, insanlara hizmette bulunuyorum!” Clea’nın parmaklarının tetiğini dirseğimde duyumsadığım sırada içimde bir kahkaha büyümekteydi. Bu küçük boğucu delikten yarı karanlık avluya çıkarken birbirimizi neşeyle dürtüklüyorduk; Abdul’se örtüyü saygıyla banyo küvetinin üzerine sermiş, yağ lambasına bakmış, sonra bizim yanımıza gelmişti. Demir parmaklıklı kapıyı özenle kilitledi, Clea’nın verdiği bahşişi boğuk teşekkür homurtusuyla aldıktan sonra ayaklarını sürüyerek karanlığa doğru uzaklaşıp bizi yalnız bıraktı, yıkık bir duvarın moloz yığınları üzerine oturduk.

“Hemen içeriye girmedim,” dedi. “Gülmeye başlayacağımızdan korktum, sonra Abdül’ün canını sıkmayı göze alamadım.”

“Clea! Scobie’nin *banyo küveti*!”

“Biliyorum.”

“Nasıl oldu bu Tanrı aşkına?”

Clea’nın tatlı kahkahası!

“Bana anlatmalısın.”

“Akıl almaz bir öykü. Bunu Balthazar su yüzüne çıkardı. Scobie şimdi resmen El Yakub olarak biliniyor. Hiç değilse Kıptî Kilisesinin defterine türbe böyle kayıtlı. Ama biraz önce kendin de duydun ya, asıl adı El Scob! Bu azizlerin *Makam*’ları nasıl unutulur gider bilirsin. Ölürler, zamanla azizin kim olduğu insanların aklından büsbütün çıkar, türbeyi bir kum tepesi örter. Ama yeniden dirilirler. Bir gün, birden saralı biri iyileşiverir orada ya da deli bir kadına o türbeden bir kehanet söylenir - ve hop! diye aziz yerinden kalkar, canlanır. Evet, bizim yaşlı korsan burada otururken bahçenin bir ucunda El Yakub hep vardı, ama kimse bilmiyordu. Gelişigüzel yapılmış duvarların arasında kalmıştı - bilirsin burada yapılar nasıl başıbozuk yapılır. İyice unutulup gitmişti. Bu arada Scobie, ölümünden sonra bu çevrede anısı sevgiyle tazelenen biri durumuna geldi. Büyük yetenekleriyle ilgili öyküler dillerde dolaşmaya başladı. Sihirli içkiler yapmakta ustaydı. (“Yalancı viski” gibi?). Onun çevresinde bir mezhep gelişmeye başladı. Büyücü olduğunu söylüyorlardı. Kumarcılar onun adıyla yemin veriyorlardı. Bu yörede, ‘Şu karta El Scob tükürsün ki’

demek hemen hemen bir atasözü durumuna geldi. İstediği zaman kadına dönüştüğü (!), iktidarsız erkeklerle yatarak onların güçlerini artırdığı söyleniyordu. Kısır kadınların gebe kalmalarını da sağlayabiliyor-muş. Hatta kimi kadınlar çocuklarına onun adını verdiler. Evet, kısa bir süre sonra İskenderiye azizlerinin öykülerine onunki de eklendi, ama kuşkusuz gerçek bir türbesi yoktu -çünkü herkesin kafasının bir köşesinde onun ölüsünü peder Paul'ün çaldığı, bir bayrağa sararak Katolik mezarlığına gömdüğü yazılıydı. Bunu biliyorlardı, çünkü çoğu oradaki törene katılmışlar ve galiba bir zamanlar Scobie'nin de üyesi olduğu polis bandosunun o felaket müziğinden çok hoşlanmışlardı. Hep merak ederim, acaba Scobie herhangi bir müzik aleti çalıyor muydu diye, çalıyorduysa ne çalıyordu? Trombon mu? Her neyse, işte tam onun azizliğinin, deyim yerindeyse, bir işaret, bir belirti, bir onay beklediği sırada şu duvar yıkılmak inceliğini gösterdi de (belki çok kırgın?) Yakub'un ortaya çıkmasına yol açtı. Evet, ama türbede mezar falan yoktu. Sonunda, istemeye istemeye Yakub'u kayda geçiren Kıptî Kilisesi onun Suriye'den gelmiş biri olduğu dışında hiçbir şey bilmiyor. Hatta Müslüman olup olmadığı konusunda bile kesin bilgileri yok! Bana kesinkes Yahudi gibi geliyor. Her neyse, hiç bıkıp usanmadan bu bölgenin yaşlılarıyla konuştular da en azından adını saptayabildiler. Ama hepsi o kadar. Böylece, güzel bir günde, bu yöre Scobie için boş bir türbe bulmuş oldu. Adının gücüne denk yerel bir mekânı olmalıydı. Kendiliğinden başlayan bir şenlik sırasında pek çok insanın ölümünden sorumlu olan (yüce Allah!) banyo küveti Ürdün'den gelmiş kutsal kumla doldurulduktan sonra büyük bir ciddiyetle kutsanıp türbenin içine kondu. Kıptîler resmen kabul edemezlerdi, resmi nedenlerle Yakub'da direttiler; Scobsa inananlara kaldı. İkilem gibi bir şey, ama tam birer siyaset adamı olan ruhban takımı El Scob'un yeniden canlanmasını görmezliğe geldiler; oralı halkın dilinde El Yakub'un böyle söylendiği sanılıyormuş gibi yaptılar. Böylece şiş de kebap da kurtuldu. Hatta gerçekten de -dünyanın başka hiçbir yerinde olmayan olağanüstü hoşgörünün bir örneğidir bu - Scobie'nin doğum gününü kayıtlara geçirdiler, galiba Yakub'unkini bilmedikleri için. Yılda bir kez, Aziz George Günü onun adına *mevlid* okunduğunu biliyor musun? Herhalde onun doğum gününü Abdul anımsamış olmalı, çünkü Scobie gazete temsilcilerinden ödünç aldığı bütün ulusların bayraklarını ipe dizer, yatağının dört köşesine asardı. Bir defasında sen söylemiştin, çok sarhoş olur, gözlerinden yaşlar boşanıncaya

kadar gemici türküleri söyler, ‘Eski Kırmızı Biberlik’i ezbere okurmuş! Ne acayip ölümsüzlük.”

“Yaşlı korsan kimbilir ne mutludur.”

“Hem de ne mutlu! Kendi *quartier*’sinin[25] koruyucusu olmak! Ah Darley, hoşuna gideceğini biliyordum. Sık sık, bu vakitler, akşam karanlığında buraya gelip bir taşın üzerine oturarak kıs kıs gülüyorum, ihtiyarın adına sevindiğimden.”

Böylece türbenin çevresindeki gölgeler büyürken uzun süre birlikte oturup bir azizin türbesine gelenlerin yapması gerektiği gibi alçak sesle konuşup gülüştük! Gölgesi hâlâ ikinci katta, çürüyüp ufalanan odalarda gezinen cam gözlü, yaşlı korsanın anısını tazeledik. Tatwig Sokağı’nın ışıkları sönük sönük parlıyordu. Eski alışılmış parlaklığıyla değil, donuk donuk - çünkü bütün liman bölgesi karartmaya alınmıştı, bu ünlü sokak da o bölgenin içindeydi. Düşüncelerim oradan oraya sürükleniyordu.

Birden, “Peki ya Abdul? Ona ne oldu?” diye sordum.

“Evet, sana anlatmaya söz vermiştim; Scobie ona bir berber dükkanı açmıştı biliyorsun. Evet, usturalarını temiz tutmadığı, frengi yaydığı için uyarılmıştı. Uyarılara hiç aldırmadı, belki de Scobie’nin kendisini resmen şikâyet etmeyeceğine inandığı için. Ama yaşlı adam şikâyet etti, sonucu da korkunç oldu. Polis, Abdul’ü neredeyse öldürünceye kadar dövdü, adamcağız gözünü kaybetti. Amaril onu derleyip toparlayıncaya kadar hemen hemen bir yıl uğraştı. Bunlar yetmiyormuş gibi bir de vücudu güçten düşürücü bir hastalığa yakalanmasın mı, dükkânını kapatmak zorunda kaldı. Zavallı adam. Ama efendisinin türbesi için ondan daha uygun bir bekçi olur muydu bilemiyorum.”

“El Scob! Zavallı Abdul!”

“Ama artık dine sığındı, bu işin yanı sıra aşırıya kaçmadan vaazlar da veriyor, sureler okuyor. Gerçek Scobie’yi unutmuş olduğuna inandığımı biliyor musun? Bir akşam üst katta oturmuş olan yaşlı adamı anımsayıp anımsamadığını sordum, anlamamış gibime yüzüme bakıp bir şeyler mırıldandı; sanki belleğinin ulaşamayacağı kadar uzak bir köşesindeki bir şeyi yakalamaya çalışıyordu. Tıpkı Yakub gibi, gerçek Scobie gitmiş, yerine El Scob gelmişti.”

“Sanki Havariler’den biri falanmışım gibime geliyor -yani bir ermişin, bir söylencenin doğuşuna tanık olduk; düşün, biz gerçek El Scob’u

sahiden tanıdık! Sesini duyduk...”

Clea yaşlı adamı büyük bir ustalıkla yansılamaya başlayınca iyice keyiflendim, onun dağınık, daldan dala adayan konuşma biçimini tıpkısı tıpkısına yansılayabiliyordu; belki de yalnızca belleğinde kalmış sözcükleri yineliyordu.

“Evet, biliyor musun, Aziz George günü, kendim için olduğu kadar, biraz da İngiltere için coşarım. Toby’nin deyimiyle, gelinutandırandan içerim, hatta bulabilirsem köpüklüsünden. Ama, Tanrı seni kutsasın, ben atla çekilecek araba değilim - her zaman iki bacağımın üzerinde dururum. Maksat neşelenmek sar... sar... sarhoş olmak değil. Toby’nin ifadelerinden biri daha. Edebiyattan tonla alıntı yapardı. Hiç de şaşırtıcı değil - neden dersen, koltuğunun altından kitap eksik olmazdı çünkü. Bahriyede onu biraz tuhaf bulurlardı, kaç kez patırtı çıktı. ‘O zımbırtı da ne?’ diye bağırırlardı, bazen çok arsızlaşabilen Toby de kabadayılık eder, içinden geldiği gibi karşılık verirdi. ‘Sence ne acaba, şişko? Evlilik cüzdanım elbette.’ Ama, okumayı sevmeme karşın *benim* başımı döndüren kalın bir kitap olurdu hep. Bakarsın bir yıl Stringbag’ın oyunlarıdır, galiba bir İsveçli yazar. Bir başka yıl Goitre’nin ‘Frowst’u. Toby bunun serbest eğitim olduğunu söylerdi. Benim eğitimim onunkine yetişemezdi. Hani derler ya, hayat okulu. Ama benim annemle babam çok erken öldüler, biz üç zavallı çocuk öksüz kaldık. Bizi hep yüksek yerlere vermeyi düşünmüşlerdi, babam düşünmüştü; birimizi kiliseye, birimizi orduya, birimizi bahriyeye. Bundan kısa bir süre sonra iki erkek kardeşimi Sidcup yakınlarında Naib Prens’in özel treni çiğnedi. *İkisi* de öldü. Ama bütün gazeteler yazdı, Prens bir çelenk gönderdi. Ama ben yapayalnız, tek başıma kaldım - yoksa şimdiye kadar amiral olurdum, öyle sanıyorum...”

Öykünmesi tam anlamıyla kusursuzdu. Çelimsiz, yaşlı adam mezardan dışarı çıkmış, bir yana ağan yürüyüşüyle önümüzde dolaşmaya başlamıştı, arada bir kek sehpasının üzerindeki teleskopla oynuyor, eskimiş İncil’ini açıp kapıyor ya da ateşi canlandırmak için küçük körükle çıtırdayan odunların başına çöküyordu. Doğum günü! Bir doğum günü akşamı onu konyağı her zamankinden daha çok kaçırmış durumda bulduğumu anımsadım, bir tarağa kâğıt geçirmiş, bununla çaldığı müziğe uyarak çırılçıplak dans ediyordu.

Bu doğum günü kutlamasını anımsayınca, ben de Clea’nın yeni gülüşünü bir kez daha duymak için güya Scobie’nin taklidini yapmaya

başladım:

“Oo! Sen misin, Darley! Kapı çalınınca bayağı korktum. Girsene, ben de eski günleri anımsamak için rat tat tat biraz dans ediyordum. Doğum günüm, evet. Biraz geçmişte eğleşirim her zaman. Gençliğimde çok hovardaydım, ne saklayayım. Velouta’yı çok iyi yapardım. Görmek ister misin? Gülme, *in puris* olmuşsam n’olmuş. Şu iskemleye otur da bak. Şimdi, ilerle, eşini bul, silkin, eğil, geri dön! Kolay görünüyor, ama değildir. Düzenliliği yanıltıcıdır. Bir zamanlar hepsini yapardım, mirim. Kadril dansı, İskoç dansı, Kazaska. *Demi-chaine Anglais* görmemişsindir herhalde? Senin zamanından önceydi galiba. Biliyor musun, dans etmeyi severdim, uzun yıllar modayı izledim. En son Huçi-Kuçi’ye kadar geldim - hiç gördün mü? Evet, ‘h’ sesiyle söyleyeceksin. Doğu büyüsü denen küçük, alımlı hareketlerle yapılıyor. Kıvrılmalar, şöyle. Tek tek tülleri çıkartıyorsun, çırılçıplak kalıncaya kadar. Soluk kesici bir bekleyiş, ama kayarken kıvrılacaksın, görüyor musun?” Doğu büyüsüyle hiç ilgisi olmayan bir duruş aldı ve yavaş yavaş dönmeye başladı, Arapların ağır ağır ilerleyip susan çeyrek perdelerini tıpkısı tıpkısına öykünen bir hava mırıldanarak kıçını kıvırtıyordu. Başı dönmeye başlayıncaya kadar döndükten sonra büyük bir neşe içinde kendini yatağın üzerine attı, kıkır kıkır gülüyor, kendini kutlar, onaylarmış gibi başını aşağı yukarı sallıyor, yapım formülünü bir giz gibi sakladığı *arak*’tan bir fırt çekmek için elini uzatıyordu. Herhalde tarifini Postlethwaite’in *Yabancı Ülkelerde Yolculuk Edenler İçin Cep* Kitabı’ndan almıştır, kitabı hep sandığında kilit altında tutar, onun üzerine yemin verirdi. Dediğine göre, Robinson Crusoe durumunda olan bir kişinin bilmesi gereken her şey varmış içinde - hatta çalıları sürterek nasıl ateş yakılacağı bile; olağanüstü bir bilgi hazinesiydi. (“Bombay pirinç rakısını elde etmek için iki tutam aselbent çiçeğini bir litre iyi cins romun içinde eritin, alkole rakı kokusu verecektir.”) İşte böyle şeyler. “Evet,” diye eklerdi ciddi bir yüzle, “Postlethwaite’den daha iyisi olamaz. O adamda her duruma, her amaca cevap veren bir şey bulabilirsin. Tam bir dahi diyebilirim.”

Postlethwaite’in ününe gölge düşürecek yalnızca bir olay oldu, o da Toby, Scobie’ye dışarıya satış yapabilecek kadar kuduzböceği bulabilirse çok para kazanabileceklerini söylediği zaman. “Ama edepsiz herif, kuduzböceği nedir, nasıl bir şeydir anlatmamıştı, İşte Postlethwaite beni bir kez bu konuda yanılttı. Kuduzböceği başlığı altında ne yazıyor biliyor

musun? Bana öylesine esrarengiz geldi ki, bir daha gelişinde Toby’ye olduğu gibi aktarmak için ezberledim. Bizim Postlethwaite şöyle diyor: ‘Kuduzböcekleri içerden kullanılırsa idrar söktürücü ve uyarıcıdır; dışardan kullanılırsa deride kabarıklık ve kızarıklık yapar.’ Kuzum ne demek istiyor, ha? Toby’nin kazançlı ticaret tasarısıyla bunun ne ilgisi var? Bir tür kurtçuk olmalı bunlar. Abdul’a sordum, ama Arapça sözcüğü bilmiyorum.”

Biraz ara verip dinlendikten sonra, yaşlı, buruşuk, kaplumbağaya benzeyen gövdesine hayranlıkla bakmak için bir kez daha aynaya yürüdü. Kafasından geçen bir düşünce birden yüzünü kararttı. Buruşuk gövdesinin bir yerini göstererek, “Bizim Postlethwaite’in şunu *‘yalnızca dikleşebilir doku’* olarak tanımladığını düşünmek. Neden *yalnızca,* hep kendi kendime sorarım. Bu tıp adamlarının dili bazen hiç anlaşılmıyor. Gerçekten de dikleşebilir doku filizinden başka bir şey değil! Bir de başımıza ne belalar açtığını düşün. Hey gidi hey; sen benim gördüklerimi görseydin bendeki sinir gücünün yarısı kalmazdı sende bugün.”

Böylece bizim aziz, pijamalarını giyip en sevdiği eski nakaratlardan, yalnızca doğumgünlerinde söylediği küçük, acayip bir maniden oluşan bir şarkı demeti sunarak kutlamaları sürdürdü. Adı, ‘Kötü mü Kötü Yürekli Kaptan’dı, şöyle biten bir koro bölümü vardı:

İşte böyle şen şakacı, lay lay,
İşte böyle hinoğluhin, lay lay,
İşte böyle aksi mi aksi biriydi!

Dans ederek bacaklarını, şarkı söyleyerek tatlı sesini gerçekten yorduktan sonra, artık kolları başının altında, tavana bakarak söyleyeceği birkaç küçük bilmece kalmıştı.

“Kral Charles’ın celladı nerede ve ne yedi?”

“Bilmiyorum.”

“Pes mi?”

“Evet.”

“Kralın Başı lokantasında pirzola yedi.”

Sevinç kikirtileri; kıkırdamalar!

Yavaş yavaş hafifleyen ses, düşen baş, kapanan gözler, gevşeyerek uykunun içinde yiten kikirtiler. İşte bizim Aziz sonunda böyle uykuya daldı, Aziz George günü, ağzı açık.

Bunun üzerine, ikimiz, karanlık, kemerli geçitten kol kola geri döndük, yaşlı adamın imgesine yaraşır biçimde sevgi ve acıma dolu kahkahalar atarak - bir bakıma ikona yeniden yaldız süren, türbenin çevresindeki lambalara yağ dolduran kahkahalar. Basıla basıla katılaşmış toprak, sokaklarda ayak seslerimiz hemen hemen yankılanmıyordu. Bölgeye uygulanan yarı karartma önlemi yüzünden normal zamanlarda buraları pırıl pırıl aydınlatan elektrik ışığı kesilmiş, onun yerini dört bir yanda soluk soluk titreşen yağ lambaları almıştı, bu yüzden, çevremizdeki yapılardan gelen sesleri, kıpırtıları eskisinden daha da gizemlileştiren ateşböceklerinin ışığında karanlık bir ormanda yürüyorduk. Kemik hastalığına tutulmuş faytonun beklemekte olduğu sokağın köşesinde, gece denizinden esen serin, canlandırıcı bir rüzgâr çarptı yüzümüze, bu rüzgâr daha sonra yavaş yavaş kentin içlerine süzülecek, gölün ağır, boğucu nemini dağıtacaktı. Arabaya bindik, yavaş yavaş çökmekte olan akşam bir incir ağacının damarlı yaprakları kadar serin.

“Şimdi sana yemek yedireyim, Clea, bu yeni gülüşü kutlamak için!”

“Yoo. Henüz bitmedi. Görmeni istediğim başka bir tablo daha var, değişik türden. Biliyor musun, Darley, kenti senin için bir anlamda yeniden düzenlemek istedim, bu tablonun içine bir başka açıdan dalasın, yabancılık çekmeyesin diye - sürgünler kenti için bu sözcüğü kullanmak ne kadar doğrudur bilemem... Her neyse...”

Öne eğilip (soluğunu yanağımda duyumsadım) arabacıya, “Bizi Auberge Bleue’ye götür,” dedi.

“Gene gizemler.”

“Hayır. Bu gece Erdemli Semira ilk kez insanların karşısına çıkıyor. Benim için bir *vernissage*[26] gibi bir şey biliyorsun değil mi, onun güzel burnunun yaratıcısı Amaril ile benim. Müthiş bir serüven yaşandı, aylarca süren; sargıların, dikişlerin altında Semira büyük bir sabır ve dayanıklılık gösterdi. Artık tamam. Dün evlendiler. Bu gece bütün İskenderiye onu görmeye gelecek. Biz de eksik olmamalıyız, öyle değil mi? Bu kentte çok seyrek rastlanan, bu konunun meraklısı olarak değerini senin çok iyi anlayacağın bir şeyi gösteriyor. *Il s’agit de* [27] büyük harflerle Romantik Aşk. Bu işte benim epeyce payım oldu, bu yüzden biraz övünebilirim; hem dadılık, hem hastabakıcılık, hem ressamlık ettim. Hepsi de sevgili Amaril’in hatırı için. Biliyor musun, pek zeki değil, yani Semira, onu

dünyaya hazırlamak için diyelim istersen, saatlerce uğraştım. Okuyup yazmasını pekiştirmek de bunun içinde. Kısacası, onu biraz eğitmeye çalışmak. Eğitimleri arasındaki büyük uçurumu Amaril'in bir engel olarak görmemesi bir bakıma çok tuhaf. Onu bunun için daha çok seviyor. 'Biraz bön olduğunu biliyorum. Bütün sevimliliği de buradan geliyor,' diyor."

"Romantik mantığın en saf çiçeğidir bu, öyle değil mi? Onu sağlıklı yaşama kavuşturma işinde akıl almaz bir yaratıcılık gösterdi. Ben olsam Pygmalionculuk[28] oynamaya pek cesaret edemezdim, ama imge denen şeyin gücünü şimdi anlamaya başlıyorum. Örneğin ona bir meslek, kendine özgü bir beceri verebilme konusunda ne yaptı biliyor musun? Buna zekâ derler. Fazlaca uzmanlık isteyen bir iş yüklenemeyecek kadar bön bir kız olduğu için, benim de yardımımla onu oyuncak bebek cerrahlığı konusunda eğitti. Evlilik armağanı olarak ona çok moda duruma gelmiş olan küçük bir oyuncak bebek yapımevi veriyor, ama onlar balayından dönünceye kadar resmen açılmayacak. Gerçekten de Semira bu yeni işe iki elle sarıldı. Aylardır ikimiz birlikte bebek kesip dikerek buna hazırlanıyorduk! Hiçbir tıp cerrahı bundan daha çok çalışmamıştır. 'Çok sevdiğin, gerçekten budala bir kadını elinde tutabilmenin tek yolu bu,' diyor Amaril. 'Ona kendisinin yapacağı bir şey bulmak.' "

Böylece uzun, kıvrımlı Corniche'ten aşağı sarsıla sarsıla inip kentin ışıklı alanına döndük, mavi sokak lambaları biz konuşurken birer birer yaklaşıp faytonun içine eğilerek bize bakıyorlardı; sanki birden geçmişle şimdi bölüntüsüzce birleşmişti, bütün anılarım, izlenimlerim bir tek kalıbın içine yerleşmişlerdi, bu kalıbın iğretilemesiyse kalıttan nasibi olmayanların parıltılı kenti olmuştu her zaman - yeni doğmuş bir kızböceğinin yapışkan prizmasal kanatlarını şimdi gecenin üzerine yaymaya çalışan kent. Romantik Aşk! Pursewarden buna 'Komik İblis' derdi.

Auberge hiç değişmemişti. Düşlerimin döşeme eşyalarının yok olmayan parçası olarak duruyordu. Burada, çiçeklerle süslenmiş masalarda (bir düşteki yüzler gibi) İskenderiyelilerin kendileri oturuyorlardı, hafif hafif *Blues* çalan caz, aylaklıklarını kesintiye uğratıyordu. "Hoş geldin," çığlıkları yaşlı kentin yok olmuş cömertliklerini anımsatıyordu. Kulaklarında gümüş cırcırböcekleriyle Athena Trasha, 'zihne küşayiş' verir diye afyon çiğneyen hımhım Pierre Balbz, haşmetli Cervoniler, atılgan ve becerikli iki kız, Martinengolar, hepsi oradaydı. Nessim'le Justine dışında

herkes. Hatta tam takım smokiniyle yürekli Pombal bile vardı, öylesine sıkı ütülü ve kolalıydı ki, I. François'nın mezarı için yapılmış taş bir kabartmaya benziyordu. Fosca da yanındaydı, sımsıcak, koyu renkli, daha önce hiç görmediğim bir kadın. Çok acayip, katı bir esriklik içinde, elleri hafifçe birbirine değerek oturuyorlardı. Pombal, bir tavşan gibi tetikte, dimdik tünemiş, onun gözlerine bakıyordu - bu genç ve güzel annenin gözlerine. Çok komik bir hali vardı. ("Pombal onun kendisine 'Georges-Gaston' demesinden nedense çok hoşlanıyor," demişti Clea.)

Böylece masa masa dolaşarak, eskiden olduğu gibi dostlarımızı selamlayarak Clea'nın adına ayrılmış, küçük bir girintinin içindeki kırmızı kartlı masaya geldik, garson Zoltan sanki yerden mantar gibi bitip coşkuyla elimi sıktı. Artık parlak bir *maître d'hotel*'di, iki dirhem bir çekirdek, saçları *en brosse* kesilmişti. O da bu gizin içinde olmalıydı, çünkü sesini alçaltarak Clea'ya her şeyin büyük bir gizlilik içinde hazırlandığını söyledi, hatta göz kırpacak kadar ileriye gitti. "Dışarıya Anselm'i gözcü koydum. Dr. Amaril'in arabası görünür görünmez işaret verecek. Sonra müzik başlayacak -Madam Trasha 'Mavi Tuna'yı çalmalarını istedi." Büyük bir sevinç içinde ellerini çırpıp, kara kurbağa gibi yutkundu. "Aman, Athena ne kadar güzel düşünmüş. Yaşasın," dedi Clea. Bu gerçekten çok duygulandıran bir davranıştı, çünkü Amaril İskenderiye'nin en iyi Viyana valsi yapan kişisiydi, kendini beğenmiş biri olmamasına karşın danstaki başarısından çocukça bir mutluluk duyardı. Mutlaka hoşuna gidecekti.

Bizim de fazla beklememiz gerekmedi; deyim yerindeyse, bir kulağımız kirişte araba sesi beklerken hafif hafif bir şeyler çalan caz sustuğu zaman beklemekten usanılmışlık gibi bir durum yoktu. Vestiyerin köşesinde görünen Anselm peçetesini salladı. Geliyorlardı! Müzikçiler, normal bir çigan ezgisinin bitişine benzeyen, uzun titreşimli bir arpej çaldılar, sonra güzel Semira'nın karaltısı palmiyelerin arasında belirdiği sırada 'Mavi Tuna'nın vals temposuna, ağır ağır, yumuşakça geçtiler. Kalabalık balo salonunun eşiğinde Semira'nın nasıl utanarak duraksadığını görmek birden bana çok dokundu; elbisesinin, takılarının görkemine karşın o, kendisine dikilmiş gözlerden korkmuş, soğukkanlılığını yitirmişti. Hafif bir kararsızlıkla duraklayışı bana pruva halatı gevşetildiği, flok yelkeni sarsıldığı zaman bir yelkenlinin şişerek yerinde duraklayışını anımsattı - sanki neredeyse duyulur bir iç çekişle yön değiştirip rüzgârı yanağına almadan önce uzun bir düşünceye dalmış gibi. Ama bu güzel kararsızlık

anında Amaril arkasından yetişip onun koluna girdi. Kendisi, alışılagelmiş züppece kılığına karşın biraz soluk ve sinirli gibiydi. Böyle bir korku ve telaş anında, akıl almaz ölçüde genç görünüyordu. Daha sonra valsin farkına vardı, titreyen dudaklarla Semira'ya bir şeyler mırıldandı, aynı zamanda, ciddi bir yüzle onu masaların arasından geçirerek pistin kıyısına getirdi, son derece biçimli, ağır bir hareketle dans etmeye başladılar. İlk vals figürünü tamamladıklarında içleri güven duygusuyla dolmuştu - neredeyse gözle görülür bir biçimde. Sakinleştiler, ağaçların yaprakları kadar durgunlaştılar, Amaril'in yüzünde her zamanki şen, kendine güvenli gülümseyişi belirirken Semira gözlerini kapattı. Onların çevresinde, balo salonunun her köşesinden alkışlar yükseliyordu. Hatta garsonlar bile duygulanmıştı, iyi yürekli Zoltan mendilini arıyordu, çünkü çok sevilen bir insandı Amaril.

Clea bile daha fazla duyguya dayanamayacak gibiydi. "Ah, haydi çabuk, bir şeyler içelim," dedi, "çünkü boğazım düğümlendi, ağlarsam makyajım akacak."

Balo salonunun her köşesinde şampanya şişesi bataryaları patlamaya başladı, pist vals yapan çiftlerle doldu, ışıklar renk değiştiriyordu. Şampanya kadehinin üzerinde, Clea'nın bana dönük, mutlu bir zevklenme yansıtan güleç yüzünü bir mavi, bir kırmızı, bir yeşil görüyordum. "Onun başarılı burnunu kutlamak için bu akşam biraz sarhoşlarsam kusuruma bakar mısın? Hiç çekinmeden onların geleceği için içebiliriz, çünkü birbirlerini bırakmaları olanaksız; onlar Kral Arthur söylencelerinde okuduğumuz şövalye aşkıyla sarhoş olmuşlar - şövalyeyle onun felaketten kurtardığı kadın. Yakında benim yaptığım güzel burnu taşıyan çocukları olur."

"Bundan pek emin olamazsın."

"Eh, bırak da ben öyle sanayım."

"Gel biraz dans edelim."

Böylece biz de fırıl fırıl dönen prizmasal ışıkta parlayan dansçıların büyük çemberine katıldık, yumuşak davul vuruşlarının kanımızda yankılanışını duyuyor, bir sualtı gölcüğünde renkli deniz yosunlarından oluşan kocaman bir çelenk gibi ağır ağır, koyu bir ritmle deviniyorduk, birbirimizle ve bütün öteki dansçılarla tek beden olarak.

Orada çok kalmadık. Soğuk, ıslak havaya çıktığımızda koluma tutanarak titredi, neredeyse üzerime düşüyordu.

“Ne var?”

“Birden bayılacak gibi oldum. Geçti.”

Böylece, şosede atların çıkardığı nal seslerine, koşum şıngırtısına, saman kokusuna, balo salonundan yayılıp yıldızların arasında yiten müziğin giderek azalan sesine boğulmuş olarak bir kez daha gerisin geri kente. Cecil’de arabadan inip parasını ödedik, onun evine giden kıvrımlı, ıssız yolu kol kola tırmanmaya başladık, sessizlikte yankılanan ağır ayak seslerimizi duyuyorduk. Bir kitapçı vitrininde birkaç roman vardı, biri Pursewarden’ın. Karanlık dükkânın içine bakmak için bir an durduk, sonra yeniden acelesizce yolumuza devam ettik. “Biraz içeri gelirsin, değil mi?” dedi.

Kutlama havası burada da göze çarpıyordu, çiçeklerde, küçük yemek masasının üzerinde duran şampanya kovasında. “Auberge’de yemeğe kalacağımızı bilmiyordum, gerekirse seni burada doyurmak için hazırlık yapmıştım,” dedi Clea, parmaklarım buzlu suya batırarak; rahat bir soluk aldı. ‘‘Hiç değilse yatmadan önce birlikte bir içki içebiliriz.”

Hiç değilse burada belleğe yolunu yönünü şaşırtacak bir şey yoktu, çünkü her şey anımsadığım gibiydi; sanki çok sevdiğim bir tablonun dünyasına geri döner gibi bu güzelim odaya girdim. İşte her şey yerli yerindeydi, kalabalık kitap rafları, ağır resim kartonları, küçük, kuyruksuz piyano, tenis raketlerinin, eskrim kılıçlarının durduğu köşe; karmakarışık atılmış mektuplar, desenler, faturalarla dolu yazı masasının üzerinde şu anda yakmak üzere olduğu şamdan duruyordu. Duvara dayanmış bir deste tablo vardı. Bir ikisini çevirip merakla baktım.

“Aman Tanrım! Soyuta kaymışsın, Clea.”

“Biliyorum! Balthazar onlardan nefret ediyor. Galiba bu da bir dönem, o yüzden kesin, değişmez bir şey olduğunu düşünme. İnsanın boyalarla ilgili duygularını harekete geçirmesinin değişik bir yolu. Sevimsiz mi buluyorsun?”

“Hayır, daha güçlü bence.”

“Hım. Mum ışığının yalancı ışık oyunları sayesinde olduklarından iyi görünüyorlar.”

“Belki.”

“Gel, otur; içkilerimizi doldurdum.”

Sanki sözleşmiş gibi bağdaş kurup halının üzerine karşı karşıya oturduk, eskiden sık sık yaptığımız gibi. Birinde, “Ermeni terziler gibi,”

demişti. Hayaletsi parlaklıklarıyla Clea'nın gülen ağzını, açık yüz çizgilerini belirginleştiren ve durgun havada hiç kımıldamadan yanan kırmızı mumların gül rengi ışığında kadeh tokuşturduk. Sonunda, gene burada, solmuş halının üzerindeki bu anımsanan noktada birbirimize - nasıl desem? - ciddi, güleryüzlü bir dinginlikle sarıldık, sanki dilin kadehi taşmış, sözcüklerin yerini alan, düşünce ve hareketleri kusursuzlaştıran bu sessizliğin armağan ettiği uz-dilli öpüşlerin içine akmıştı kadehten taşanlar. Yeni bir saflıktan damıtılmış yumuşak bulut oluşumlarına benziyorlardı, isteksizliğin gerçek sancısı. Adımlarımın beni gene eski günlere götürdüğünü fark ediyordum, birbirimizin kollarında düşsüz uyuduğumuz çok gerilerde kalan o geceye, bir zamanlar onun bana açmadığı kilitli kapıya. Zamanın bir noktasına, bir eşiğe bir kez daha döndüm, o eşiğin gerisinde Clea'nın gölgesi, bir çiçek kadar sorumsuz ve gülümseyerek, benim tasarımlamalarımın ürünü olan kocaman bir çölde, kocaman, kıraç, dolambaçlı bir yolda yürüyordu. O zamanlar o kapının kilidini nasıl açacağımı bilmiyordum. Şimdi kendiliğinden yavaş yavaş açılıyordu. Bir zamanlar beni Justine'e ulaştıran öteki kapı bir daha açılmamacasına kapanırken. Birinde Pursewarden 'kayan yüzeyler'le ilgili bir şey söylememiş miydi? Ama o kitaplardan söz ediyordu, insan yüreğinden değil. Şu anda yüzünde ne kurnazlık, ne de önceden tasarlanmışlık vardı, yalnızca, gövdesini paha biçilmez bir giysiye sunan bir kadının boyun eğmişliğiyle kendisini ellerime bırakmak için onları giysinin kollarından içeriye çekişindeki kararlılık ve ne yaptığını bilirlikte yansıyan, duru gözlerine dolan olağanüstü güzel bir yaramazlık okunuyordu. Ya da elimi yakalayıp yüreğinin üzerine koyup, "Bak, atmıyor!" diye fısıldamak için. Böylece zamanı uzattık, unutulmuş bir tabloda, kendinden geçmiş, iki insan karaltısı gibi böylece kalabilirdik, hiçbir çekincesi olmadan, kendilerini ayıplamadan, bencilliğin önceden tasarlanmış maskesini takmadan - insanca aşkın uydurma sınırlamaları olmadan - birbirlerinden zevk almaya çalışan insanlara armağan edilmiş mutluluğun tadını acelesizce çıkararak, ama birden dışardaki gecenin karanlık havası daha da karardı, tarihöncesi bir kuşun çılgınca kanat çırpışları gibi, bütün odayı, mumları, biçimleri yutan bir sesin korkunç gümbürtüsüyle şişti. Tüyler ürpertici ilk siren sesiyle birlikte Clea titredi, ama hiç yerinden kımıldamadı; çevremizdeki kent bir karınca yuvası gibi kaynaşıyordu. Şimdiye kadar çok karanlık, çok sessiz olan sokaklar rüzgârın önünde sürüklenen kuru sonbahar yaprakları gibi

hışırtılar çıkararak hava saldırısı sığınaklarına koşan insanların ayak sesleriyle yankılanıyordu. Uykulu konuşmalardan birtakım sözler, çığlıklar, kahkahalar, küçük odanın sessiz penceresine kadar ulaşıyordu. İlkyaz yağmurlarıyla kuru ırmak yataklarının birden doluşu gibi doldu sokaklar... “Clea, sığınağa gitmelisin.”

Ama o uykudan ya da belki de hastanın kanında oksijen kabarcıkları gibi patlayan öpüşlerin yumuşak patlamalarından sersemlemişçesine başını iki yana sallayarak bana biraz daha sokulmakla yetindi. Onu hafifçe sarstım, ama o bana, “Fare deliği gibi bir sığınakta bir yığın insanla birlikte ölmeye razı olamayacak kadar huysuz bir insanım. Haydi gel birlikte yatalım, dış dünyanın hoyrat gerçeğini unutalım,” diye fısıldadı.

Böylece, kentin soluk göklerini şimşek parıltılarının görkemiyle tutuşturan, bir siren ve top fırtınası halinde ortalığı kasıp kavuran dışardaki kasırgaya karşı bir meydan okuma niteliği kazandı bu sevişme. Öpüşmelerse, yalnızca ölümün önbilgisinden, çok yakınımızda bulunuşundan gelebilecek bilinçli olumlamayla yüklüydüler. Öyleyse, herhangi bir anda ölmek iyi olacaktı, çünkü aşkla ölüm bir noktada birleşirlerdi. Sanki barış içinde, normal bir yaz gecesiymiş gibi, ökseyle boğuşmaktan bitkin düşmüş vahşi bir kuş gibi kollarımın kancasında uyuması onun gururunun dışavurumuydu. Onun yanında uyanık yatan, top ateşlerinin cehennemsel patırtısını dinleyen, perdelerin gerisinde süngü gibi batan, sıçrayan ışıkları izleyen ben, bir zamanlar, çok uzak bir geçmişte Clea’nın, aşkın aydınlığına çıkardığı içimizdeki sınırlamaları bana nasıl anımsattığını düşünüyordum; hacminin kişi başına düşen değişmez bir payla sınırlı olduğunu söyleyişini: Ciddi bir yüzle, “Melissa’ya duyduğun aşk, aynı aşk, Justine yoluyla kendini gerçekleştirmeye çalışıyor,” diye ekleyişini. Bunu genişletirsek, aynı şeyi Clea için de mi doğru bulacaktım? Böyle düşünmek hoşuma gitmiyordu - çünkü bu yeni, içten gelme kucaklaşmalar bulgulama gücü kadar eskiydi, eski eylemlerin kötü bir öykünmesi değil. Yüreğin doğaçlamalarının ta kendisiydiler - ya da bir zamanlar başka yüzlerin çevresinde geliştirdiğim duyguların ögelerini yakalamaya çabalarken, uzandığım yerde, kendi kendime böyle dedim. Evet, gerçekliğin kendisi üzerine doğaçlamalar, hem de ilk kez istencin acı içtepilerinden arınmış. Bu dingin sulara önceden tasarlamadan, bütün yelkenlerimiz açık, öylece girmiştik; burada bulunmak, yanı başımda uzanan dingin bedenle birlikte uykuya dalmak bana ilk kez doğal geliyordu.

Evleri böylesine sarsan top ateşleri bile, sokaklara yağan kiremit parçaları bile ikimizin birlikte devşirdiğimiz düşlü sessizliği bozamıyordu. Uykudan uyanıp, ortalığı bir kez daha sessizleşmiş bulduğumuzda Clea tek bir mum yaktı, mumun titrek ışığında, birbirimize bakarak, fısıltıyla konuşarak, yan yana uzandık.

“İlk devresinde hep kötü oluyorum, neden acaba?”

“Ben de öyle.”

“Benden korkuyor musun?”

“Bunu hiç aklından geçirmiş miydin?”

“İkimiz de geçirmiş olmalıyız. Yoksa bu iş olmazdı.”

“Şişt! Dinle.”

İskenderiye’de gün ağarmadan önce sık sık görüldüğü biçimde, sokaklara duvar gibi bir yağmur iniyordu, havayı soğutan, belediye bahçesindeki palmiyelerin sen çatırtılı yapraklarını yıkayan, bankaların demir parmaklıklarını, kaldırımları temizleyen bir yağmur. Arap mahallesinde toprak yollar yeni kazılmış mezarlık kokacaktı. Çiçek satıcıları tazelensinler diye ellerinde ne kadar çiçek varsa dışarı çıkartacaklardı. “Genç kız soluğu kadar taze karanfiller,” diye bağırışlarını anımsıyordum. Limandan yayılan katran, balık, tuzlu ağ kokuları biraz sonra, güneşin ilk ışıklarıyla birlikte kentin doğu yönünden dalıp yapıların ıslak önyüzlerini kurutacak olan kokusuz çöl havası gölcükleriyle buluşmak üzere ıssız sokaklara akacaktı. Birden, bir yerde, yağmurun sessizliği bir mandolinin uykulu iniltisiyle kıvranmaya başladı, sessizliğin üzerine düşünceli, kederli, küçük bir ezgi yazan bir mandolin. Bu mutlu dinginlik anlarının arasına, onları bozacak, tasa aracına dönüştürecek tek bir sanı ya da düşüncenin bile girmesinden korkuyordum. Bu yatakta en son birlikte yattığımız geceden bu yana, bu yataktan başlayıp nice iklimlerden, ülkelerden geçerek gene kentin çekim alanına yakalanmış olarak bir kez daha başladığımız noktaya dönüşle biten uzun yolculuğu da düşündüm. Şu anda birbirimize karşılığını verebildiğimiz böylesine öpüşlerin, bayıltıcı okşamaların umudu üzerine çalışmaya başlayan yeni bir çark bizi nereye götürecekti? Arnauti’nin bir başka bağlamda, bir başka kadın için yazdığı birtakım sözleri düşündüm. “Kollarının arasında tuttuğun şeyin bir kadın olduğunu söylüyorsun kendi kendine, ama uyumakta olana bakarken onun nasıl büyüyüp bu duruma geldiğini görüyorsun, her zaman ve sonsuza kadar bir giz olarak kalacak şu canım yüz biçiminde düzene girmek için bir araya

gelmiş hücrelerin şaşmaz açılımını - sonu gelmemecesine yineledikleri şeyleri: Insan burnu denen yumuşak kabartı, kıvrımlarını deniz kabuklarından ödünç almış bir kulak, düşünceyi örnek almış eğrelti biçimli bir kaş ya da düşçül birlik içindeki çiftçenelilere bakarak uydurulmuş dudaklar. Bütün bu süreç insana özgü bir şey, yüreğini parçalayan bir ad taşıyor, her soluk alışta zamanın yalanladığı çılgınca bir sonsuzluk düşü sunuyor sana. Ya insan kişiliği bir yanılsamaysa? Ya, biyolojinin dediği gibi, bedenimizdeki her bir hücre her yedi yılda bir yenileniyorsa? En iyi olasılıkla ben kollarımın arasında sürekli akan bir et çeşmesi tutuyorum, zihnimdeyse tozlardan bir gökkuşağı. Dairenin bir başka noktasından Pursewarden'ın sesinin yanıtlayışını bir yankı gibi duydum: "Başkası diye bir şey yoktur; yalnızca insanın kendi kendini bulgulama sorunuyla sonsuza dek yüz yüze oluşu vardır."

Yeniden uyuyakaldım; sıçrayarak uyandığımda yatak boştu, mum eriyip akarak sönmüştü. Arap mahallesinin yıkık çatılarının üstünde ağaran günü izlemek için açılmış perdelerin önünde duruyordu Clea, çıplak ve bir zambak kadar ince. Kuş sesleriyle uyanmadan önce bütün kenti kaplayan sessizliğin üzerine yoğun çiğiyle çizilen o ilkyaz şafağında Ebed'i okuyan kör müezzin'in minareden yayılan sesi çalındı kulağıma - İskenderiye'nin yükseklerinde, palmiye serinlikli havada bir saç teli gibi asılı duran sesi. "Tanrı uludur, Tanrıdan başka Tanrı yoktur. O biriciktir, tektir. Ne dişi eşi vardır, ne de onun benzeri. Hiçbir şey ona denk olmamıştır..." Yükselen güneşin minarelere, palmiyelere ışıklarıyla dokunuşunu gözlemek için orada dikilen - kendinden geçmiş ve uyanık - Clea'nın büyük bir ciddilik ve tutkuyla dönmüş başını izlerken bu ulu yakarış parlak bukleler çizerek kenti bir baştan bir başa dolaştı. Bunu dinlerken yanı başımdaki yastıktan onun saçlarının ılık kokusunu içime çektim: Sanki Kabalanın bir zamanlar, 'Var olan her şeyin çeşmesi' dediği şeyden bir yudum su içmişim gibi içimi yeni bir canlılık kapladı. Yavaşça "Clea," dedim, ama o duymazlığa geldi; böylece bir kez daha uykuya daldım. Clea'nın benimle her şeyi paylaşacağını, hiçbir şey saklamayacağını biliyordum - kadınların yalnızca kendi aynalarına sakladıkları suç ortaklığı bakışını bile.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Böylece kent bir kez daha bana el koyuyordu - zaman içindeki yer değişiklikleriyle nedense eskisinden daha az etkileyici, daha az ürkütücü duruma gelmiş olan aynı kent. Eski kumaşın yıpranmış yerleri varsa, onarılmış yerleri de vardı. Yeni işimin ilk birkaç haftasında değişenle değişmeyeni, geçmişle şimdiki zamanı karşılaştırırken hem yakınlık hem de yabancılaşma duygusunu tadacak zamanım oldu. Dost çevrem bir oranda aynı kaldıysa bile, yeni etkiler kendini duyurmaya, yeni rüzgârlar esmeye başlamıştı; kuyumcu dük-kanlarındaki döner levhaların üzerindeki nesneler gibi hepimiz birbirimize yeni yüzlerimizi dönmeye başladık. Yeni bir kontrpuan bulmaya koşullar da yardımcı oluyordu, çünkü görünüşte değişmemiş olan eski kent bir savaş karanlığının yarı gölgesine girmişti. Ben kendi payıma onu her zaman olması gerektiği gibi görmeye gelmiştim - bir kum kayalığı üzerine kurulmuş, küçük ve pis bir liman kenti, can çekişen, durgun bir su birikintisi. Bilinmeyen bu ‘savaş’ etkeninin ona iyi gibi görünen çağdaş bir önem kazandırdığı doğruydu, ama bu orduların, stratejilerin görünmeyen dünyasıyla ilgili bir şeydi, bizimle, burada yaşayan insanlarla değil; buranın nüfusunu binlerce üniformalı mülteciyle çoğaltmış, düşman harekâtı şimdilik yalnızca liman bölgesiyle sınırlı kaldığı için sıkıcı geceleri ilginçleştirmişti. Arap mahallesinin ancak küçük bir bölümü doğrudan doğruya ateş altında kalıyordu; yukarı mahalleler, ara sıra yapılan hesap yanlışlıkları dışında, bir oranda tehlikesizdi. Hayır, savaş, yangılı bir uyuza yakalanmış köpek gibi hep limanı kaşıyıp duruyordu. Limanın bir mil ötesinde bankacılar sanki New York’un korunmuşluğu içinde yürütüyorlardı işlerini gündüzleri. Onların dünyalarına el uzatma pek ender ve geçici bir şeydi. On yüzü havaya uçmuş bir dükkânla ya da içi dışına çıkmış bir pansiyonun kiracılarının çevredeki ağaçlardan bayrak gibi sarkan giysileriyle karşılaşmak acı bir sürpriz sayılıyordu. Olayların doğal beklentisinin bir parçası değildi; sokak ortasındaki bir araba kazası kadar şaşkınlık uyandıran bir seyreklik özelliği gösteriyordu.

Nasıl olup da her şey değişmişti? Savaş kavramına ayırıcı özelliğini veren, öyleyse, tehlike değildi, daha güç çözümlenebilecek bir nitelikti; nesnelerin özgül ağırlıklarının değiştiği duygusu. Sanki soluduğumuz havadaki oksijen her gün, düzenli bir biçimde, hiç fark ettirmeden azalıyordu; bu açıklanmaz kan zehirlenmesi duygusunun yanı sıra başka baskılar da vardı: O, çiçeği durmuş ölüm karşısında içlerindeki en gizli tutku ve utanmasızlıkları, bütün sürülerde olduğu gibi, dizginlerinden boşanmış, devingen asker yığınlarının neden olduğu düpedüz maddi baskılar. Çılgınca neşeleri, içine gömüldükleri bunalımın ağırlığıyla yarışıyordu sanki; bastırılmış sıla özlemlerinin, can sıkıntılarının yabanıl patlamalarından kent öylesine geriliyordu ki, ortalık çılgınca bir karnaval neşesiyle dolup taşıyordu; kişisel ilişkilerin dayandığı eski dayanışmaları bozan, parçalayan, bizi birbirimize bağlayan halkaları zorlayan, keder verici ve kahramanca bir zevk düşkünlüğü. Clea'yı düşünüyorum, onun savaşa, savaşın simgelediği şeylere duyduğu nefreti. Galiba çevresine yayılan bu savaş evreninin kana bulanmış bayağı gerçekliğinin bir gün bizim öpüşmelerimizi de zehirleyeceğinden, mikroplandıracağından korkuyordu. "Soğukkanlılığını korumak istemek, savaşla birlikte insanın başına sıçrayan ve kadınları çileden çıkartan şu kanın cinsel taşkınından uzak durmak istemek aşırı titizlenme midir? Onlar için ölüm kokusunun böylesine heyecan verici olduğu hiç aklıma gelmezdi! Darley, ben bu çılgın zihinsel eğlencenin, dolup taşan genelevlerin içinde yer almak istemiyorum! Sonra buraya doluşan şu zavallı insanlar... Kocaman bir öksüzler yurduna dönüştü İskenderiye, herkesin son yaşam fırsatını yakalamak istediği yer oldu. Bu gerilimi sen henüz duyumsayamazsın, daha yeni geldin. Yönünü yitirmişlik. İskenderiye her zaman sapık bir kent olmuştu, ama kiralık yataklarda bile olsa zevk almanın da bir yolu yöntemi, eski moda bir temposu vardı; duvara, bir ağaca ya da bir kamyona dayanıp yapılmazdı! Artık bazen kocaman bir kenefe benziyor kent. Geceleyin yürüyerek eve dönerken sarhoş gövdelerin üzerine basıyorsun. Güneşten yoksun insanlar kösnüden de yoksun oluyorlar galiba ve bu eksikliği dengelemek için içki içiyorlar! Bunların arasında benim yerim yok. Ben bu askerleri Pombal'ın gördüğü gibi göremiyorum. O bunları çocuk gibi - sanki kurşun askerleri izlermişçesine - şeytanca bir hazla izliyor, çünkü Fransa'nın tek kurtuluş umudunu onlarda görüyor. Ben onlardan utanıyorum, dostlarını tutuklu kılığıyla gören biri gibi, utanç ve acıma duygusu yüzünden başımı başka

yöne çevirmek istiyorum. Ah Darley, pek duyarlı bir davranış değil, onlara saçma bir haksızlık ettiğimi biliyorum. Belki de salt bencillik. Bu yüzden, çeşitli kantinlerinde onlara çay yapıp dağıtmaya, yara sarmaya, konserler düzenlemeye zorluyorum kendimi. Ama için için her gün küçülüyorum. Gene de ortak felaketlerin insan sevgisini eskisinden daha çok güçlendireceğine inanırdım hep.

Doğru değil. Bu düşünce saçmalıkları, bu şiddetli duygu değişiklikleri yüzünden beni daha az seveceğinden korkuyorum şimdi de. Böylesine bir ortamda yalnızca ikimizin burada, mum ışığında oturmamız bile neredeyse bir mucize. Dışardaki saldırgan dünyaya karşı onu korumaya çalıştığım için beni suçlayamazsın, öyle değil mi? İşin tuhafı, en çok nefret ettiğim yanı da ne biliyor musun, sonu şiddete varan duygusallık!”

Ne demek istediğini, neden korktuğunu anladım; ama gene de ben bencilliğimden bu dış baskıların varlığına için için seviniyordum, çünkü dünyamızın sınırlarını eksiksizce çizen, bizi birbirimize daha çok yakınlaştıracak dar bir alana kapatan, bizi yalıtan onlardı! Eski dünyada olsaydı, geniş bir dost ve hayran kalabalığıyla paylaşmak zorunda kalacaktım Clea’yı. Şimdi değilim.

Gene işin garibi, bizi ölümle pençeleşmelere ortak eden çevremizdeki dış etkenlerin kimileri bizim en yeni tutkumuza, karamsarlığa değilse bile, hiç kuşkusuz süreksizlik duygusuna dayanan bir doygunluk veriyordu. Türü değişik de olsa çeşitli orduların sersemce sefahat alışkanlıklarıyla aynı doğrultudaydı; doğruyu yadsımak olanaksızdı, yani (hemen burnumuzun dibindeki değil ufuktaki) ölümün bile öpüşmeleri bilediğini, gülümsemelere, tokalaşmalara dayanılmaz bir canlılık kattığını. Ben asker değildim, ama kara soru işareti bizim düşüncemizin üzerinde de geziniyordu, çünkü istesek de istemesek de, hepimizin parçası olduğumuz şey - tüm dünya - yüreğin gerçek açılımlarını etkiliyordu. Savaş bir ölme yolu anlamına gelmese bile, bir yaşlanma, insanla ilgili şeylerde gerçek bir bayatlık tadı bulma, değişikliklere korkusuzca karşı koymayı öğrenme anlamına geliyordu. Her öpüşme, ötesinde ne olduğunu kimsenin söyleyemeyeceği bir bölüm sonuydu. O uzun suskun akşamlarda, bombalama başlamadan önce, mum ışıklarının altında o küçük halı karesinin üzerine oturur, bu konuları tartışırdık, insanlık durumuna karşı önerebileceğimiz en yersiz yanıtlar olan kenetlenmelerle noktalanırdı suskunluklarımız. Sonra siren sesleri yüzünden bölük pörçük uyunan o

uzun gecelerde birbirimizin kollarında uzanırken (sanki sessizce anlaşmışız gibi) aşkın adını ağzımıza almazdık. Sanki o sözcüğü söylemek, bizi büyüleyen, önceden düşünülmemiş bu ilişkiyi yetkinleştiren şu anki durumun daha ender, ama daha az yetkin bir türünü kabul etmek anlamına gelebilirdi. *Moeurs*'de bu sözcüğün şiddetle kınandığı bir yer var. Konuşma kimin ağzından yapılıyor şimdi anımsamıyorum - belki Justine'in: "Öznenin bilgisi ya da isteği dışında canının çektiği yere yuvarlanan kanser türü bir büyüme olarak tanımlanabilir. Kaç kez 'doğru' kişiyi sevmek için boşu boşuna çabaladın, hatta nicedir aramakta olduğu o insanı yüreğin bildiği zaman bile? Hayır, bir kirpik, bir parfüm, akılda kalan bir yürüyüş, ensede bir kırmızı leke, badem kokan bir soluk - senin yıkımını hazırlamak için ruhun aradığı suç ortakları işte bunlar."

Böyle acımasızca kavrayışlarla dolu bu tür bölümleri düşünerek - o acayip kitapta bunlardan çok vardır - uyumakta olan Clea'ya döner, onu... onu yutmak, bir damlasını bile ziyan etmeden sonuna kadar içmek, kendi yürek atışlarımı onunkilerle birleştirmek için sessiz profilini incelerdim. "Birbirimize ne kadar yakın olmak İstesek o kadar uzak kalıyoruz," diye yazıyordu Arnauti. Bizim durumumuz için doğru görünmüyordu artık. Yoksa gene kendimi mi aldatıyor, kendi görüş bozukluklarını yüzünden doğruyu kırarak mı yansıtıyordum? Tuhaf, ama bilmiyordum, umurumda da değildi; zihnimi didik didik etmeye bırakmış, onu dupduru bir pınar suyu damlası gibi kabul etmeyi öğrenmiştim.

"Uyurken beni mi izliyordun?"

"Evet."

"Haksızlık. Peki ne düşündün?"

"Pek çok şey."

"Bir kadın uyurken onu gafil avlayıp seyretmek haksızlıktır."

"Gözlerin gene renk değiştirdi. Duman rengi."

(Öpüşlerin altında boyası dağılmış dudaklar. Tembel gülümsemeler gün yüzüne çıkarken gamzeye dönüşmeye hazır, neredeyse hilal biçiminde iki küçük virgül. Sırtüstü uzanıp mum ışığının bütün parlaklığını kendinde toplayan sarı saç miğferini geriye atarak kollarını başının altına koyuyor. Eskiden kendi güzelliği üzerinde bu kadar sözü geçen biri değildi. Birtakım yeni el kol hareketleri, yeni filizler gelişmişti, narin, ama bu olgunluğu yansıtmakta usta. Artık kuşkularla, kendi kendini sorgulamalarla kesintiye uğramayan duru bir kösnü. Şu bizim 'sersem kaz'ın, kendi gövdesi ve

ruhuyla bütünleşmiş şu hoş, gerçekten etkileyici kıza dönüşmesi. Bu nasıl olmuştu?)

BEN: "Pursewarden'ın şu günlüğü. Nereden eline geçti. Tanrı aşkına? Bugün büroya götürdüm."

O: "Liza. Ondan bana Pursewarden'ı anımsatacak bir şey vermesini istedim. Ne saçma. Sanki insan o canavarı unutabilirmiş gibi! Her yer onunla dolu. Notlar seni ürküttü mü?"

BEN: "Evet. Sanki o yanı başımda bitivermiş gibi oldu. İlkin, yeni şefim Maskelyne'i tanımlayan bölüme saldırdım. Anlaşıldığına göre Pursewarden bir zamanlar onunla birlikte çalışmış. Sana okuyayım mı?"

O: "Ben orayı biliyorum."

("Vatandaşlarımın çoğu gibi onun da zihninin ön kapısında süslü harflerle KESİNLİKLE RAHATSIZ ETMEYİNİZ yazılı kocaman bir tabela vardı. Çok eski bir geçmişte kuvarslı bir saat gibi kurulup ayarlanmıştı. Bir metronom gibi kurulup ayarlanmıştı. Bir metronom gibi duraklamadan tıkır tıkır işleyecekti. Pipo sizi korkutmasın. Kendine düşünceli bir hava vermek için kullanır. Beyaz adam puf puf pipo içer, beyaz adam puf puf düşünür. Aslında beyaz adam resmi simgelerinin, piposunun, burnunun, yeninden dışarı taşan yeni kolalanmış mendilinin altında derin, çok derin bir uykudadır.")

O: "Bunu Maskelyne'e okudun mu?"

BEN: "Elbette hayır."

O: 'içinde hepimizi yaralayacak bir şeyler var; belki de bu yüzden sevdim onu! O canavarın bunları söyleyişini duyar gibi oldum. Biliyorsun, Pursewarden yaşarken onu kendi benliği için sevmiş olan tek kişi benim galiba. Onunla dalga boylarımız tutuyordu. Onu kendi benliği için severdim diyorum, çünkü gerçek anlamda benlik diye bir şey *yoktu*. Kuşkusuz, usandırıcı, zor, acımasız olduğu zamanlar vardı -herkes gibi. Ama o bir şeyi örnekliyordu - bir şeye tutunmuşluğu. İşte bu yüzden yapıtı yaşayacak ve ışık vermeyi sürdürecek, bir başka deyişle. Bana bir sigara yaksana. Dik bir kayanın içine bir tutamak yeri oymuştu, ama benim çıkmayı göze alabileceğimden biraz daha yüksek bir noktaya -insan oradan aşağıya bakmaya korktuğu için yukarıya bakar! Justine'in de buna benzer bir şeyler söylediğinden söz ediyorsun. Galiba bir bakıma o da aynı şeyi yakaladı - ama ne yazık ki o, ayağındaki dikeni çıkaran sahibine bir hayvanın duyacağı gönül borcunu duyuyordu ona karşı. Pursewarden'ın sezgisi

Justine'inkinden çok daha kadınca ve keskindi - biliyorsun kadınlar kadınlığı fazla olan erkekleri severler içgüdüsel olarak; kadınları ... salt kadın, salt katalizör, salt biley taşı, salt ustura kayışı olmaktan kurtaracak, kendileriyle yeterince özdeşleşebilecek türden bir aşık ancak böylesi olabilir, derler kendi kendilerine. Çoğumuz bir *machine a plaisir*[29] rolü oynamakla yetinmek zorundayız!"

BEN: "Neden öyle birden güldün?"

O: "Pursewarden'ın karşısında nasıl budala bir duruma düştüğümü anımsadım. Galiba bundan utanmam gerek! Defterde benim için neler dediğini göreceksin. 'Ağız sulandırıcı bir Hanover kazı, kentin gerçekten güzel kalçalı tek kızı!' Nasıl bir şeye tutulmuştum bilmiyorum, resim konusundaki kaygılarım dışında. Tıkanıp kalmıştım. Nedense bir adım bile ilerleyemiyordum, tuvalin karşısında baş ağrısına tutuluyordum. Sonunda bu işin kökenindeki nedenin benim şu lanet olası bekâret sorunum olduğuna karar verdim. Biliyorsun bakire olmak berbat bir şeydir - lisede olgunluk sınavını verememek gibi bir şey. Ondan kurtulmak istersin ama... bir yandan da bu önemli deneyimi sevdiğin biriyle yaşamak istersin, yoksa senin iç benliğin için hiçbir değer taşımayacaktır. Evet, işte bu noktaya takılıp kalmıştım. Geçmişte herkese budalalığımı kanıtlamış olan o tipik çılgınlıklarımdan birine kapılıp ne yapmaya karar verdim biliyor musun? Beni bu beladan kurtarması için güvenebileceğime inandığım tek sanatçıya kendimi sunmaya. Pursewarden'ın durumumu anlayabileceğini, duygularıma saygı gösterebileceğini düşündüm. Kalın kumlu bir tayyör, düz ayakkabılar giydiğimi, kara gözlükler taktığımı anımsayınca gülüyorum. Umutsuz olduğum kadar çekiniyordum da, anlıyorsun ya. Otel odasının önündeki koridorda umutsuzluk ve korku içinde, bir aşağı bir yukarı dakikalarca yürüdüm, kara gözlükleri burnumun üzerine sımsıkı geçirmiştim. İçerdeydi: Suluboya resim yaparken adeti olduğu üzere ıslık çaldığını duyuyordum; melodisiz, çıldırtıcı bir ıslık! Sonunda, yanan bir yapıya giren bir itfaiyeci gibi içeriye dalarak onu ürküttüm ve titreyen dudaklarla 'Beni *depuceler*[30] etmeni istemek için geldim, lütfen, çünkü sen bunu yapmadıkça çalışmama olanak yok, dedim. Fransızca söyledim. İngilizce söyleseydim çirkin kaçacaktı. Neye uğradığını şaşırdı. Bir saniye içinde yüzünden her türlü çatışık duygu geçti. Sonra ben birden ağlamaya başlayıp bir iskemleye oturduğumda başını geriye atıp kahkahalarla

gülmeye başladı. Ben kara gözlüklerimle oraya oturmuş burnumu çekerken o gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü. Sonunda gülmekten yorulup kendini sırtüstü yatağa attı, gözlerini tavana dikti. Daha sonra kalktı, omuzlarımdan tuttu, gözlüklerimi çıkardı, beni öpüp yeniden yerine taktı. Sonra ellerini kalçalarına koyup yeniden güldü. ‘Sevgili Cleacığım,’ dedi, ‘seninle yatmayı düşlemeyecek birini düşünemiyorum, itiraf edeyim, bu düşünceyi ben de sık sık kafamdan geçirdim ama... meleğim sen bir çuval inciri berbat ettin. Senden zevk almanın yolu *bu* değil, senin zevk almanın da değil. Güldüğüm için beni bağışla! Beni arzu, etmeksizin kendini *bu* biçimde bana sunman benim erkeklik gururumu öylesine yaralar ki senin isteğini kabul etmem kısaca olanaksız. Başkasını değil de beni seçmenin benim için bir iltifat olduğu kanısındayım - ama benim gururum bundan da büyük! Aslında senin bu önerin başımdan aşağı bir kova bulaşık suyu dökmek gibi bir şey! Bu iltifat benim için hep değerli kalacak, isteğini geri çevirdiğim için hep hayıflanacağım ama... bunu böyle değil de başka türlü yapsaydın seni memnun etmek beni nasıl mutlu edecekti bilemezsin! *Beni* gerçekten umursamadığını görmeme izin vermek zorunda mıydın?’

“Çarşafın bir ucuna ciddi ciddi burnunu sildi, gözlüklerimi aldı, aynada kendine bakmak için burnunun üzerine yerleştirdi. Sonra gelip dik dik gözlerime bakmaya başladı, sonunda komedi duygusu yeniden bastırdı, ikimiz de gülmeye başladık. Korkunç bir rahatlama duyuyordum. Bozulan makyajımı aynada düzelttikten sonra renk sorunlarını tartışmak üzere onu yemeğe götürme önerimi hayran olunacak cömertçe bir dürüstlükle kabul etti. Zavallıcık benim deli saçması sözlerimi öylesine bir sabırla dinlemişti ki! ‘Sana yalnızca bildiğim şeyleri söyleyebilirim, onlar da pek fazla değil,’ dedi, ‘önce düşünsel olarak ne yapmak istediğini bilmek ve anlamak zorundasın - sonra ona ulaşmak için biraz uyurgezerlik gerekiyor. Asıl engel insanın kendisidir. Sanatçıların boş gurur, tembellik ve özsaygıdan oluştuğuna inanıyorum. Çalışmalarındaki tıkanmalar bu cephelerden birinde ya da hepsinde egonun şişip kabarmasından kaynaklanıyor. Yaptığın işin kafanda büyüttüğün öneminden biraz ürküyorsun! Ayna tapınması. Bence tek çözüm bu irinli yerlere bir yara lapası vurmak - egona söyle, canı cehenneme, aslında *eğlenceli, keyifli* olan bir şeyi baş belası durumuna getirmesin.’ O akşam daha başka pek çok şey söyledi, ama gerisini unuttum; tuhaf olan ne, biliyor musun, salt onunla konuşmak, onun benimle konuşması bile sanki önümdeki tıkanıklığı açmış gibi oldu. Ertesi sabah,

saat gibi tıkır tıkır çalışmaya başladım. Belki de garip bir biçimde beni gerçekten *depuceler* etti? Onu hak ettiği biçimde ödüllendiremediğime çok hayıflanıyordum, ama haklı olduğunu kavradım. Başka bir fırsatın çıkacağı zamanı beklemeliydim. Bu da ancak daha sonra Suriye'de oldu. Acı ve kesin bir şeyi de birlikte getirdi, ben gene deneyimsizlikten kaynaklanan her zamanki hataları yaptım, bedelini de ödedim. Anlatayım mı?"

BEN: "Canın istiyorsa anlat."

O: "Birden kendimi birkaç yıl önce çok beğendiğim, ama sevgilim olarak asla düşünmediğim birine abayı yakmış buldum. Bir rastlantı sonucu birkaç aylık kısa bir beraberliğimiz oldu. Galiba ne o ne de ben bu ani *coup de foudre*'a[31] hazırlıklı değildik. İkimiz de cayır cayır yanıyorduk, sanki üzerimize görünmez bir pertavsız tutulmuştu, bizim hiç haberimiz olmadan. Böylesine yaralayıcı bir deneyimi aynı zamanda yararlı, olumlu yönde geliştirici bulmak çok tuhaf. Galiba ben biraz da yaralanmaya teşneydim - yoksa yaptığım yanlışlıkları yapmazdım. O daha önceden başka birine bağlanmış bir insandı, bu yüzden ta başından beri ilişkimizin sürekliliğinin söz konusu olmadığını biliyorduk. Ama ben (işte gene benim ünlü budalalığım burada da kendini gösterdi) ondan bir çocuğumun olmasını istiyordum. Bir an olsun durup düşünsem bunun olanaksızlığını anlardım; ama o bir anlık düşünecek zamanı ancak hamile olduğumu anladığım zaman buldum. Beni bırakıp gitmek, başka biriyle evlenmek zorunda olması umurumda bile değil, diye düşünüyordum. Hiç değilse onun çocuğuna sahip olacaktım! Ama bunu itiraf ettiğim zaman - bu sözcükler dudaklarımdan çıkar çıkmaz -birden uyandım ve bunun onunla aramdaki bağı süreklileştirmek olacağını anladım, buna hakkım yoktu. Daha basit söylemek gerekirse onu kullanıyor; bütün evlilik yaşamı boyunca ona ayakbağı olacak bir sorumluluk kaynağı yaratıyordum. Birden bunu anlayıp dilimi tuttum. Neyse ki söylediklerimi duymamıştı. Şimdi senin uzandığın gibi yarı uyur yarı uyanık uzanıyordu, benim fısıltımı iyice duymamıştı. 'Ne dedin?' diye sordu. Hemen o anda uydurduğum başka bir şey söyledim. Bir ay sonra Suriye'den ayrıldı. Arı vızıltılarıyla dolu güneşli bir gündü. Çocuğu yok etmem gerektiğini biliyordum. Çok da üzülüyordum, ama bu konuda namuslu davranmak istiyorsam yapacak başka bir şey yoktu. Belki de hata ettiğimi söyleyeceksin, ama şimdi bile yaptığımdan pişman değilim, çünkü birkaç aylık mutlu bir zaman diliminin dışında var olmaya hakkı

olmayan bir şeyi süreklileştirecekti. Bunun dışında pişmanlık duyacak hiçbir şeyim yoktu. Bu deneyim beni ölçüsüz derecede olgunlaştırdı. Ona gönül borcu duyuyordum; hâlâ duyuyorum. Şimdi sevişirken cömert davranıyorsam belki de bu borcumu ödemek için, eski bir aşkı yenisine ödemek için davranıyorum. Bir kliniğe gidip o işi hallettirdim. Daha sonra iyi yürekli, yaşlı anestezici beni pis küvetin başına çağırıp, küçük tırnaklı, küçücük kollu, bacaklı, soluk cüceyi gösterdi. Acı gözyaşları döktüm. Bir yumurtanın ezilmiş sarısına benziyordu. Yaşlı adam spatül gibi bir şeyle tuhaf bir biçimde öteki yana çevirdi onu - sanki tavada kızaran jambon dilimini çeviriyordu. Ondaki soğuk bilimsel merak bende yoktu, biraz midem bulandı. Gülümsedi, bana, ‘İşte bu kadar. Kimbilir ne kadar rahatlamışsınızdır!’ dedi. Doğruydu, üzüntümün yanı sıra doğru olduğuna inandığım şeyi yapmış olmanın iç rahatlığı da vardı. Sonra bir şeyler yitirmişlik duygusu; yumurtaları çalınmış kırlangıç yuvası gibiydi yüreğim. Sonra yeniden dağlara, ressam sehpasının, beyaz tuvalin önüne dönüş. Komikti, ama kadın olarak beni en çok yaralayan şeyin ressam olarak en çok besleyen şey olduğunu anladım. Ama kuşkusuz uzun süre hep onu özledim: Dudağa yapışan sigara kâğıdı gibi, hiç farkında olmadan varlığı sana eklenen fiziksel bir olgu. Koparken acı veriyor. Kısanın derisinden parçalar kopuyor! Ama acısa da acımasa da buna katlanmayı, hatta bundan hoşlanmayı bile öğrendim, çünkü başka bir yanılsamayla uzlaşmama olanak sağladı. Daha doğrusu bedenle ruh arasındaki ilişkiyi yepyeni bir açıdan görmeme - çünkü beden ruhun dış çizgilerinden, sınırlarından, somut yanından başka bir şey değildir. Birbirimizi, koku, tat, dokunma duyuları yoluyla tanır, birbirimizin zihnini ateşleriz; cinsel doyuma ulaştıktan sonra bedenin kokularıyla iletilen bilgi, solukla, dil tadıyla -bunlar aracılığıyla insan oldukça ilkel bir yoldan ‘bilir’. Olağandışı hiçbir yeteneği olmayan son derece sıradan bir adamdı işte, ama bir anlamda kendi temel ögeleri içinde bana nasıl hoş geliyordu; doğal nesnelere özgü güzel kokular çıkarırdı: Örneğin yeni pişmiş ekmek, kavrulmuş kahve, dumansız barut, sandal ağacı. Bu anlamda onu kaçırılmış bir yemek gibi özlüyordum - sana bayağı geldiğini biliyorum. Paracelsus düşüncelerin eylem olduğunu söylüyor. Eylemlerin arasında galiba en önemli cinsiyet eylemi, ruhlarımızın kendilerini en çok açığa vurmalarına yol açanı. Gene de cinsel eylem bir öpüş ya da kucaklaşma biçimini alan şiirsel, anlıksal *düşüncenin* acemice bir anlatımıdır, bunu duyumsuyorsun. Cinsel aşk bilgidir,

kökbilimsel hem de çıplak olgu olarak; İncil'in dediği gibi 'erkek kadını bildi'! Cinsiyet, bilginin erkek ve dişi uçlarını bir araya getiren bir eklem, bir birleşme - bir bilinmezlik bulutu! Bir kültürde cinsiyet işleri kötü gidiyorsa bilgi de engellenmiş demektir. Biz kadınlar bunu biliriz. Kaldığın adaya gelip seni ziyaret edip edemeyeceğimi soran bir mektup yazmıştım ya sana, işte o zaman oldu bunlar. Beni yanıtlamadığın için sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum! O zaman gelmem yanlış bir davranış olacaktı. Susman beni kurtardı! Ah, bu zevzekliklerimle başını şişirdimse n'olur beni bağışla, çünkü biraz uykulu görüyorum seni! Ama sevişmelerin arasındaki zamanı seninle konuşarak geçirmek öyle büyük bir zevk ki! Benim için bir yenilik. Senin dışında bir Balthazar var - sırası gelmişken söyleyeyim, o da hızla iyileşiyor, yeniden güçlenmek üzere. Ama sana söyledi değil mi? Mountolive'in verdiği yemekten sonra çağrılar yağmaya başladı ona, klinik çalışmalarını da yeniden yoluna koymakta pek zorluk çekmeyeceğe benziyor."

BEN: "Ama takma dişleriyle hiç de uzlaşmış değil."

O: "Biliyorum. Hâlâ sarsıntıyı, sinir bozukluğunu atlatamadığını - kolay kolay kim atlatabilir? Ama her şey yoluna giriyor, bir yanlışlık yapacağını sanmıyorum."

BEN: "Peki şu Pursewarden'ın kız kardeşi ne oluyor?"

O: "Liza! Seveceğini söyleyemem, ama ona hayran kalacağını sanıyorum. Oldukça etkileyici, hatta belki biraz da ürkütücü bir insan. Onda körlük bir eksiklik gibi durmuyor, tam tersine ona iki kat uyanıklık veriyor. Sanki sen müzikmişsin gibi dinliyor seni, söylediğin şeylerin çoğunun önemsiz şeyler olduğunu hemen fark ettiren aşırı bir dikkat. Ona hiç benzememiş, ölü gibi solgun olmasına karşın çok güzel; körlerin çoğunun tersine çevik ve güvenli hareket ediyor. Bir kapı tokmağını bulamadığını, bir halıya takıldığını, yabancı bir yerde nerede bulunduğunu saptamak için duraksadığını hiç görmedim. Boşalmış bir iskemleye bakarak konuşmak gibi körlerin yaptıkları küçük hesap yanlışları... bunların hiçbiri yok. Kısan bazen acaba gerçekten kör mü diye merak ediyor. Buraya onun eşyalarını toplamaya geldi, yaşamöyküsü için malzeme toplamaya."

BEN: "Balthazar bir gizden falan söz etti."

O: "David Mountolive'in ona onmaz derecede âşık olduğuna kuşku yok gibi bir şey. Balthazar'a söylediğine göre Londra'da başlamış. Onun gibi kurallara bağlı bir insan için kuşkusuz doğal sayılmayacak bir ilişki,

ikisine de acı verdiği belli. Sık sık onları düşünüyorum, Londra’da, kar yağıyor, birden kendilerini Komik İblis’le karşı karşıya buluyorlar! Zavallı David! Ama ben de bu adamdan söz ederken neden böyle büyüklenici deyimler kullanıyorum? Şanslı David! Evet, Balthazar’la konuşmalarının küçük bir bölümüne dayanarak sana biraz bir şeyler anlatabilirim. Kıyı mahallelerine doğru hızla giden döküntü bir taksinin içinde Liza birden başını Mountolive’e çevirip yıllar önce kendisine onu beklemesinin söylendiğini anlatmış, onun sesini duyduğu an faldaki esmer yabancı prensin o olduğunu hemen bilmiş. O kendisini asla bırakmayacakmış. Bunun doğru olup olmadığını anlamak için bir dakika izin İstemiş, soğuk parmaklarını yüzüne bastırıp yoklamış, sonra rahat bir soluk alarak soğuk yastıklara dayanmış! Evet oymuş. Kör kızın parmaklarının bir yontucunun dokunuşlarıyla yüzünde gezindiğini düşün, çok tuhaf bir şey olmalı. David içinin ürperdiğini söylemiş, yüzünden bütün kanı çekilmiş, çeneleri çarpmaya başlamış! “Yüksek sesle inleyerek dişlerini sımsıkı kenetlemiş. Böylece, karın aydınlattığı kenar mahalleler pencerelerin yanından gelip geçerken, ikisi titreyerek el ele oturmuşlar. Daha sonra Liza onun parmağını alıp, yaşamında bir değişiklik olacağını, bu değişiklikte rol oynayacak umulmadık kişinin geleceğini gösteren işaretin tam üzerine koymuş! Balthazar böyle kehanetler konusunda, senin gibi kuşkulu, bu eğlendirici öyküyü anlatırken alay ettiğini saklayamıyor. Ama şimdiye kadar sihir bozulmamış göründüğüne göre, istediğin kadar inanma, belki sen de kehanetin gücünü kabul edersin! Ah, evet: Ağabeyinin ölümü üzerine buraya geldi, kâğıtları, elyazmalarını seçip ayırıyor, bir yandan da onu tanıyanlarla görüşmeler yapıyor. Bir-iki kez benimle konuşmak için buraya geldi; onunla ilgili neler anımsıyorsam anlattım, ama benim için pek kolay olmadı. Ama galiba kafasındaki asıl soru bana soramadığı soruydu, yani Pursewarden’ın metresi olup olmadığım. Sakına sakına çevremde dolaştı durdu. Galiba, hiç kuşkum yok, yalan söylediğimi düşündü, çünkü ona bir yığın birbirini tutmaz şeyler anlattım. Belki gerçekten de sözlerimin açıklıktan uzak oluşu, saklayacak bir şeyim olduğunu sezinletti ona. Atölyemde bir ölü maskının alçı kalıbı var, Balthazar’a nasıl yapılacağını göstermiştim. Bir an sanki emzirecekmiş gibi, korkunç bir acıyla, göğsüne bastırdı onu, kör gözleri sanki durmadan büyüyor, büyüyordu, sonunda bütün yüzünü kaplayıp bir soru mağarasına dönüştüler. Birden bıyığının alçıya yapışmış birkaç telini görünce çok utandım, çok üzüldüm. Kalıbı alıp

kendi yüzüne geçirmeye kalkıştığı zaman onları fark eder korkusuyla hemen eline yapıştım. Saçmalık! Ama onun tutumu beni çok şaşırttı, kafamı allak bullak etti. Soruları sinirimi bozdu. Bu görüşmelerde inandırıcı olmayan bir şey vardı, daha iyi bir oyun çıkaramadığım için içimden durmadan Pursewarden'dan özür diliyordum; ne olursa olsun, onu yaşarken fark etmiş bir insan onun gibi büyük biri konusunda söyleyecek birkaç mantıklı söz bulabilmeli. Ulusal Portreler Galerisinde Keats'in, Blake'in masklarının yanında Pursewarden'ınkini görünce çok öfkelenen Amaril'e benzememeli. O küstah şeye bir yumruk atmamak için tek yapabileceği şey öfkelenmek olmuş, bana öyle diyor. 'Salaud![32] Benim yaşamımdan gelip geçen büyük bir adam olduğunu neden bana söylemedin? Seni fark etmemiş olmakla kendimi aldatılmış hissediyorum, sanki kimse kendisine söylemediği için Londra Belediye Başkanını arabayla geçerken görmemiş bir çocuk gibi,' diyerek o şeye sövüp saymış. Benim böyle bir özürüm yoktu, ama gene de ne söyleyebilirdim? Biliyor musun, bu konuda en büyük etken Liza'da mizah duygusunun bulunmaması; Pursewarden'ı düşündüğüm zaman elimde olmadan gülümsediğimi söyleyince, hiçbir şey anlamamış gibi kaşlarını çatmakla yetindi. Belki de hiç birlikte gülmediler, dedim kendi kendime; ama fiziksel anlamda aralarındaki tek benzerlik dişlerinin bir hizada oluşunda, ağız yapılarında. Yorgun olduğu zaman yüzünde küstahça bir ifade beliriyor, ötekinde bu ifadeden bir şakacılık saçılırdı! Ama galiba onunla görüşmek, bildiklerini, anımsadıklarını anlatmak zorunda kalacaksın. Kolay değil, o kör gözlere bakarken nereden başlayacağını kestirmek! Justine'e gelince, neyse ki o şimdiye kadar Liza'dan kaçmayı başardı; Mountolive ile Nessim arasındaki kopukluk kanımca yeterince etkili bir özür oldu. Ya da belki de David herhangi bir ilişkinin resmi açıdan kendisi için tehlikeli olabileceğine onu inandırdı. Bilmiyorum. Ama Justine'i göremediğinden eminim. Belki de sen ona bir portresini çizersin, çünkü Pursewarden'in günlüğünde onunla ilgili notlar acımasız ve baştan savma. O bölümlere geldin mi? Gelmedin. Geleceksin. Ne yazık ki oradan hiçbirimiz kolay kurtulamıyoruz! Herhangi bir önemli giz olduğu konusunda galiba, Balthazar yanılıyor. Bence onları çıkmaza sokan asıl sorun salt Liza'nın körlüğünün onun için doğurduğu sonuçlar. Aslını sorarsan kendi gözlerimle tanık olduğum için biliyorum bunu. Nessim'in eski teleskobu sayesinde... evet, aynı teleskop! Yazlık Sarayda

dururdu, anımsıyor musun? Mısırlılar Nessim'in mallarını kamulaştırmaya başlayınca İskenderiye'de herkes en sevdiği şeyi korumak için seferber oldu. Hepimiz ondan bir şeyler satın aldık, bütün bunlar geçinceye kadar onları onun adına korumak amacıyla. Cervoniler Arap atlarını aldılar, Ganzo arabayı aldı, daha sonra da Pombal'a sattı, Pierre Balbz teleskobu. Koyacak yeri olmadığı için Mountolive yazlık elçiliğin verandasına koymasına izin verdi, eşsiz bir yer. Kısan onunla bütün limanı, kentin büyük bir bölümünü tarayabiliyor, yazın verilen yemeklerde konuklar biraz da yıldız gözlemi yapıyorlar. Neyse, bir gün öğleden sonra oraya gittim, ikisinin yürüyüşe çıktığını söylediler, sırası gelmişken söyleyeyim, bütün kış her gün aynı şeyi yapıyorlardı. Arabayla Corniche'a kadar gidip Stanley Koyu kıyısında yarım saat kol kola yürüyorlardı. Öldürecek zamanım olduğu için teleskopla oynamaya başladım, koyun en uzak köşesine ayarladım. Esintili bir gündü, deniz iyice kabarmıştı, yüzmenin tehlikeli olduğunu belirten kara bayraklar vardı. Kentin o ucunda ancak birkaç araba görülüyordu, hemen hemen hiç yaya yoktu. Biraz sonra elçilik arabası köşeden göründü, deniz kıyısında durdu. Liza ile David arabadan indiler, kumsalın ucuna doğru yürüyerek uzaklaşmaya başladılar. Şaşılacak kadar net görüyordum onları, sanki elimi uzatsam dokunacaktım. Öfkeyle bir şeyler tartışıyorlardı, Liza'nın yüzünde acı ve sıkıntı vardı. Görüntüyü büyüttüm, bir de ne göreyim, konuşmalarını dudaklarından sözcüğü sözcüğüne okuyorum! Çok şaşırdım, hatta biraz korktum. David'i *duyamıyordum*, çünkü onun yüzü biraz yana dönüktü, ama Liza sinema perdesindeki dev bir görüntü gibi dosdoğru benim teleskobuma bakıyordu. Rüzgâr saçlarını şakaklarından geriye bir başak demeti gibi uçuruyordu, görmeyen gözleriyle canlanmış bir Yunan yontusu gibiydi. Gözyaşlarının arasında bağırdı: 'Hayır senin gibi bir Büyükelçinin kör bir karısı olamaz.' Sanki bu korkulu gerçekten kurtulmanın bir yolunu bulmaya çalışıyormuş gibi başını iki yana sallıyordu, doğrusunu söyleyeyim, bu sözlerle tescil edilinceye kadar bu hiç aklıma gelmemişti. David onu omuzlarından yakaladı, heyecanlı heyecanlı bir şeyler söylüyordu, ama o hiç oralı değildi. Sonra ani bir dönüşle onun elinden kurtulup, tek bir sıçrayışta geyik gibi atlayarak alçak duvarın üzerinden kumlara indi. Denize doğru koşmaya başladı. David bağırdı, bir an taş merdivenlerin en üst basamağında durup kumsala doğru birtakım el kol hareketleri yaptı. O sırada, iyi kesimli kırçıl takım elbisesiyle, yakasında çiçeğiyle, çok sevdiği madeni düğmeli

kahverengi yeleğiyle onu öyle belirgin görüyordum ki. Rüzgârda uçan bıyığıyla orada dururken acayip ölçüde çaresiz ve sinirliydi. Bir anlık kararsızlıktan sonra o da kumlara atlayıp onun arkasından gitmeye başladı. Liza hızla koşup suya girdi. Kalçalarının çevresinde eteğinin rengini koyulaştıran su yüzüne sıçrayınca durakladı. Ani bir kararsızlıkla geriye döndü, o sırada onun ardından suya dalan öteki onu omuzlarından yakalayarak kucakladı. Bir süre - öyle tuhaf ki - dalgalar ayaklarını döverken durdular, sonra David yüzünde garip bir gönül borcu ve sevinç ifadesiyle onu kıyıya doğru sürükledi - sanki bu anlaşılmaz hareket onu yalnızca sevindirmişti. Koşarak arabaya dönüşlerini izledim. Kaygı içindeki sürücü elinde kasketiyle yolda bekliyordu, cankurtaranlık yapmaya çağrılmadığı için sevindiği çok belliydi. O zaman kendi kendime düşündüm: ‘Kör bir Büyükelçi karısı?’ Neden olmasın? David daha alçak ruhlu bir adam olsaydı şöyle düşünebilirdi: ‘Hiç kimseninkine benzemeyen bu ilginç durum, salt toplumdaki yerime dayanarak insanlardan beklemeye çekinmediğim saygı ve hayranlığın yerine onların yüreğinde zoraki bir yumuşama yaratacağı için, mesleğime engel olmak şöyle dursun, yardımcı bile olabilir!’ Ama o böyle düşüncelerin kafasına girmesine izin vermez, kafasını tek bir şeye takar.

“Gene de çay içmek için sırılsıklam ıslanmış olarak geriye döndüklerinde garip bir neşe içindeydiler. Liza’yla birlikte üstünü değiştirmeye giderken, neşeli bir biçimde, ‘Küçük bir kaza geçirdik,’ dedi. Elbette o gece bu yaramazlığa bir daha değinilmedi. Daha sonra bana Liza’nın bir portresini yapmayı kabul edip etmeyeceğimi sordu, ben de kabul ettim. Kabul ederken de sanki bir yanlışlık yapıyormuşum duygusuna neden kapıldım bilmiyorum. Geri çeviremezdim, ama geciktirmek için çeşitli özürler buldum, elimden gelse vazgeçerdim. Böyle bir duyguya kapılmam çok saçmaydı, çünkü benim için olağanüstü güzel bir konu olacaktı, sonra belki de üç-beş kez bana poz verseydi birbirimizi biraz daha iyi tanıma olanağını bulabilirdik, onunla birlikteyken duyduğum sıkıntı da azalabilirdi. Üstelik David’in hatırı için bunu gerçekten yapmak isterdim, gerçekten iyi dostumdu çünkü. Ama n’aparsın... Ağabeyi için sana neler soracağını merak ediyorum. Sonra onun için söyleyecek neler bulacaksın acaba?”

BEN: “Her dönemeçte çarçabuk biçim değiştiren biriyle ilgili düşüncelerini insan daha oluştuğu anda yeniden gözden geçirmek

zorundadır. Anlaşılması güç insanlar konusunda bu biçimde yargı vermeye hakkımız olup olmadığını merak etmeye başlıyorum."

O: "Bence, aziz dostum, sende hata yapmama hastalığı var, bilgiye... evet yarı-bilgiye katlanamıyorsun. Elbette kusurlu olacak, başka türlüsünü düşünebilir misin? Gerçeklikle insansal doğru arasında herhangi bir benzerlik olduğunu sanmıyorum, örneğin El Scob ile Yakub arasında olmadığı gibi. Ben kendim bunun önümüze çıkardığı şiirsel simgecilikle, doğanın kendisinin sözde biçimiyle yetinmek isterdim. Belki de Pursewarden sana yöneltiği kıyıcı hakaretlerde bunu iletmeye çalışıyordu - 'Kardeşim Eşek'le Sessiz Konuşmalar' başlıklı bölüme geldin mi?"

BEN: "Henüz gelmedim."

O: "Onlara pek alınma. Dostça gülerek onu suçsuz çıkar, çünkü ne de olsa o bizden biri, bizim kabilemizden. Şu ya da bu ölçüde başarılı olmak önemli değil. Kendisinin dediği gibi: 'Bu dünyayı tek bir umut ışığıyla donatmaya yetecek kadar inanç, iyilikseverlik ya da sevecenlikten yoksunuz -gene de şu tuhaf, acı feryat, bir sanatçının doğum feryatları bütün dünyada yankılandıkça - her şeyi yitirmemiz olanaksız! Yeniden doğmanın bu acı viyaklama sesi her şeyin hâlâ dengede durduğunu söyler bize. Sözüme kulak ver sevgili okur, çünkü o sanatçı sensin, hepimiziz - kendisini barındıran duygusuz mermer kitlesinden kopup çıkarak yaşamaya başlaması gereken yontu. Ama ne zaman? Ama ne zaman?' Sonra başka bir yerde şöyle diyor: 'Din, tanınmayacak derece yozlaştırılmış sanattan başka bir şey değildir,' - tam ona göre bir söz. Onun Balthazar'dan ve Kabaladan ayrıldığı en önemli nokta buydu. Pursewarden temel öneriyi tepetaklak çevirmişti."

BEN: "Kendi özel amaçlarına uydurmak için."

O: "Hayır. Kendi ölümsüz gereksinimlerine uydurmak için. Bunda en küçük bir üçkâğıtçılık yoktu. Sanatçı kabilesinde doğmuşsan bir rahip olmaya, bir rahip işlevi görmeye çalışmak boş yere zaman harcamaktır. Görme açına sadık kalmalı, aynı zamanda onun sınırlı olduğunu da çok iyi bilmelisin. Sahip olduğun olanaklarla çakışarak ulaşılabilecek bir tür kusursuzluk vardır - her düzeyde. Bence, herhalde, çekişmeleri, kuruntuları ortadan kaldıracak olan budur. Ben bunu kendince başarmış bir örnek olarak Scobie'yi hep takdir etmişimdir. O kedi olmayı oldukça başarmış biriydi, diye düşünürdüm."

BEN: “Evet, bence de öyle. Bugün onu düşünüyordum. Dairede bilmem hangi konu konuşulurken birden onun adı geçti. Clea, onun taklidini yapsana gene, haydi. Öyle güzel yapıyorsun ki hayranlıktan ne diyeceğimi bilemiyorum.”

O: “Ama onun bütün öykülerini biliyorsun.”

BEN: “Yok canım. Onun öyküleri biter mi hiç.”

O: “Yüz ifadesini de yansılayabilmek isterdim! Baykuş gibi o uğursuz bakışını, cam gözünü devirişini! Peki, ama gözlerini kapat da Toby’nin sonunun öyküsünü dinle, sayısız sonlarından birinin. Hazır mısın?”

BEN: “Evet.”

O: “Ben Suriye’ye gitmeden önce bana bunu bir akşam yemeğinde anlattı. Eline biraz para geçtiğini söyledi, beni Lutetia’da şatafatlı bir yemeğe götürmek için üsteledi, orada *skampi*’li[33] Chiami şaraplı bir yemek yedik. Sır açarmış gibi alçak sesle şöyle başladı: ‘Bak, Toby’nin en belirgin özelliklerinden biri küstahlığıydı, kusursuz eğitimin meyvesi! Babasının parlamento üyesi olduğunu söylemiştim, değil mi? Hayır mı? Çok acayip, söz arasında geçti sanıyordum. Evet, çok yukarlarda biriydi, denebilir. Ama Toby bununla hiç övünmezdi: Daha doğrucası, *şuradan* anla ki, bu konuda ağzımı sıkı tutmamı, gemici arkadaşlarına söylemememi isterdi benden. Kayırılmak istemezdi, öyle diyordu. Babası P.Ü. diye kimsenin de kendisine sülük gibi yapışmasını istemezdi. Hiç tanınmadan yaşamak isterdi, dediğine göre, meslekteki başarısını çalışkanlığına borçlu olmak. Dikkatini çekerim, üst güverteyle neredeyse sürekli olarak başı beladaydı. Daha çok dinsel inançları yüzünden, bana kalırsa. Rahiplik cübbesine karşı iflah olmaz bir merakı vardı bizim Toby’nin. Çarpıcı bir insandı. Özendiği tek meslek rahiplikti. Ama nedense kendini rahipliğe kabul ettiremedi. Onlar çok içki içtiğini söylediler. Ama o Tanrının çağrısının dayanılmaz derecede güçlü olduğunu, bu yüzden taşkınlıklara sürüklendiğini söyledi. Kendisini papazlığa kabul ederlerse her şeyin düzeleceğini söyledi. İçkiyi hemen bırakacaktı. Yokohoma yolunda bunu bana kaç kez yineledi. Ne zaman sarhoş olsa gemi ambarında ayin yapmaya çalışırdı. Elbette insanlar şikâyet ettiler, Goa’da kaptan gemiye bir piskopos çağırdı, onu mantıklı olmaya davet etsin diye. Ama nafile. “Scurvy,” derdi bana, “Scurvy, Tanrı çağrısı uğruna şehit olacağım, bak göreceksin.” Ama hayatta kararlılık gibisi yoktur. Toby’de bu istemediğin kadar vardı. Bir gün, yıllar sonra onu papaz

olarak karada görünce hiç şaşırmadım. Nasıl oldu da kiliseye sızabildi, bunu hiç anlatmadı. Ama gemici arkadaşlarından birinin dediğine göre Hong Kong'da biraz o biçim Çinli bir Katolik piskoposu razı edip kendisini gizlice papazlığa tayin ettirmiş. Yazılar bir kez imzalanıp, mühürlenip, katlanıp kaldırıldıktan sonra yapılacak bir şey kalmamış, bunun üzerine kilise bozuntuya vermemiş, adamın o biçimliğine falan. Bu olaydan sonra, her önüne gelen yerde ayin yapan, azizlerin resimlerini dağıtan, korkulur bir din adamı oldu. Çalıştığı gemilerin hepsinin canına tak etti, ondan öçlerini aldılar. Ona kumpas kurdular; sözde kadın çantasıyla karaya çıktığını göresilermiş! Toby inkâr etti, ayin giysisi ya da başka dinsel bir şey olduğunu, onu da kadın çantası sandıklarını söyledi. Her neyse, hacıları taşıyan bir yolcu gemisine geçti. Sonunda muradına erdiğini söyledi. Bütün gün 'A' sınıfı oturma salonunda ayinler, Tanrı kelamını engelleyecek kimse olmadan. Ama daha çok içmeye başladığını görünce tedirgin oldum, bir acayip çatlak gülüşü vardı. Toby bizim eski Toby değildi. Gene başının belada olduğunu duyunca hiç şaşırmadım. Anlaşıldığına göre iş başındayken, bir piskoposun gerisiyle ilgili hiç de övücü olmayan sözler ettiğinden kuşkulanıyorlardı. Ama şu üstün zekâya bak, çünkü harp divanına çıkarıldığı zaman dört dörtlük cevabı hazırdı. Kilisenin nasıl harp divanı olur bilemiyorum, ama galiba hacı teknesi piskoposlarla ya da onun gibi bir şeyle doluymuş. 'A' sınıfı salonunda, savaş zamanında, olağanüstü harp divanı toplamışlar. Ama Toby küstahlığıyla onların baş edemeyeceği kadar hızlıydı. Hazır cevaplılıkta eğitimin payı çok büyük. Savunması şuydu: Ayin sırasında kendisinin güç soluk aldığını duyan olmuşsa, bu astımdan ileri geliyordu; sonra hiçbir zaman piskoposun gerisinden söz etmemişti. Piskoposun *derisinden* söz etmişti! Müthiş değil mi? Yaptığı en zekice iş buydu, bizim Toby'nin, ama zaten zekice bir cevap bulmakta sıkıntı çektiğini hiç görmedim. Evet, piskoposlar öyle şaşırmışlar ki onu uyarıp salıvermişler, ceza olarak da bin Ave Maria vermişler. Toby için bundan daha kolayı olamazdı; hatta onun için hiç mesele bile değildi, çünkü Çin'den küçük bir dua dolabı almıştı, Budgie onu Toby'nin yerine Ave Maria söyleyecek şekilde ayarlamış. Küçük, basit, zamanımıza uydurulmuş denebilecek bir alet. Bir dönüşü ya da elli boncuk, bir Ave Maria ediyordu. Duayı kolaylaştırıyormuş, öyle dedi; yani insan hiç düşünmeden dua edebiliyormuş. Daha sonra birisi onu gammazlamış, baştaki herif elinden almış. Tobyciğe bir uyarı daha. Ama şimdilerde tek tepkisi başını arkaya

atıp alaylı alaylı gülmek. Felaketine koşuyordu, anlayacağın. Galiba biraz büyüklük satmaya başlamıştı. Ne kadar değiştiğini görmemek olanaksızdı, çünkü hemen hemen her hafta o gözü kapalı hacılarla buraya yanaşırlardı. Galiba kutsal yerleri gezmeye çıkmış İtalyanlardı. Bir gidip bir gelip duruyorlardı, Toby de onlarla birlikte. Ama değişmişti. Başı hep dertteydi, her türlü çekingenliği kaldırıp atmış görünüyordu. Büsbütün tuhaflaşmıştı. Bir keresinde bana uğradığında bir kardinal gibi giyinmişti, başında kırmızı bir bere, elinde abajur gibi bir şey. "Aman Yarabbim!" Soluğum tıkanayazdı. "Hiç de orkideye benzememişsin, Toby!" Daha sonra ona kendi rütbesinin üstündeki kılıkları giymemesini çok sert bir dille söylediler; ben, deyim yerindeyse, yakında balon yelkeninden aşağı düşeceğini görebiliyordum. Onu yola getirmek için eski bir dostu olarak elimden geleni yaptım, ama ne demek istediğimi bir türlü anlatamadım. Hatta yeniden biraya döndürmeye bile çalıştım, ama para etmedi. Toby için viskiden başka bir şey yoktu. Bir keresinde onu polislerle gemiye geri postaladım. İki dirhem bir çekirdek, başpiskopos gibi giyinmişti. *Shibboleth* diyorlar galiba. Birinci mevki güvertesinden kente doğru bir ulusal marş söylemeye çalıştı. Bir sürü gerçek piskopos onu tutmaya çabaladılar, son gördüğüm manzara buydu. Piskoposların hepsi onun ödünç kılığı gibi mosmor kesilmişlerdi. Aman Tanrım, o İtalyanların nasıl yaygara ettiklerini görecektin! Daha sonra onu Kutsal Şarabı devirirken suçüstü yakaladıklarında kızılca kıyamet koptu. Biliyorsun onun üzerinde Papa'nın mührü vardır.

Bond Sokağı'ndaki kilise malları perakendecisi Cornford'dan mühürlü ve kutsanmış olarak satın alırsın. Toby *mührü kırmış*. Defterini dürdüler. Aforoz mu edildi, ne oldu bilmiyorum, ama kütükten silindi. Daha sonra gördüğümde eski halinin hayaleti gibiydi, denizci kılığı giymişti. Gene çok içiyordu, ama bu kez içmesinin nedeni başkaymış, öyle dedi, 'Scurvy,' dedi, 'şimdi yalnızca ceza olsun diye içiyorum, hoşlandığımdan değil.' Başından geçenler onu çok küskün ve huzursuz biri yapmıştı. Japonya'ya gidip orada bir manastıra girmekten söz ediyordu. Onu tek düşündüren şey kafasını kazıtmak zorunluluğuydu, bütün arkadaşlarının haklı hayranlığını kazanmış uzun saçlarından ayrılmaya dayanamayacaktı. Bu düşünceyi ölçüp tarttıktan sonra 'Hayır,' dedi, 'hayır, Scurvy Reis, yaşadığım bunca şeyden sonra bir de yumurta gibi damdazlak kafayla gezemem. Bu yaşta bana sanki çatısız ev gibi bir görünüş verir. Sonra bir

keresinde, bızdıkken bir cilt hastalığı geçirdim, görkemli tacımı yitirdim. Yeniden büyümesi çok uzun zaman aldı. Öylesine yavaş gidiyordu ki hiç çıkmayacak sandım. Şimdi onu bir kere daha yitirmek istemem. Dünyada istemem.’ Onun ikilemini çok iyi anlıyordum, ama onun için bir çıkar yol göremiyordum. Köşeli bir çivi olmaktan kurtulamayacaktı bizim Toby hep akıntının tersine yüzecekti. Unutma, bu onun özgünlüğünün işaretiydi. Bir süre, günah çıkartmaya gittiği piskoposlardan para sızdırarak hayatını kazandı, iki kez İtalya’da parasız tatil yaptı. Ama sonra, başka sorunlar çıktı, Uzakdoğu’ya giden bir gemiye yazıldı, karadayken denizci yurtlarında çalışıyor, elmas kaçakçılığı yaparak zengin olacağını söylüyordu herkese. Artık onu pek seyrek görüyordum, belki de üç yılda bir, hiç mektup yazmaz; ama Tobyciği hiç unutamam. Ufak tefek terslikler oldu, ama tam bir beyefendidir, babası öldüğü zaman kendisine yılda birkaç yüz İngiliz lirası kalacağını umuyor. O zaman Horsham’da Budgie’yle ortaklık kuracağız, topraklı apteshane işini şöyle esaslı bir ekonomik temele oturtacağız. Bizim Budgie defter, dosya falan tutamaz. Ben polislikte bu işleri öğrendiğim için bu benim işim olacak. Hiç değilse Toby böyle derdi. Acaba şimdi nerede?”

Ezbere okuma sona erdi, kahkahalar birden kesildi, Clea’nın yüzünde daha önce gördüğümü anımsamadığım yeni bir ifade belirdi. Bir gölge gibi ağzının çevresinde oynaşan, kuşkuyla korku arası bir şey. Nedense zorlama bir doğallıkla, “Daha sonra falıma baktı,” dedi. “Biliyorum, güleceksin. Ancak belli kişilere, belli zamanlarda bakabileceğini söyledi. Suriyeli öyküsünü bütün ayrıntılarıyla, elifi elifine anlattığını söylersem bana inanır mısın?” Ani bir hareketle başını duvara çevirdi, dudaklarının titrediğini görmek beni çok şaşırttı. Elimi ılık omzuna koyup, “Clea,” dedim yavaşça. “Ne var?” Birden bağırdı: “N’olur beni rahat bırak. Uyumak istediğimi görmüyor musun?”

II

KARDEŞİM EŞEKLE KONUŞMALARIM
(*Pursewarden'ın not defterinden parçalar*)

Korkunç bir zorunlulukla durmadan - çürük bir dişe giden dil gibi - yazma sorununa dönüp duruyoruz! Peki yazarlar kendi işlerinden başka bir şey konuşmazlar mı? Hayır. Ama bizim Darley'le birlikteyken çırpınmalı bir baş dönmesine yakalanıyorum, çünkü konuşacak pek çok ortak konumuz varken onunla hiçbir şey konuşamadığımı görüyorum. Ama durun. Yani konuşuyorum konuşmasına, ama hiç susmadan, tutkuyla, gözü dönmüşçesine, ağzından tek bir sözcük bile çıkmadan! *Ma foi*,[34] özenli, derlitoplu, 'sağlıklılığın' ta kendisi olan düşüncelerinin arasına bir bıçak saplamaya olanak yok. Barın taburelerine tünemiş, şekerkamışı çiğner gibi düşünceli düşünceli evreni çiğneyen iki adam! Birisi alçak, güzel, tınılı bir sesle, dili ustalık ve sezgiyle kullanarak konuşuyor; öteki içinden bağırarak ama önemi ve doğruluğu genellikle yadsınmayacak güzel düzenlenmiş önerilere ara sıra yalnızca evet ya da hayır diye yanıtlar vererek kıçının üzerinde utangaççа kımıldayıp duruyor! Bu belki kısa bir öykünün çekirdeği olabilir? ("Bak, Kardeşim Eşek, senin söylediğin şeyin koca bir boyum eksik. Oxford İngilizcesi'yle insan bunu nasıl aktarabilir?") Yüksek bir taburenin üzerindeki adam kederli, günah çıkarır gibi kaş çatmalarla yaratıcı edim sorununu sergilemeyi sürdürürken - sorarım size! Ara sıra kendine eziyet eden insana utangaçımsı yan bakışlar fırlatıyor- çünkü çok komik, ama ben gerçekten ona eziyet edermiş gibi görünüyorum, yoksa durmadan bana saldırmaz, elindeki meçin ucunu özsaygımdaki yarığa ya da yüreğimi sakladığıma inandığı yere batırmaya çalışmazdı. Hayır, hava gibi daha basit konuşma hammaddeleriyle yetinirdik. Bende deşilip çıkarılmak için yaygara koparan bir bilmecenin kokusunu alıyor. ("Ama, Kardeşim Eşek, ben kayadan sızan su kadar duruyum! Sorun orada, burada, başka bir yerde değil!") Bazen o böyle konuşurken birden sırtına atlayıp Fuad Caddesi'nde onu bir aşağı, bir yukarı koşturmak geliyor içimden, bir sözlük'le dövmek ve bağırmak: "Uyan, eşek herif! Seni o uzun, parlak eşek kulaklarından tutup edebiyatımızın mumyaları arasında, sözde gerçeklik

denen şeyin tek renkli şipşak fotoğraflarını çeken ucuz Kodak makineleri arasında dörtnala koşturarak dolaştırayım! İkimiz de Tanrıların öfkesinden kurtulur, İngiliz yaşam sahnesini, İngiliz yaşamını, görkemli bir otopsi boyutlarını kazanan betimlemelerimizle yansıttığımız için kutlanırız! Beni duyuyor musun, Kardeşim Eşek?”

Beni duymuyor, duymayacak da. Sesi bana çok uzaklardan geliyor, sanki telefon hattı arızalanmış gibi. “Alo? Beni duyuyor musun?” Telefonun almacını sallayarak bağırıyorum. Niyagara Çağlayanının gürültüsünün arasından sesini hafifçe duyuyorum. “Ne diyorsun? İngiliz edebiyatına katkıda bulunmak istediğini mi söyledi? Ne, bu ölü kalkanbalığının üzerine birkaç sap maydanoz koymak mı? Bu cesedin burun deliklerinden içeriye var gücünle soluk üflemek mi? Bütün olanaklarını seferber mi ettin, Kardeşim Eşek? Daha önceki eğitimini unutmayı başardın mı? Büzücü kasların gevşetilmiş olarak bir hırsız, bir kedi gibi tırmanabilir misin? Peki, ama duygusal yaşamları aşırı neşeli ve gürültücü İsviçre otelcilerinden farklı olmayan insanlara ne söyleyebileceksin? Ben sana söyleyeyim. Ben söyleyeyim de sizin gibi sanatçıları o zahmetten kurtarayım. Basit bir sözcük *Edelweiss.* Bu sözcüğü alçak, güzel tınılı bir sesle, kibar bir sorguyla söyleyip bir iç çekişle parlat! Bütün giz burada, sürekli karla kaplı bölgelerin alt sınırının yukarısında yetişen bir sözcükte! Amaçlar ve araçlar sorununu çözdükten sonra en az onun kadar belalı başka bir sorunla karşı karşıya geleceksin - çünkü olur da bir sanat yapıtı Manş’ın öte yakasına geçerse, kılığının uygun olmadığı gerekçesiyle Dover’den geri gönderilir! Kolay değildir Kardeşim Eşek. (Belki de en akıllıcası Fransızlar’dan düşünsel sığınma hakkı istemek?) Ama beni dinlemeyeceğini anlıyorum. Ozan Gray’in ‘Hayvan sürüsü böğüre böğüre otlakta dolanıyor’ dizesinde en iyi biçimde özetlenen edebiyat sahnesini çizmeyi aynı duraksamaz ses tonuyla sürdürüyorsun! Bu noktada söylediğin şeyin doğruluğunu yadsıyamam. Kandırıcı, ileriyi görücü, iyi araştırılmış. Kafa bakımından yaşlı ninelerden oluşan bir ulusa karşı ben de kendi önlemlerimi aldım. Kitaplarımın hepsinde HER İKİ CİNSİYETTEN YAŞLI KADINLAR AÇAMAZ yazılı kırmızı bir şerit var. (Öylesine haksız, öylesine haklı, öylesine büyük sevgili D.H.L., hayaleti başımızın üstünden eksilmesin!)”

Küçük bir tıkırtı çıkartarak gözlüklerini tezgâha koyuyor, parmaklarını saçlarının arasına daldırıyor. Yansız iyilik, bir sanatçının yaşamının temel gereksinimlerinden bağışık tutmaz insanı. Meyveyle kabuk

gibi aynı şeyin parçası olmak zorundalar. Acımasızlık etmiyorum. Ben olsa olsa hoşgörüsüzüm!

Darley sesinde hafifçe yakınmalı bir kederle, “Yazma sorunlarıyla ilgilenmemekle ne iyi ediyorsunuz,” dedi. “Sizi kıskanıyorum.” Ama kıskanmıyor, hiç kıskandığı yok. Kardeşim Eşek sana kısa bir öykü anlatayım. Çinli insanbilim uzmanlarından kimileri bizim alışkanlıklarımızı, inançlarımızı araştırmak için Avrupa’ya geldiler. Üç hafta içinde hepsi öldü. Kahkahalarını tutamamak yüzünden öldüler ve askeri törenle gömüldüler! Ne dersin buna? Biz, para getiren bir turizm biçimine çevirdik düşünceleri.

Darley alaylı bakışlarını cin bardağına dikmiş konuşuyor. Ben hiçbir şey söylemeden yanıtlıyorum. İşin doğrusu ben kendi sözlerimin tumturaklılığından sağır olmuş gibiyim. Kafatasımın içinde Zerdüşt’ün yankılı püskürmeleri, Montaigne’in sakalının arasında ıslıklanan rüzgâr gibi çınlıyor. Ara sıra onu içimden omuzlarından yakalayıp bağırıyorum: “Edebiyat bir öncü mü, yoksa bir fotoğraf mı olmak zorunda? Karar ver! Karar ver!”

Hiç oralı değil, beni duymuyor. Biraz önce kitaplıktan gelmiş, bir aşevinden ya da bir Bach konserinden (çenesinden kebabın suyu hâlâ akıyor). Pabuçlarımızı barın altındaki parlak pirince dizdik. Sabanla sürülecek kızların usandırıcı varlığını haber veren akşam çevremizde esnemeye başladı. Kardeşim Eşek’se tutmuş kendisini bir at gibi kaç kez sırtından atmış olan yeni yazdığı kitap üzerine söylev çekiyor. Söz konusu olan aslında sanat değil bizleriz. Artık geçerliliği kalmamış roman salatasının bayatlamış konservesiyle mi yetineceğiz hep? Ya da zihnin buzdolaplarında uyuyuncaya kadar ağlayan şiirlerin bayat dondurmalarıyla mı? Daha atak bir kesinleme, daha canlı bir ritim benimseyebilseydik hepimiz şimdi daha rahatça soluk alabilirdik! Zavallı Darley’in kitapları - onlar... insan denen omletin ruh durumlarının özenli betimlemeleri olarak mı kalacaklar hep? (Sanat, bir biçimin uyanık bir ruhla içtenlikle onurlandırıldığı yerde başlar.

“Bu benden.”

“Yo, dostum, benden.”

“Yo, yo; katiyyen olmaz.”

“Yo. Sıra bende.”

Bu hoş çekişme bana kendi portremin göze batan noktalarını eskimiş kol manşetinin üstüne not etmem için gerekli yarım saniyeyi sağladı. Bana kalırsa konuyu imrenilecek bir kısalıkla özetliyor. Madde bir: “Bütün şişman kişiler gibi bende de kendi kendimin kahramanı olma eğilimi var. “Madde iki: “Bütün genç insanlar gibi ben de bir dâhi olmak üzere yola çıktım, ama neyse ki kahkaha izin vermedi.” Madde üç: “Hep Fil Gözü’nün görüşüne ulaşacağım günü bekledim.” Madde dört: “Bir sanatçı olabilmek için insanın tek büyüme aracı olarak kendini anlatmayı seçmesine yol açan bencillik kompleksinden kurtulması gerek! Olanaksız olduğu için ben buna Kusursuz Şaka diyorum!”

Darley düş kırıklıklarından söz ediyor! Ama Kardeşim Eşek, oyunun temelinde büyünün bozulması yatıyor. Bir zamanlar ne büyük umutlarla taşradan Londra’yı ele geçirmeye gelmiştik, bavullarımız tıkabasa kitap müsveddeleriyle dolu olarak. Anımsıyor musun? Hangi coşkuyla Westminster Köprüsünün ötelerine bakmış, Wordsworth’ün kötü sonesini ezbere okumuş Fransız olduğu için kızının güzelliğinden bir şeyler yitirip yitirmediğini düşünmüştük. Sanki bütün kent bizim yeteneğimizin, ustalığımızın, anlama gücümüzün kötülük belirtisiyle titremişti. Mall boyunca yürürken şu adamlar da kim diye merak etmiştik - balkonlara, yüksek noktalara tünemiş, atmaca yüzlü, uzun boylu adamlar, koca koca dürbünlerle kenti tarayan. Böyle merakla ne arıyorlardı? Kimdiler - böylesine sakin ve çelik gözlü? Bir polisi durdurup çekine çekine sorduk. “Onlar yayıncılardır,” dedi tatlılıkla. Yayıncı! Yüreklerimiz durdu. “Yeni yetenek arıyorlar.” Ulu Tanrım! Desene *bizi* arıyorlar, *bizi* izliyorlardı! O zaman iyi yürekli polis sır açıklayacakmış gibi sesini alçalttı: “*Yeni Trollope’un doğmasını bekliyorlar,*” dedi. Anımsıyor musun, bu sözler üzerine birden bavullarımızın nasıl ağır gelmeye başladığını? Nasıl kanımızın ağır aktığını, ayakkabılarımızın yerde süründüğünü? Kardeşim Eşek, Rimbaud’un düşlediği gibi bir içe doğuşu düşünüyorduk çekine çekine -öğretici ya da betimleyici değil, *bulaşıcı,* rahatsız edici bir şiir - yani yalnızca mika kaplı, ussallaştırılmış sezgi olmayan! Geçmeyen paralarla yanlış dükkâna gelmiştik! Trafalgar Alanına sisin inişini, bir medyumun vücudundan yayılırmış gibi uzayan, görünmez maddeden yapılmış filizlerini bize dolayışını gördüğümüzde bir titreme geçirdik! Pandispanya gibi ekmekler yiyen bir milyon ahlakçı bizi değil, Kardeşim Eşek, can sıkıcı, yiğit Trollope’u bekliyordu! (Durumundan hoşnut değilsen

bir *curette*[35] bul.) Biraz falsolu gülüp gülmediğimi mi merak ediyorsun? Beni doğanın küçük, utangaç öz-deyişçisi durumuna getiren şeyin ne olduğunu mu soruyorsun?

Çanak yalayıcılık, dalkavukluk, pohpohçıuluk eden kim olabilir,
İrlandalı kılığına girmiş Ben'den başka?

Ne de olsa ulusumuzun ruh dünyasında kazma sallayan zavallı işçiler olan bizler kendisine karışılmasından hoşlanmayan bir okur kitlesinden içtepisel, doğal bir iteleme dışında ne bekleyebiliriz? Üstelik çok da haklıdır. Bu işte en küçük bir haksızlık göremiyorum, çünkü ben de, Kardeşim Eşek, tıpkı senin gibi bana karışılmasından hoşlanmam. Hayır, bu bir incinme sorunu değil, bu bir talihsizlik sorunu. Kitaplarımın tutulmamasının on bin nedeninden sana yalnızca ilkini söylemek zahmetine gireceğim, çünkü onun içinde bütün ötekiler de var. Püriten kültür, sanatı kendi ahlak anlayışını onaylayan, yurtseverliğini pohpohlayan bir şey olarak görür. Hepsi bu. Bakıyorum kaşlarını kaldırıyorsun. Sen bile, Kardeşim Eşek, bu önermenin temeldeki gerçekdışılığını kavramaktasın. Ne olursa olsun, her şeyi açıklıyor. Püriten bir kültür, *bu yüzden,* sanatın ne olduğunu bilmez - bilmediği şeyi kendine tasa edeceği düşünülebilir mi? (Ben dini piskoposlara bırakıyorum - en çok orada zararlı olabilir!)

Ne eğri bir bacak, ne çapaklı bir göz
Ne de sakatlanmış bir organ
Daha bozuk olamaz
İçimdeki kuşkucu ruhumdan.

Sabır çarkına bağlanmışım
Zaman hiçliktir bu dönüşteki.

Yavaş yavaş kendi bahtsızlıklarımızın seçkisini, kendi fiillerimizin, adıllarımızın, bağlaçlarımızın, ulaçlarımızın sözlüğünü yazıyoruz. Londra'nın akşam karanlığının belirtisi olan o polis, ilk o verdi bize haberi! O iyi yürekli, baba görünüşlü adam gerçeği tek cümleyle özetledi. Kristallerden, simlerden yapılmış yabancı bir kentteyiz işte ikimiz de, bu

kentin *moeurs*’ünü betimleseydik, bizim karışık zihnimizin çılgınlıkları olarak görürlerdi onu. Kardeşim Eşek, öğrenmemiz gereken en zor dersi henüz öğrenmedik - doğrunun kimseye zorla kabul ettirilemeyeceği, doğrunun kendisini kendisinin kabul ettirmesi gerektiği! Beni duyuyor musun? Hat gene arızalandı, sesin uzaklaştı. Su hışırtısı duyuyorum!

Sen kederli ol, delikanlı, bırak neşeli olmak isteyenler olsun,
Her gece iki kez onurlandır Venüs’ü fırsat bulursan.
Kıyamet kopmaz kabul edersen çalmayı
O ağır hüzünlü sığır çanını İngiliz ilham perisinin!

Bir kuruntu olduğunu göstermektedir Sanat Doğru’nun
Söyle nedir öyleyse, bu değildir diyorsan?

Dün gece odamda yazarken masanın üzerinde bir karınca gördüm. Mürekkep hokkasının yanından geçti, üzerine ‘Aşk’ sözcüğünü yazdığım kâğıt tabakasının beyazlığına gelince duraksadığını gördüm; kalemim tekledi, karınca geriye döndü, mum birden eriyip akarak söndü. Göz yuvarlarımın gerisinde sarı rengin parlak oktavları titreşti. ‘Aşkın savunmaları’ sözleriyle başlayan bir cümleye başlamak istemiştim - ama mumla birlikte bu düşünce de eridi. Daha sonra, tam uyumak üzereyken aklıma başka bir şey geldi. Yatağımın yanındaki duvara kalemle şu sözleri yazdım: “İnsan aşkla ilgili görüşlerini kendisiyle paylaşamıyorsa elden ne gelir?” Uykuya dalarken kendi öfkeli iç çekişimi duydum. Sabahleyin uyandım, delinmiş bir apandisit kadar kuşku götürmez bir biçimde, tıraş sabunumla aynanın üzerine kendi mezar yazıtımı yazdım:

“Hiç bilemedim hangi yüzüne tereyağı sürülüydü sanatımın”
Son sözleri bunlar oldu zavallı Pursewarden’ın!

Aşkın savunucularına gelince, onların ortalarda görünmemesine seviniyordum, çünkü beni cinsiyete sürükleyeceklerdi istemesem de - benim yurttaşlarımın vicdanlarının üstünde asılı duran o kötü borç. Her şeyin özü! Bu düzensiz dünyanın gerçek çekirdeği, özü, yeteneğimizi ortaya koyacağımız tek uygun alan, Kardeşim Eşek. Ama bu alanda ağzımızdan çıkacak tek bir doğru, namuslu, zavallı sözcük ülkemizin aydınlarının

hemen kişnemeye, anırmaya başlamalarına yol açacaktır! Onlar için cinsiyet ya Altına Hücum ya da Birliklerin Moskova'dan geri çekilmesidir. Ya bizim için? Yo, bir an ciddi olmamız gerekiyorsa, ne demek istediğimi sana anlatırım. (Kuku, Kuku, neşe verici bir ses, domuz derisi bir kulak için hiç hoş değil.) Onların sandıklarından da daha çok şey demek istiyorum. (Londra'nın akşam karanlığının tuhaf, acılı, erselik karaltısı - Ebury Caddesi'nde yüksek beyefendileri bekleyen Nöbetçi.) Hayır, eksikli ruhların *terrain vague*'ından[36] geçmeden ulaşılamayacak başka bir araştırma bölgesi. Bizim tartışma konumuz, Kardeşim Eşek, hep aynı, her zaman çaresiz bir biçimde aynı - senin için o sözcüğü harf harf yazıyorum: *L-o-v-e*[37] Dört harf, her harf için bir cilt! İnsan ruhunun *point faible'*,[38] en habis urun bulunduğu yer! Nasıl oldu da Yunanlardan bu yana en büyük çirkef suyuyla karıştı? Tam anlamıyla bir giz, bu gizin anahtarı, eğer benim tarihim yanlış değilse, Yahudilerde. Çünkü sanat diye bir şey tanımamış, yaratıcı güçlerini ahlak dizgeleri kurmakta harcamış bu yetenekli, baş belası soy, 'soy' temeline, soyun gelişmesi için de cinsel yasaklara dayandırdığı düşünceleri bizim omuzlarımıza yıktı, sözcüğün gerçek anlamıyla Batı Avrupa ruhunu onlarla dölledi! Balthazar'ın kuyruğunu iki yana sallayarak homurdandığını duyuyorum! Damarlarda akan arınmış kan çılgınlıkları nereden geliyor Tanrı aşkına? Plymouth'lu Din Kardeşlerinin, daha başka bir sürü iç sıkıcı yobazın taşkın-çökümlü çıldırıya özgü büyük öfkelerini açıklamak amacıyla Levililer bölümünde listesi verilmiş korkunç yasaklara dönmekle yanılıyor muyum? Musa Yasası yüzyıllarca taşaklarımızı sıktı; genç kızlarımızın, delikanlılarımızın sarı benizli, yeşil dalları budanmış bir ağaç gibi görünmelerinin nedeni bu. Sürekli yeniyetmeliğe yazgılı yetişkinlerimizin kibar yüzsüzlüklerinin nedeni bu! Söyle, Kardeşim Eşek! Anlaşılmayan bir yer var mı? Yanılıyorsam, 'yanılıyorsun' de yeter! Ama - İngiliz basımcılarının kara listeye aldıkları öteki üç sözcükle birlikte neden listeye alınmadığına şaştığım - o dört harfli sözcükle ilgili anlayış alanımın içinde biraz pervasızım, kapsamı geniş tutuyorum. Yani *bütün o kahrolasıca alan* demek istiyorum - insan yüreğindeki budanmış yeşil dallardan tutun da ta... evet, doğanın yetkin yöntemleriyle, diyelim istersen, yüreğin yüksek düzeydeki manevi suç ortaklığına kadar. İnsanı böyle irdelemek kuşkusuz çirkindir, ha, Kardeşim Eşek? Ruhun ana lağım sistemi? İç çekişlerimizin bir atlasını yapabiliriz!

Sırtüstü yere yıkar Hera'yı Zeus,
Ama görür ki iş kalmamış hatunda,
Hesapsız davranmış harcamış bütün gücünü,
Yoktur çaresi, itiraf edecek Hera.

Ama yılar mı hiç o bilge Zeus
Girer sayısız hayvan kılığına,
Kartal olur, koç, boğa ve ayı,
Girerler sırayla hatunun koynuna.

Bilir insan, tanrılar lafı uzatmazsa olmaz
Ama... düşünün farklı olan!

Burada birden kafam karışıyor duruyorum, çünkü kendimi gerektiği kadar ciddiye almama tehlikesi görüyorum! Bu bağışlanmayacak bir suçtur. Üstelik son cümleleri kaçırdım, bir üslup seçimiyle ilgiliydi. Evet, Kardeşim Eşek, üslup seçimi en önemli şeydir; yerli kültürümüzün sebze bahçesinde erkeklik organları dimdik duran, tuhaf ve korkunç çiçekler bulabilirsin. Ah, Ruskin gibi yazmak! Zavallı Effie Grey yatağına girmeye kalkışınca kışkışladı kızı! Ah, Carlyle gibi yazmak! Zihin yahnisi! Bir İskoç kente indiği zaman ilkyaz pek uzakta olabilir mi? Hayır. Söylediğin her şey doğru, her şey haklı; göreceli bir doğruluk, biraz haklı haklılık, ama gene de ben eski metin yorumcularının bu buluşu üzerinde düşünmeye çalışacağım, çünkü anlaşıldığına göre benim için içerik ne kadar önemliyse senin için de üslup önemli.

Nereden başlayayım? Sözcüklerden başı dönmüş olan Keats sesliler arasında bir yankılanma arayıp duruyordu, ona kendi iç beninden bir ses getirebilecek bir yankılanma. Erken gelen ölümün boş tabutunu sabırlı parmaklarıyla tıkırdatıyor, kuşku duyulmayacak ölümsüzlüğünün çıkardığı donuk yankılanışı dinliyordu. Byron İngilizce'ye karşı saygısızdı, bir efendi uşağına karşı nasıl davranırsa öyle davranırdı, ama dil köle olmadığı için dizelerindeki çatlakların arasından tropik sarmaşıklar gibi büyüdü, neredeyse adamı boğuyordu. O gerçekten yaşamış bir insandı, yaşamı sahiden masal gibiydi; uydurma tutkulu benin altında bir mecusi vardır, o her ne kadar bunu hiç bilmiyorduysa da. Donne kafasından uyumsuz sesler

çıkartan sinir bulunduğu zaman durdu. Doğru, insanı ürkütmelidir, diye düşündü. Donne bizi incitir, kendi ustalığından korkar; durmanın verdiği acıya karşın onun şiirinin çürüyünceye kadar çiğnenmesi gerekir. Shakespeare bütün doğaya baş eğdirir. Pope, kabız olmuş çocuk gibi, çaresizlik sıkıntısı içinde bizim ayağımızı kaydırmak için bütün yüzeyleri zımparalar. Büyük üslupçular sonuçtan en az emin olanlardır. İçerikliklerindeki eksiklik hiç fark etmeden onların yakalarını bırakmaz! Öğrendiği bilgiden sonra sıkışıp kalmış bir adamın üzerine kloroformlu, serin bir tampon koyar Eliot. Onun ölçülülük konusundaki dürüstlüğü, cellat baltasına geri dönme konusundaki sarsılmaz cesareti hepimize meydan okumadır; ama gülümseme nerede? Bizim dans etmeye çalıştığımız sırada, o bizi acemice bilek burkmaya çağırıyor! Aydınlığa karşı griliği seçti, kendi yemeğini Rembrandt'la paylaşıyor. Blake ile Whitman, ambalaj kâğıdına beceriksizce sarılmış birer pakettir. Tapınaktan ödünç alınmış kaplarla doludur içleri, ipi koptuğu zaman açılıp ortalığa saçılır her şey. Longfellow buluş çağının habercisidir, çünkü mekanik piyanoyu ilk bulan odur. Sen pedala basarsın, o ezberden okumaya başlar. Lawrence gerçek bir meşe ağacının dalıydı; çapı, beden çevresi yeterli genişlikte. Bir şeye önem verdiğini neden gösterdi, kendini niçin onların oklarına hedef yaptı? Auden da durmadan konuşur. Konuşma dilini azat etti...

Ama işte bu noktada duruyorum, Kardeşim Eşek; çünkü bunun yüksek, hatta alçak eleştiri olmadığı apaçık ortada! Sanattan hâlâ kendi yaşamlarını haklı gösterecek bir şeyler çıkarmaya didinip duran eski üniversitelerimizden bu üslubun atıldığını görmüyorum. Mutlaka bir umut kırıntısı olmalı, diye soruyorlar kaygıyla. Her şeye karşın kabilemizin kuşaktan kuşağa aktardığı bu deli saçmasının içinde saygıdeğer, dürüst Hıristiyan kavmi için bir umut kırıntısı olmalı. Yoksa sanat, görmedikleri, ama orada olduğundan kuşku duymadıkları yola körlerin tap tap tap diye vurdukları o küçük beyaz değnek midir? Kardeşim, buna sen karar ver!

Balthazar anlaşılmaz olduğum, anlam kapalılığım için beni azarladığı zaman, bir an bile bilinçli bir şey düşünmeden ona şu yanıtı verdim: "Sözcükler bu olduğuna, insanlar da bu olduğuna göre belki her zaman düşündüğünün tam tersini söylemek iyidir?" Daha sonra bu görüş üzerinde düşündüğün zaman (daha önce böyle bir görüşüm olduğundan haberim yoktu) bana gerçekten çok açık biçimde bilgece göründü! Bu kadar bilinçli düşünce yeter: Görmüyor musun, biz Anglo-Saksonlar kendimiz için

düşünmeyi beceremiyoruz; kendimizle *ilgili*, evet. Kendimizle ilgili şeyler düşünürken ta Yorkshire ağzından tutun da ağzında sıcak patatesle konuşurmuş gibi BBC sesine kadar her türlü ağız ve ses tonunu deneriz. O konuda üstümüze yoktur, çünkü mikroskop altında bir inceleme konusu olarak kendimizi gerçekliğe çok yakın buluruz. Bu nesnellik düşüncesi gerçekten de bizim yalancılık duygumuzun gururumuzu okşayan uzantısıdır. Kısanın kendisi *için* düşünmeye başladığı zaman ikiyüzlülük etmesi olanaksızdır! Ah! içini çekerek İngiliz yazarlarından bir başkasının, ruhun baş zindancısının adını söylüyorsun! Bizi nasıl usandırıyor, nasıl rahatsız ediyorlar! Çok doğru ve çok acıklı.

Selam! ingiltere, ikiyüzlülüğün sevgili yuvası!
Selam sana Pursewarden'dan, tersine çevirdi
Kaşla göz arasında büyük kavramlarını,
İçine tükürerek ikiyüzlülüğün ve taparak

Ama bu imgeyi genişletmek istersen Avrupa'ya dönelim, sözgelişi Rabelais'den Sade'a uzanan Avrupa'ya. Karnın bilincinden kafa bilincine, insan teni ve yiyeceklerden şirin (şirin!) akla doğru bir ilerleme. Bizi sarakaya alan, birbirinin yerine geçebilir bütün kötülükleri de beraberinde getirerek. Dinsel esriklikten onikibağırsak ülserine doğru bir ilerleme! (Belki de hiç beyni olmamak daha sağlıklı bir şeydir.) Ama, Kardeşim Eşek, ikinci yılın sanatçılararası ağır sıklet şampiyonluğu için yarışmayı seçtiğin zaman senin hesaba almadığın bir şey bu. Artık yakınmak için çok geç. Becerini sözcüklerde göstermenin ötesinde senden bir şey yapman istenmeyecek sanmıştın, nasıl olsa cezaların yanından gizlice sıvışacaktın. Ama sözcükler... onlar rüzgar Tanrısının ardından ya da bayağı bir ksilofondan başka bir şey değildir. Bir ayıbalığı bile burnunun üzerinde top tutmayı ya da bir sirkte sürgülü trombon çalmayı öğrenebiliyor. Bunun ötesinde ne var?..

Hayır, ama ciddi söylüyorum - özgün diyemeyeceğim ama çağcıl - olmak istiyorduysan dört iskambil kâğıdıyla yapılabilecek bir oyunu romanda denemeliydin; örneğin dört öykünün içinden ortak bir eksen geçirip her birini göğün dört rüzgârından birine adamalıydın. *Temps retrouvé'nin*[39] değil *temps delivré*'nin[40] somut örneği olan, gerçekten bir

sürem. Mekân yayının kendisi sana üç boyutlu bir öyküleme olanağı verdiği gibi bir süremin içinden bakılan insan kişiliği belki de prizmasal bir görünüm alırdı? Kimbilir? Benimkisi yalnızca bir görüş. Koşulları yerine geldiği takdirde insanla ilişkili olarak nedensellik ve belirsizlik sorununu onaya atabilecek bir biçim düşünebiliyorum. Hem de hiç *recherche*[41] olmayan bir şey. Tam anlamıyla sıradan bir öykü. Kız - Oğlan öyküsü. Ama böyle bir işe giriştiğin zaman, çağdaşlarının çoğu gibi noktalarla belirtilmiş bir çizgi boyunca uyuşuk uyuşuk gidiyor olmayacaktın!

İşte bir gün kendine sormak zorunda kalacağın soru bu tür bir şey olacak (Çehov'un kız kardeşlerinin bir oyunda -adı neydi unuttum - dedikleri gibi ‘‘Mekke'ye asla varamayacağız!”)

Severdi doğayı, doğadan sonra da çıplakları,
Uğraştı uğraşmaya değecek her kadınla,
Yaşam ateşinin önünde ısıtarak iki yanağını da,
Düşüp öldü dövüşürken namusluluk taslayan bir milyon kadınla.

Korkunç çeşitliliği içinde uçar gibi giden gerçeğin imgesini yakalamayı düşlemeye kim cesaret edebilir? (Yo, yo, gel biz şimdi kullanılmayan eski zaman lapalarının artıklarından uzak durarak neşemizi bozmadan yemeğimizi yiyelim ve bırakalım bilim bizi sınıflandırsın.)

İngiliz Kilisesi'nin acı sularında balık avlayan, şu ilerde gördüğüm karaltılar kim?

İnsan, Kardeşim Eşek, ruhsal açlık çekenler, ruhun yadsıdığı kişiler için yazar! Herkes devlet malı bir milyoner olduğu zaman bile onlar çoğunlukta olacaklar. Cesaretini yitirme, çünkü sen burada hep okurlarının efendisi olacaksın! Dehayı engellemek elinde olmadığına göre en iyisi kibarca görmemezliğe gelmek. Zanaatında sürekli alıştırma yapmanın, ustalaşmanın yararsız olduğunu söylemek istemiyorum. Hayır. İyi bir yazar her şeyi yazabilmeli. Ama büyük bir yazar insan ruhunun değişmez yapısından gelen, aldırmamazlık edilemeyecek zorlamalara boyun eğer. Nerede o yazar? Nerede?

Gel seninle ortaklaşa dört-beş katlı bir şey yazalım, var mısın? “Papaz yardımcısı neden şeytana uydu” güzel bir başlık olur. Çabuk, Londra minareleri arasında uyuklayanlar, bu işin *müezzinleri* bekliyorlar. “Papaz

yardımcısı aylığıyla birlikte kız da mı alıyor, yoksa *yalnızca* aylık mı? Bunu öğrenmek için bundan sonraki bir sayfayı okuyun! “Bütün çıplaklığıyla İngiliz yaşamı - cinsel kuşkuları yüzünden ömür-boyu hapse mahkûm edilmiş kilise malları yöneticileri tarafından oynanan dinsel bir melodram gibi! Böylece gerçekliğin üzerine bir çaydanlık kılıfı geçirebilir, galvanizli demirden pek az farklı, basit bir düzyazıyla anlatabiliriz her şeyi, bu her ikimizin de yararına olur. Böylece kıyıları olmayan bir kutunun üzerine bir kapak koyarız! Kardeşim Eşek, gel seninle sezgilerini değil, önyargılarını doğrulamak için okuyan kayıtsız cimriler dünyasını kazanalım!

Bir öğle sonunda Da Capo’nun şöyle dediğini anımsıyorum: “Bugün beş kızla yattım. Senin bu kadarını aşırı bulacağını biliyorum. Kendi kendime hiçbir şey kanıtlamaya çalışmıyordum. Ama sana, damak zevkimi okşayacak çayı bulmak için beş türü birbirine karıştırdım ya da beş tür tütünü karıştırıp pipoma en uygununu buldum, desem, bir saniye bile üzerinde durmazdın. Tam tersine bu seçmeci davranışımı beğenirdin, öyle değil mi?”

Dışişleri Bakanlığındaki tombul Kenilworth bir keresinde sırf merak yüzünden James Joyce’u “Şöyle bir karıştırdığını”, ne kadar kaba, ne kadar küstah, ne kadar sinirli olduğunu görünce çok şaşırdığını, çok üzüldüğünü söyledi. “Ama,” dedim, “saati 1,6 şiline Zencilere ders vererek yalıtılmışlığının bedelini ödüyor! Sanatı, iyi bir eğitimle üzerinde söz sahibi olunabilecek bir şey; Victoria çağının suluboya resim yapan kibar hanımefendileri gibi onu toplumsal donanımın, sınıfsal yeteneklerinin bir parçası olarak gören senin gibi sözle anlatılmaz kişilerden korkmamaya pekâlâ hakkı vardır! Senin yüzündeki şu ters, şu küçümseyici ifadeyi görse, zavallı yüreğine nasıl otururdu kestirebiliyorum - dededen kalma sanı olan bir mercan balığının ara sıra yüzünden geçtiğini gördüğün o dipsiz kendini beğenme!” Bu konuşmadan sonra bir daha konuşmadık, benim de istediğim buydu. Gerekli düşmanları kazanma sanatı!

(Kardeşim Eşek şimdi de simgeciliğin üzerine saldırdı, gerçekten akıllıca şeyler söylüyor, kabul ediyorum.) Simgecilik! Dilin şiir biçiminde kısaltılması. Gerçekliğin armacılık yönü! Simgecilik insan ruhunun büyük onarım avadanlığıdır, Kardeşim Eşek, ruhun *fond de pouvoir*’ı.[42] İnsan teninde ilerleyen ruhun dalgacıklarını yansılayan, büzülen kasları gevşetici

müzik içimizde elektrik etkisi yaratıyor! (Yaşlı Parr sarhoş olduğu zaman birinde, “Evet, ama bilincine varmak insanın *canını yakıyor!”* dedi.)

Yakar ya. Ama edebiyat tarihinin acılar ve kahkahalar tarihi olduğunu biliriz. Yan çizilemeyecek buyruklar şunlar: *Canın yanıncaya kadar gül, gülünceye kadar acıt!*

En büyük düşünceler herkes için erişilebilir şeylerdir. Neden böyle çabalamak zorunda olalım? Çünkü anlama, ince düşüncenin değil, insan ruhunun büyüme evresinin işlevidir. İşte, Kardeşim Eşek, seninle ayrıldığımız nokta burası. Ne kadar açıklama yapılsa, bu gedik kapatılamaz. Yalnızca kavranabilir! Bir gün uykundan uyanıp gülerek haykıracaksın. *Ecco!*

Sanat konusunda kendime hep şunu derim: Onlar havai fişek şenliğini, ad verilmiş Güzellik’i izlerlerken, sen, deriden geçen bir virüs gibi doğruyu onların damarlarına gizlice sokmalısın! Bunu söylemek kolay, ama yapmak zor. İnsan aykırı düşünceyi bağrına basmayı ne yavaş öğreniyor! Ben henüz oraya bile gelmedim; gene de birkaç kişilik küçük bir kâşif topluluğu gibi, “Çağlayanlara varabilmek için daha iki gün yürümemiz gerekiyordu, ama birden uzaktan gelen gürültülerini duyduk!” Ah! bunu hak edenlere bir gün nazik bir yönetim tarafından yeniden doğum belgesi verilebilir. Bu belgeyle her şeyi parasız alabilirler - hiçbir şey istemeyenlerin hak ettikleri bir ödül. Tanrısal ekonomi, Lenin bu konuda tuhaf bir suskunluk gösteriyor! Ah! İngiliz esin perilerinin asık yüzleri! Düşüncesiz insanlara çay ve kurabiye dağıtan iş önlüklü, boncuk kolyeli hizmetçiler!

Edward çağının tilki suratlı Tanrıçaları,
At suratlı, büyüleyici, boncuk kolyeli, tohum bohçalı,
Kollarının altında birer kıl topağı!

Toplum! Gel, varoluşu öylesine karmaşıklaştırarak tatsızlaştıralım ki gerçekliğe karşı uyuşturucu yerine geçsin. Yanlış! Yanlış! Ama, sevgili Kardeşim Eşek, benim kafamda tasarladığım kitabın en belirgin özelliği bizi para ve üne kavuşturacak geçerli nitelik olacak: *önü yırtmaçsız bir pantolon!*

Balthazar’ı kızdırmak istediğim zaman şöyle derim: “Şu Yahudiler bir *eriseler* bütün bağnazlıkların kırılması konusunda bize çok değerli bir örnek olacaklar. Çünkü kapalı dizgenin, törebilimsel tepkinin beratını, izin belgesini ellerinde tutan onlar! Bizdeki birtakım anlamsız yiyecek yasakları bile onların etkili rahip sınıfının et ve karı-kız konusundaki yürek karartıcı deli saçmalarından alınmış. Ya! Biz sanatçılar siyasalarla değil değerlerle ilgileniriz - bizim kavga alanımız budur! Yeryüzünü bir kan gölü haline getirmiş olan sözde Göksel Krallığın korkunç kıskacını bir kez olsun gevşetebilirsek burada, aşağıda bizim *raison d’être*’imiz[43] olan fizikötesiyle ilgili araştırmanın anahtarını cinsiyetle yeniden bulabiliriz! Tanrısal adaletin manevi tekelini, kapalı dizgesini biraz gevşetebilsek neler yapamazdık?” Hem de neler? Ama sevgili Balthazar’ımız Lakadif’ini sıkıntılı sıkıntılı tüttürüp pösteki saçlı başını sallıyor. Ben Juliet’in siyah kadife iç çekişlerini düşünüp susuyorum. Yumuşak, beyaz tomurcukları düşünüyorum - açılmamış çiçek biçimleri - Müslüman kadınların mezarlarını süsleyen! Düşünce odağı olan bu dişilerin gevşek, yumuşak, tatsız uysallığı! Yo, gerçekten tarihim oldukça zayıf. Papa gibi Müslümanlık da iğdiş ediyor.

Kardeşim Eşek, gel seninle Avrupalı sanatçının gelişimini çekilmez çocuktan olgu tarihçesine, olgu tarihçesinden sulugöze kadar izleyelim! Yanlış yapma yeteneği, sürekli korkaklığıyla Avrupa’nın ruhunu canlı tutan odur - budur onun işlevi. Batı Dünyası’nın sulugözü! Dünyanın bütün sulugözleri birleşiniz! Ama belki sana bunlar köpeksi ya da umutsuz geliyordur korkusuyla hemen şunu ekleyeyim: Mutluyum ben. Ancak ulu işaret diyebileceğim şeyi bir gün sanatçının rastgele bulması şansı her zaman, hep var! Bu olduğu zaman sanatçının dölleyicilik rolünü oynaması için önünde hiçbir engel kalmayacaktır; ama bir mucize - Pursewarden’ın Ülküsel Cumhuriyet’i mucizesi - gerçekleşinceye kadar bu hak ettiği oranda eksiksiz ve kusursuz biçimde yerine gelemeyecektir asla! Evet, ben bu mucizeye inanıyorum. Sanatçılar olarak bizim varlığımız bunu doğruluyor! Bir zamanlar bana çevirisini gösterdiğin bir şiirle kentin ozanının[44] sözünü ettiği evetlemedir bu.[45] Sanatçının doğuyor olması olguca bunu her kuşakta yeniden doğrular. İşte mucize burada, buzun üzerinde yani. Güzel bir günde çiçeklenecek: O zaman sanatçı birden büyüyüp halktaki kökenlerine karşı bütün ödevlerini üstlenecek, *aynı zamanda* halk da onun özel önem ve değerini anladığı, onu kendi içlerindeki henüz doğmamış çocuk olarak

selamladığı zaman, işte o zaman sen çocukça Sevinç'i gör! O günün geleceğine inanıyorum. Şu anda ikisi sinirli sinirli birbirlerinin çevresinde dolanıp tutacak bir yer arayan iki güreşçiye benziyorlar. Ama o gün geldiği zaman, insanın gözünü kamaştıran o büyük aydınlanma anı -ancak o zaman toplumsal bir yapı olarak aşama sırasından yakamızı kurtarabileceğiz. Şimdi kafamızda canlandıramaya-cağımız kadar yeni toplum o çocuksu Sevinç'in küçük, beyaz, sofu tapınağı çevresinde yükselecek! Kadınlar, erkekler onun çevresinde öbeklenecekler, protoplazmasal büyümeyle köyler, kentler, başkentler oluşacak! Her kuşak sanatçısının, halkın hazlara tapma körlüğüyle boy ölçüşen tembelliği ve boş gururu dışında bu Ülküsel Cumhuriyet'in önünde hiçbir engel yok. Ama hazır ol! Hazır ol! Yolda, geliyor. Burada, orada, hiçbir yerde!

Büyük aşk okulları doğacak, duyusal bilgiyle zihinsel bilgi hızlarını birbirlerinden alacaklar. İnsan denen hayvan kafesten çıkartılacak, bütün taşlaşmış inanç artıkları, pis kültür samanları temizlenecek. İnsan ruhu, ışık ve kahkaha yayarak, yeşil otların üzerine bir dansçı gibi yumuşacık basacak; zamanın oluşum biçimleriyle bir arada yaşamak ve dünyaya çocuklar armağan etmek için ortaya çıkacak - ilksel şeyler dünyasına su perileri ve semenderler, hava perileri ve orman tanrıları, yeraltı cüceleri ve ateş tanrıları, melekler ve cinler vermek için.

Evet, matematiği ve Tanrıbilimi kucaklayacak biçimde fiziksel duyumsallığın sınırlarını genişletmek için: Sezgileri emzirmek için. Çünkü kültür cinsiyet demektir, kökenbilgisi demektir, bu yetinin rayından çıkartıldığı, sakat edildiği yerde din gibi türevleri de cüceleşir, çarpıklaşır - simgesel gizemli gülün yerini Mormonların ya da Etyemezlerin Yahudi karnıbaharları alır, sanatçıların yerini sulugözler, felsefenin yerini anlambilim.

Cinsel güçle yaratıcılık gücü el ele yürürler. Birbirlerine dönüşebilirler - güneşe özgü cinsellikle aya özgü ruhsallık arasında bitmeyen bir söyleşim vardır. Zaman sarmalının üzerine ikisi birlikte binerler. Kısan güdülerinin hepsini kucaklarlar. Gerçeği karnımızdan başka yerde bulamayız - Zaman gerçeğini.

"Çiftleşme halk kalabalıklarının şiiridir!" Evet, aynı zamanda da ruhun üniversitesi. Ama günümüzde sermayesiz, kitapsız, hatta öğrencisiz bir üniversite. Yo, birkaç tane var.

Lawrence'ın can havliyle çabalaması ne olağanüstü bir şeydir: Kendi cinsel doğasının tam anlamıyla bilincine varması, Tevrat'ın kelepçelerinden kurtulması; çırpınan kocaman beyaz bir erkek balık gibi gökten aşağı doğru ışığını yayması; Hıristiyanların son şehidi gibi. Onun savaşı - İsa'yı Musa'dan kurtarma savaşı - bizim savaşımızdır. Kısa bir süre için olabilir gibi göründü, ama Aziz Paul bozulan dengeyi düzeltti, büyümekte olan ruhun üzerine kapanan Yahudi hapishanesinin kelepçelerini yeniden taktı bileklere. Gene de Ölen Adam'da İsa'nın yeniden uyanmasının ne anlama gelmesi gerektiğini açıkça söyler - özgür insanın gerçek doğumu. Ama nerede? Ona ne oldu? Hiç gelecek mi?

Olağanüstü bir rastlantının gözlerimizin önünde her an yaratabileceği o ışık kentini düşündükçe sevinçten ruhum titriyor! Orada sanat gerçek biçimini ve yerini bulacak, sanatçı hiç uğraşmadan, hiç çaba göstermeden çeşme gibi şu fışkırtabilir. Çünkü ben sanatın insan ruhunun bir çeşit gübresi olduğunu gittikçe daha iyi anlıyorum. Hiçbir amacı yok, yani hiçbir *Tanrıbilim*'i. İnsan ruhunu besleyerek, onu gübreleyerek su gibi kendi düzeyini bulmasına yardım eder. Bu düzey başlangıçtaki bir suçsuzluk düzeyidir - ilk Günah'a, Batının o pis edepsizliğine ters anlam vermek kimden çıktı? Sanat, tıpkı bir spor alanındaki becerili bir masajcı gibi bir kaza anında yardımcı olmak üzere bir kıyıda bekliyor; tıpkı bir masajcının yaptığı gibi o da görevini yaptığı zaman insan ruhunun kaslarındaki bütün gerilimler gevşiyor. Hep acıyan yerlere uzanmasının, parmaklarını düğüm düğüm olmuş kaslara, kramp girmiş kirişlere bastırmasının nedeni bu - günahlara, sapıklıklara, kabul etmek istemediğimiz, hoşumuza gitmeyen noktalara. Acımasız iyi yürekliliğiyle onları ortaya çıkararak gerilimleri çözer, ruhu rahatlatır. İşin öteki yanı -başka bir iş kaldıysa - dine aittir. Sanat yalnızca arındırıcı etkendir. Hiçbir şey göstermez. Aşk ve sevinç için gerekli olan sessiz hoşnutluğun cariyesidir! Benim ısırgan huylarımın altında, Kardeşim Eşek, yalnızca iyileştirme tekniği olarak tanımlanabilecek bu tuhaf inançların gizlendiğini görebilirsin. Balthazar'ın da dediği gibi: "İyi doktor, belli bir anlamda bir ruhbilimci, hastasının iyileşmesini bile bile zorlaştırır. Ruhunda gerekten direnme gücü olup olmadığını görmek için yapar bunu, çünkü iyileşmenin gizi hastadadır, doktorda değil. Tek ölçü de gösterilen tepkidir!"

Ben Komik Üslup'un yarı Tanrısı Jüpiter'in etkisi altında doğmuşum. Benim şiirlerim geceleyin baş başa kalmış genç sevgililerin ipotekli

duyularını ele geçiren yumuşak müzik gibi... Ne diyordum? Evet, Rabelais'nin de farkına vardığı gibi, en iyisi büyük bir doğruyu koca bir budalalıklar yığınının içine gömmektir, orada seçkinlerin kazma ve küreklerini rahat rahat bekleyebilir.

Sonsuzlukla ilksizlik arasında ince, gergin bir ip uzanır, bellerinden birbirlerine bağlanmış insanlar bu ipin üzerinde yürümek zorundadırlar! Bu sevimsiz öneriler seni umutsuzluğa düşürmesin, Kardeşim Eşek. Bunlar katıksız bir neşe içinde, vaaz verme isteğiyle hiç kirletilmeden yazıldılar! Ben gerçekten kör okurlar için yazıyorum - ama hepimiz öyle değil miyiz? İyi sanat tıpkı konuşamayacak kadar hasta bir adam gibi eliyle işaret ederek gösterir, bir bebek gibi! Ama sen onun gösterdiği yönü izleyecek yerde gösterdiği şeyi saltık değeri olan kendinde bir nesne olarak ya da başka sözcüklerle anlatılabilecek bir şey üzerine bir sav olarak alırsan kuşkusuz asıl amacın dışına çıkar; eleştirinin kısır soyutlamaları arasında yolunu yitirmez misin? Sanatın temel amacının en son iyileştirici sessizliği yaratmak olduğunu anlatmaya çalış kendine - biçim ve kalıbın içerdiği simgesel anlamın yalnızca bir başvuru çatısı oluşturduğunu, o çatı aracılığıyla insanların tıpkı bir aynada görür gibi dingin ve kendine tutkun evren düşüncesini görebileceklerini. İşte o zaman kucağında bir bebek gibi 'evreni her an emzirebilirsin'! Satırların arasını okumayı öğrenmeliyiz, yaşamların arasını.

Liza şöyle derdi: "Ama öylesine kusursuz ki, insana sonu olması gerektiği inancını veriyor." Haklıydı; ama kadınlar zamanı, ölümü haber veren saniyelerin zorlamalarını kabul etmek istemezler. Bilmezler ki uygarlık - belki bir roman ya da şiirin yapabileceği gibi - tek bir kişinin özlemlerini toplu bir biçimde betimleyen büyük bir eğretilemeden başka bir şey değildir. Bütün çaba daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmak içindir. Ama heyhat! Uygarlıklar kendilerinin bilincine vardıkları oranda ölürler. Bilincine varır, cesaretlerini yitirirler, bilinçsiz güdünün kışkırtmaları kalmaz artık. Kendilerini umutsuzca aynadan kopya etmeye başlarlar. Boşu boşuna. Ama kuşkusuz gene de bu işte bir tuzak vardır. Evet o tuzak Zaman'dır! Mekân somut bir düşüncedir, Zaman soyut. Proust'un görkemli şiirinin pürüzlü dokusunda bunu çok açık bir biçimde görürsünüz; onun yapıtı büyük bir zaman bilinci akademisidir. Ama zamanın anlamını harekete geçirmeye isteksiz olduğu için belleğe, umudun atasına başvurmaya sürüklenmiştir!

Ah! ama bir Yahudi olduğu için umudu vardı - Umut'la birlikte insana her şeye burnunu sokma isteği de gelir. Oysa biz Keltler kendimize umutsuzluğu eş seçeriz, bundan yalnızca kahkaha doğar, sürekli umutsuzların acı serüveni. Ele geçirilmez olanın ardına düşeriz, bizim için sonu gelmez bir arayıştan başka bir şey yoktur.

Benim 'çocukluğun sanata uzaması' sözüm onun için hiçbir anlam taşımaz. Kardeşim Eşek, atlama tahtası, trapez, bulunduğumuz noktanın tam doğusunda duruyor. Gökkubbede bir sıçrayışta yeni bir duruma geçilebilir - ancak çemberi yakalamak koşuluyla!

Neden örneğin İsa'nın büyük bir Alaycı, bir komedi oyuncusu olduğunu fark etmiyorlar? Büyük Mutluluk sözlerinin üçte ikisinin şaka ya da Chuang Tzu'vari iğneli alaylar olduğuna inanıyorum. Bilgiç, yorumcu kuşaklar bu duyguyu yitirdiler. Ben gene de buna inanıyorum, çünkü Doğru'nun söylendiği zaman yok olduğunu herhalde biliyordu o. Doğru yalnızca iletilebilir, söylenemez, böyle bir şeyin üstesinden ancak alayla gelinebilir.

Ya da konunun bir başka yönüne dönelim; birbirimizle ilgili gözlemlerimizin yetersizliğinden, biraz önce sen kendin söz ettin - görme yeteneğinin sınırlılığından. Güzel sözler! Ama bunu tinsel deyimlerle söylersek, evin içinde dört dönüp alnındaki gözlüklerini arayan bir adam imgesiyle karşılaşırız. Görmek, düşlemektir! Senin Justine'i imgelemin elektrikli tabelalarıyla kesik kesik aydınlanmış olarak görme biçiminden daha güzel bunu gösterecek ne olabilir, Kardeşim Eşek! Beni kuşatmaya almaya kalkışan, sonunda benim acı, alaycı kahkahamla geri püskürtülen kadınla aynı kadın olmadığı ortada. Senin onda yumuşak ve çekici olarak gördüğün şey, bana özellikle hesaplı kitaplı bir katılık gibi görünüyordu, onun kendisinin türettiği bir şey değil, senin ona yüklediğin bir şeydi. O boğuk sesli gevezelikler, isteriyi dışa vurmadan edememezlik, bana çarşafları çekiştiren ateşli bir hastayı anımsatıyordu! Yaşamı suçlama, ruhsal durumlarını açıklama gereksiniminin önüne geçememesi bana yaralarını göstererek acıma duygusu uyandırmaya çalışan bir dilenciyi anımsatıyordu. Zihinsel olarak bana hep bir yerlerimi tırmalatmıştır! Gene de onda hayran olunacak çok şey vardı, onun kişiliğinin genel çizgilerini belli bir duygudaşlıkla bulgulama merakıma yenildim - hafifçe makyaj kremi kokmasına karşın gerçek olan bir mutsuzluğun görünümlerini! Çocuk, örneğin!

“Onu buldum elbette. Ya da daha doğrusu Mnemjian buldu. Bir genelevde. Bir şeyden ölmüştü, belki de menenjitten. Darley ile Nessim gelip beni sürüye sürüye dışarı çıkardılar. Onu bulmuş olmaya dayanamayacağımı anladım birden; onu aradığım sürece bulma umuduyla beslenerek yaşamıştım. Ama artık ölmüş olan bu şey birden bütün yaşama amacımı yok etmiş gibiydi. Bunu kabul etmiştim, ama içimden bir ses doğru olmadığını haykırıyordu, ben bilinçli olarak doğrulasam bile!”

Çatışık coşkuların karışımı öyle ilginçti ki, bunları not defterime, El Kalef’ten aldığım pasta tarifesiyle bir şiirin arasına yazdım. Şöyle sıralanmış olarak:

1. Arayışın sonunda rahatlama.
2. Arayışın sonunda umutsuzluk; yaşamı güdüleyecek gücün kalmaması.
3. Ölüm karşısında korku.
4. Ölüm karşısında rahatlama. Onun için nasıl bir gelecek olabilirdi?
5. Şiddetli utanç (bunu anlayamıyorum).
6. Doğruyu kabul etmektense boş yere aramayı sürdürme isteğine kapılış.
7. Yalancı umutlarla beslenmeyi yeğleme.

Ölmek üzere olan bir ozanın seçme yazıları arasında bıraktığı şaşırtıcı kırıntılar! Ama benim asıl anlatmak istediğim şey de burada. Şöyle demişti: “Kuşkusuz ne Darley, ne de Nessim hiçbir şey fark etmediler. Erkekler öylesine budala ki, hiçbir zaman fark etmezler. Hatta belki ben bile unutacak, bunu asla öğrenmediğimi düşleyecektim, ama ödülünü almak isteyen ve olayın doğruluğuna çok inandığı için ortalığı velveleye veren Mnemjian olmasaydı. Balthazar otopsiden falan söz etti. Ben de kliniğe giderek, benim çocuğum olmadığını söylemesi için ona rüşvet önerecek kadar budalalık ettim. Çok şaşırdı. Doğru olduğunu pekâlâ bildiğim bir şeyi yalanlamasını istedim, *böylece bakış açımı değiştirmek zorunda kalmayacaktım.* Tasam elimden gitmeyecekti yani; sürmesini istiyordum, bulup bulmamak umurumda değildi. Hatta Nessim’i bile korkuttum, özel kasası konusunda yaptığım soytarılıkla onun kuşkularının hedefi oldum. Böylece sorun unutulup gitti, uzun süre hiç düşünmeden aramayı sürdürdüm, bu gerçeğin ağırlığına dayanabilecek, onunla uzlaşabilecek

duruma gelinceye kadar. O sedir, o ev hâlâ gözümün önünde, öylesine canlı ki."

Tam bu noktada yüzü anlatımların en güzelini yansıtıyordu, yoğun bir acı; ve ellerini memelerinin üzerine koymuştu. Sana bir şey söyleyeyim mi? *Yalan söylediğinden kuşkulandım;* alçakça bir düşünceydi bu, ama zaten... ben de alçak bir adamım.

BEN: "Oraya bir daha hiç gittin mi?"

O: "Hayır. Hep gitmek istedim, ama göze alamadım." Biraz ürperdi. "Belleğimdeki o sedire bağlandım. Kimbilir nerede atılı duruyordur. Görüyor musun, hâlâ bir düş olduğuna yarı inanır gibiyim."

Tam bir Sherlock gibi hemen pipomu, şapkamı aldım. Ben zaten hep gizemli şeylerin adamı olmuşumdur. "Haydi oraya gidelim," dedim. Böyle bir ziyaretin en kötü olasılıkla bir boşalım sağlayacağını düşündüm. Gerçekten de önerilecek en uygun şey buydu, hemen kalkıp mantosunu giyince şaşırdım. Kentin batı kenar mahalleleri boyunca sessizce yürüdük, kol kola.

Arap mahallesinde elektrik ışıklarından, bayraklardan oluşan büyük bir parıltı, şenlik gibi bir şey vardı. Kımıltısız deniz, küçük yüksek bulutlar ve bir ay, sanki başka dinden, kınarmış gibi bakan bir başpapaz. Balık kokusu, kakule tohumu kokusu, kimyonlu, sarmısaklı, kızarmış kokoreç kokusu. Köprü direklerini sanki bitlenmiş gibi kaşıyan mandolin sesleriyle doluydu gece - bit ısırıklı geceyi kanatıncaya kadar kaşıyor, kaşıyorlardı! Hava çok ağırdı. Her soluk, görünmez delikler açıyordu. Her soluğun ciğerlerine girip çıkışını duyumsuyordu insan, deri bir körükten çıkar gibi. Öf! O ışıklar, o gürültü korkunçtu. Bir de Doğu'nun şiirinden söz ederler! Brighton'daki Metropole Oteline her zaman razıyım! Bu ışıklı bölgeyi özellikle hızlı adımlarla geçtik. Justine, başı önde, derin düşüncelere dalmış olarak, kararlı adımlarla yürüyordu. Sonra yavaş yavaş sokaklar karanlıklaşmaya, mor bir karanlığın içinde erimeye, daralmaya, eğrilip büğrülmeye başladı. Sonunda, yıldızların ışığıyla aydınlanmış kocaman, boş bir alana geldik. Kocaman, karanlık baraka gibi bir yapı. Şimdi daha yavaş, daha az güvenli hareket etmeye başlamıştı, bir kapı arıyordu. "Burayı yaşlı Mettrawi işletiyor. Yatalak bir adam. Kapı her zaman açıktır. Ama o, yatağından her şeyi duyar. Elimi tut," diye fısıldadı. Ben hiçbir zaman gözüpek bir insan olmadım, o kapkaranlık inin içine girerken tedirginlik duyduğumu söylemeliyim. Eli sımsıkı ve buz gibiydi, sesi açık

ve netti, özellikle vurguladığı bir şey yoktu, ne korku, ne heyecan belirtisi gösteriyordu. Çevremdeki çürük yapıda gecenin ta kendisi olan şeyin kirişlerinde koşuşan dev farelerin sesini duydum. (Bir keresinde, bir yağmur fırtınasında, yıkıntılık bir yerde saklanırken, şimşek çaktıkça sağda solda çöpleri büyük bir iştahla yiyen farelerin şişman, ıslak, parlak gövdelerini görmüştüm.) “Yalvarırım Tanrım, bir İngiliz ozanı olsam da, farelere yem olmayı hak etmediğimi unutma,” diye içimden yalvarıyordum. Uzun bir siyahlık koridoru boyunca yürümeye başlamıştık, üzerine bastığımız çürük tahta dilmeler gıcırdıyordu; kimi yerlerde eksikti, yoksa dipsiz bir çukurun üzerinde mi yürüyoruz, diye merak ettim. Havada ıslak kül kokusu vardı, terleyen kara etin şaşmaz kokusu. Beyaz etinkinden oldukça değişiktir. Hayvanat bahçesindeki bir aslan kafesi gibi pis ve keskin kokar. Karanlığın kendisi terliyordu - olamaz mı? Otello’nun derisini giyinmiş olmalı karanlık. Oldum olası ürkek bir herifimdir, birden tuvalete gitme gereksinimi duydum, ama bir bokböceğini ezer gibi ezdim bu düşünceyi. Sidik torbam beklesin. Yürümeye devam enik, tabanı çürük tahtalarla kaplı bir... karanlık kitlesinin iki köşesini döndük. Sonra o birden, “Galiba burası!” diye fısıldadı ve kapıyı itti, hiçbir şey göstermeyen başka bir karanlık kitlesiyle karşılaştık. Büyücek bir oda olmalıydı, çünkü havası serindi. İnsan hiçbir şey görmese de genişliğini duyumsayabiliyordu. İkimiz de derin derin soluk aldık.

Düşünceli düşünceli, “Evet,” diye fısıldadı, bir yandan da kadife el çantasının içinde kibrit arıyordu, hafifçe çekinerek bir kibrit yaktı. Yüksek bir odaydı, öylesine yüksekti ki, kanatlanan sarı kibrit alevine karşın, tavanı karanlıkta kalıyordu; kocaman, kırık bir pencere yıldızların ışığını hafifçe yansıtmaktaydı. Duvarlar göztaşı rengindeydi, sıvalar çoğu yerde dökülmüştü, duvarların tek süsü, gelişigüzel yayılmış küçük mavi el izleriydi. Sanki mavi boyalı bir sürü cüce çıldırmış, ellerinin üzerinde durarak duvarlarda koşmuştu. Odanın ortasının biraz solunda kocaman, iç karartıcı bir sedir duruyor, karanlığın içinde bir Viking katafalkı gibi yüzüyordu; bir Osmanlı halifesinin eskilikten çürümüş, kalbur gibi delik deşik olmuş değerli kalıntısı. Kibrit söndü. “İşte orada,” dedi, kibrit kutusunu elime tutuşturup yanımdan ayrıldı. Yenisini yaktığımda divanın yanında oturuyordu, yanağını üzerine dayamıştı, avucuyla onu tatlı tadı okşuyordu. Son derece kendindeydi. Sakin, kösnülü bir biçimde okşadı, sonra kollarını onun üzerinde çaprazladı, avının üzerine çıkıp oturmuş bir

dişi aslanı anımsattı bana. Tekin olmayan bir gerilim vardı havada, ama bu onun yüzünde yansımıyordu. (İnsanlar borulu org gibi bir şey, diye düşündüm. Üzerinde “Sevgili” ya da “Ana” yazan tuşa bastığın zaman gerekli coşkular dizginlerinden kurtuluyorlar - gözyaşları, iç çekmeler ya da ne bileyim okşayıcı sözler gibi. Kimi zamanlar hepimizi insan olarak değil, alışkanlık kalıpları olarak düşünmeye çalışıyorum. Yani, kişisel ruh düşüncesi, salt güzelliği yüzünden - aşılar için söylediğimiz gibi - ‘tutacağı’ inancıyla Yunanlar tarafından bize aşılanmış değil miydi? Hepimizin bu kavramın boyutlarında büyüyüp yüreklerimizde Tanrısal ateşi büyüteceğimiz inancıyla? Tuttu mu, tutmadı mı? Kim söyleyebilir? Kimilerimizde hâlâ var, ama ne kadar da küçülmüş görünüyor. Belki de...)

“Bizi duydular.”

Karanlığın içinde bir yerlerde hafif bir hırıltı vardı, sessizlik birden çürük tahtaların üzerinde seğirten ayakların yumuşak sesleriyle doldu. Titreyerek sönen mumun ışığında, sanki çok uzakta bir yerde bir ışık çizgisi gördüm - sanki gökyüzünde çok uzakta bir fırının kapağı açılmış gibi oldu. İşte şimdi de sesler, karınca sesleri! Çocuklar, karanlıktan oluşan ambar ağzı ya da tavan kapısı gibi bir kapıdan üzerlerinde akıl almaz derecede solmuş pamuklu gecelikleriyle içeri girdiler. Ellerinde yüzükler, ayak parmaklarında ziller. O nereye gitse müziğini de yanında götürecektir! İçlerinden biri bir çay tabağının içinde havada bir mum ışığı taşıyordu. Çevremizde geniz sesleri çıkarmaya, insanı budalalaştıran bir açıksözlülükle ne istediğimizi sormaya başladılar - ama Viking katafalkının yanında oturan (şu anda gülümseyen) Justine’in onlara yarı dönük başını görünce şaşırdılar.

Alçak sesle, “Galiba gitsek iyi olacak,” dedim, çünkü bu minik hayaletler çok kötü kokuyorlardı, tekdüze şarkı mırıldanır gibi tatlı sözler söyleyerek yaltaklanırlarken çırpı kollarını belime dolamak gibi hiç de hoşuma gitmeyen bir eğilim gösterdiler. Ama Justine birine dönüp, “Işığı buraya getir, hepimiz görebilelim,” dedi. Işık gelince birden duruşunu değiştirdi, ayaklarını altına alıp bağdaş kurdu, sokak öykücülerinin tiz, çıngırtılı sesiyle tekdüze şarkı söyler gibi mırıldanmaya başladı: “Toplanın buraya, siz ey Allahın mutlu kulları, size anlatacağım şaşırtıcı öyküye kulak verin.” Tam bir elektrik etkisi yarattı; rüzgârda düşen kuru yapraklar örneği çevresine oturup birbirlerine sokuldular. Hatta kimileri kıkır kıkır gülerek, sevinç içinde birbirlerini dirsekleriyle dürterek eski sedire tırmandılar.

Dökülmemiş gözyaşlarıyla doymuş aynı dolgun, mutlu sesle Justine sanki mesleği öykü anlatıcılıkmış gibi anlatmaya başladı: “Aah ah, dinleyin beni, siz ey iman sahipleri, sizlere Yuna ile Aziz’in öyküsünü anlatacağım, onların onlarca taçyapraklı büyük aşklarını, Abu Ali Saraq elMaza’nın onların başına ne belalar açtığını. Bir zamanlar o yüce Halifelik döneminde, pek çok başların vurulduğu, orduların ilerlediği...”

Böyle bir yer ve zaman için çılgınca bir şiirdi - derisi çekilmiş yüzlerin oluşturduğu küçük halka, sedir, çırpınan ışık; aşırı süslü imge düzeniyle, ses yinelemelerinin nakışlarıyla, genizsel tıngırtılı vurgularıyla Arapçanın o büyüleyici kıvrak makamı bu şiire benim gözlerimden yaş - oburca yaşlar - getiren dünyasal bir görkem katıyordu! İnsan ruhu için öylesine zengin bir besindi ki! Biz çağdaşların aç okurlarımıza ne kadar suyuna tirit şeyler verdiğimizi ayrımsattı bana. Destana özgü çizgiler, öyküsünde bu vardı! Kıskandım. Bu dilenci çocuklar ne kadar zengindiler. Onun dinleyicilerini de kıskanıyordum. Ertelenmiş yargılamadan söz etmeler! Onun öyküsünün imgelerinin içine hepsi çekül kurşunu gibi düştüler. İnsan onların fare gibi sürüne sürüne deliğinden çıkan gerçek ruhlarını görebiliyordu - küçük şaşkınlıklar, meraklar, sevinçler yansıtan boyalı yüzlerinin üzerine tırmanan ruhlarını. Bu sarı karanlıkta korkunç bir doğruyu dışa vuruyorlardı. Orta yaşta onların nasıl olacağını görüyordu insan - bir cadı, iyi bir eş, dedikoducunun biri, şirret bir kadın. Şiir sanatı onların bütün kabuklarını soymuş, büyümesi engellenmiş minik ruhlarını yalansızca yansıtan yüzlerindeki anlatımlarda çiçeklenen doğal benliklerini ortaya çıkarmıştı!

Bir yazara yaşamındaki en önemli, en unutulmaz anlardan birini yaşattığı için ona hayran olmamak elimde miydi? Kolumu omzuna dolayıp oturdum, herkes gibi ben de ölümsüz öyküsünün büyüsüne kapılmış, gözlerimizin önünde yılankavi kıvrımlarının yavaş yavaş açılışını izliyordum.

Öykü bittiğinde bizden ayrılmaya razı olamadılar. Ona sarıldılar, biraz daha anlatması için yalvardılar. Kimileri eteğinin ucunu öpüyor, yalvarırken kıvranıyorlardı. Sakince gülümseyerek, “Zamanımız yok,” dedi. “Ama gene geleceğim, benim küçük yavrularım.” Onlara dağıttığı paralar neredeyse hiç umurlarında değildi, arkamıza takılıp küçük alandaki karanlığa kadar bizi izlediler. Köşede dönüp arkama baktım, ama titreşen gölgelerden başka bir şey göremedim. İnsanın yüreğini sızlatacak kadar tatlı seslerle güle güle

dediler. Serin deniz kıyısına ulaşıncaya kadar, zamanın çürüttüğü, parçalanıp dağılmış kentte mutlu bir sessizlik içinde yürüdük; denizin yukarısında kalan soğuk taş duvara dayanarak uzun süre durduk; sigara içiyor, hiç konuşmuyorduk! Sonunda müthiş yorgun bir yüzle bana dönerek, “Beni eve götür artık. Yorgunluktan ölüyorum,” diye fısıldadı. Böylece, oralarda bekleyen bir faytona el salladık, sanki bir toplantıdan çıkmış bankerler gibi ciddi yüzlerle sarsıla sarsıla Corniche’te ilerliyorduk. “Bence hepimiz büyümenin gizlerini bulmaya çalışıyoruz.” Ayrılırken söylediği tek şey buydu.

Bir ayrılış cümlesi olarak bunu söylemek tuhaftı. Çantasında anahtarlarını arayarak büyük evin merdivenlerini bitkinlikle çıkışını izledim. Ben hâlâ Yuna ile Aziz’in öyküsünün sarhoşluğu içindeydim!

Kardeşim Eşek, ne yazık ki bu can sıkıcı deli saçmalarını okuma şansın hiç olmayacak; okuyabilseydin yüzündeki şaşkınlığı izlemek beni çok eğlendirecekti. Bir sanatçı neden dünyayı kendi kaygılarıyla doyurmaya çalışsın, diye sormuştun bana bir keresinde. Gerçekten neden? Sana bir başka deyim söyleyeyim: coşkusal gongoracılık![46] Kibar deyimler uydurmakta ustayımdır.

Yalnızlık ve istek,
Sineklerin Tanrısı,
Kutsanmamış imparatorluğundur senin
Benliğinin en derinindeki şaşkınlık duygusu!
Gel kollarıma,
Sevgili yaşlı Hollandalıda benim
Sürgüle sıkıca kapıyı
Sevemezdim seni, sevgilim, böylesine
Senden de çok *sevmeseydim xxxx’yi!*

Daha sonra amaçsızca dolaşırken kime rastladım dersin: Elinde kâğıt paralarla dolu bir oturakla Casinodan hafifçe sendeleyerek dönen Pombal’a, son bir şişe şampanya için yanıp tutuşuyordu, gidip Etoile’den aldık. O gece canımın kadın istememesi tuhaftı; neden bilmem, Yuna ile Aziz iştahımı kapatmıştı. Bunun üzerine yağmurluğumun cebindeki şişeyle ondan ayrılıp Akbaba Dağı Oteli’ne döndüm, bundan yirmi yıl sonra okullarımızın küçük

sınıflarında atılacak bir sürü dayağın nedeni olacak kitabımın kötü yazgılı yapraklarıyla yeniden baş başa kalmak üzere. Henüz doğmamış kuşaklara bundan daha felaketle bir armağan bırakılamazdı; Yuna ile Aziz gibi bir şey bırakmak isterdim, ama Chaucer'dan beri bunu başaran olmadı; belki de suç, okumayı uğraş edinmemiş okurdadır? Dayaktan acıyacak bütün o küçük kıçları düşününce, defterlerimi art arda pat diye sertçe kapattım. Şampanya, gene de, olağanüstü yatıştırıcı bir içki, keyfimin fazlaca kaçmasını önledi. Daha sonra, Kardeşim Eşek, akşamın erken saatinde kapımın altından attığın pusulayı buldum: Anvil'in (her dizede bir dizgi yanlışıyla) yayınladığı yeni şiir kitabım için beni kutlayan pusulanı; bütün yazarlar aynıdır, senin için çok iyi şeyler düşünmeye başladım, kadehimi sana kaldırdım. Benim gözümde eleştiricilerin en hası, en anlayışlısı oldun; bir kez daha öfkeli bir sesle kendi kendime sana ne diye daha çok zaman ayırmadığımı sordum. Gerçekten benim gafletime geldi. Tam uykuya dalarken ertesi akşam seni yemeğe götürüp ahmak kafanı - yazma konusunda, kuşkusuz, başka hangi konuda olacak? - konuşarak şişirmeyi kafamın kıyısına yazdım. Ah, ama asıl sorun da bu ya. Bir kez yazar olmuşsan konuşur olman çok güç; biliyordum, Goldsmith gibi dilimi yutup, ellerimi koltuk altlarıma sokup oturacağımı, konuşmayı da *senin* yapacağını!

Uykumda, Arapların şekerden bebekleri gibi uzun, beyaz bir gelinlik giymiş, gelincik kırmızısı dudaklı bir mumyayı yeri kazarak çıkardım. Gülümsedi, ama onu öpmeme, ona kandırıcı sözler söylememe karşın uyanmak istemedi. Birinde gözleri yarıya kadar açıldıysa da gene kapandı, gülümsemeli bir uykuya daldı. Adını fısıldadım, adı Yuna'ydı, ama nasıl olduysa Liza'ya dönüştü. Yapılacak bir şey olmadığı için onu yer değiştiren kumulların arasına gömdüm, gömdüğüm yerde hiçbir iz kalmayacaktı (rüzgâr oluşturduğu biçimleri hemen bozuyordu). Gün ağarırken erkenden kalktım, bir faytona atlayıp sabah denizinde temizlenmek için Ruşdi Plajına gittim. O saatte orada, plajın uzak bir köşesinde mavi mayosuyla o olağanüstü güzel saçlarını sallayan Botticelli sarışını Clea'dan başka kimse yoktu. El salladım, o da bana salladı, ama yanıma gelip benimle konuşma eğilimi göstermedi, buna çok sevindim. Birbirimizden birkaç yüz metre uzakta, sigara içerek uzanıyorduk, ayıbalığı gibi ıslak. Bir an onun kahve yanığı güzelim yazlık etini düşündüm, şakaklarındaki kül rengi ince tüyleri. Kavrulan kahve kokusu gibi onun kokusunu eğretilemesel anlamda içime

çektim, ince mavi damarlı beyaz kalçalarını düşleyerek! Aah, ah... bu kadar güzel olmasaydı uğraşmaya değerdi. O zeki bakış her şeyi açıkça görüyor ve beni ondan kendimi korumaya zorluyor.

İnsan onunla ilişkide bulunabilmek için onları bir çatkıyla kapatmasını isteyemez ya! Ama... ille de siyah ipek çorap, diye tutturan erkekler yok mu! Ünlemle biten iki cümle. Pursewarden sözü nereye getirmek istiyor?

Düzyazıları çirkin arzular yarattı
Orta sınıflar arasında
Önerileri yerin dibine batırıldı
Halk yığınları için tehlikeli diye

Başyapıtları sağlığa zararlı
Gazlardan sayıldı
Uyuma İngiltere!

Kardeşim Eşek, sözde yaşama eylemi denen şey, aslında bir imgelem eylemiydi. Gözümüzde hep ‘dış’ dünya olarak canlandırdığımız dünya, yalnızca kendini bulgulama çabasına teslim olur. Bu acımasız, ama gerekli aykırılıkla karşı karşıya kalan ozan bakar ki solungaçları, bir kuyruğu çıkmış; karanlık dalgasına karşı daha iyi yüzebilmek için. Nedensiz bir zorbalık davranışı gibi görünen şey, aslında bunun tam tersidir, çünkü süreci bu biçimde geri çevirmekle o insanlığın hızla akan, aldırışsız ırmağını, hareketle ilgili özün kaynacı olan durgun, dingin, kımıltısız, kokusuz, tatsız doluluğa[47] bağlar... (Evet, ama bilincine varmak acı vericidir!) O kendine düşen rolü oynamazsa, gerçekliğin kaygan yüzeyinde tutunacak bir yer bulma umutları suya düşer, doğadaki her şey ortadan yok olur! Ama bu eylem, bu şiirsel eylem, bir gün herkes onu kendisi yerine getirmeye başladığı gün, gerekli olmaktan çıkacak. Onlara engel olan ne diye soruyorsun? Hepimiz, doğal olarak, acınacak derecede usçullaştırılmış ahlakımızdan vazgeçmeye korkuyoruz - benim söylediğim şiirsel sıçramaysa bunun öteki yakasında duruyor. Ancak çok ürkütücü, çünkü kiliselerimizin totem direklerini süsleyen çirkin yüzlerin - canilerin, yalancıların, eşlerini aldatanların falan - kendi içimizde olduğunu kabul

etmeye yanaşmıyoruz. (Bir kez kabul edince bu mumdan maskeler eriyecek.) Şiirsel yaşamın geleceği muştulayan gerçekliğine bu anlaşılmaz sıçrayışı gerçekleştiren herkes, doğrunun kendine özgü, kendisiyle birlikte oluşmuş ahlakı olduğunu görür. Artık kasık bağı takmaya gerek yoktur. Bu tür bir doğrunun yarı-gölgesinin içinde ahlak umursanmayabilir, çünkü bir *donnee'*dir,[48] onun bir parçasıdır, yalnızca bir fren, bir yasak değil! Ah, Kardeşim Eşek bunlar seni sürekli düşündüren, 'katıksız yazınsal' sorunların çok uzağında şeylermiş gibi görünecek sana; ama orağınla tarlanın bu yakasına da girişmedikçe kendi ürününü biçemeyecek, böylece, burada, aşağıda yazılı işlevini yerine getiremeyeceksin.

Ama nasıl? diye soruyorsun bana ağlamaklı bir sesle. Gerçekten de beni bu noktada sıkıştırıyorsun, çünkü bu şey herkeste başka türlü olur. Ben yalnızca sana yeterince umutsuz yeterince kararlı olmadığını söylüyorum. İşin can alıcı noktasında bir ruh tembelliği gösteriyorsun. Ama zaten neden savaşmalı? Sende böyle bir şey olacaksa kendi kendine olmalı. Belki de böyle ortalıkta dolaşıp beklemekte haklı olabilirsin. Ben aşırı gururluyum. Boynuzlarından yakalamak gerektiğine inanıyordum, doğumla kazanılmış hakkımın bu dirimsel sorusunu. Benim için bu bir istenç edimi temeline dayanıyordu. Bu yüzden benim gibi olanlara şunu söylemek İsterim: "Kilidi zorlayın, kapıya yüklenin. Ozan olmak, meydan okuyan olmak için Kehanet'e karşı çıkın, direnin, yadsıyın onu!"

Ama bu sınavın çeşitli kılıklarda gelebileceğini biliyorum, hatta belki de iki gözün arasına yenen yumrukla ya da bir zarfın arkasına kurşunkalemle karalanıp bir kahvehanede unutulan birkaç satır yazıyla, şu fiziksel dünyada. Geleceği muştulayan gerçeklik her yandan çarpabilir, yukardan da, aşağıdan da: Özel bir yeri yok. Ama onsuz, bilmeceyi çözmek olanaksız. Dizelerinle bütün dünyayı dolaşabilir, dünyanın en uzak köşelerini sömürgen yapabilir, ama gene de şakıma sesini kendin asla duymayabilirsin.

III

Pursewarden'ın defterindeki bu satırları onlara yaraşır bir özenle, eğlenerek okuduğumu fark ettim - Clea'nın deyimini kullanmak gerekirse - onu 'suçsuz çıkarmak' diye bir şey geçmedi usumdan. Tam tersine, gözlemlerinin doğruluk payı az değil gibi geldi bana, imgeme savurduğu zehirli kırbaçları da haksız bulmadım. Üstelik insanın beğendiği biri tarafından kendisinin böylesine acı bir açıklıkla betimlendiğini görmesi, sağaltıcı olduğu kadar yararlı da! Gene de özsaygımın hiç incinmemiş olması biraz şaşırttı beni. Hiçbir yanımın kırılmaması bir yana, ara sıra nüktelerine yüksek sesle gülüyordum; dahası, sanki gerçekten benim karşımdaymış, bu tatsız, acı doğruları yazmamış da kendi ağzıyla söylüyormuş gibi ona alçak sesle bir şeyler söylediğimin farkına vardım. "Seni gidi veledi zina," diye fısıldadım, "hele dur sen." Sanki bir gün onunla kozumu paylaşacakmışım gibi! Başımı kaldırıp da onun çoktan perde gerisine çekildiğini, sahneden yok olduğunu birden anlamak çok üzücüydü; o kadar şimdiye ait bir insandı ki, bilmecemsi kişiliğini oluşturan güçlerin ve güçsüzlüklerin tuhaf bir karışımı olarak dört bir yandan karşımıza fırlıyordu.

Sonunda modası geçmiş bir kıssadan hisse çıkması koşuluyla eğlenceli işyeri nükteleşmelerine meraklı olan Telford, "Neye gülüyorsunuz?" diye sordu.

"Bir not defteri."

Dikimli kötü elbiseler giyen, mavi, benekli papyon takan iriyarı biriydi Telford. Derisi çilliydi, usturaya gelmeyen, kolayca kesilen türdendi; bu yüzden de bir kesiğin kanını durdurmak için çenesine ya da kulağına bastırılmış küçük bir pamuk topağıyla dolaşırdı her zaman. Hep çok konuşkan, yanlış bir *bonhomie*'yle[49] yüklü, ağzına uymayan takma dişleriyle savaş halindeymiş izlenimi veren bir insandı. Gırtlak sesleri çıkartır, soluğu kesilir, gevşek patlamalı sesleri ısırır ya da yumuşak damak seslerini yutar, şakalarını anlatırken ya da kendi şakalarına sarsıla sarsıla gülerken bir balık gibi soluk soluğa kalır, üst dişleri dişetlerinin üzerinde bir aşağı bir yukarı oynayıp dururdu. "Sana bir şey söyleyeyim mi delikanlı, işte bu çok hoştu," diye feryat ederdi. Sansür bölümünde aynı odayı

paylaştığım iş arkadaşı olarak onu pek sevimsiz bulmuyordum, çünkü fazla çalışmayı gerektiren bir işim yoktu, üstelik o bu işte deneyimli biri olarak bana her zaman akıl vermeye hazırdı; ayrıca o masalsı 'eski günler'le ilgili, kendisinin, Tommy Telford'un çok önemli bir kişi, bizim şu anki şefimiz Maskelyne'den sonra yetki ve görev derecesi bakımından ikinci adam olduğu günlerle ilgili, inatla yinelenen öyküleri de seviyordum. Ondan hep 'Tuğ' diye söz eder ve bir zamanlar, 'Arap Bürosu' olan bu bölümün bundan çok daha iyi günler gördüğünü, şimdiyse Ortadoğu konusundaki sivil yazışmaların gelgitiyle uğraşan basit bir sansür bölümüne indirgendiğini özellikle vurgulardı. Üç ayrı hecenin üzerine basa basa söylediği 'Casusluk'la karşılaştırıldığı zaman, bayağı bir iş.

Daha geri gelmemecesine geçip gitmiş o eski debdebenin öyküleri, deyim yerindeyse, işyeri yaşamının Homeros Destanı'nı oluşturuyordu: İş aralarında ya da bir vantilatörün bozulması gibi küçük bir kaza bu havasız yapıda dikkatimizi işimize vermeyi olanaksızlaştırdığı öğle sonlarında coşkuyla anlatılan öyküler. Pursewarden ile Maskelyne arasındaki uzun süren kıyasıya kavgayı Telford'dan öğrendim - bir anlamda suskun Tuğgeneral'le Mountolive arasında bir başka düzlemde süren bir kavga, çünkü Maskelyne sivil kılığını çıkarıp alayına dönmeye can atıyordu. Bu istek engellenmişti. Mountolive (kekin içinde görünen erikler gibi mavimsi damar kümeleriyle dolu tombul ellerini sallayarak) Telfrod'a kesik kesik iç çekmelerle anlatmıştı - Mountolive, Savunma Bakanlığıyla konuşmuş, Maskelyne'in istifasını kabul etmemeleri konusunda onları etkilemişti. Belki de haftada iki kez gördüğüm Tuğgeneral'in yüzünde, çölde bunca şey olup biterken sivil bir dairede kısılıp kalmış olmaya karşı duyduğu öfkeden doğan bir somurtkanlık, bir terslik okunduğunu söylemeliyim, ama kuşkusuz meslekten hangi asker olsa böyle olurdu. Telford büyük bir açık yüreklilikle, "Biliyor musunuz," demişti, "bir savaş çıktığında hemen hemen herkes terfi eder, dostum, herkes. Herkes gibi Tuğ'un da meslek hayatını düşünmeye hakkı var. Bizim için başka. Biz sivil doğmuşuz, bir anlamda." O, kendisi, Doğu Akdeniz'de Zante, Patras gibi yerlerde oturarak yıllarca kuşüzümü ticaretiyle uğraşmıştı. Mısır'a geliş nedenleri biraz karışıktı. Büyük bir İngiliz sömürgesinde yaşamı daha hoş bulmuştu belki de. Bayan Telford topluiğne yastığı gibi şapkalar giyen, leylak rengi rujlar süren, küçük, şişko bir kadıncağızdı. Sanki Kral'ın doğum gününde

büyükelçiliğe çağrılmak için yaşar gibiydi. (“Resmi kabul törenine bayılıyor Mavis, evet, bayılıyor’’)

Ama Mountolive’le aralarındaki yönetimsel savaşta şimdiye kadar hiçbir utku kazanmamışsa da birtakım avuntular vardı, Telfrod öyle diyordu, Tuğ’un özel bir zevk duyabileceği şeyler: Çünkü Mountolive de hemen hemen aynı geminin içindeydi. Sık sık kullandığı bir deyimle (Telford’un) ‘kıkır kıkır gülme’sine neden oluyordu. Anlaşıldığına göre Mountolive de bu görevini başından atmaya daha az istekli değildi, Mısır’dan başka bir yere atanmak için gerçekten de birkaç kez başvurmuştu. Ama ne yazık ki, ‘personeli dondurma’ siyasetinin arasına savaş girmiş, Mountolive’in hiç de dostu olmayan Kenilworth, bu siyaseti uygulamakla görevlendirilmişti. Eğer Tuğgeneral’in elini kolunu bağlayan, Mountolive’in çevirdiği gizli dolaplarsa, berikini de hiç kuşkusuz yeni atanan Personel Danışmanı bağlıyordu - “bu savaş durumu sona erinceye kadar”! Telford bütün bunları bana anlatırken yağ gibi kaygan ellerini ovuşturuyordu! “Isırırken ısırılmak gibi bir durum,” dedi. “Bana sorarsanız Sir David’den daha önce kaçmayı becerecektir Tuğ. Bu dediklerimi unutma, dostum.” Ne demek istediğinin anlaşıldığını gösteren ciddi bir kafa sallanması yetiyordu ona.

Telfrod ile Maskelyne arasında bana ilginç gelen tuhaf bir bağ vardı. Dirhemle konuşan yalnız bir askerle coşkun bir gezginci satıcı - bunların ortak yanı ne olabilirdi Tanrı aşkına? (Basılı görev listesindeki yan yana duran adları bile, ister istemez bir müzik topluluğunu ya da saygıdeğer yöneticileri olan bir şirketi anıştırıyordu!) Ama galiba hayranlığa dayanan bir şeydi bu bağ, çünkü Telfrod şefinin önünde tuhaf bir hayranlık ve saygıyla hareket ediyor, büyük bir canlılık ve kaygıyla çevresinde dört dönüyor, vereceği buyrukları önceden sezip ondan bir övgü sözü duyabilmek için can atıyordu. Aşırı salyalı, ‘evet, efendim’, ‘hayır, efendim’leri takma dişlerinin arasından bir guguklu saat kuşunun duygusuz düzenliliğiyle çıkıyordu. Tuhaf, ama bu dalkavuklukta hiçbir yapmacıklık yoktu. Aslında yöneticilerarası bir aşk serüveni gibi bir şeydi, çünkü Maskelyne yokken bile ondan olabildiğince büyük bir saygı, taparcasına bir hayranlıkla söz ediyordu Telford - buna ayrıca toplumsal düzeyine duyduğu hayranlığı, kişiliğine ve yargı yeteneğine duyduğu derin saygıyı da eklemiş olarak. Sırf merak yüzünden Maskelyne’i meslektaşımın gözüyle görmeye çalıştım, ama sınırlı yetenekleri olan, dünyadan bezmiş özel okul

öğrencileri ağzıyla heceleri yutarak konuşan, soğuk, iyi yetişmiş bir askerden öte bir şey göremedim. Gene de... Telford öylesine büyük bir coşkuyla, neredeyse gözleri yaşararak, “Tuğ gerçekten demir gibi bir adamdır,” derdi ki: “Direk gibi dimdiktir, evet öyledir bizim Tuğ. Kendi düzeyinin altında bir iş yapmak için asla eğilmez.” Belki de doğruydu, ama Şefimizin benim gözümdeki önemsiz yerini değiştirmiyordu.

Hayranlık duyduğu adam için birtakım önemsiz işler yapmayı kendisine görev edinmişti. Telford - örneğin bir hafta gecikmeli *Daily Telegraph* gazetesini her sabah alıp büyük adamın masasına bırakmak gibi. Maskelyne’in boş odasının cilalı tabanına basarken (çünkü biz işe erken geliyorduk) titiz bir yürüyüş geliştirmişti: Sanki arkasında ayak izi bırakmaya korkarmış gibi. Çalışma masasına kesinlikle gizlice gidiyordu. Yeşil yazı altlığının üzerine bırakmadan önce gazeteyi katlayıp parmaklarını kat yerinden geçirişi bana kocasının yeni ütülenip kolalanmış gömleğini katlayan bir kadını anımsatıyordu.

Tuğgenerale gelince, bu içten hayranlığın yükünü taşımaya hazırdı. Zaten pek az insan karşı koyabilir böyle bir şeye. Belli bir görüşme amacı olmaksızın haftada birkaç kez odamıza uğrayıp arada bir resmiyet dışı, tatsız tuzsuz şakalar yaparak - piposunun sapını hafifçe, neredeyse utangaç bir biçimde ona doğru sallayıp şakanın yöneldiği kişiyi işaret ederek - masalarımızın arasında bir aşağı bir yukarı ağır bir yürüyüş tutturup gezinmesi başlangıçta şaşırtmıştı beni. Gene de bu ziyaretler sırasında göz çevresi kırışmış, esmer tazı yüzünün ifadesi hiç değişmedi, ne de bilerek seçtiği ses tonunda bir değişiklik oldu. Dediğim gibi, başlangıçta bu ziyaretler beni şaşırttı, çünkü Maskelyne neşeyle ilgisi olmayan, yapılması gereken iş dışında başka konularda pek ender konuşan bir insandı. Sonra bir gün, çalışma masalarımızın arasında ağır ağır çizdiği özenli kişilikte bilinçsiz bir beğenilme merakının izlerini yakaladım - dişisinin karşısında gözlerle süslü kocaman yelpazesini açan bir tavuskuşunu ya da sırtlarındaki giysileri göstermek için Arap dansı yapar gibi dönen bir mankeni anımsattı bana. Maskelyne düpedüz hayranlık toplamak, kişiliğinin ve eğitiminin hazinelerini Telford’un önüne saçmak için gelmişti. Bu kolay başarı, eksikliğini duyduğu iç güvenliğini ona sağlayabilir miydi acaba? Bunu söylemek güçtü. Gene de iş arkadaşının safça hayranlığının içini ısıttığı belliydi. Bilinçsiz olduğuna hiç kuşkum yok - yalnız bir insanın bu dünyada şu ana kadar kazandığı tek candan hayranına karşı bu davranışının. Ama o

buna ancak eğitiminden gelen alçakgönüllülükle karşılık verebiliyordu. Bir beyefendi olmayan Telford'u için için küçümsüyordu. Onun duymayacağı zamanlarda, içini çekerek, "Ah, zavallı Telford," diye mırıldandığı duyulabilirdi. "Zavallı Telford." Sesinin kederli düşüşü, değerli, ama ne yazık ki esinden yoksun birine duyulan acımayı yansıtıyordu.

Yani, işte o ilk yorucu yaz süresince iş arkadaşlarım bunlardı, arkadaşlıklarının bana hiçbir zararı yoktu. Zihnimi rahat bırakan, başımı ağrıtmayan bir işti. Bana hiçbir toplumsal zorunluluk yüklemeyen önemsiz bir görevim vardı. İş dışında görüşmezdik. Ruşdi yakınlarında, kent merkezi dışında, küçük bir kenar mahalle villasında otururdu Telford. Maskelyne'se Cecil'in en üst katındaki kasvetli yatak odasından pek kımıldamıyor gibiydi. Bu yüzden işyerinden dışarı çıkar çıkmaz, işi kafamdan büsbütün çıkarıp bir kez daha kent yaşamına ya da ondan geriye ne kaldıysa ona dönmekte özgürdüm.

Clea'yla olan yeni ilişkimiz de öyle, hiçbir sorun çıkarmıyordu, belki de bu ilişkiyi kesin çizgilerle tanımlamaktan bilerek kaçındığımız, kendi doğal yolunu izlemesine, kendi yazgısını gerçekleştirmesine izin verdiğimiz için. Sözgelişi, Clea'nın evinde sürekli kalmıyordum - çünkü bazen bir resme çalışırken konuyla baş başa kalabilmek için birkaç gün tam bir yalnızlık içinde eve kapanmak isterdi, bazen bir hafta, bazen daha çok süren bu aralar duygulanımları hiç zarar vermeden sivriltir, tazelerdi. Gene de bazen böyle bir anlaşmadan sonra bir yerde birbirimize rastlar, kararlaştırdığımız o üç gün ya da bir hafta daha dolmadan, dayanamaz, askıya aldığımız ilişkiyi sürdürürdük! Kolay değildi.

Bazen akşam saatlerinde Baudrot kahvesinin yağlıboyalı küçük tahta terasında yalnız başına oturmuş, dalgın dalgın boşluğa bakarken rastlardım. Taslak dosyası önünde dururdu, kapağı açılmamış durumda. Bir ada tavşanı gibi hiç kımıldamadan oturur; *cafe viennois*'dan dudağının üstüne bulaşmış küçük kaymak bıyığını silmeyi unutmuştur! Böyle bir anda tahta parmaklığın üzerinden atlayıp kollarımı ona dolamamak için olanca ağırbaşlılığımı toplamam gerekirdi, bu dokunaklı ayrıntı onun anısını içimde öylesine güçlü alevlendiriyordu; öylesine çocuksu, öylesine dingin bir görüntüsü vardı. Gözlerimin önüne sevgilim Clea'nın içten ve ateşli imgesi geliyor, ayrılık birden dayanılmazlaşıyordu! Öte yandan (bir park kanepesine oturmuş okurken) gözlerimin üzerine soğuk ellerinin bastırıldığını duyumsar, onu kucaklamak için hemen arkama döner, ince

yazlık elbisesinin vücut kokusunu içime çekerdim. Bazen, hem de çoğunlukla tam onu düşündüğüm bir anda, bir mucize gibi, oturduğum daireye çıkagelir, "Beni çağırdığını duydum," ya da, "Nedense birden seni görmeyi öylesine istedim ki," derdi. Böylece hiç beklemediğimiz anlarda bizi yeniden tutuşturan bu karşılaşmaların soluk kesici bir güzelliği vardı. Sanki günlerdir değil de, yıllardır ayrıymışız gibi.

Bu tasarlanmış ayrılıklarda gösterdiğimiz soğukkanlılık, Fosca'yla ilişkisinde aynı ölçüyü tutturması aya tırmanmak kadar güç olan Pombal'da hayranlık uyandırıyordu. Sabahları dudaklarında onun adıyla uyanıyor gibiydi. Sağlığını sormak için kaygıyla telefon etmekti ilk işi - sanki ayrı kalınca bilinmez korkunç tehlikeler onu bekliyormuş gibi. İşyerinde çeşitli görevlerle geçen günü onun için tam bir işkenceydi. Onu görmek için koşa koşa öğle yemeğine mutlaka eve giderdi. Hakkını yememeli, onun bu düşkünlüğü karşılıksız kalmazdı, her ne kadar aralarındaki ilişki, temizliği yönünden, iki yaşlı emeklininkine benziyorduysa da. Resmi bir yemek yüzünden geciktiği zaman Fosca üzüntüsünden hasta olurdu. ("Yo, beni kaygılandıran bağlılık sorunu değil, onun güvenliği. Ne kadar dikkatsiz araba kullandığını biliyorsunuz.") Neyse ki bu sıralar limandaki gece bombalamaları, sokağa çıkma yasağı gibi, toplumsal etkinlikleri engelliyordu, böylece her geceyi birlikte satranç ya da iskambil oynayarak ya da yüksek sesle kitap okuyarak geçirme olanağını buluyorlardı. Ben, Fosca'yı düşünceli, neredeyse derinlikli bir genç kadın olarak buldum, mizahtan yoksunca, ama ilk karşılaşmamızda Pombal onu anlatırken kuşkulanır gibi olduğum aşırı iffet düşkünlüğüyle de ilişkisi yok. Etkili, değişken bir yüzü var, zamanından önce belirmiş kırışıklıklar mülteciliğin kötü anılarının izleri olabilirlerdi kuşkusuz. Asla yüksek sesle gülmüyordu, gülümsemesinde düşünceli bir kederin izi vardı. Ama akıllı bir kadındı, korkusuzca ve kafalı yanıtları her zaman hazırdı - gerçekten de Fransızlar'ın bir kadında haklı olarak önemsedikleri *esprit*[50] denen nitelik. Gebelik döneminin sonlarına yaklaşıyor olması, Pombal'ı çok daha özenli, çok daha tutkun bir insan yapmış gibiydi - gerçekten de çocuğa sevinirmiş gibi davranıyordu. Yoksa, amacı kendisinin olduğunu düşündürtmek miydi 'erkekliğini yitirdiğini' düşünebilecek insanlara gösteriş olarak? Karar veremiyordum bir türlü. Yaz öğleden sonraları, kotrasının kıç tarafına oturmuş, denize batırdığı ak elini sularda sürükleyen Fosca'yla birlikte

limanda dolaşırdı. Bazen Fosca ona kuş sesi gibi küçük, temiz bir sesle şarkılar söylerdi. Bu onu kendinden geçirirdi, parmağıyla tempo tutarken tıpkı iyi bir *bourgeois papa de familla*[51] görünümüne girerdi. Geceleri bombalama bitene kadar satranç tahtasının başında oturmayı yeğlerlerdi - aşağı yukarı tek seçenek; ama top atışlarının iğrenç gürültüsü ona sinirsel baş ağrıları verdiğinden sigaraların filtrelerini keserek kendilerine kulak tıkaçları yapmıştı. Böylece, sessizlik içinde, dikkatleri dağılmadan oturabiliyorlardı!

Ama böylesine bulanık - yani üzerinde böylesine çok *konuşulmuş*, böylesine derinliğine incelenmiş, ama eyleme konmamış - bir ilişkide normal sayılabilecek güvensizlikler, korkular uyandıran dış olaylar, bu sakin uyuma bir-iki kez gölge düşürmüştü. Bir gün onu sırtında sabahlığı, ayağında terlikleri, kuşku uyandıracak kadar şaşkın, hatta gözleri kızarmış durumda dolaşırken buldum. "Ah, Darley!" diye sertçe içini çekti, damla hastalığı koltuğuna çökerek sanki kökünden koparacakmış gibi sakalını parmaklarının arasına aldı. "Bu kadınları asla anlayamayacağız! Ne kötü şans. Belki de ben düpedüz aptalım. Fosca! Kocası!"

"Öldü mü?" diye sordum.

Pombal üzüntüyle başını salladı. "Hayır. Kocası tutsak alınıp Almanya'ya gönderildi."

"Peki bu kadar telaşlanacak ne var?"

"Utanıyorum, hepsi bu. Bu haber gelinceye kadar onun gerçekten ölmesini *beklediğimizi* ne ben, ne de o biliyorduk. Bilinçsizce, kuşkusuz. Şimdi Fosca kendinden tiksiniyor. Ama yaşamlarımızın bütün geleceği, bilinçsiz olarak, onun yaşam sahnesinden çekileceği düşüncesi üzerine kurulmuş. Canavarlık bu. Ölümü bizi özgürleştirecekti; ama şimdi sorun belki yıllarca, belki de sonsuza dek ertelenecek..."

Aklı başından gitmiş gibi görünüyordu, alçak sesle bir şeyler mırıldanarak bir gazeteyle yelpazelendi. Sonunda, "İşler daha da karıştı," diye ekledi. "Çünkü Fosca cephedeyken ona bu gerçeği açamayacak kadar namuslu olduğuna göre zavallı bir savaş tutsağına bunu hiç yapamaz. Onu ağlarken bıraktım. Her şeyi *savaş sonuna* erteledik."

Azı dişlerini gıcırdatarak oturduğu yerden bana dik dik bakıyordu. Avutucu anlamda ne söylenebileceğini bilmek güçtü.

"Neden ona mektup yazıp anlatmıyor?"

“Olamaz! Acımasızlık olur. Hem tam da çocuk doğmak üzereyken? Hatta ben, Pombal bile, onun böyle bir şey yapmasını istemem. Asla. Onu elinde bir telgraf, *ağlarken* buldum, dostum. Büyük bir acıyla: ‘Ah Georges-Gaston,’ dedi, ‘onun böyle tutsak düşmesinden çok ölmesini beklediğimizi anladığım için ilk kez aşkımdan utanıyorum.’ Sana biraz karışık gelebilir, ama onun coşkuları öylesine katıksızdır ki, onur ve gurur duygusu falan. Daha sonra çok komik bir şey oldu. İkimizin de acısı öylesine büyüktü ki, ben onu avutmaya çalışırken elim kayıverdi ve biz hiç farkına varmadan gerçekten sevişmeye başladık. Çok tuhaf bir olay. Üstelik yapılması kolay da değil. Sonra, kendimize geldiğimizde yeniden ağlamaya başladı, ‘İlk kez size karşı bir nefret duyuyorum Georges-Gaston, çünkü artık bizim aşkımız da herkesinkinin düzeyine indi. Onu bayağılaştırdınız,’ dedi. Kadınlar ne yapıp ne edip insanı hep haksız çıkartırlar. Ben sonunda bu işi yaptık, diye öylesine sevinç içindeyken... Bu sözler beni öylesine büyük bir umutsuzluğa sürükledi ki birden. Kendimi dışarı attım. Tam *beş saattir* görmüyorum onu. Belki de bu her şeyin sonu olmuştur? Ah, ama sorun aydınlanıncaya kadar bizi besleyecek bir şeyin başlangıcı da olabilirdi.”

“Belki de çok aptal bir kadın.”

Pombal’ın şaşkınlıktan ağzı bir karış açıldı. “Bunu nasıl söyleyebilirsin! Bütün bunlar onun çok ince ruhlu bir insan olmasından kaynaklanıyor. Hepsi bu. Böylesine duyarlı biri için aptalca şeyler söyleyerek acımı bir de sen artırma.”

“Peki, telefon et ona.”

“Telefonu bozuk. Of! Diş ağrısından da kötü bir şey. Hayatımda ilk kez canıma kıyma düşüncesiyle oynaştım. Bu sana hangi noktada olduğumu gösterir.”

Ama tam bu sırada kapı açıldı ve içeriye Fosca girdi. O da ağlamıştı. Tuhaf bir yukardan bakışla durup kollarını Pombal’a uzattı. Sevinçten anlaşılmaz hırıltılı bir çığlık atan Pombal onu tutkuyla kucaklamak için sabahlığıyla odanın karşısına sekti. Onu kollarının çemberine aldı, koridordan ağır ağır odasına gittiler, içeriye kapandılar.

Daha sonra onu, o akşam Fuad Caddesi’nden aşağı, bana doğru gelirken gördüm, yüzünde güller açmıştı. “Yaşasın!” diye haykırıp pahalı şapkasını havaya fırlattı. *“Je suis enfin la!”*[52]

Şapka havada geniş bir parabol çizip yolun ortasına düşerek arka arkaya hızla geçen üç araba tarafından çiğnendi, Pombal ellerini birleştirdi, sanki bunu görmek ona dünyanın en büyük zevkini vermiş gibi yayvan yayvan gülümsedi. Sonra, ay gibi parlayan yüzünü gökyüzüne çevirdi, sanki bir işaret, ilerisi için kötü bir belirti arıyor gibiydi. Yanına geldiğim zaman, ellerimi tutup, “Kadınların şu olağanüstü mantıkları!” dedi. “Gerçekten de bu dünyada duygularını anlamaya çalışan bir kadın görüntüsünden daha olağanüstü bir şey olamaz. Bu görüntüye tapıyorum ben. Tapıyorum. Aşkımız... Fosca! Artık tamam. Çok şaşırdım, inan ki çok *şaşırdım.* Ben bu konuda asla böylesine doğru bir mantık yürütemezdim. Dinle, her an ölüm tehlikesi içinde olan bir adamı aldatmaya asla gönlü razı olamazdı. Ama artık parmaklıkların gerisinde güvenlikte olduğuna göre durum farklı. Normal davranmakta özgürüz. Henüz kuşkusuz ona söyleyerek incitmeyi düşünmüyoruz. Pursewarden’ın dediği gibi, yemeğimizi mutfakta gizlice yiyeceğiz. Sevgili dostum, olağanüstü bir şey, değil mi? Fosca bir melek.”

“Kısacası bir kadın desene.”

“Bir kadın! Bu sözcük, istediği kadar görkemli olsun, onun gibi birine yetmez.”

Kişner gibi gülmeye başlayıp sevgiyle omuzlarımı yumrukladı. Uzun caddeyi ikimiz birlikte yürüdük. “Pierantoni’ye gidip ona pahalı bir armağan alacağım... kadınlara ömründe asla armağan vermemiş olan ben, asla. Bana hep saçma gelirdi. Bir zamanlar çiftleşme mevsiminde penguenlerle ilgili bir film görmüştüm. Erkek penguen - ondan daha komik, daha çok erkeğe benzeyen bir şey olamaz - taş toplayıp birleşme önermek üzere seçtiği dişinin önüne koyuyor. Bunun anlamını kavrayabilmek için görmek gerek. Ben de şimdi bir erkek penguen gibi davranıyorum. Aldırma. Aldırma. Artık bizim öykümüz ister istemez mutlu sonla bitecek.”

O zamandan bu yana sık sık anımsadığım uğursuz sözler, çünkü birkaç ay sonra Fosca artık sorun olmaktan çıkacaktı.

IV

Pursewarden’ın kız kardeşinden uzun süre ses çıkmadı, oysa hâlâ yazlık elçilik konağında olduğunu biliyordum. Mountolive’e gelince, onun ziyaretleri resmi muhtıra defterine işlendiği için on günde bir, bir geceliğine Kahire’den geldiğinden haberim vardı. Bir süre ondan bir işaret bekledim, ama zamanla varlıklarını neredeyse unuttum, büyük bir olasılıkla onların da benimkini unuttuğu gibi. Bu yüzden olacak, işyeri telefonumda Liza’nın sesini ilk duyduğumda hiç beklenmedik bir konukla karşılaşmış gibi oldum - sürprizlerin çok azaldığı, hoş karşılanmadığı bir dünyada karşılaşılan bir sürpriz. “Herhalde benden söz edildiğini duymuşsunuzdur. Ağabeyimin bir dostu olarak sizinle konuşmak istiyorum,” diyen yaşı belirsiz, bir yeniyetmenin olabilecek, etsiz kemiksiz, tuhaf bir ses. Ertesi akşam, ‘özel, resmi olmayan, teklifsiz’ olarak tanımladığı, bana Mountolive’in de orada hazır bulunacağı kanısını veren akşam yemeği çağrısı. İki yanı tam İngiliz usulü şimşir ağacı çitlerle kaplı, uzun, özel yol boyunca yürüyüp yazlık konutu çevreleyen çam korusunu geçerken, içimde garip bir merakın kımıldadığını duyumsadım. Durgun, sıcak bir geceydi - çölde bir yerlerde biriken, daha sonra toz bulutlarını kentin sokaklarında duman sütunları gibi yuvarlayacak olan *hamsin*’in belirtisi olabilecek türden bir gece. Ama hava henüz sen ve açıktı.

Zili iki kez çaldım, ama hiçbir yanıt alamadım, tam bozuk olabileceğini düşünmeye başladığım sırada içerden yumuşak, hızlı ayak sesleri duydum. Kapı açıldı, karşımda Liza duruyordu, kör yüzünde görülmemiş bir canlılık. Onu ilk bakışta, biraz kısa boylu olmasına karşın, olağanüstü güzel buldum. Koyu renkli yumuşak kumaştan, yakası çok açık bir elbise giymişti, açık yakasının üstünde ince boynuyla başı, bir çiçeğin taçyaprakları arasından yükselişi gibi yükseliyordu. Önümde hafifçe yukarıya kaldırılmış yüzüyle duruyordu, hafifçe ve ileri doğru - sanki o güzel boynunu görünmeyen bir cellata uzatıyormuş gibi, hayaletlere özgü bir korkusuzlukla. Ben adımı söyleyince gülümsedi, başını sallayarak onayladı, iplik gibi gergin bir fısıltıyla bana adımı tekrarladı. “Tanrıya şükür, sonunda geldiniz,” dedi, sanki yıllardır benim ziyaretimi bekleyerek yaşamış gibi! Ben ileriye doğru adım atınca hemen ekledi, “Lütfen beni bağışlar mısınız... Ben ancak böyle tanıyabilirim.” Birden yumuşak, sıcak

parmaklarını yüzümde duyumsadım, sanki heceleyerek okurmuş gibi hızlı hızlı dolaşıyorlardı. İçimde tiksinti ve kösnüllükten oluşan bambaşka bir tedirginliğin kımıldadığını duyumsadım, bu usta parmaklar yanaklarımda, dudaklarımda gezinirken. Elleri küçük ve biçimliydi; parmaklar olağanüstü duyarlıymış izlenimi bırakıyordu İnsanda, çünkü beyaz etli uçları anten gibi dünyaya çevrilebilmek için hafifçe yukarı kıvrık gibiydi. Tıpkı böyle parmakları olan dünyaca ünlü bir piyanist görmüştüm bir keresinde, öylesine duyarlıydılar ki, dokunduğu zaman tuşların içine gömülüyormuş gibi görünüyorlardı. Sanki rahatlama duymuş gibi hafifçe içini çekti, beni bileğimden tutup salondan geçirerek, pahalı, özelliksiz resmi eşyalarla döşeli oturma salonuna götürdü, şöminenin önünde tedirgin bir kaygıyla Mountolive dikiliyordu. Bir yerlerden hafif hafif radyo sesi geliyordu. Tokalaştık, uzun süren suskunluğu için özür dilerkenki bulanık sesinde yansıyan güçsüzlük, kararsızlık benzeri bir şeyler duyumsadım bu el sıkışmada. Biraz gizemli bir biçimde, "Liza hazır oluncaya kadar beklemek zorundaydım," dedi.

Epeyce değişmişti Mountolive, ama işinin gereği olan yapay inceliğin bütün belirtilerini hâlâ üzerinde taşıyordu, giysileri hâlâ titizlikle seçilmiş şeylerdi - çünkü (diye acımasızca düşündüm) resmi olmayan gündelik kılık bile bir diplomat için gene de üniformadır. Gene eskisi gibi nazik ve kibardı. Ama yaşlanmıştı. Artık okuma gözlüğü kullandığını fark ettim, çünkü kanepenin yanı başındaki *The Times*'ın üzerinde duruyordu. Bıyık bırakmıştı, hiçbir yeri alınmamış bıyığı ağzının biçimini değiştirmiş, yüz çizgilerinde büyük bir yetkinlikle geliştirilmiş belli bir cansızlığı vurgulamıştı. Aldığı katı eğitimin basmakalıp tepkilerini değiştirecek kadar güçlü bir tutkunun kıskacında olduğunu düşünmek olanaksız görünüyordu. Ne de şu anda, bakışlarımı birinden ötekine kaydırırken, kanepede oturan - bir müzikçinin ellerine benzeyen hırslı, doymak bilmez - ellerini kucağında kavuşturmuş, görmeden bana bakan şu tuhaf kör büyücüye Mountolive'in aşkından söz eden Clea'nın kuşkularına inanabiliyordum. Liza küçük, iğrenç bir yılan gibi onun dingin yaşamının ortasına mı çöreklenmişti? Mountolive'in uzattığı içkiyi aldım, gülümsemesinin sıcaklığında, bir zamanlar onu sevmiş, ona hayran kalmış olduğumu anımsadım. Hala da öyleydi.

"İkimiz de sizi görmeyi çok istiyorduk, özellikle Liza, çünkü sizin ona yardım edebileceğinizi düşünüyordu. Ama bunları daha sonra

konuşacağız.” Ani, ama yumuşak bir dönüşle benim buraya gelişimi asıl amacını bırakıp işimden hoşnut olup olmadığımı, işimin beni mutlu edip etmediğini soruşturmaya geçti. Karşılıklı kibarca şakalaşmalar, şakalar kadar tatsız tuzsuz yanıtlar. Gene de arada bir yeni şeyler öğreniyordum. “Liza sizin mutlaka burada kalmanızı istiyordu. Biz de bunu düzenlemek için kolları sıvadık!” Neden? Aslında tanıdığımı bile söyleyemeyeceğim, benim için her gün biraz daha anlaşılmazlaşan - kişi olarak değil de sanatçı olarak önemi artan - ağabeyiyle ilgili sorularına boyun eğeyim diye mi? Anlaşılan düşüncesini söylemeyi yeğleyeceği an’a kadar beklemeliydim. Gene de yüzeysel şeylerle zamanı boşa harcamak tuhaftı.

Ama n’aparsınız ki bu boş resmiyetsizlik sürüp gidiyordu, kızın hiçbir şey söylememesi - tek sözcük bile - beni çok şaşırttı. Sanki bir bulutu üzerinde oturmuş gibi orada, kanepede, yumuşacık, dikkat kesilmiş halde oturuyordu.

Boynuna kadife bir kurdele takmış olduğu dikkatimi çekti. Clea’yı çok etkilemiş olan solgunluğunun aynaya bakarak makyaj yapamamasından kaynaklanabileceğini düşündüm birden. Ama Clea ağzının biçimi konusunda haklıydı, çünkü bir ya da iki kez, tıpkı ağabeyininkine benzeyen, acı ve alaycı bir ifade yakaladım.

Tekerlekli arabayla bir uşak yemeği getirdi, hâlâ küçük konuşmaları sürdürerek yemeğe oturduk; Liza, Mountolive’in onun için doldurduğu tabaktan, hiç şaşırmadan, sanki çok açmış gibi hızlı hızlı yedi. Şarap kadehine uzandığı zaman zengin anlatımlı parmaklarının hafifçe titrediğine dikkat ettim. Sonunda, yemek bitince, Mountolive pek de saklamadığı bir rahatlamayla masadan kalkıp izin istedi. “Liza’yla kendi işlerinizi konuşmanız için sizi yalnız bırakıyorum. Bu akşam elçilikte biraz işim var. Beni bağışlarsınız, değil mi?” Bir an Liza’nın yüzünün korkuyla asılır gibi olduğunu gördüm, ama neredeyse hemen geçti, onun yerini umutsuzlukla boyun eğiş arası bir şeyler yansıtan bir anlatım aldı. Parmakları yastığın püskülünü yavaş yavaş, hayra yorulmayacak biçimde çekiştiriyordu. Mountolive çıktıktan, kapıyı kapattıktan sonra, o hâlâ susuyordu, ama şimdiki doğal olmayan bir suskunluktu, sanki avucuna yazılı bir notun şifresini çözmeye çalışırmış gibi başı öne eğikti. Sonunda alçak, soğuk bir sesle, sanki söylemek istediği şeyi açıkça anlatabilmek için sözcükleri tek tek vurgulayarak konuştu.

“Sizin yardımınızı istemeyi ilk düşündüğümde bu kadar zor olacağı hiç aklıma gelmemişti. Bu kitap...”

Uzun bir sessizlik oldu. Üst dudağının üzerinde ter damlalarının belirdiğini gördüm, şakakları gerilmişti. Onun bu sıkıntılı durumuna acıdım ve “Onu sık sık görürdüm, ama gene de iyi tanıdığımı söyleyemem. Açıkçası, birbirimizi pek sevdiğimizi sanmıyorum,” dedim.

Benim açıklıktan uzak sözlerimi sabırsızca keserek kesin bir dille konuştu: “Başlangıçta onunla ilgili kitabı yapmaya sizi razı edebileceğimi düşünmüştüm. Ama şimdi görüyorum ki her şeyi bilmeniz gerekecek. Nereden başlayacağımı kestirmek kolay değil. Ben kendi adıma onun yaşamıyla ilgili olguların yazılıp basılabileceğinden kuşku duyuyorum. Ama bu konuyu ister istemez düşünmek zorunda kaldım, çünkü her şeyden önce yayıncıları üsteliyorlar - okurlardan büyük bir istek geldiğini söylüyorlar; ama benim için asıl neden o alçak gazetecinin yazmakta olduğu, ya da yazıp bitirdiği kitap. Keats’in.”

Şaşkınlık içinde, “Keats,” diye yankıladım.

“Buralarda bir yerde olmalı; ama onu tanımıyorum. Onun kafasına bu düşünceyi koyan ağabeyimin karısı. Ondan nefret etmişti, biliyorsunuz, gerçeği öğrendikten sonra; yaşamının ağabeyimle benim aramda heder olduğunu düşünüyordu. Açık söyleyeyim, ondan korkuyorum. Keats’e neler söylediğini ya da Keats’in neler yazacağını bilmiyorum. Sizi buraya getirtmekteki asıl amacım size... doğruyu şu ya da bu biçimde örtbas edecek bir kitap yazdırtmak olduğunu şimdi anlıyorum. Bunu ancak şimdi anladım, sizinle karşılaşınca. Ağabeyimin anısına zarar veren bir şeyin yayınlanması beni anlatamayacağım kadar çok üzer.”

Doğudan bir gök gürültüsü homurtusu geldi. Büyük bir telaşla ayağa kalktı, bir an duraksadıktan sonra büyük bir piyanonun yanına yürüyüp bir akort bastı. Sonra piyanonun kapağını çarparak kapattı, yeniden bana dönüp, “Gök gürültüsünden çok korkarım. Elinizi tutabilir miyim lütfen?” dedi. Eli buz gibi soğuktu. Sonra kara saçlarını geriye attı. “Birbirimizin sevgilisiydik, biliyorsunuz. Onun öyküsüyle benimkinin anlamı işte budur. O bu ilişkiyi koparmaya çalıştı. Evliliği bu soruna takılıp tökezlendi. Onunla evlenmeden önce bu gerçeği ona söylememiş olması belki dürüstçe bir şey değildi. Olaylar bazen çok tuhaf gelişiyor. Uzun yıllar eksiksiz bir mutluluk içinde yaşadık, onunla ikimiz. Acı bir biçimde sona ermiş olması herhalde kimsenin suçu değil. Çok çabalamasına karşın onun ruhu

üzerindeki etkimden kendisini kurtaramıyordu. Ben de ondan kurtulamıyordum, aslında bunu istediğim de yoktu, ta ki... ta ki yıllar önce onun kehanette bulunduğu o uğursuz gün, 'esmer yabancı' olarak söz ettiği adam gelinceye kadar. Ateşe baktığı zaman onu öylesine açık seçik görmüştü. David Mountolive'in ta kendisiydi. Kısa bir süre ona, alnıma yazıldığı gibi, âşık olduğumu söylemedim. (David izin vermedi. Yalnızca Nessim'in annesine söyledik. David benden izin istedi.) Ama ağabeyim hiç yanılmaksızın anladı bunu ve uzun bir suskunluktan sonra o yabancının gelip gelmediğini soran bir mektup yazdı. Benim mektubumu alınca birden benim ilişkimin de onun karısıyla arasındaki - bir şey yaptığımızdan değil, salt benim varlığım yüzünden bozulan - ilişkisi gibi tehlikede olduğunu anlamışa benziyordu. Bu yüzden canına kıydı. Son mektubunda bana bunu açıkça yazdı. Ezbere okuyabilirim. Şöyle diyordu: "Yıllardır büyük bir ezinç içinde bu mektubunu bekliyordum. Kimbilir kaç kez, kaç kez kafamdan senin yerine yazdım, her bir büyülü sözcüğü tek tek söyleyerek. Bir gün büyük bir mutluluk içinde birden bana dönüp sana verdiğim şeyler için duyduğun coşkulu gönül borcunu dile getireceğini biliyordum - aşkın anlamını benimki sayesinde öğrendiğin için: Böylece o yabancı geldiğinde hazırdın... İşte şimdi geldi de! Çoktandır beklediğim, onun mektupları okuduğunu bildiren o haber, o satırları okurken anlatılması olanaksız bir iç rahatlığını ömrümde ilk kez tanıdım. Ayrıca senin sonunda yaşamın zenginliklerinin içine dalacağını, artık azap içinde kıvranan ağabeyinin imgesine bağlı, kelepçeli olmaktan kurtulacağını düşünmenin sevinci - böyle bir sevinci yaşayabileceğimi hiç ummamıştım! Dudaklarımdan teşekkür sözleri döküldü. Ama daha sonra, bulut yavaş yavaş dağılınca şimdiye kadar göremediğim, hiç ummadığım başka bir gerçeğin ağırlığı beni yıktı. Ben yaşadığım sürece, dünyanın bir yerinde var olduğum sürece, yıllardır senin çevrene acımasızca doladığım zincirlerden gerçekten kurtulmayı olanaksız bulabileceğin korkusu. Bu korku kanımı dondurdu -çünkü gerçekten benimle ilgini kesip atacak, yaşamaya başlayacaksan, çok daha kesin bir şey yapmam gerektiğini açık yüreklilikle biliyorum. Seni gerçekten rahat bırakmalıyım, sallantılı yüreklerimizde hiçbir kararsızlığa yer bırakmayacak biçimde sahneden çıkıp gitmeliyim. Evet, bu sevincin geleceğini daha önceden bilmiştim, ama kendisiyle birlikte kaçınılmaz ölümün böyle açık seçik bir uyarısını da getireceğini bilmiyordum. İşte bu kocaman bir yenilikti! Gene de sana evlilik armağanı olarak verebileceğim

en kusursuz şey bu! İlk andaki acının ötesine bakarsan aşk için ölmeye hazır bir insana aşkın mantığının ne kadar kusursuz göründüğünü anlarsın."

Ağzından açıkça duyulan, kısa bir hıçkırık çıktı, başını öne eğdi. Ceketimin göğüs cebinden mendilimi alıp titreyen dudağına bastırdı. Bu uğursuz bilginin acı etkisinden sersemlemiş gibi oldum. Pursewarden'a karşı duyduğum acımanın sancısı içinde onu şimdi yeni tanımaya, yeni yeni görmeye başladığımı duyumsadım. Pek çok şey aydınlığa çıkıyordu. Gene de böylesine yürekler acısı bir durumun hakkını verebilecek avutucu ya da esirgeyici sözcükler yoktu. Yeniden konuşmaya başladı.

"Size özel mektupları vereceğim, onları okuyup bana bir akıl veresiniz diye. Bunlar David gelinceye kadar benim açmamam gereken mektuplardı. Onları David okuyup yok edecekti - ya da öyle istiyordu. Tuhaf mı - buna inanması? Öteki sıradan mektuplar, kuşkusuz bana doğal olarak okunuyordu; ama bu özel olanları, sayıları epeyce fazlaydı, onların sol üst köşeleri topluiğneyle delinmiş olurdu. Böylece onları tanıyıp bir köşeye ayırayım diye. Şuradaki bavulun içinde duruyorlar. Onları götürüp incelemenizi isteyecektim. Ah, Darley, hiçbir şey söylemediniz. Bu korkunç durumda bana yardım etmeye hazır mısınız? Keşke yüzünüzü okuyabilseydim."

"Elbette yardım ederim. Ama nasıl ve hangi anlamda?"

"Bana ne yapmam konusunda bir akıl verin! Şu iğrenç gazeteci araya girip karısıyla görüşmeseydi bunların hiçbiri olmayacaktı."

"Ağabeyiniz yayın haklarıyla ilgili olarak kimseyi yetkilendirmiş miydi?"

"Evet. Beni."

"Öyleyse ağabeyinizin hiç yayınlanmamış yazılarının, yayın hakkı sizde olduğu sürece, yayınlanmalarına izin vermeyebilirsiniz. Üstelik sizin izniniz olmadan bu tür gerçekler, yetkisiz bir yaşamöyküsünde bile olsa, nasıl herkese açıklanabilir anlamıyorum. Kaygılanacak bir şey yok. Aklı başında hiçbir yazar böyle bir malzemeye el süremez; süren olsa bile dünyanın hiçbir yayıncısı bunu basmayı göze alamaz. Galiba benim yapabileceğim en iyi şey Keats'in kitabıyla ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışmaktır. Hiç değilse o zaman ayağınızı nereye bastığınızı bilirsiniz."

"Teşekkür ederim, Darley. Ben kendim Keats'e yaklaşamazdım, çünkü o kadın için çalıştığını biliyordum. Ondan nefret ediyorum, korkuyorum - belki de haksızım. Ayrıca galiba istemeden ona haksızlık

ettiğim duygusu da var bende. Evlenmeden önce ona söylememekle çok hata etmiş, çok yazık; bunu kendisi de anlamış olmalı ki, David ortaya çıkınca aynı yanlışı bana yaptırmamaya kararlıydı. Hiç kimseyi kuşkuda bırakmayan o özel mektupların nedeni bu. Gene de tam onun tasarladığı, kehanette bulunduğu gibi oldu her şey. David'e ilk kez her şeyi anlattığım gece mektupları okuması için onu dosdoğru eve götürdüm. Halının üzerine, ateşin başına oturduk, bana o şaşmaz - yabancının - sesiyle mektupları tek tek okudu."

Bunları anımsarken dudaklarında tuhaf, kör bir gülümseme belirdi, birden ateşin önünde oturan, kekeleyerek mektupları ağır ağır okuyan, bu uğursuz, maskeli oyunda kendisi için, yıllarca önce, hiç haberi yokken, düşünülmüş rolün ne olduğunu öğrendikçe şaşkınlıktan sersemleyen Mountolive'in acınası imgesi geldi gözlerimin önüne. Liza başı önde, derin düşüncelere dalmış, yanımda oturuyordu. Sanki kendi zihnindeki bir şeyleri okumaya çalışıyor, içinde ezbere bir şeyler okuyan sese uyarak dudaklarını kımıldatıyordu. Uyandırmak istercesine hafifçe elini sıktım. "Sizi yalnız bıraksam iyi olur," dedim yavaşça. "Sonra özel mektupları görmeme ne gerek var? Hiç gerekmez."

"Artık iyisiyle kötüsüyle her şeyi bildiğinize göre onları yok edip etmeme konusunda ne düşündüğünüzü bana söylemenizi istiyorum. Bu onun isteğiydi. Ama David, bunların onun yazdıklarından ayrılamayacağı, onları korumanın görevimiz olduğu kanısında. Bu konuda bir türlü karar veremiyorum. Siz bir yazarsınız. Bir yazar olarak, kendiniz yazmış gibi bunları okumaya çalışın, saklanmalarını ister miydiniz, istemez miydiniz, bana o zaman söyleyin. Hepsi şu bavulun içinde. Zamanınız olursa ya da uygun bulursanız basıma hazırlamama yardım edebileceğiniz bir iki küçük şey daha var. Ağabeyim hep zihnimi karıştırmıştır - kollarımın arasında olduğu zamanlar dışında."

Solgun yüzünden birden kinli bir kızgınlık ifadesi geçti. Sanki birden hoş olmayan bir anı uyanmış gibi. Dilini kuru dudaklarının üzerinde dolaştırdı, ikimiz birlikte ayağa kalkarken alçak, boğuk bir sesle: "Bir şey daha var. Mademki yaşamlarımızın bu kadar içine girdiniz, neden en dibine bakmayasınız? Bunu hep yanımda taşırım," diye ekledi. Elini elbisesinin içine sokup bir fotoğraf çıkartarak bana uzattı. Soluk ve buruşuktu. Uzun saçları kurdeleyle tutturulmuş, beyaz bir sopaya dayanan küçük bir çocuk, bir park sırasına oturmuş, hüzünlü, dalgın bir gülümsemeyle fotoğraf

makinesine bakıyordu. Güçlükle seçilen o ağız ve burun çizgilerinin Pursewarden'ınkilere benzediğini, kızın kör olduğunu ayrımsamam zaman aldı.

Liza, katı yüreklilik, acılık ve utkulu bir ezinç yansıtan, tuhaf gerilimiyle insanın sinirlerini bozan ürpertici bir fısıltıyla, "Onu görüyor musunuz?" dedi. "Onu görüyor musunuz? O bizim çocuğumuzdu. Onun ölümü üzerine, daha önce bizim için yalnızca sevinç ve zevk kaynağı olmuş bir durumdan pişmanlık duymaya başladı. O ölüm suçluluk duymasına yol açtı. İlişkimiz o noktada bozuldu; ama bir başka biçimde daha güçlü, daha sıkı fıkı bir duruma geldi. O andan sonra bizi birleştiren şey suçumuz oldu. Kendi kendime, neden böyle olsun, diye sık sık sorardım. Alabildiğine kesintisiz bir mutluluk, sonra... bir gün demir bir kepenk gibi inen suç."

Kayan bir yıldız gibi düştü bu sözcük ve sessizlikte söndü. Çok değerli anmalıkların bu en mutsuzunu alıp onun soğuk ellerine tutuşturdum.

"Mektupları alacağım," dedim.

Bitkin ve keçeleşmiş bir durumda, "Teşekkür ederim," dedi. Bizim dostumuz olduğunuzu biliyordum. Sizin yardımınıza güveniyorum."

Dışarıya çıkıp ön kapıyı yavaşça kapattığım sırada piyanodan yükselen bir akor duydum - sessiz havada asılı kalan, titreşimleri bir yankı gibi azalan tek bir akor. Ağaçların arasından geçerken, evin yan kapısına doğru gizlice sıvışan Mountolive'in karartısı ilişti gözüme. Birden, müdürün kapısının önünde dayak yemeyi bekleyen bir öğrenci gibi korku ve kaygı içinde bahçede bir aşağı bir yukarı dolaşmış olduğunu sezdim. Yüreğim burkuldu, güçsüzlüğünden, içinde bulunduğu korkunç karışık durumdan dolayıp acıdım ona.

Henüz saatin erken olduğunu görünce şaşırdım. Clea bir günlüğüne Kahire'ye gitmişti. O gece dönmeyecekti. Küçük bavulu onun dairesine götürdüm, yere oturup açtım.

Sessiz odada, onun mumlarının ışığında özel mektupları okumaya başladım, içimde tuhaf bir önsezi, korku gibi bir şeylerin kıpırtıları - bir başka insanın en karanlık gizlerini öğrenmek öylesine korkunç bir şeydi ki. Okudukça bu duygu azalmadı da, tam tersine arttı, bir çeşit dehşete, neredeyse daha sonra okuyacaklarımdan ürpertiye dönüştü. Ne mektuplar ama! Vahşi, aksi, parıltılı, eli açık - şırıl şırıl akıp giden özenli bir el yazısıyla yazılmış, elmas şenliğinde imgelerle süslenmiş bir sözcük seli, umutsuzluk, pişmanlık ve tutku dolu delişmence bir kendini çözümleme

çılgınlığı. Büyük bir ustanın karşısında insan nasıl titrerse öyle titremeye başladım, titremeye ve homurdanmaya. Büyük bir iç sarsıntısıyla bizim gelmiş geçmiş edebiyatımızda bunlarla karşılaştırılabilecek bir şey olmadığını anladım! Pursewarden daha başka ne gibi başyapıtlar yazmış olursa olsun, bunlar çılgın, an düşüncesiz parlaklıklarıyla, sözün ucunu kaçırmışlıklarıyla hepsini gölgede bırakıyordu. Edebiyat, diyorum! Oysa bunlar yaşamın kendisiydi, yaşamın düşünülüp taşınılmış, bir biçime sokulmuş betimlemesi değil - yaşamın ta kendisiydi, istekten başı dönmüş acınası anılarıyla, açılarıyla, korkuları, baş eğişleriyle yaşamın kesintisiz akan ırmağı. Burada gerçeklik ve yanılsama, yazarın başının üstünde kara bir yıldız - ölüm yıldızı - gibi asılı duran kusursuz, bozulması olanaksız bir tutkunun göz kamaştırıcı tek bir görüntüsü içinde birleşiyordu. Bu adamın böylesine rahatça dile getirdiği büyük boyutlu keder ve güzellik - ürkütücü bir yetenek zenginliği - beni hem çaresiz bir umutsuzluğa, hem de sevince boğdu. Ne acımasızlık, ne zenginlik! Sanki vücudunun her gözeneğinden sözcük fışkırıyordu - lanetler, iniltiler, umutsuzluk ve kıvanç karışımı gözyaşları - hepsi, amacından dolayı yetkinleşmiş bir dilin ateşli, hızlı müzik notalamasıyla kaynaşmıştı. Hiç değilse sevgililer burada çırılçıplak soyunmuş olarak karşı karşıya gelmişlerdi.

Bu tuhaf, korku verici deneyim sırasında bir an Pursewarden’ın gerçek görüntüsünü yakaladım - benden hep kaçmış olan adamı. Justine’in el yazmasında ona - onun bendeki imgesine - ayrılmış o aşağılık bölümleri utançla düşündüm! Salt haset ya da bilinçsiz kıskançlık yüzünden kendime eleştirilecek bir Pursewarden yaratmıştım. Orada bütün yazdıklarımda onu kendi güçsüzlüklerimle suçluyordum - hatta hiçbir zaman onun sorunu olmamış, benim sorunum olmuş toplumsal aşağılık duygularını ona yakıştırmak gibi tümüyle yanlış değerlendirmelere varıncaya kadar. Ancak şimdi, onun işlek kalemiyle yazılmış bu satırları okurken şiirsel ya da aşkın bilginin katıksız göreli bilgiyi her nasılsa yürürlükten kaldırdığını, ondaki kara mizahın, çalışma alanı göreli olan olgucu bilginin ötesinde kalan bilmecemsi bilgiden kaynaklanan alaydan başka bir şey olmadığını anlıyordum. Bütün iyi niyetimle sorduğum sorulara yanıt *yoktu*. O çok haklıydı. Kör bir köstebek gibi göreli olgu mezarlığını kazıyor, verileri üst üste yığıyordum, bilgileri yığarken olgunun altında yatan söylencesel göndermeyi kaçırdığımdan habersiz. Bunun adına da doğruyu aramak diyordum! Bu konuda bilgilenmemin başka yolu da var mıydı - son derece

yaralayıcı bulduğum alaylar dışında. Çünkü şimdi onun alaylarının bir eldiven gibi tersine çevrilmiş sevecenlik olduğunu anlıyordum! Pursewarden'ı ilk kez böyle görürken, yapıtları aracılığıyla mantıkta ve Nesnelerin Durumu'nda sevecenliği aramış olduğunu görüyordum, aradığı kıyasın mantığı ya da coşkuların ulaştığı sınırlar değildi; o, olguları bulgulamanın gerçek özünü, *çırılçıplak* gerçeği, Sezgi'yi... o anlamsız Şaka'yı arıyordu. Evet Şaka'yı! Silkinerek uyandım, bir küfür savurdum.

İnsanın tek bir eyleminin iki ya da daha çok açıklanmasından biri öteki kadar iyiyse, o zaman eylemin bir yanılsamadan - insanlar arasındaki farkların yanıltıcı niteliğinin somutlandığı sisli perdenin önünde yapılan bir devinimden -ne farkı kalır? Pursewarden'dan önce bu sorunu ele alan bir yazar olmuş muydu? Sanmıyorum.

Bu korkunç mektuplar üzerine düşünürken, birden, Pursewarden'la, bütün öteki yazarlarla aramdaki ilişkinin gerçek anlamını rastgele buluverdim. Biz sanatçıların, aslında, kovaları elden ele geçirerek bir yangına su taşımak ya da can kurtarma filikasını çekmek için yan yana dizilmiş insanlar gibi acınası bir insan zinciri oluşturduğumuzu anladım. Kayıtsız, bağışlamasız topluluk adına o yalnız yaşamın iç zenginliklerini keşfetmek için doğmuş ve sahip oldukları ortak yeteneğin tıpkı kelepçe gibi birleştirdiği kesintisiz bir insan zinciri.

Gerçek 'yapıntı' ne Arnauti'nin satırlarındaydı, ne de Pursewarden'ın - hatta ne de benim. Yapıntı olan şey yaşamın kendisiydi - hepimiz kendimizce bunu söylüyorduk, her birimiz onu kendi doğasına ve yeteneğine göre anlıyordu.

Varlığımın kendi biçimini, görece yaşam dışında, Pursewarden'ın 'Armalar Evreni' adını verdiği dünyada bulunan bu insanların özellik ve niteliklerinin biçiminden nasıl gizemli bir yolla almış olduğunu ancak şimdi görmeye başlıyordum. Evet, biz söylencesel bir kentin eline kalmış üç yazardık, Arnauti, Pursewarden ve ben - tıpkı Geçmiş, Şimdi ve Gelecek zaman gibi - o kentle beslenmek, yeteneğimizi o kentle ortaya koymak zorundaydık! Benim yaşamımdaysa (Zaman'ın yaralı yanından akan kesintisiz ırmakta!) sanki o kocaman sevmek eyleminin ruh durumlarını simgeleyecek biçimde yan yana gelmiş üç kadın: Melissa, Justine ve Clea.

Bunun ayrımına varırken, birden kendi yeteneklerimin iyice sınırlı olduğunu, kendinde güçlü, ama sanatsal başarı dünyası denen dünyada varlık gösteremeyecek kadar sözcük büyüsü, itici güç ve tutku bakımından

yetersiz bir zekânın sınırlarıyla kuşatılmış olduğumu kabul etmekten kaynaklanan büyük bir keder ve umutsuzluk duydum.

Tam o dayanılmaz mektupları kaldırmış, bu olgunun hüzün verici bilinci içinde otururken kapı açıldı ve Clea neşe saçarak, gülümseyerek içeri girdi. “Aa, Darley, odanın ortasında öyle sefil bir halde oturmuş ne yapıyorsun? Dur bakayım, canım, senin gözlerinde yaşlar var.” Hemen yanıma, yere diz çöktü, tepeden tırnağa sevecenlik.

“Küskünlük gözyaşları,” dedim, sonra onu kucakladım. “Kendimin sanatçı manatçı olmadığını anladım. Olabileceğime ilişkin en küçük bir umut bile yok.”

“Ne yapıyordun Tanrı aşkına?”

“Pursewarden’ın Liza’ya yazdığı mektupları okuyordum.”

“Onunla görüştün mü?”

“Evet, Keats saçma bir kitap yazıyor...”

“Ama ben ona az önce rastladım. Bu gece burada kalmak üzere çölden dönmüş.”

Ayağa kalkmak için doğruldum. Onu bulup tasarısıyla ilgili ne öğrenebilirsem öğrenmek boynumun borcuydu. “Banyo yapmak için Pombal’a gitmekten söz ediyordu. Acele edersen onu orada bulabileceğini sanıyorum,” dedi Clea.

Keats! diye düşündüm kendi kendime sokaktan aşağı hızlı hızlı yürürken; bu gölge oyununda, sanatçının yaşamı tablosunda o da rolünü oynayacaktı. Çünkü sanatçının kendi aydınlamasının tuhaf, benzersiz elmaslarını büyük çabalarla içinden çıkarıp aldığı zavallı, karışık yaşamının üzerinde sümük izi bırakmak, yorum yapmak için seçilen bir Keats her zaman bulunur. O mektupları okuduktan sonra Keats gibi insanların kendi normal ilgi alanlarının dışındaki konulara elverdiğince burunlarını sokmamaları her zamankinden daha gerekli göründü bana. Bir gazeteci olarak romantik bir öykü bulunca (canına kıymak bir sanatçı için dünyanın en romantik eylemidir) kuşkusuz kendisini, eski günlerde dediği gibi, “Olağanüstü bir şey, milyonda bir rastlanan bir öykü,” karşısında sandı. Ben Keats’imi tanırım, diye düşünüyordum -ama kuşkusuz gene zamanın işleyişini hesaba katmayı unutmuştum, çünkü Keats de hepimiz gibi değişmişti, onunla karşılaşmam bu kentle ilgili her şeyde olduğu gibi hiç umulmadık bir biçimde gerçekleşti.

Anahtarımı yitirmiştim, bu yüzden Hamid'in kapıyı açması için zili çalmak zorunda kaldım. Evet, dedi, Bay Keats oradaymış, banyoda. Koridoru geçip, neşeli bir ıslık ve akan su sesinin geldiği kapıyı çaldım. "Aman Tanrım, Darley, bu ne güzel şey," diye karşılık verdi. "Girsene, ben şimdi kurulanırım. Geri döndüğünü duydum."

Duşun altında bir Yunan tanrısı duruyordu! Bu değişiklik beni öylesine şaşırttı ki hemen lavabonun kıyısına iliştim ve bu... hayaleti incelemeye koyuldum. Keats neredeyse kapkara yanmıştı, saçlar ağarmış. Daha incelmiş olmasına karşın yapı olarak çok iyi görünüyordu. Koyu kahve ten, küllü saçlar, yıldızlı gözlerini daha da mavi gösteriyordu. Benim anılarımdaki insanla *hiç benzerliği yoktu!* Hızlı ve güvenli, yepyeni bir sesle konuşarak, "Bir geceliğine gizlice kaçtım," dedi. "Şu kahrolasıca çöl çıbanlarından çıkıyor dirseğimde, onun için buradayım. Nedeni ne bilmiyorum, kimse de bilmiyor; belki de çölde yediğimiz o pis konserve yiyeceklerden! Ama iki gün İsk'te kalıp bir iğne yaptırdım mıydı tamam! Lanet olasıca şey geçiyor! Sahi, Darley, seninle tekrar görüştüğüme çok sevindim. Sana anlatacak çok şey var. Şu savaş!" Keyiften yerinde duramıyordu. ''Tanrım, şu su yok mu, en büyük nimet. Bayram ettim."

"Çok iyi görünüyorsun."

"Öyle, öyle."

Coşkuyla kendi kıçına vurdu. "Aman, gene de İsk'e gelmek iyi oluyor. Zıtlıklar insana kimi şeylerin değerini bilmesini öğretiyor. O tanklar öylesine ısınıyor ki, ringa balığı gibi kızardığını hissediyorsun. Şu içkiyi bana uzatır mısın, ha yaşayasın." İçinde bir buz parçasıyla birlikte viski soda bulunan uzunca bir bardak yerde duruyordu. Bardağı çalkalayıp bir çocuk gibi kulağına götürdü. Kendinden geçmişçesine, "Şu buzun çıkıntısını duyuyor musun," diye bağırdı. "Ruhuma müzik gibi geliyor, buzun çıkırtısı." Bardağını kaldırdı, burnunu buruşturup benim sağlığıma içti. "Sen de oldukça iyi görünüyorsun," dedi, gözleri yaramazca parıldadı. "Şimdi üstümüzü giyelim sonra... azizim, zenginim. Petit Coin'de sana yemek ısmarlayayım. Olmaz deme, beni atlatamazsın. Ben özellikle seni görmek, seninle konuşmak istiyorum. Sana haberlerim var."

Hemen giyinmek üzere yatak odasına gitti, giyinirken ona arkadaşlık etmek için Pombal'ın yatağının üzerine oturdum. Coşkusu çok bulaşıcıydı. Yerinde zor duruyor gibiydi. Kafasında binlerce düşünce, binlerce görüş kaynıyordu, hepsini birden anlatmak istiyordu. Okullu bir çocuk gibi

merdivenleri hoplaya zıplaya, son üç beş basamağı da bir sıçrayışta indi. Fuad Caddesi’nde dans etmeye başlayacak sandım. “Ama ciddi söylüyorum,” dedi, dirseğimi öylesine sıktı ki dirseğim acıdı. “*Gerçekten*, yaşam olağanüstü güzel,” sanki ciddi söylediğini göstermek için kahkahalarla gülmeye başladı. “Nasıl kara kara düşündüğümüzü, nasıl kaygılar çektiğimizi düşününce.” Herhalde bu yeni, bu mutlu yaşam görüşüne beni de ortak ediyordu. “Her şeyi nasıl da ağırdan alırdık, anımsayınca utanıyorum!”

Petit Coin’de bir denizci yüzbaşısıyla sevimli bir atışmadan sonra köşe masalardan birini güvenceye aldık, o hemen Menotti’yi yakalayıp bir şişe şampanya getirmelerini söyledi. En küçük bir alınganlığa yol açmaksızın insanda hemen sevgi ve saygı uyandıran bu yeni, güler yüzlü, buyurucu tavrı nereden almıştı Yarabbim?

Sanki benim sorulmamış soruma yanıt veriyormuş gibi, “Ah, o çöl!” dedi. “O çöl, Darley, azizim. Görülmesi gereken bir şey.” İçi bir yığın şey alan bir cepten *The Pickwick Papers’ın* bir cildini çıkardı. “Allah kahretsin!” dedi, “Bu kitabın yerine yenisini bulmayı unutmamalıyım.” İyice ıslanmış, yapraklarının uçları kıvrık, kapağında kurşun deliği olan, yağ lekeli, küçük bir kitaptı. “Bizim tek kitaplığımız bu, hıyarın biri bununla silinmiş olmalı. Yerine yenisini bulacağıma ant içtim. Aslında evde bir tane var. Onu aşırsam Pombal bir şey demez herhalde. Saçma. Ortalık durulduğu zaman yıldızların altında yere uzanıp yüksek sesle bunu okuyoruz! Saçma, dostum, ama zaten her şey daha saçma. Her gün biraz daha saçmalaşıyor.”

“Çok mutlu görünüyorsun,” dedim; hafif bir kıskançlık yok değildi bunda.

Daha alçak bir sesle, “Ever,” dedi, sonra birden, ilk kez biraz ciddileşti. “Öyleyim. Darley, sana bir gizimi açayım. Dalga geçmeyeceğine söz ver,” dedi.

“Veriyorum.”

Öne doğru eğilip, gözleri parlayarak fısıldadı: “Sonunda bir yazar oldum!” Bunun ardından çıngırtılı kahkahasını koyuverdi. “Dalga geçmeyeceğine söz vermiştin,” dedi.

“Dalga geçen yok.”

“Eh, dalga geçermiş, küçümsermiş gibi göründün. Buna gösterilecek en yerinde tepki, ‘Yaşa!’ demek olurdu.”

“O kadar bağırma, yoksa bizi buradan kovacaklar.”

“Özür dilerim. Kendimi kaptırdım.”

Kendini kutlayan biri gibi koca bir bardak şampanya içip iskemlesinde geriye yaslandı, mavi gözlerinde aynı yaramaz parıltıyla, eğlenirmiş gibi bana bakıyordu.

“Ne yazdın?”

Gülümseyerek, “Hiç,” dedi. “Henüz tek bir sözcük bile. Hepsi burada.” Koyu kahve bir parmakla şakağını gösterdi.

“Ama artık hiç değilse burada olduğunu biliyorum. Herhangi bir biçimde yazmak ya da yazmamak önemli değil - yani, eskiden de düşündüğüm gibi, bir yazar olmanın tek sorunu bu değil.”

Sokaktan acılı, içi boş, tekdüze bir laterna sesi gelmeye başladı. Çok eski bir İngiliz Laternasıydı, yaşlı Kör Arif onu bir hurda yığınının üzerinde bulmuş, yaklaşık bir biçimde ekleyerek kurmuştu. Dörtlük notalar ses vermiyordu, kimi akorlar felaket yanlıştı.

Keats derin bir coşkuyla, “Dinle,” dedi, “Şu yaşlı Arif’i dinle.” Yorgunluğun üzerine şampanya eklendiği zamanki o tatlı aşılanma durumunu yaşıyordu - son derece yüreklendirici olan hüzünlü bir sarhoşlama. Kendinden geçmiş gibi, “Vay canına!” dedi ve parmaklarıyla tempo tutarak, çok yumuşak, boğuk bir sesle, *‘Taisez-vous petit babouin’*i söylemeye başladı. Daha sonra içini boşaltır gibi bir ah çekti, Menotti’nin büyük puro kutusundan kendine bir tane seçti, acelesizce masaya dönüp büyük bir mutlulukla gülümseyerek karşımdaki yerine oturdu. Sonunda, “Şu savaş,” dedi, “Sana bir şey söyleyeyim mi... benim düşündüğümden çok daha başka bir şey.”

Şampanyanın sarhoşlatıcı etkisiyle birden biraz ciddileşti. “İlk kez gören bir insanın bütün mantığıyla karşı çıkmamasına olanak yok: ‘Durdurun şunu!’ diye bağırmamasına. Azizim, *orta düzeydeki* insanın ahlak ilkelerini öğrenmek istiyorsan savaş alanını görmelisin. Genel düşünceyi şu anlamlı söz özetleyebilir: ‘Ağzına alamıyorsan ya da ş’aapamıyorsan, o zaman üstüne ş’aap.’ İki bin yıllık uygarlık! Bir anda kabuk kabuk soyuluyor. Küçük parmağınla şöyle bir kazı, verniğin altındaki çivit boya ya da yerlilerin savaş boyaları hemen onaya çıkacak. Aynen böyle!” Pahalı purosuyla aramızdaki havayı gevşek gevşek kazıdı. “Ama gene de - biliyor musun, en açıklanmaz, en şaşırtıcı şey ne? Beni adam etti, beylik deyimiyle. Dahası, bir yazar! Ruhum oldukça duru. Benden hiçbir iş

çıkmayacağını pekâlâ düşünebilirdin! Sonunda başladım, şu Allahın cezası sevinçli kitabıma. Şu köhne gazeteci kafasının içinde bölüm bölüm oluşuyor - yoo, artık gazeteci kafası değil, *yazar* kafası." Sanki bu saçma düşünceye gülermiş gibi güldü gene. "Darley, geceleyin o... renkli ışıklarla gökyüzünü kaplayan alevlerle şenlenen savaş alanına, büyük bir utanç içinde dikilip baktığımda şöyle diyorum: 'Zavallı Johnny Keats büyüyüp adam olsun, diye bütün bunların olması gerekiyormuş.' İşte böyle. Bana bilmece gibi geliyor, ama bundan hiç kuşkum yok. Başka hiçbir şey yardımcı olamazdı bana, çünkü öylesine felaket *aptaldım,* anlıyor musun?" Bir süre sustu, hafifçe dalgınlaşarak purosunu kuvvetle içine çekti. Sanki doğruluğunu ölçmek için bu sözlerini sözcük sözcük kafasından bir daha geçiriyordu, bir motorun parçalarını tek tek elden geçirir gibi. Daha sonra, ama özenle, korka korka, ayrıca yüzünde derin düşünceli bir ifadeyle, alışık olmadığı deyimleri kullanan biri gibi ekledi: "Eylem adamıyla düşünce adamı aslında ikisi de aynı adam, yalnızca alanları değişik. Ama amaç aynı! Dur, aptalca konuşmaya başladım." Suçlar gibi şakağına hafif hafif vurarak kaşlarını çattı. Bir an düşündükten sonra hâlâ kaşları çatık olarak sürdürdü konuşmasını: "Sana kendi düşüncemi söyleyeyim mi... savaş konusundaki? Neye inanmaya başladığımı? Sınırlı insanlarda başka türlü yaratılamayacak ruhsal bir bunalımı hızlandırmanın biyolojik bir sarsıntı düzeneği olarak savaş isteğinin ilk çıkış noktasının insan içgüdüleri olduğuna inanıyorum. İçimizde daha az duyarlı olan insanların ölümü kafalarında canlandırmaları çok güç, bu düşünceyle birlikte yaşamak neşelerini daha da kaçırıyor. Bu yüzden bizim adımıza her şeyi düzenleyen güçler ölümü içinde yaşadığımız şimdiye yerleştirmek için onu somutlaştırma gereğini duydular. Çok yararlı, ne demek istediğimi anlıyorsun!" Tekrar güldü, ama bu kez hayıflanmasına. "Kuşkusuz görgü tanığının ön cephedeki heriften çok daha sert bir tokat yemesi biraz farklı bir şey. Bu ilkel törene gitmeden önce çoluğunu çocuğunu belli bir güvenlik içinde bırakmak isteyen kabile erkeği için bir haksızlık bu. Bence bu içgüdü az çok dumura uğradı, hepten yok olmak üzere de olabilir, ama bunun yerine ne koyacaklar? - işte bunu merak ediyorum. Bana gelince, Darley, sana şunu söyleyeyim, ne yarım düzine Fransız sevgili, ne dünyayı dolaşmak, ne de tanıdığımız barış zamanı dünyasında yaşanacak hiçbir serüven beni bunun yarısı kadar bile büyütebilirdi. Eskiden nasıldım biliyorsun? Bak, şimdi gerçekten yetişkin bir insanım - ama kuşkusuz hızla yaşlanıyorum, hem de çok hızlı! Sana çok

budalaca gelecek, ama orada yaşamın doğal bir parçası olarak ölümün varlığı -yani salt hızı artmış olarak - bana Yaşamın Bitimsizliği duygusunu verdi! Bunu kavramamın başka yolu da yoktu benim için, Allah kahretsin! Ah - ah evet, belki de, diyeceksin, tam ahmaklığımı anlamışken orada bum diye havaya uçacağım."

Yeniden gülmeye başladı, purolu elini üç kez törenlere özgü biçimde havaya kaldırarak kendi kendine üç kez sessizce yaşa çekti. Sonra bana özenle göz kırpıp yeniden bardağını doldururken gizemli bir havaya bürünerek şu kapanış cümlesini ekledi: "Yaşam ancak ölümü yanlarına alanlar için boş değildir!" Artık biraz sarhoşladığını görüyordum, çünkü sıcak duşun dinlendirici etkisi geçmiş, çöl yorgunluğu baskın çıkmaya başlamıştı.

"Peki ya Pursewarden?" dedim, onun adını, konuşmamızın ırmağına bir olta iğnesi gibi sallamanın tam zamanı geldiği düşüncesiyle.

Başka türlü bir ses tonuyla, "Pursewarden!" diye yankıladı, üzünç, acı ve sevgi karışımı. "Ama, sevgili Darley, onun o kendine özgü Tanrının belası üslubuyla bana söylemeye çalıştığı şey bunun gibi bir şeydi. Ya ben? Ona sorduğum soruları düşündükçe hâlâ utançtan yüzüm kızarıyor. Gene de o zamanlar bana bilmece gibi gelen o Tanrının belası yanıtları *şimdi* öyle anlamlı ki. Doğru, ikiyüzlü keskin bir bıçak, biliyor musun. Dilin sözcükleriyle onu anlatmanın yolu yok, temelinde ikicilik yatan bu acayip çatallı araçla! Dil! Bir yazarın savaşı, temelinde belirsizlik yattığını bildiği bir aracı elinden geldiğince açıklıkla kullanmak savaşı değil de nedir? Umutsuz bir çaba, ama umutsuz olması ödüllendirici yönünden hiçbir şey eksiltmiyor. Çünkü bu çabanın kendisi, çözümsüz bir sorunla güreşmek, bir yazarın büyümesine yol açıyor! İşte bizim veledizina bunu kavramıştı. Karısına yazdığı mektupları okusan. Bütün göz kamaştırıcılıklarına karşın nasıl ağlayıp sızladığını, yaltaklandığını, nasıl alçaldığını görsen - kendi eğilimlerine ters davranışlarda bulunma hastalığına yakalanmış bir Dostoyevski kişisi gibi. Orada ortaya serdiği ruh düşüklüğü, küçüklük, gerçekten şaşırtıcı." Benim henüz yeni okuduğum mektupların sancılı, ama eksiksiz özünü böylesine iyi anlaması olur şey değildi!

"Keats, söylesene Tanrı aşkına, onunla ilgili bir kitap yazıyor musun?"

Keats ağır ve düşünceli bir biçimde içkisini içti, hafifçe titreyen eliyle kadehini yerine koymadan, "Hayır," demedi. Çenesini okşayıp sustu.

Ben üsteledim: “Senin bir şeyler yazdığını söylüyorlar.” O inatla başını ‘hayır’ anlamında salladı, bulanık bakışlarla kadehine baktı. Sonunda, “Yazmak istedim,” diye ağır ağır onayladı. “Bir keresinde küçük bir dergi için romanlarıyla ilgili uzun bir yazı hazırladım. Bunun üzerine karısından bir mektup aldım. Kitap hazırlatmak İsteyen *oydu.* İri, çıkık kemikli İrlandalı bir kız, çok çılgın, şapşal biri: güzelce, galiba. Bir bez parçasına burnunu silip duruyordu. Ayaklarında hep terlikler. Pursewarden’a acıdığımı söylemeliyim. Ama eşekarısı yuvasının tam ortasına düşmüşüm. Ondan *nefret* ediyordu, nefret etmesi için epeyce neden de vardı hani. Bana neler anlatmadı neler, bir yığın mektup, el yazması verdi. Tam anlamıyla sahipsiz bir gömü. Ama birader, bu tür şeyleri kullanamazdım. Başka hiçbir neden olmasa bile anısına, sanatına duyduğum saygıdan. Hayır. Hayır. Onu başımdan savdım. Bu tür şeyleri asla bastıramayacağını söyleyerek. Ondan hıncını almak için herkesin gözü önünde mazlumluğu onaya çıksın istiyordu - zavallı Pursewarden! Ben böyle bir şey yapamazdım. Üstelik elimdekiler insanın tüylerini diken diken edecek şeylerdi! Onlara hiç değinmek istemiyorum. Gerçekten de bildiğim şeyleri kimseye söylemek istemem.”

Uzun süre düşünceli düşünceli, hatta birbirimizi inceler gibi bakıştıktan sonra ben,

“Kız kardeşi, Liza’yla tanıştın mı?” diye sordum.

Keats ağır ağır başını salladı. “Hayır. Ne için tanışacaktım? O öneriyi hemen geri çevirdiğime göre gidip onun öyküsünü de öğrenmeye çalışmanın anlamı yoktu. Onda da bir sürü el yazması malzeme varmış, karısı öyle söyledi. Ama... şimdi burada kendisi, değil mi?” Hafifçe tiksintisini yansıtır biçimde dudağını büktü. “Doğrusu onunla tanışmak istemiyordum. Zavallı Pursewarden’ın en çok sevdiği - salt ruhsal açıdan demek istiyorum - kişinin, Pursewarden’ın ruhunun ne durumda olduğunu, yani öldüğü zaman, hiç anlamamış görünmesi çok acı: ya da hatta onun başarısının ölçüsü konusunda en küçük bir düşüncesinin olmaması. Hayır, o Mountolive’le ilişkisini yasallaştıracak çirkin dolaplar çevirmekten başka bir şey yapmıyor. Galiba bir diplomatla yapacağı evliliğin bir rezalet sonucu tehlikeye düşeceğinden korktu. Yanılıyor olabilirim, ama bende bıraktığı izlenim bu. Bir tür aklama kitabı yazdırma çabasına gireceğine inanıyorum. Ama artık, bir anlamda, benim kendi Pursewarden’ım var, benim kendi özel kopyam, diyelim istersen. Bana bu yeter. Ayrıntıların ne önemi var, neden

kız kardeşiyle tanışayım? Bize gerekli olan onun yapıtı, yaşamı değil - dört yüzeyli sözün pek çok anlamlarında birini bize sunan yapıtı.”

Neredeyse “Haksızlık ediyorsun,” diye bağıracaktım, ama kendimi tuttum. Bu dünyada herkesin hakkını verdirmek olanaksız. Keats’in gözkapakları düşüyordu. “Haydi,” diyerek hesabı İstedim, “Artık sen eve gidip biraz uyu.”

“Biraz yorgun gibiyim,” diye homurdandı.

“Avanti”[53]

Yan sokaklardan birinde bekleyen eski bir fayton vardı, onu bulduğumuza çok sevindik. Keats ayaklarındaki ağrıdan, kolundaki acıdan sızlanmaya başlamıştı. Tadı bir tükenmişlik içindeydi, içtiği şeylerden hafifçe sarhoşlamıştı. Kötü kokulu arabanın içinde geriye yaslanıp gözlerini kapattı. Sözcükleri yuvarlayarak, “Biliyor musun Darley,” dedi. “Sana söylemek istiyordum, ama unuttum. Bana kızma, eski kader arkadaşım, kızma olur mu? Biliyorum Clea’yla sen... Evet, iyi de ediyorsunuz. Ama içimde öylesine tuhaf bir duygu var ki, sanki günün birinde onunla evleneceğim. Gerçekten. Budala olma. Elbette ona bundan söz edecek değilim, hem bu aptalca savaştan sonra olacak bir iş bu. Ama bir gün bir yerde onunla yollarımızın birleşeceğini biliyorum.”

“Benim ne söylememi bekliyorsun?”

“Eh, önünde en az yüz tane seçenek var. Ben olsaydım, sen bana böyle bir şey söyleseydin, hemen bağırıp çağırmaya başlardım. Kalıbını yere sererdim, arabadan aşağı iterdim falan. Benim gözüme yumruğu indirirdim.”

Fayton sarsılarak evin önünde durdu. “İşte geldik,” dedim, yol arkadaşımın arabadan inmesine yardım ettim. “O kadar da sarhoş değilim,” diye bağırdı neşeyle, benim elimden silkinip kurtularak, “yorgunluktan başka bir şey değil, azizim.” Ben arabacıyla ödenecek ücreti tartışırken o öne dolaşıp atın burnunu okşayarak onunla uzun, özel bir sohbete girişti. Yorgun yorgun birlikte merdivenleri tırmanırken, “Ona hayatta hiç unutmaması gereken birkaç özdeyiş söylüyordum,” diye açıklamada bulundu. “Ama şampanya, özlü sözler dağarcığımı alan talan etmiş. Shakespeare’in şu aralarından su sızmayan, namlunun ağzında bile ün denen o boş şeyi arayan boynuzluyla oynaşı konusundaki şeyi neydi?” Son cümleyi (testereyle odun kesen adam gibi) Churchill’in tuhaf konuşma

biçimiyle söylemişti. “Ya da duruluğun içine atlayan yüzücülerle ilgili bir şey - ilksiz ve sonsuz ruhta prefabrike bir yapı değil de ne!”

“İkisine de kıyıyorsun.”

“Öff, yorgunum. Bu gece bombalama yok galiba.”

“Gittikçe seyrekleşiyor.”

Üstündekileri çıkarmadan kendini yatağa attı, süet çizmelerinin bağlarını çözdü, onları başparmaklarıyla yavaş yavaş ayağından sıyırıp tak diye yere düşürdü. “Pursewarden’ın *İngiliz Aydınları için Seçilmiş Dualar* adlı küçük kitabını gördün mü? Çok komikti. ‘Ey kutsal İsa, beni on sekizinci yüzyıldan ayırma - ama şu şey dikleşmesin...’ Uykulu uykulu güldü, kollarını başının arkasına götürdü, yüzü gülerek uykuya dalmaya başladı. Ben ışığı söndürdüğüm sırada içini çekerek, “Ölüler bile iyi yüreklilikleriyle bizi her zaman eziyorlar,” dedi.

Birden onu kayalık bir uçurumun kıyısında dolaşan, martı yumurtası toplayan küçük bir çocuk gibi görüverdim. Ayağı bir kaysa...

Ama bir daha hiç görmeyecektim. *Vale!*[54]

V

Kör esin perimin doymak bilmez on parmağı
Kösnül arzularını bırakıyor yüzümün üzerine

Ertesi akşam yazlık konutun kapı zilini çalarken kafamdan bu dizeler geçti. Elimde Pursewarden'ın özel mektuplarıyla dolu, yeşil, deri çanta vardı - belleğimde hâlâ maytap gibi patlayan, beni yakıp kavuran sözcüklerin ardı arkası kesilmeyen parıltılı yaylım ateşi. Sabahleyin bir buluşma saati saptamak için işyerimden Liza'ya telefon etmiştim. Kapıyı açtı, soluk, put gibi, açıklama bekleyen bir yüzle karşımda duruyordu. "İyi," dedi, ben adımı homurdanınca, "gelin." Arkasını dönüp bir kıyafet balosu için Kraliçe Elizabeth kılığına girmiş bir çocuğu anımsatan, dimdik, kaskatı, duygularını dışa vuran bir yürüyüşle önüme düştü. Yorgun, gergin, ama acayip derecede kibirli bir görünüşü vardı. Oturma salonu boştu. O sabah Mountolive'in Kahire'ye döndüğünü biliyordum. Biraz şaşırdım, çünkü mevsim geçmişti; ocakta harıl harıl yanan ateşi görünce ocağın önüne gidip sırtını kamburlaştırarak, sanki üşüyormuş gibi ellerini sürterek, ısınmak için eğildi.

Neredeyse sertçe, "Çok acelecisiniz, hem de çok," dedi, neredeyse suçlar gibi bir ses tonuyla. "Ama iyi oldu." Telefonda ona var olmayan kitap konusunda Keats'le yaptığım görüşmenin özünü söylemiştim. "İyi oldu, çünkü şimdi başka bir konuda karar verebiliriz. Dün gece uyuyamadım. Sizin o mektupları okurkenki halinizi düşündüm. Onun bu mektupları yazarkenki halini gözümün önüne getirdim."

"Olağanüstü şeyler. Hayatımda böyle bir şey okumadım."

Sesimde üzüntümün yansıdığını duyumsadım. Derin derin içini çekti:

"Evet. Gene de böyle düşüneceğinizden korkuyordum; *korkuyordum* çünkü David'in görüşünü paylaşacak, *her ne pahasına olursa olsun* saklamamı öğütleyecektiniz. Ama o bana bunları yakmamı açık açık söylemişti."

"Biliyorum."

"Oturun, Darley. Bana gerçek düşüncenizi söyleyin."

Oturdum, çantayı yanı başıma yere bıraktım.

“Liza, bu bir yazınsal sorun değil, sen bu olaya böyle bakmayı yeğlemedikçe. Kimseden öğüt almana gerek yok. Bunları kim okusa yok edilmelerine üzülürdü kuşkusuz.”

“Ama, Darley, bunlar senin olsaydı ve... sevdiğin birine yazılmış olsaydı?”

“Yapılmasını istediğim şeyin yerine getirildiğini bilmek beni rahatlatırdı. Hiç değilse, *onun*, şimdi neredeyse orada böyle düşüneceğini varsayıyorum.”

Dupduru kör yüzünü aynaya çevirdi, parmaklarının farbalalı uçlarını şömine rafına dayamış, aynadaki yansımasını dikkatle inceliyormuş gibi görünüyordu. Sonunda,

“Ben de en az onun kadar kör inançlıyım. Ama bu daha başka bir şey. Onun her dediğini yapardım, çünkü benden daha öteyi gördüğünü, benden daha iyi anladığını bilirdim,” dedi.

Hiçbir şey yansıtmıyor ona, aynada hapsolan bu görüntü
Kadınların susamış geyikler gibi içmek istedikleri.

Bu yeni bilgilerin ışığında Pursewarden’ın şiirinin büyük bir bölümü benim için nasıl da cam gibi saydamlaşmıştı! Arkaya atılmış kara saçlarıyla büyük aynada kendi körlüğünü inceleyen Liza’nın karaltısı o şiire nasıl da dokunaklılık ve etki gücü katıyordu!

Sonunda, bir kez daha içini çekerek geri döndü, yüzünde yumuşak, yalvarıcı, gözevlerinin boşluğuyla daha da unutulmaz, daha da etkileyici görünen bir anlatım vardı. Bir adım ilerleyip,

“Peki, öyleyse, kararımı verdim. Ama onları yakmama yardım edeceğinizi söyleyin bana. Epeyce çok. Biraz zaman alacak,” dedi.

“Nasıl isterseniz.”

“Gelin birlikte ocağın yanına oturalım.”

Böylece halının üzerine, karşı karşıya oturduk, ikimizin arasına çantayı koydum, kapağının kurtulup çat diye yukarı fırlaması için kilide bastım.

“Evet. En doğrusu bu. Onun dediğine uymam gerektiğini başından beri bilmeliydim,” dedi.

Yırtılmış zarfları ağır ağır, teker teker alıp her mektubun katını açıyor, yanan kütüklerin üzerine atması için ona veriyordum.

“İkimiz kışın ocağın başında oyuncak kutusunu aramıza koyar, çocuklar gibi böyle otururduk. Öylesine sık, hep bir arada. Bunu anlamak için geçmişin çok gerilerine gitmeniz gerek. Gitseniz bile, anlayabilir misiniz acaba? İrlanda’nın sisleri, yağmurları arasında, donmuş göllerin ortasında kocaman eski bir çiftlik evinde yapayalnız kalmış iki küçük çocuk. Birbirimizden başka hiçbir eğlence aracımız yoktu. O benim körlüğümü şiire dönüştürdü, ben onun beyniyle, o benim gözlerimle görmeye başladık. Böylece ikimiz birlikte kendimize yok edilmesi olanaksız bir şiir dünyası yarattık -onun en iyi kitaplarından çok daha iyi bir dünya, ha, onun bütün kitaplarını parmaklarımla okudum, hepsi bizim kurumda var. Evet, kimbilir kaç kez okudum, her şeyin biçimini değiştiren suçu çözecek ipucunu bulmak için. Önceleri hiçbir şeyden etkilenmedik, bizi herkesten yalıtmak, bir arada tutmak için her şey birlik olmuştu. Henüz neredeyse anlamayacak yaşta anamızı, babamızı yitirdik. Ev işlerini yürüten, karnımızı doyurduktan sonra bizi kendi halimize bırakan yaşlı, sağır, kaçık bir halanın gözetiminde o viran çiftlik evinde yaşadık. Orada sadece bir tek kitap vardı, Plutarkhos, ezbere biliyorduk. Bunun dışında her şeyi o uyduruyordu. Onun dediği gibi derin derin iç geçiren kocaman bir sarayda yaşayan, onun yaşamının tuhaf, mitolojik kraliçesi durumuna işte böyle geldim. Kimi zaman Mısır’da, kimi zaman Peru’da, kimi zaman Bizans’ta oluyorduk. Galiba ben kırmızı kiremit tabanlı, çam kerestesinden yapılmış eski püskü eşyalı çiftlik evinin mutfağında olduğumu biliyordum. Hiç değilse yerler asitfenikli sabunla temizlendiği zaman, yarı aklımla, bunun bir sarayın yılanlar, kartallar, cüce Zencilerle süslenmiş parlak mozaik döşemesi olmadığını, bir çiftlik evinin zemini olduğunu *biliyordum.* Ama tek sözle beni gerçeğe döndürürdü, kendisinin deyimiyle. Daha sonra, aşkımızla gururlanmak yerine ona açıklamalar aramaya başladığı zaman bana bir kitaptan bir şeyler okudu. “Afrika’da gömülme törenlerinde ölü kralı yeniden dirilten kişi, kız kardeşidir. Peru’da olduğu kadar Mısır’da da Tanrı gözüyle bakılan kral, kız kardeşini kendine eş olarak alırdı. Ama cinsel değil dinsel nedenler yüzünden, çünkü ikisi aralarındaki bağ açısından güneşle ayı simgelerler. Kral kız kardeşiyle evlenir, çünkü o, yeryüzünde dolaşan yıldız Tanrı olarak ölümsüzdür, bu yüzden de, doğal bir ölümle ölmesine izin verilmeyeceği gibi yabancı bir kadının çocuklarıyla soyunu sürdüremez.” Mısır’a gelmekten hoşlanmasının nedeni buydu,

çünkü - güneşle ayın soyundan gelen - Osiris ve İsis, Batlamyus ve Arsinoe ile kendisi arasında, öyle diyordu, şiirsel bir bağ buluyormuş!”

Sessizce, düzenli bir biçimde mektupları yanan odunların üzerine birbiri ardına bırakıyor, acılı ve tekdüze bir sesle bana olduğu kadar kendine de anlatıyordu.

“Yo, bizim soyumuzdan olmayanlara bunları anlatmak olanaksızdı. Ama işin içine suç duygusu girince eski şiirli yaşam büyüsünü yitirmeye başladı - benim için değil: Onun için. Bana saçlarımı siyaha boyattıran oydu, öz kardeşi gibi değil, üvey kardeşi gibi görüneyim diye. Birden suçluluk duygusunu sezmem beni çok incitti; ama biz büyüdükçe dış dünya aramıza daha çok giriyor, bizim saraylı, krallıklı yalnız dünyamıza başka yaşamlar saldırıyordu. Uzun süreler için beni bırakıp gitmek zorundaydı. O olmadığı zamanlar bana karanlıktan, o karanlığın içine doldurduğum anılarından başka hiçbir şey kalmıyordu; nedense onun uydurduğu o değerli şeyler o dönünceye, sesi, dokunuşu geri gelinceye kadar bütün parlaklıklarını yitiriyorlardı. Ana-babamızla ilgili bütün bildiklerimiz eski meşe ağacından bir dolapta duran giysilerdi. Küçükken bize onlar çok büyük görünürdü -devlerin giysileri, devlerin pabuçları gibi. Bir gün bunların kendisine baskı yaptığını söyledi, o giysilerin. Bizim ana-babaya gereksinimiz yoktu. Hepsini avluya taşıyıp karların içinde bir şenlik ateşi yaktık onlarla. Neden bilmiyorum, ikimiz de acı acı ağladık. Çılgınca bir mutlulukla bir avcı türküsü söyleyerek, ama ağlaya ağlaya ateşin çevresinde dans ettik.”

Bu eski imgeye dalıp giderek, uzun süre başı öne eğik, tıpkı gençliğin karanlık billur küresine gözlerini dikmiş bir falcı gibi sustu. Sonra içini çekti, başını kaldırdı, “Neden durakladığını biliyorum. En son yazdığı mektup için, öyle değil mi? Gördün mü, saydım onları. Ver bana, Darley,” dedi.

Hiçbir şey söylemeden verdim, yavaşça ateşe atarken, “Bu iş de bitti,” dedi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Yaz bir kez daha yanıp kül olarak yerini güze, güz kışa bırakırken kenti kuşatmış olan savaşın yavaş yavaş çekilmeye, giderek çölün kenarı boyunca uzanan kıyı yollara doğru akmaya, bizi ve eğlencelerimizi sımsıkı saran çemberini gevşetmeye başladığını duyumsadık. Deniz gibi geri çekilirken, bir zamanlar sık sık gittiğimiz, uçan martıların altında bembeyaz, ıpıssız bulduğumuz plajlar boyunca kendine özgü taşlaşmış, tuhaf ganimetlerini bırakmıştı. Savaş bize oraları uzun süre çok görmüştü, ama şimdi yeniden kavuştuğumuzda, lapa gibi ezilmiş tanklarla, eğrilmiş toplarla, mühendislerin güneşin altında çürümeye, ağır ağır yer değiştiren kumullarla örtülmeye bıraktıkları geçici levazım istasyonlarının rastgele kalıntılarıyla karmakarışık olmuş bulduk. Şimdi orada yüzmek insana yeni bir güvenlik duygusuyla birlikte tuhaf bir üzünç veriyordu - sanki tarihöncesi bir çağın taşlaşmış artıkları arasındaymışız gibi: Dinozor iskeletlerine benzeyen tanklar, modası geçmiş ev eşyaları gibi sağda solda atılı duran toplar. Mayın tarlaları önemli bir tehlike oluşturuyordu, Bedeviler hayvanlarını otlatırken sık sık içine dalıyorlardı, bir keresinde Clea arabayla giderken parçalanmış bir devenin parlayan kalıntılarını görünce yoldan dışarı sapmış. Ama bu tür olaylar seyrekti, tanklara gelince, yanmış olmalarına karşın boştular. İçlerinde insan cesedi yoktu. Galiba cesetler çıkartılıp çölün batı yakasınım hiç umulmadık köşelerinde, ölülere özgü kentler gibi yerden bitmiş koca koca mezarlıklara uygun bir biçimde gömülmüşlerdi. Artık kent de yavaş yavaş normal alışkanlıklarıma, yaşama ritmine dönüyordu, çünkü bombalamalar büsbütün durmuştu, Doğu Akdeniz gece yaşamı yeniden çiçeklenmeye başlıyordu. Üniformalar azalmaya başlasa da gece kulüplerinin, barların izinli askerlerle işleri tıkırındaydı.

Emilircesine Clea’ya bıraktığım özel yaşamımla, sıkıcı değilse bile benim için pek az anlamı olan iş yaşamım arasında yapay biçimde bölünen olaysız yaşamım bile alışkanlıklardan kurulu doğal rayına girmiş görünüyordu. Değişen çok az şey vardı: Ama evet, Maskelyne sonunda

bütün zincirlerini koparıp alayına dönmeyi başarmıştı. Parlak üniformasıyla bize veda etmeye gelmiş, köpek gibi kuyruk sallayan meslektaşına - bu kez piposuyla değil kamçısıyla - işaret etmişti. Telford sesinde acılı bir mutlulukla, “Size bunu yapacağını söylemiştim,” dedi. “Bunu hep biliyordum.” Ama Mountolive aynı görevde besbelli ‘donmuş’ kalmıştı.

Ara sıra anlaşmalı olarak Karm Abu Girg’e çocuğun ne âlemde olduğunu görmeye gidiyordum. Bende pek çok korku ve kuşkular uyandırmış olan bu yer değişikliği, neyse ki, çok iyi gidiyordu. Şimdiki yaşamımın gerçekliği anlaşılan kendisi için uydurduğum düşlere uymuştu. Her şey olması gerektiği gibiydi - aralarına katıldığı renkli iskambil kâğıdı kişiler! Justine önceden kestirilemeyen suskunlukları, huysuzluklarıyla, biraz uzak duran biri olarak kaldıysa, bu benim anladığım kadarıyla, tahtından düşmüş sıkıntılı imparatoriçe imgesine bir şeyler katıyordu. Çocuk Nessim’de kendisine gerçek bir baba bulmuştu. İnsancıl sevecenliği sayesinde onun imgesinin çizgileri her gün biraz daha kesinlik ve sıcaklık kazanmıştı. Artık çok hoş bir arkadaş-babaydı, evin çevresindeki çöl alanlarını atla dolaşıp öğrendiler. Nessim ona yay verdi, oklar verdi, *amah* ve cariye olarak hemen hemen kendi yaşında Taor adlı küçük bir kız verdi. Birlikte düşlediğimiz sözde saray da gerçeklik sınavından olağanüstü bir başarıyla çıkmıştı. Küflü odaların girdisi çıktısı, dökülüp dağılmak üzere olan değerli eşyalar sürekli bir eğlence kaynağıydı. Böylece kendi atları, kendi cariyeleriyle, içinde oynadığı özel sarayıyla Bin bir Gece kraliçesinden farkı yoktu. Bu yeni gömülerin içine öylesine dalmıştı ki adayı hemen hemen unutmuş gibiydi. Bu ziyaretler sırasında Justine’i görmedim, görmeye de çalışmadım. Gene de bazen Nessim orada olurdu, ama birlikte yaptığımız yürüyüşlere, at gezintilerine katılmazdı, genellikle çocuk, yedeğinde bir atla beni karşılamak için geçide gelirdi.

Artık iyice toparlanmış, kendini yeniden işine vermiş olan Balthazar ilkbaharda Clea’yla beni alaycı huyuna yaraşan bir törene katılmaya çağırdı. Büyük Porn’un doğum gününde Capodistria’nın mezarına çiçek koymaya gidilecekti. “Capodistria’nın kendisi özel ulakla beni yetkilendirdi,” diye açıklamada bulundu. “Gerçekten de çiçek parasını her yıl kendisi ödüyor.” Tam gezinti yapılacak güzel, güneşli bir gündü, Balthazar yürüyelim diye tutturdu. Taşıdığı çiçek demeti kendisine biraz sıkıntı veriyorduysa da keyfi yerindeydi. Saçı konusundaki boş gururu dayanılmaz boyutlara varmıştı, sonunda çareyi kendini Mnemjian’ın eline

bırakmakta buldu, böylece kendi deyimiyle ‘yaşlılığı üzerinden atmıştı.’ Gerçekten de şaşılacak bir değişiklik görülüyordu. O cin gibi, alaycı kara gözleri kentte olup bitenlere çevrilmiş eski Balthazar olmuştu yeniden. Kendisinden uzun bir mektup aldığı Capodistria’ya da başka bir gözle baktığı yoktu. “Suyun öteki yakasında o koca canavarın ne haltlar karıştırdığını hiç bilmiyorsunuz. Şeytanın yolunu tutup Kara Büyü’ye vermiş kendini. Ama size okuyacağım mektubunu. Bakın şimdi düşündüm, mezarının başı, serüvenlerinin öyküsünü okumak için uygun bir yer olacak!”

Güneşin altında ıpıssızdı mezarlık. Capodistria mezarının etkileyici görünmesi için gerçekten de hiçbir masraftan kaçınmamış, neredeyse insanın aklına dokunacak kadar iğrenç, bayağı süslerle donatmayı başarmıştı. O kanatlı çocuk başları, o kıvrımlar, o çiçekli çelenkler. Mezar taşının üzerinde insana alaylı gibi görünen şu sözler yazılıydı: “O yitmedi, yalnızca önceden gitti.” Balthazar çiçekleri mezarın üzerine koyar, “Nice doğum günleri” derken sevgiyle kıkır kıkır gülüyordu. Sonra yana döndü, ceketini, şapkasını çıkardı, çünkü güneş tam tepemize dikilmişti ve çok sıcaktı, hepimiz birlikte servi ağacının altındaki sıraya oturduk, Clea şekerleme yerken o Capodistria’nın en son, en uzun mektubunu içeren daktilo edilmiş kâğıt tomarını bulmak için ceplerini karıştırdı. “Clea,” dedi, “şunu bize senin okuman gerek. Ben okuma gözlüklerimi unutmuşum. Hem bir kez de kulağımla duymak istiyorum, bakalım daha az mı, daha çok mu inanılmaz bulacağım. Okur musun?”

Sık daktilo edilmiş sayfaları usulca alıp okumaya başladı Clea:

“Sevgili dostum M.B.”

Balthazar araya girdi. “Bunlar Pursewarden’in bana taktığı adın baş harfleri - Melancholia Borealis, başka ne olsun. Bende var olduğu söylenen Yahudi kasvetine saygı belirtisi olarak. Devam et, sevgili Cleacığım.”

Mektup Fransızca’ydı.

“Buradaki yeni yaşamımı sana hikâye etmem gerektiğini, sevgili dostum, çoktandır biliyordum, gel gelelim sık sık yazmama karşın bu konuya yan çizmeyi alışkanlık edinmiştim. Neden mi? Eh, senin alaylı

gülüşün gözümün önüne geldikçe cesaretimi yitiriyordum. Saçma bir şey, çünkü ben hiçbir zaman alıngan ya da çevremdekilerin görüşlerine aldıran biri olmamıştım. Başka bir şey daha. Dünyayı kendi soyut iyiliğine boğmaya çalışan Kabala toplantılarında duyduğum tedirginliği, ısınamamışlığı açıklamak uzun ve yorucu bir çaba gerektirecekti. O zamanlar yolumun Işık değil Karanlık yolu olduğunu bilmiyordum. O zamanlar bunu ahlaksal ya da törebilimsel açıdan iyi ve kötüyle karıştırırdım. Şimdi yürüdüğüm yolun dengeleyici bir yoldan başka bir şey olmadığını görüyorum - tahterevallinin yerdeki ucu gibi bir *şey* - aydınlık usu havada tutan o. Büyü! Bir keresinde bana (o zamanlar oldukça anlamsız bulduğum) bir şeyler okumuştun Paracelsus'tan. Galiba o tür karışık sözlerin bile bir anlamı olması gerektiğini eklemiştin. Var! 'Beş tane kusurlu maddeyi (ya da . gibi bir şeye) dönüştürmenin madenlerden başka bir şey gerektirmediğini öğreten Gerçek Simya. Kusursuz madenler kusurlu madenlerden yapılır, yalnızca onlar aracılığıyla, onlar kullanılarak; çünkü başka şeylerde *Luna* (düş) vardır, metallerdeyse *Sol* (Bilgelik)."

"Burada biraz duruyorum, o acayip gülüşünle gülesin diye, eskiden olsa ben de seni yanıtlamakta gecikmezdim! *Tanctura Physicorum* düşüncesinin çevresinde dağ gibi yığılmış öylesine saçmasapan şey var ki, göreceksin. Evet ama..."

"Bu rüzgarlı kulede geçirdiğim ilk kış hiç de hoş değildi. Çatı aktı. Beni oyalayacak sayıda kitabım yoktu. Oturduğun bölüm bana dar geliyordu, acaba yerimi genişletebilir miyim diye düşünüyordum. Denize yukardan bakan kulenin bulunduğu arazinin üzerinde dağınık kulübeler, küçük yapılar vardır; gereksinimlerimi karşılayan, beni yıkayıp paklayıp doyuran çok yaşlı, sağır İtalyan karı-koca burada oturuyorlardı. Onları oturdukları yerden çıkarıp atmak istemiyordum, ama onların evlerine bitişik iki ahırı acaba değiştirip kendime bir yer yapamaz mıyım diye düşündüm. İşte o zaman orada onlardan başka birinin de oturduğunu büyük bir şaşkınlıkla gördüm, yalnızca geceleri çıkan, keşiş cüppesi giyen tuhaf bir yaratık. Bu yeni ilgimi onunla tanışmama borçluyum. Manastırdan atılmış bir İtalyan keşişi, kendisini bir *Rosicrucian*[55] ve simyacı olarak tanımlıyor. Burada dağ gibi yığılmış mason el yazmalarının arasında yaşıyor - kimileri çok eski - onları incelemekle uğraşıyor. Bu araştırma biçiminin (birtakım sevimsiz yönlerine karşın) insanın kendi iç dünyası, kendi içinde olup da

onaya çıkmamış şeylerle ilgili bilgisini çoğaltmakla ilgili olduğuna beni ilk inandıran odur; bu araştırma biçimi en az bilim kadar yönteme dayandığı için onu sıradan bilimle karşılaştırmak yanlış olmaz - ama öncüller farklı hiç kuşkusuz! Daha önce de dediğim gibi bunun sevimsiz yönleri varsa usulüne uygun bilimin de var -araştırma amacıyla hayvanları diri diri kesmek örneğin. Her neyse, onunla dostluk kurdum ve kendime aylar geçtikçe beni daha çok saran bir çalışma alanı buldum. Kendi yaratılışıma en uygun şeyin ne olduğunu sonunda anladım! Gerçekten de bu alanda her şey beni besler, güçlendirir gibi görünüyor! Öte yandan *Abbé*[56] F'nin - ondan bu adla söz edeceğim - epeyce işine yaradım, çünkü (galiba Athos Dağı'ndaki gizli arşivlerden çalınmış) el yazmalarının kimisi Yunanca, kimisi Arapça, kimisi Rusça'ydı - onun iyi bilmediği diller. Dostluğumuz olgunlaşıp ortaklığa dönüştü. Ama bu konularla uğraşan, gerçekten de korkulur başka bir tuhaf kişiyle beni ancak aylar sonra tanıştırdı. Denizden içerlek bir yerde, kocaman bir konakta yaşayan Avusturyalı bir Baron'la, o da (hayır, gülme) bir zamanlar bizim tartıştığımız - *De Natura Rerum*'da mıydı? Galiba öyle - o karışık *generatio homonculi* sorunuyla uğraşıyor. Deneylerine yardımcı olan bir kahyasıyla büyücü yardımcısı da var. Ben burada kısa zamanda *persona grata*[57] durumuna geldim ve yeteneğimin elverdiği ölçüde kendilerine yardımcı olmama izin verildi."

"Şu Baron var ya - kocaman sakalıyla, mısır tanesi kadar iri dişleriyle insanın gerçekten de tuhaf, çok etkileyici bulacağı biri - işte bu Baron... ah! Sevgili Balthazar, gerçekten de, kendisinin 'gaipten haber veren cinlerim' dediği on tane peri *yaratmış*. Onları bu yörede zeytin ıslatmak ya da meyve saklamak için kullanılan kocaman cam kavanozlara koymuş, orada su içinde yaşıyorlardı. İşliğindeki, daha doğrusu laboratuvarındaki meşe ağacından yapılmış uzun rafta duruyorlardı. Beş haftalık yoğun bir içedönüş ve dinsel tören etkinliğinden sonra ortaya çıkmışlar ya da onun kendi deyimini kullanırsak 'biçim almışlar'. Kavanozlarda denizatı gibi yüzen son derece güzel, gizemli şeylerdi. Bir kral, bir kraliçe, bir şövalye, bir keşiş, bir rahibe, bir mimar, bir madenci, bir melek, son olarak da biri mavi, biri kırmızı iki cinden oluşuyorlardı! Bu dev kavanozların içinde tembel tembel dolaşıyorlardı. Kavanoza tırnakla vurulunca korkar gibiydiler. Boyları hemen hemen bir karıştı ve Baron daha çok büyümelerini istediği için onların birkaç araba at gübresinin içine gömülmesine yardım ettik. Bu koca

yığını Baron ve onun Türk'ü hazırlamışlardı, içinde birtakım iğrenç şeyler bulunan kötü kokulu bir sıvıyla her gün ıslatıyorlardı. Her ıslatışta sanki yerin altından ateşle ısıtılıyormuş gibi gübreden duman tütmeye başlıyordu. İçine parmak sokulamayacak kadar sıcaktı. Üç günde bir *Abbé* ile Baron bütün gece dua okuyor, bu gübre yığınını buhurla tütsülüyorlardı. Sonunda Baron bu işlemin tamamlandığı kanısına varınca şişeler laboratuvardaki raflara özenle taşındılar. Bütün periler öylesine büyümüşlerdi ki, artık şişeler dar geliyordu, erkek perilerin koca koca sakalları çıkmıştı. El ayak tırnakları alabildiğine uzamıştı. İnsana benzeyenlerin üzerlerinde kendi toplumsal düzeylerine ve durumlarına uygun giysiler vardı. Yüzlerinde daha önce bir kez - asitle yıkanmış Perulu bir insan başının yüzünde - gördüğüm bir ifadeyle orada yüzerlerken edep dışılıklarında bir güzellik vardı! Geriye devrilmiş gözler, küçük ve son derece biçimli dişleri ortaya çıkaran balık dudağı gibi dudaklar! Daha önce söylediğim gibi mavi cinle kırmızı cinin bulunduğu şişelerde hiçbir şey görünmüyordu. Aklıma gelmişken söyleyeyim, bütün şişeler öküz mesanesiyle sıkıca kapatılmış ve balmumundan sihirli bir mühürle mühürlenmişti. Ama Baron tırnağıyla kavanozları tıkırdattığı, İbranice bir şeyler söylediği zaman su bulanmaya, sırasıyla önce kırmızıya, sonra maviye dönüşmeye başlıyordu. Periler yüzlerini göstermeye, banyo edilen bir fotoğraf gibi dumanlana dumanlana belirginleşmeye, giderek büyümeye başlıyorlardı. Mavi cin bir melek kadar güzeldi, ama kırmızının ifadesi gerçekten korkutucuydu."

"Bu yaratıkları Baron, sandal ağacıyla kaplanmış gümüş bir kumda saklanan gülkurusu rengi katı bir maddeyle üç günde bir besliyordu. Kuru bezelye büyüklüğünde küçük topaklar. Haftada bir kez şişelerin suyunu boşaltmak gerekiyordu; temiz yağmur suyuyla doldurmak (şişeleri). Bu iş çok hızlı yapılmalıydı, çünkü hava aldıkları o birkaç saniye içinde cinler sanki can çekişen bir balık gibi güçsüzleşiyor, bilinçlerini yitiriyorlardı. Ama mavi cin hiç beslenmiyordu; oysa kırmızısına haftada bir kez bir hayvanın - galiba tavuğun - taze kanından bir yüksük dolusu veriliyordu. Bu kan suyun içinde, suyu hiç renklendirmeden, hatta suya hiç karışmadan, hemen yok oluyordu. Bu şişe açılır açılmaz bulanıklaşıyor, koyulaşıyor, içinden çürük yumurta kokusu çıkıyordu!"

"Ama periler bir iki ay içinde gerçek boyutlarına ulaştılar, kehanet yapma evresine - Baron'un deyimiyle; bundan sonra şişeler her gece evden biraz uzakta bir korunun içinde bulunan küçük yıkık bir kiliseye taşınıyor,

orada bir ayin yapıldıktan sonra gelecekteki olayların gidişi konusunda ‘sorgudan geçiriliyorlardı.’ Bu işlem için küçük kâğıt parçalarının üzerine İbranice sorular yazıp cücelerin gözlerinin önüne, şişelere bastırılıyordu; ışığa duyarlı fotoğraf kâğıdını ışığa tutmak gibi bir şeydi. Yani bu yaratıklar sanki o soruları okumuyor, yavaş yavaş, büyük bir kararsızlıkla sezmeye çalışıyorlardı. Saydam camın üzerine parmaklarıyla bir şeyler çizerek yanıtlıyorlardı soruları, Baron yanıtları hemen büyük bir deftere geçiriyordu. Her periye kendi konumuna uyan sorular soruluyordu, kırmızı ve mavi cinler evet ya da hayır anlamında gülümseyip kaş çatarak yanıtlayabiliyorlardı. Ama her şeyi bilir gibiydiler, onlara her türlü soru sorulabilirdi. Kral yalnızca siyaset konularına değiniyordu, keşiş din... falan filan... Böylece Baron’un ‘Vakayiname’ adını verdiği, Nostradamus’un bize bıraktığı belge kadar ilginç olan bu şeyin yazılışına tanık oldum. Son birkaç ay içinde bu kehanetlerin öyle çoğu doğru çıktı ki, geri kalanın da doğru çıkacağından pek az kuşku duyuyorum. Böyle, geleceğin içini okumak çok tuhaf bir duygu!”

“Bir gün keşişin bulunduğu kavanoz kazayla döşeme taşlarının üzerine düşüp kırıldı. Zavallı keşiş, Baron’un bütün kurtarma çabalarına karşın, güç bela birkaç soluk aldıktan sonra öldü. Cesedi bahçeye gömüldü. Bir keşiş daha ‘biçimlendirmek’ için çabalarda bulunuldu, ama boşuna. Dirimselliği olmayan, birkaç saat içinde ölen sülük gibi bir nesne türetilebildi ancak.”

“Kısa bir süre sonra, bir gece kral kavanozdan kaçmayı başardı; kraliçenin bulunduğu kavanozun üzerine oturmuş tırnağıyla mührü kazırken bulundu! Açık havada kaldığı için onmazcasına güçsüz düşmesine karşın çok öfkeli, çok çevikti. Devireceğimizden korktuğumuz şişelerin arasında epeyce ardından koşturdu bizi. O ne çeviklik Tanrım, kendi doğal ortamının dışında olmaktan dolayı gitgide güçten düşmeseydi onu yakalayabilir miydik bilmiyorum. Gene de bu işi becerdik, o bizi tırmalar, ısırırken onu şişeye tıktık, ama *Abbé*’nin çenesi çok kötü bir tırmık aldıktan sonra. Bu boğuşma sırasında kral soğumakta olan bir kızgın metal levha kokusuna benzer bir koku salıverdi. Parmağım bacağına değmişti. Islak, lastik katılığında bir şeydi, belkemiğimden aşağı bir korku ürpertisi yayıldı.”

“Ama sonra bir aksilik çıktı. *Abbé*’nin tırmalanan yüzü azdı, şişti, *Abbé* ateşlenip yatağa düştü, hastaneye kaldırdık, şimdi orada yatıyor, nekahette. Ama felaketlerin arkası kesilmedi, üstelik daha da kötüsü geldi;

Baron bir Avusturyalı olarak burada her zaman merak konusu bir kişiydi, savaşla birlikte gelen casus saplantısının en yüksek noktasına ulaştığı bir zamanda daha da çok dikkat çekmeye başladı. Yetkililerce sıkı bir sorgudan geçirilmek istendiği kulağıma çalınmıştı. O bu haberi çaresiz bir sakinlikle karşıladı, ama yetkisiz kişilerin laboratuvarına burunlarını sokmalarına dayanamayacağı belliydi. Perileri 'eritip' bahçeye gömmeye karar verildi. *Abbé* olmadığı için ona yardım etmeyi kabul ettim. Şişelere ne döktü bilmiyorum, ama şişelerden cehennem alevi gibi alevler yükselmeye başladı, bütün tavan is ve örümcek ağları içinde kaldı. Bunun üzerine yaratıklar küçüldüler, kurutulmuş sülük ya da köylülerin bazen kurutup sakladıkları göbek kordonu kadar kaldılar. Baron ara sıra yüksek sesle inliyor, alnından terler fışkırıyordu. Çocuk doğuran bir kadının iniltileri. Sonunda işlem tamamlandı, gece yarısı şişeler küçük kiliseye taşınıp gevşemiş kayrak taşlarının altına gömüldüler, herhalde hâlâ oradadırlar. Baron gözaltına alındı, kitapları, kâğıtları mühürlendi. Söylediğim gibi hastanede yatıyor *Abbé*. Ya ben? Yunan pasaportum sayesinde buradaki insanların çoğundan daha az kuşkulu biriyim. Şimdilik kuleme çekildim. *Abbé*'nin oturduğu ahırlarda hâlâ bir sürü mason belgesi var; onların sorumluluğunu ben üstlendim. Bir iki kez Baron'a yazdım, ama belki tehlikeli gördüğü için bana yanıt vermedi; belki de kendisiyle olan ilişkimin bilinmesinin iyi olmayacağına inandığı için. Böylece... evet savaş çevremizde gürleyip duruyor. Sonucunu, daha sonra neler olacağını - ta bu yüzyılın sonuna kadar - biliyorum: Şu anda bunları yazarken yanı başımda, soru-yanıt olarak, duruyor. Ama bunları yayınlasam bana kim inanır - hele senin gibi deneysel bilimler doktoru, bilimsel kuşkucu ve alaycı biri? Savaşa gelince - Paracelsus şöyle demiş: 'İnsanın içinde sayısız Ego'lar vardır; melekler ve şeytanlar, cennet ve cehennem, bütün hayvan yaratıklar, bitkiler ve mineraller evreni; küçük bireysel insan nasıl hasta oluyorsa büyük evrensel insanın da hastalıkları vardır, bütün insanlığı etkileyen hastalıklar olarak ortaya çıkarlar. Gelecekteki olaylarla ilgili kehanetler bu olgulara dayanır.' İşte böyle, sevgili dostum, ben kendi ışığıma ulaşmak için Karanlık Yol'u seçtim. Beni nereye götürürse götürsün onu izlemek zorunda olduğumu biliyorum! Bu da bir başarı değil mi? Belki de değil. Ama bana gerçekten öyle görünüyor. Ama o gülüşü duyuyorum!"

"Her zaman sadık dostun

Da Capo."[58]

"Şimdi," dedi Clea, "o gülüşü lütfet bakalım."

"Pursewarden'in," dedim, "'Balthazar'ın tekbenciliğini gösteren kederli gülüşü' dediği şeyi."

Balthazar gerçekten de dizini döverek, çakı gibi ikiye katlanarak güldü. "Şu rezil serseri, Da Capo'ya bakın," dedi. "Ama *soyons raisonnables,*[59] her şey gerçekten anlattığı gibiyse - hepsini uyduracak değil ya. Belki de uyduruyordur. Hayır, uydurmaz. Ama siz onun anlattıklarına inanabiliyor musunuz-siz ikiniz?"

Clea, "Evet," dedi, bunun üzerine ikimiz de gülümsedik, çünkü bütün İskenderiyeli falcıların tutsağı olduğuna göre büyüye de eğiliminin olması doğaldı. Yavaşça, "Gül," dedi. Balthazar biraz ciddileşerek, "Doğruyu söylemem gerekirse," dedi, "insan şöyle bir düşününce bir ölçüde genişlettiğimiz sözde bilgi alanının çevresinde pekâlâ Paracelsus'a ait karanlık alanların olabileceğini fark ediyor - bilgi buzulunun suyun altında kalan parçası gibi. Yo, canına yandığımın, senin haklı olduğunu kabul etmeliyim. Deneysel olguların rayları üzerinde gidip gelirken kendimizden hiç kuşkulanmaz oluyoruz. Ara sıra insanın başına başka bir yerden atılmış rastgele bir tuğla hafifçe çarpıyor. Daha dün, sözgelişi, Boyd bana bundan hiç de daha az tuhaf olmayan bir öykü anlattı: Geçen hafta gömülen bir askerle ilgili. Kuşkusuz olaya uygun düşecek birtakım açıklamalar bulabilirim. Ama doğruluğuna güvenmek olanaksız. Bu genç çocuk bir hafta izinle Kahire'ye gitmiş. Çok iyi vakit geçirerek geri dönmüş ya da öyle demiş. Daha sonra ara ara çok yüksek ateşle gelen acayip bir sıtmaya tutulmuş. Bir hafta içinde de ölmüş. Ölmeden birkaç saat önce gözlerine beyaz bir perde inmiş, ağ tabakasının üzerinde de kırmızı ışık saçan bir düğüm belirmiş. Sayıklarken yinelediği tek cümle şuymuş: *'O kadın bunu altın bir iğneyle yaptı.'* Hep bunu söylüyormuş. Dediğim gibi, insan belki ustaca bir varsayımla tıp yönünden olayı bir yere oturtabilir ama... dürüst olmam gerekirse benim bildiğim hiçbir ulama tam olarak uymadığını kabul etmek zorundayım. Şunu da söylemeden geçemeyeceğim: Kan tahlilleri, belkemiği sıvısı, mide falan. Hatta (henüz açıklanmamış olsa da) şöyle bildiğimiz doğru dürüst bir beyin zarı bozukluğu bile yok. Beyni çok güzel, taptazeydi! Hiç değilse Boyd böyle söylüyor, genç oğlanı tepeden tırnağa incelemek çok hoşuna gitmiş. Gizem! İzine gittiğinde ne yapmış olabilir ki?

Bunu öğrenmek olanaksız gibi bir şey. Ne otellerde, ne de ordu konukevinde kaydı var. İngilizce'den başka dil konuşmuyormuş. Kahire'de geçirdiği o üç-beş gün hiç defterde yok. Sonra o altın iğneli kadın?"

"Ama bunlar hep oluyor, yani sen haklısın" (bu Clea'yaydı). "Karanlık güçlerin varlığı konusunda üstelemekte, ben nasıl birtakım şeylere mikroskopla bakıyorsam birtakım insanların da öyle kristal küreyi okuduklarını ileri sürmekte haklısın. Herkes değil, kimi insanlar. Hatta senin şu Scobie gibi aptal insanlar bile, sözgelişi. Unutma, çakırkeyif olduğu, kendini göstermek istediği zamanlar söylediği şeyler, bence deli saçmasıydı - sözde Naruz'la ilgili olanları demek istiyorum: Ciddiye almayacak kadar acıklı bir tabloydu. Kimi ayrıntılar doğru olsa bile onları görev yaptığı sırada öğrenmiş *olabilirdi.* Ne de olsa *procès verbal'i*[60] Nimrod tuttu, hiç değilse o belge ortalıkta olmalıydı."

Merakla, "Naruz'a n'olmuş?" diye sordum. Clea'nın benden sakladığı kimi şeyleri Balthazar'a açmasına gizlice gücenmiş olarak. İşte o zaman Clea'nın yüzünün solmuş olduğunu, başka yöne baktığını ayrımsadım. Ama Balthazar hiçbir şeyin farkında değil gibiydi, sözünü sürdürdü. "Kısa roman ögelerinin hepsi var - yani kendisiyle birlikte seni mezara sürüklemeye çalışmasından söz ediyorum. Ha, ne dersin? Sonra ağlama sesi duyacak olman." Sonunda Clea'nın yüzündeki ifadeyi görerek birden sustu. "Aman Tanrım, canım Cleacığım," diyerek suçlanmış gibi sözünü sürdürdü, "Bana açılmış bir gizi ele vermiyorum umarım. Birden çok bozulmuş gibisin. Scobie'nin öyküsünü anlatmamamı söylemiş miydin bana?" İki elinden tutup yüzünü kendisinden yana çevirdi.

Clea'nın iki yanağında birer kırmızılık belirmişti. Başını hayır anlamında salladı, ama bir şey demedi, sanki sinirden dudaklarını ısırıyordu. Sonunda, "Hayır," dedi, "giz miz yok. Darley'e söylemedim, çünkü... şey, senin de dediğin gibi, saçmaydı: Her neyse zaten o bu tür budalalıklara inanmıyor. Düşündüğünden de daha aptal duruma düşmek istemedim." Özür diler gibi yanağımdan öpmek için eğildi. Benim canımın sıkıldığını anladı, başını öne eğip konuşmayı sürdüren Balthazar da öyle: "Ben çok sırasız konuştum. Allah kahretsin! Şimdi Darley sana kızacak."

Karşı çıktım. "Ne kızması, canım, hayır. Ben yalnızca merak ettim, hepsi bu. Gizli şeyleri araştırmak gibi bir inancım yoktu, Clea."

Canı sıkılmış, öfkelenmiş gibi bir el hareketi yaptı: “Pekâlâ. Önemli değil. Sana her şeyi anlatacağım.” Sanki can sıkıcı, boşa zaman kaybettirici bir konudan kurtulmak istermiş gibi çabuk çabuk anlatmaya başladı. “Sana anlattığım o son akşam yemeği sırasında oldu. Ben Suriye’ye gitmeden önce. Çakırkeyifti, yadsımıyorum. Balthazar’ın biraz önce sana söylediği şeyleri söyledi, sonra Nessim’in erkek kardeşini anıştıran birinin tanımını yaptı. Başparmağının tırnağıyla kendi dudağında yerini göstererek, ‘Dudağı şuradan ikiye ayrık, bir masanın üzerinde gövdesi küçük yaralarla kaplı yatarken görüyorum. Dışarıda bir göl var. Kararını vermiş. Seni yanına çekmeye çalışacak. Sen karanlık bir yerde olacaksın, her yanı kapalı, ona direnemeyeceksin. Çok yakında, elinden gelse belki sana yardım edebilecek biri var. Ama yeterli gücü olmayacak,’ dedi.” Clea birden ayağa kalkıp bir çubuğu çat diye kırarmış gibi öyküsünü bitirdi. “Tam burada gözlerinden yaşlar boşandı,” dedi.

Bu saçma, ama kötü belirtiler taşıyan öyküden sonra üzerimize böyle bir kasvetin çökmesi çok tuhaftı; sanki o parlak ilkyaz güneşini, hafif, canlı havayı kaygı verici, hoşa gitmeyen bir şey kaplamıştı. Bunu izleyen suskunlukta Balthazar dizlerinin üzerindeki ceketini sıkıntılı sıkıntılı katladı, açtı, yeniden katladı; Clea’ysa bakışlarını ötelere çevirmiş, küp şeklinde lekeleri andıran gemileri, limandan çıkmış ta uzaktaki mavi işaret şamandırasına doğru neşelerini iplik gibi uzatan, parlak renkli taçyaprakları benzeri saçılmış hız teknelerini, ta ötelerdeki büyük liman girintisini süzüyordu. İskenderiye hemen hemen yeniden normale dönmüştü, geri çekilen savaşın ardında kalan mavi sularda yatıyor, eski eğlencelerine yeniden kavuşuyordu. Gene de çevremizde gün birden karardı, ruhlarımızın üzerine bütün ağırlığıyla çöktü - nedeninin saçmalığı yüzünden daha da sinirlendirici bir duygu. Scobie’nin falcılık taslayışındaki kendini beğenmişliğe lanet okudum.

“Böyle hünerleri olsaydı kendi mesleğinde biraz olsun ilerlemesine yarardı,” dedim terslenerek.

Balthazar güldü, ama bu gülüşünde bile sıkıntılı bir kuşku vardı. Bu budalaca öyküyü durup dururken kurcaladığı için pişmanlık duyduğu belliydi.

Clea sertçe, “Haydi gidelim,” dedi. Biraz sinirlenmiş gibi görünüyordu, koluna girdiğim zaman ilk kez kolunu çekti. Eski bir fayton bulup hep birlikte, yavaş yavaş, sessizce kente döndük.

Sonunda Balthazar, “Aa, canı cehenneme! Haydi hiç değilse limana gidip bir içki içelim,” dedi. Bizim yanıtımızı beklemeden arabacıya gideceği yeri yeniden söyledi, Corniche’in kıvrımlarını ağır ağır dolanarak dış limandaki Yat Kulübüne doğru bizi nal sesli suskun bir inişe geçirdi, başımıza orada hepimizin çok ciddi, çok korkunç bulacağı bir şey gelecekti. Öylesine açık seçik anımsıyorum ki, o ilkyaz gününü, hiç eksiksiz; minareleri ışıklandıran yeşil, titrek bir deniz, hızla seğirten ince bir rüzgârın ani ve sert patlamalarının yol açtığı koyuluklarla benek benek olmuştu. Evet, Arap mahallesinde içlerini tüketen mandolinlerin sesiyle, çocukların çıkartma resimler kadar parlak renkli kılıklarıyla. Çeyrek saat içinde bu olağanüstü güzel gün kararacak, beklenmedik - haksız mı haksız bir ölümün acısıyla zehirlenecekti. Ama felaket birdenbire gelirse de geleceği anın kendisi sanki yalpalarmış, sanki insanın ruhunu, anlayışını donduran kocaman bir gongun acı yankıları benzeri zaman içinde yayılırmış gibi görünüyor. Birden evet, ama gene de insanın kavrayışında nasıl da *ağır ağır* yayılıyordu - gittikçe genişleyen korku dalgaları halinde usun üzerinde yayılan dalgacıklar. Öte yandan, deyim yerindeyse, tablonun ortasında yer alan şeyin dışında kalan normal yaşam, küçük acıklı öykünün yanı sıra hiç aldırışsız sürer gider. (Kurşun seslerini bile duymadık, örneğin. Kapanık takımlarını rüzgâr alıp götürmüş.)

Gene de gözlerimiz, sanki büyük bir deniz resminin kuvvet çizgileriyle çekilmiş gibi, gri bir katedral benzeri gökyüzüne yükselen savaş gemilerinden birinin rüzgâr almayan yanına sığınan sandalların çıkardığı küçük takırtıya çekildi. Yelkenleri, meltemle çekişen kelebekler gibi aylak aylak kanat çırpıyor, çarpışıyorlardı. Bu uzaklıktan ayırt edilemeyecek ya da tanınamayacak kadar küçük görünen insan karaltılarına ait kollar, kürekler, birtakım anlaşılmaz hareketler yapıyorlardı. Gene de bu küçük kaynaşma insanın dikkatini çekecek güçte bir şeydi - kimbilir içimize ne doğmuştu? Araba kıyı boyunca sessizce tekerlenir giderken iç limanın büyük bir ustanın elinden çıkmış görkemli bir deniz manzarası gibi karşımıza serildiğini gördük. Doğu Akdeniz’in dört bir yanından buraya sığınmaya gelmiş küçük teknelerin çeşitliliği, farklılığı - birbirine benzemeyen biçimleri, donanımlarıyla - parlak deniz zemininin üzerinde bu görünüme canlı bir kösnüllük ve uyum katıyordu. Her şey soluk kesici, ama gene de normaldi; çatanalar baykuş gibi ötüyor, çocuklar çığlık çığlık bağırıyor, kahvehanelerden tavla takırtıları, kuş sesleri geliyordu. Uçuşan

yelkenleriyle, yorumlayamadığımız el kol hareketleriyle, hafif sesleriyle ortadaki o küçük tablonun çevresi, kocaman ve doğal bir dünyayla kuşatılmıştı. Küçük tekne yana yattı, kollar kalktı, indi.

Kısılmış kara gözlerini olay yerinden ayırmadan, "Bir şey olmuş," dedi Balthazar, at sanki bu sözlerden etkilenmiş gibi birden durdu. Bizden başka rıhtımın oralardaki bir adam da bunu görmüştü; o da durmuş meraktan ağzı bir karış açık dalgın dalgın bakıyordu, olağandışı bir şeylerin olup bittiğinin farkındaydı. Gene de insanlar acele acele yollarına gidiyor, satıcılar bağırıyorlardı. Adamın ayakucunda üç çocuk dünyadan habersiz oynuyor, tramvay raylarına bilye yerleştiriyorlardı, bir tramvay geçtiğinde un ufak olduğunu görmek umuduyla. Bir sucu pirinç maşrapalarını birbirine çarpıyor, "Hadi yok mu susayan," diye bağırıyordu. Arka planda, sanki ipek üzerinde kayarmış gibi ilerleyen bir gemi pek dikkat çekmeden yeşil geçitten sessizce çıkıp açık denize yöneldi.

Sonunda Clea şaşkın bir sesle, "Pombal," dedi ve üzüntüsünden koluma girdi. Gerçekten de Pombal'dı. Başlarına şöyle bir şey gelmiş: Onun sandalıyla ikisi birlikte her zamanki dikkatsizlikleri ve amaçsızlıklarıyla limanda oradan oraya sürüklenip duruyorlarmış, Fransız savaş gemilerinden birine çok yaklaşmışlar, hiç beklenmedik bir rüzgâr savruntusu onları kendi yollarından alıp geminin rüzgâr almayan yanına atmış. İnsan davranışlarını yöneten görünmez sahneye koyucularca nasıl da alay edercesine tasarlanmış bir şey, hem de ne korkunç bir hızla! Çünkü Fransız gemileri, gözaltına alınmış olmalarına karşın hem küçük silahlarını, hem de utanç duygusunu ellerinden bırakmamışlardı, bu yüzden de ters ve umulmadık davranışlarda bulunuyorlardı. Savaş gemilerine on iki metreden daha fazla yaklaşan hangi tekne olursa olsun bir uyarı ateşi açmaları emredilmişti nöbetçilere. İşte bu emre uyarak bir nöbetçi küçük tekne yolundan sapıp kendi gemisine doğru hızla yaklaşırken kurşunla Pombal'ın yelkenini delmiş. Yalnızca bir uyarıymış, hiçbir kötü amacı yokmuş. Böyle bile olsa bu... ama hayır, başka türlü olamazdı. Çünkü dostum kendi kanından, kendi dininden olan o korkaklar tarafından kendisine böyle davranıldığı için öfke ve üzüntüden mosmor kesilmiş, çok tehlikeli bir iş yapıp ayağa kalkmak, yumruğunu sallamak ve *"Salauds!",*[61] *"Espèces de cons!"*[62] - belki de tam uygun bir sıfatla - *"Lâches!"*[63] diye bağırmak için dümeni elinden bırakmış.

Kurşun seslerini kendisi duydu mu acaba? Onca kargaşanın arasında duymamıştır herhalde, çünkü sandal yana yatmış, düzelmiş, yön değiştirmiş, onu yere yuvarlamış. Yerde yatarken, bıraktığı dümeni yakalamaya çalıştığı sırada Fosca'yı tam düşerken görmüş, ama sonsuz bir yavaşlık içinde. Daha sonra Pombal'ın dediğine göre, Fosca vurulduğunu anlamamış. Belki de yalnızca dikkatinin olağandışı, tuhaf bir biçimde zayıfladığını, şiddetli bir vuruşun ardından yaranın üzerine hızla yayılan ani uyuşukluğu duyumsamıştır. Yüksek bir kule gibi geriye kaykılmış, kıçaltının yavaş yavaş kendisine yaklaşıp yanağına dayandığını duyumsamıştır. Gözleri faltaşı gibi açık yatıyormuş, tombul, yumuşak, yaralı bir sülün gibi, gagasından kanlar akmasına karşın gözleri hâlâ parlak bir sülün. Pombal onun adını haykırmış, sözcüğün uçsuz bucaksız sessizliğinden başka hiçbir şey duyumsamamış, çünkü o sırada su akıntısı hızlanıp onları kara yönüne sürüklemeye başlamış. Bunu yeni bir hayhuy izlemiş, çünkü öteki tekneler, tıpkı bir yaraya üşüşen sinekler gibi, öğütleyici, avutucu sözler haykırarak toplanmaya başladılar. Bu arada Fosca bulanık, açık gözlerle yatıyor, bambaşka bir düşte kendi kendine gülümsüyordu.

Balthazar ancak şimdi hipnozdan kurtulup tek sözcük söylemeden arabadan inerek, askeri cankurtaran çağırmak için özel hatlı kırmızı telefona doğru rıhtımda acayip, silkintili bir koşu tutturdu. Telefonun almacından çıkan küçük tıkırtıyı, onun konuşmasını duydum, sabırlı ve soğukkanlı. Bu yardım çağrısı da görülmemiş bir çabuklukla yanıtlandı, çünkü cankurtaranların bulunduğu acil yardım karakolu elli metre kadar ötedeydi. Cankurtaranın hoş çan sesini duydum, kaldırım taşlarının üzerinden hızla bize doğru geliyordu. Gözler yeniden küçük sandal kafilesine çevrildi - sabırlı bir boyun eğiş ya da korku yansıtan yüzler. Pombal kıçaltına diz çökmüş, başını öne eğmişti. Arkasında ustaca dümen kullanan, olup biteni ilk anlayan ve yardıma koşan kayıkçı Ali vardı. Aynı rota üzerinde seğirtmekte olan öteki sandallar Pombal'ınkinin çevresinde sanki etkin bir duygudaşlıkla toplanmış, duruyorlardı. Tekneye övünçle taktığı *Manon* adını okuyabiliyordum, altı ay bile geçmemişti üstünden. Her şey akıl durdurucu görünüyordu, kuşku ve korkularla dolu yeni bir boyut kazanmış gibiydi.

Balthazar iskelede sabırsızlıktan kıvranarak dikiliyor, içinden onları acele etmeye zorluyordu. Cık cık diye dilini damağında şaklattığını

duydum, alçak sesli, azarlayıcı bir şık-lama; bu azar, acaba diye düşündüm, onların yavaşlığına mı yöneltilmişti, yoksa yaşamın kendisine, saçmacasına nedensiz düzenine mi?

Sonunda geldiler. Soluk alışları, bunlara eklenen bizim soluklarımız, sedyenin kösele şeritlerinin şaklamaları, parlak çeliğin takırtısı, kabaralı topukların küçük şakırtıları açık seçik duyuluyordu. Bunların hepsi koca bir kargaşalık oluşturuyordu, indirmek, kaldırmak, sandalın sallanmaması için kara eller ipleri sıkı sıkı tutarken çıkartılan hırıltılar, emirler yağdıran çekişmeli seslerin testere dişli keskin ağızları. ‘Kenara çekilin’ler, ‘Yavaş olun’lar, uzak bir geminin radyosundan gelen fokstrota karışıyordu. Bir Arap’ın kara omuzlarında beşik gibi, bir meyve sepeti gibi sallanan sedye. Dar, beyaz bir hücreye açılan demir kapılar.

Pombal’ın yüzünde düşünceli bir aymazlık vardı, yüz çizgilerinin her biri bir yana gitmişti, teninin rengi mordu. Sanki bir buluttan düşer gibi iskeleye düştü, dizüstü, sonra toparlandı. Yollarını yitirmiş koyunlar gibi bağıran sedye taşıyıcıların ve Balthazar’ın ardından gözü bağlı yürüyordu. Bir hafta önce Ghoshen mağazasından aldığı beyaz espadrillerinin üzerine sıçramış olan kan, Fosca’nın kanıydı galiba. Böyle zamanlarda küçük ayrıntılar çarpar insanın gözüne. Beyaz hücreye tırmanmak için dalgın bir girişimde bulundu, ama kabaca dışarı atıldı. Kapılar yüzüne kapandı. Artık Fosca onun değil, bilimin malıydı. Sanki kilisedeymiş gibi uysalca başını önüne eğmiş, kapıyı bir kez daha açıp kendisini içeri almalarını bekliyordu. Sanki hiç soluk almıyormuş gibiydi. Hemen onun yanına gitmek için hiç düşünmeden atıldım, ama Clea tuttu beni. Çocuklar gibi, büyük bir sabır ve söz dinlerlikle, cankurtaranın içindeki belirsiz kımıltıları, çizme seslerini dinledik. Sonunda kapılar açıldı, bitkin görünen Balthazar aşağı inip, “Haydi bin, bizimle gel,” dedi. Pombal çevresine çıldırmış gibi baktı, birden acıdan gerilmiş yüzünü Clea’ya ve bana çevirdi, tek yaptığı hareket, kavrayamadığı bir umutsuzlukla kollarını açtıktan sonra, sanki hiçbir şey duymak istemiyormuş gibi iki kulağını tombul elleriyle kapamak oldu. Balthazar’ın sesi birden çatlaklaştı. Kabaca ve öfkeyle: “Bin,” dedi, sanki bir suçluyla konuşurmuş gibi; onlar o beyaz hücrenin içine tırmanırken Balthazar’ın alçak sesle, “Ölüyor,” dediğini duydum. Kapanan demir kapıların tangırtısı; elimin içinde tuttuğum Clea’nın elinin buz gibi soğuduğunu duyumsadım.

Böylece, daha şimdiden yavaş yavaş kararmaya başlamış olan o güzelim ilkyaz öğle sonunda hiç konuşmadan yan yana oturduk. Sonunda bir sigara yakıp kesik kesik, acı havlamalarla kazayı birbirlerine anlatan Arapların arasından geçerek iskelede birkaç metre yürüdüm. Ali tekneyi Yat Kulübündeki palamar direğine bağlamak için geri götürmek üzereydi; tek gereksinimi sigarasını yakacak bir ateşti. Kibarca bana doğru gelip sigaramdan yakıp yakamayacağını sordu. O pofurdatırken ben sandalın taban tahtasındaki kan lekesini sineklerin bulmakta gecikmediklerine dikkat ettim. Benim nereye baktığımı anlayan Ali, “Temizleyeceğim,” dedi; kedi gibi kıvrak bir atlayışla sandala sıçrayıp yelkeni gevşetti. Geri dönüp bana gülümseyerek el salladı. “Çok berbat bir şey,” demek istiyordu, ama İngilizcesi yetersizdi. “Çok zehirli bir şey,” diye bağırdı. Başımla onayladım.

Clea hâlâ faytonda oturuyor, kendi ellerine bakıyordu. Sanki bu ani kaza bizi birbirimizden ayırmıştı.

Sonunda, “Haydi geri dönelim,” diyerek arabacıya biraz önce geldiğimiz kente geri dönmesini söyledim.

“Tanrıya şükür iyileşecek,” dedi Clea. “Çok acımasızca bir şey.”

“Balthazar ölmek üzere olduğunu söyledi. Duydum.”

“Yanılıyor olabilir.”

Ama yanılmıyordu, hem Fosca, hem de çocuk öldü, her ne kadar biz akşamın geç saatlerinde haber aldıksa da. Clea’nın odasında ne yapacağımızı şaşırmış gibi dolanıp duruyorduk, dikkatimizi hiçbir şeye veremeden. Sonunda o, “Sen eve dönüp geceyi onunla geçirsen iyi olur, ne dersin?” dedi. Karar veremiyordum. “Yalnız kalmak ister bence.”

“Sen eve dön,” dedi, sertçe ekledi; “Böyle bir zamanda senin böyle boş boş dolaşmana dayanamıyorum... Ah, sevgilim, seni kırdım. Özür dilerim.”

“Ne kırması, akılsız kız. Ama gideceğim.”

Fuad Caddesi’nde yürürken düşündüm: Düzenlemede böylesine küçük bir değişiklik, bir tek insanın yaşamı, pek çok şeyi değiştirebiliyordu. Gerçekte böyle bir olasılık hiçbirimizin aklına gelmemişti. Biz yalnızca bunu sindiremiyor, Pombal’ın kendisinin büyük bir özenle hazırladığı tabloya yerleştiremiyorduk. Bu küçük, budala olgu her şeyi zehirledi - hatta ona olan sevgimizi bile, çünkü sevgimiz korku ve duygudaşlığa dönüştü! Coşku olarak ne kadar yetersiz, yarar bakımından ne kadar güçsüzdüler. Hiç

ortalarda görünmemek geliyordu içimden! Onu bir daha hiç görmek istemiyor gibiydim - onu utandırmamak için. Çok zehirli bir şey, gerçekten de. Kendi kendime Ali'nin cümlesini yineleyip duruyordum.

Eve döndüğümde Pombal oradaydı, damla hastalığı iskemlesinde oturuyordu, besbelli derin düşüncelere gömülmüş. Yanı başında hiç dokunulmamış bir bardak dolusu sek viski duruyordu. Ama üstünü değişmiş, tavuskuşu desenli o alışık olduğum mavi sabahlığı giymişti, ayaklarında altından yapılmış küreklere benzeyen eski püskü Mısır terlikleri vardı. Sessizce odaya girip tek söz söylemeden karşısına oturdum. Bana bakarmış gibi yapmadı, ama gene de benim varlığımın farkında olduğunu nasılsa duyumsadım; orta uzaklıkta bir yere dikilmiş gözleri dalgındı, düşte gibiydi, parmakları beş parmak için piyano alıştırması yapar gibi oynuyordu. Pencereye bakarak duyulur duyulmaz cızırtılı bir sesle - sanki anlamlarını bilmese de sözcüklerin etkileme gücü varmış gibi, "O öldü, Darley. İkisi de öldüler," dedi. Yüreğimde kurşun gibi bir ağırlık duydum. *"C'est pas jiste,"*[64] diye ekledi, tombul parmaklarıyla dalgın dalgın yandaki sakallarını çekiştirmeye başladı. Oldukça duygusuz, oldukça düz - ağır bir inmeden sonra iyileşmekte olan biri gibi. Sonra birden ağzına bir yudum viski aldı, boğulurcasına öksürerek yerinden fırladı. Şaşkınlık ve tiksintiyle, "Bu susuzmuş," dedi, uzun bir iç ürpertisi geçirerek bir şeyler çiziktirmeye başladı, masanın üzerinde duran kalemle bloknotu alarak - helezonlar, eşkenar dörtgenler, ejderhalar. Tıpkı bir çocuk gibi. Ağır ağır, sanki sonsuz bir sakınımla, "Yarın günah çıkarmaya gitmeliyim, yıllardır ilk kez. Hamid'e beni erken uyandırmasını söyledim. Clea'nın yalnız gelmesinin sence bir sakıncası var mı?" dedi. "Hayır," anlamında kafamı salladım. Cenaze töreninden söz ettiğini anladım. Derin bir oh çekti. "*Bon,*[65] dedi, ayağa kalkıp viski bardağını aldı. Tam o anda kapı açıldı, aklı başından gitmiş durumda Pordre göründü. Pombal bir anda değişiverdi. Belki de kendi soyundan birinin varlığı yüzünden. Art arda hıçkırmaya başladı. İki adam sanki her ikisi için de aynı derecede yaralayıcı bir felaket karşısında birbirlerini avutmaya çalışıyorlarmış gibi abuk sabuk sözler, cümleler mırıldanarak kucaklaştılar. Yaşlı diplomat beyaz, kadınsı yumruğunu havaya kaldırıp birden ahmak ahmak, "Çok sert bir protesto mektubu gönderdim," dedi. Kime, merak ettim? Olayların şöyle ya da böyle

gerçekleşmesini buyuran görünmez güçlere mi? Bu anlamsız sözcükler salonun soğuk havasına saçıldı. Pombal konuşuyordu.

"Ona mektup yazıp her şeyi anlatmalıyım. Her şeyi itiraf etmeliyim."

Şefi sert sert, azarlar gibi, "Gaston," dedi, "böyle bir şey yapamazsın. Hapisanede acısını artırırsın. *C'est pasjuste.* Benden sana öğüt: Bu konu unutulmalı."

Dostum arı sokmuş biri bağırdı: "Unutulmak ha! Anlamıyorsunuz. Unutulmak! *Onun* hatırı için bunu bilmesi gerek."

Yaşlı adam, "Bilmemeli. Asla bilmemeli," dedi.

Birbirlerinin ellerini tutmuş, gözyaşları arasından şaşkın şaşkın bakınarak uzun süre ayakta durdular; tam o sırada kapı açıldı, sanki tabloyu tamamlamak için, domuz kıllı Rahip Paul içeri girdi - nerede bir rezalet varsa orada biterdi. Kapı aralığında, doymak bilmez bir kendinden hoşnutluğu belli etmemeye çalışan bir yüzle, aşırı duygululukla durakladı. Boğazını temizleyerek, "Zavallı çocuk," dedi. Sanki hepimizin üzerine Kutsal Su serpermiş gibi eliyle anlaşılmaz bir hareket yaparak içini çekti. Tüysüz bir akbabayı anımsattı bana. Daha sonra tuhafıma giden Latince birkaç cümle patırdadı.

Dostumu bu kocaman avutucuların eline bıraktım, bu anlamsız Latince avunç sözlerinin arasında benim işimin olmamasına bir bakıma sevindim. Elini yalnızca bir kez sıkıp evden sıvıştım, düşünceli adımlarımı Clea'nın odasına yönelttim.

Cenaze töreni ertesi gün yapıldı. Clea geri döndüğünde solgun ve gergindi. Şapkasını karşıya fırlattı, sabırsız bir hareketle saçlarını savurdu - sanki olayın can sıkıcı anısından kurtulmak istermiş gibi. Daha sonra bitkin bir durumda kanepeye uzanıp kolunu gözlerinin üzerine bıraktı.

Sonunda, "İğrençti," dedi, "gerçekten iğrençti, Darley. Her şeyden önce *yakılması.* Pombal, Rahip Paul'ün sert karşı çıkışlarına kulak asmayarak Fosca'nın dileklerini yerine getirmekte inat etmiş. Ne iğrenç bir canavar bu rahip. Sanki Fosca'nın cesedi kilisenin malı olmuş gibi davranıyormuş. Zavallı Pombal'ı çileden çıkarmış. Ayrıntıları saptarken korkunç dalaşmışlar duyduğuma göre. Sonra... yeni Ölü Yıkama Fırını'nı hiç görmemiştim! Daha bitmemiş. Kumluk çorak bir yerde, samanlarla, boş gazoz şişeleriyle kaplı; bir yanında eski araba mezarlığı var. Sanki bir toplama kampında alelacele kurulmuş bir fırını andırıyor. Kıyıları tuğlayla çevrilmiş küçük, iğrenç tarhlar, kumların içinden fışkırmış cansız çiçekler.

Kısa bir demiryolu, tabut için bir kızak. O ne çirkinlik! O konsolosların, konsolos yardımcılarının yüzleri! Pombal'ın kendisi bile bu kadar çirkinlikten neye uğradığını şaşırmış gibiydi. Sonra o sıcak! Kuşkusuz Rahip Paul başroldeydi, rolünden de çok hoşnuttu. Daha sonra münasebetsiz bir gıcırtıyla tabut bahçe patikasından aşağı, tekerlekler üzerinde yuvarlandı, çelik bir ambar kapağından içeri saptı. Biz orada bekleşiyorduk, ayak değiştire değiştire; Rahip Paul bu sıkıntılı arayı hazırlıksız olarak okuyacağı dualarla kapatma eğilimi gösterdi, ama yakın çevredeki bir evde bir radyo Viyana valsleri çalmaya başladı. Birkaç şoför yerini bulup radyoyu susturmaya çalıştılarsa da başaramadılar. En şık giysilerimle o kocaman tavuk kümesinde dikilirken duyduğum mutsuzluğu anlatamam sana. Fırından korkunç bir kömürleşme kokusu geliyordu. Pombal'ın külleri çöle savurmayı tasarladığından henüz haberim yoktu, bu yolculuğa yalnızca benim katılmamı kararlaştırdığından da. Üstelik kendisine dua okuma fırsatı çıkacağını düşünen Rahip Paul'ün de katılmakta kararlı olduğunu bilmiyordum. Bütün bunlar benim için sürpriz oldu."

"Sonunda kutu geldi - ama ne kutu! Bu kadar göz tırmalayıcı bir şey olamaz. Ucuz çikolatalarını koymak için bir şekerci bundan daha iyisini bulamazdı. Rahip Paul kutuyu hemen kapmaya davrandı, ama ikimiz arabaya doğru yürürken ona sıkı sıkı sarılmıştı Pombal. İşte bu konuda Pombal'ın kişiliğini gösterdiğini söylemeliyim. Papaz arabaya binmeye çalışırken, 'Sen gelmiyorsun,' dedi. 'Ben Clea'yla yalnız gidiyorum.' Başıyla beni çağırdı."

"Rahip Paul alçak, diretken bir sesle 'Sevgili oğlum, ben de geliyorum,' dedi."

"Pombal 'Gelmeyeceksin, senin işin bitti,' dedi."

'"Sevgili oğlum, ben geliyorum,' dedi o inatçı herif."

"Birden sanki bu işin sonu yumruklaşmayla bitecekmiş duygusuna kapıldım. Pombal sakalını papaza hayır anlamında sallayıp öfkeli gözlerle dik dik baktı. Arabaya bindim, çok budala buluyordum kendimi. Sonra Pombal, Rahip Paul'ü en kibar Fransız usulüyle - göğsünden - itti ve arabaya binerek kapıyı çarptı. Herkesin gözü önünde bir din adamına karşı yapılan bu saygısızlık karşısında orada bulunan konsoloslardan bir homurtu yükseldi; ama kimse bir şey söylemedi. Rahip öfkeden bembeyaz olmuştu,

İstemsiz bir hareket yaptı - sanki Pombal'a yumruğunu sallayacakmış, ama düşününce caymış gibi."

"Araba hareket etti; şoför çölün doğusuna giden yola saptı, kendisine daha önceden verilmiş bilgiye göre davrandığı belli oluyordu. Pombal dizlerinin üzerinde o İğrenç *bonbonnière,*[66] gözleri yarı kapalı, burnundan soluyarak sus pus oturuyordu. Sabahki vartalardan sonra sakinleşmeye çalışıyor gibiydi. Sonra elini uzatıp elimi tuttu, böylece oturduk, hiç konuşmadan, çölün dürgüsünün arabanın iki yanından açılışını izleyerek. Sürücüye durmasını söylediğinde epeyce uzaklaşmıştık. Neredeyse soluk soluğaydı. İndik, yol kıyısında bir süre dikildik. Sonra, o kumlara doğru bir iki adım atıp durakladı, arkasına baktı. 'Artık yapacağım,' dedi, ayaklarını sürüyerek şişman şişman koşmaya başladı, böylece aşağı yukarı yirmi metre kadar çölde ilerledi. Ben hemen sürücüye, 'Sen arabayla beş dakika kadar uzaklaş, sonra geri döner bizi alırsın,' dedim. Araba motorunun sesi Pombal'da hiçbir tepki uyandırmadı. Kendini dizüstü bıraktı, kum havuzunda oynayan bir çocuk gibi; ama uzun süre hiç kımıldamadan, put gibi durdu. Alçak, fısıltılı bir sesle konuştuğunu duyuyordum, ama dua mı yoksa şiir mi okuyordu söyleyemem. O ıpıssız çöl yolunda, asfaltın üzerinde parlayan o sıcakta, insan öylesine korkunç bir kimsesizlik duygusuna kapılıyor ki."

"Sonra önündeki kumları kazmaya başladı, Müslümanlar gibi avuç avuç alıp başından aşağı döküyordu. Bir acayip inilti sesi çıkararak. Sonunda yüzüstü yattı, hiç kımıldamadan. Dakikalar geçip duruyordu. Uzaktan yavaş yavaş - yürüyüş hızında - bize doğru gelen arabanın sesini duyabiliyordum."

"Sonunda, 'Pombal' dedim. Karşılık vermedi. Ayakkabılarımın içine yakıcı kumların dolduğunu duyumsaya duyumsaya aramızdaki uzaklığı yürüdüm, omzuna dokundum. Birden ayağa fırlayıp üzerindeki tozları silkelemeye başladı. Bir anda akıl almaz ölçüde yaşlanmış göründü. Bulanık, ürkek bakışlarla çevresine bakarak ve sanki nerede olduğunun ilk kez ayırdına varıyormuş gibi 'Evet,' dedi. 'Beni eve götür Clea.' Elinden tuttum - sanki bir köre kılavuzluk ediyordum - onu, o sırada geri gelmiş olan arabaya doğru sürükledim."

"Yanımda, uzun süre, kaskatı, donmuş gibi oturdu, sonra sanki bir anı çok duyarlı bir noktasına dokundu, birden dizini yaralamış bir çocuk gibi

bağıra bağıra ağlamaya başladı. Onu kollarımla sardım. Senin orada olmadığına sevindim - Anglo-Sakson ruhun alt dudağını ısırmaya başlardı. Ama bir yandan da ‘Kimbilir ne komikti. Kimbilir ne komikti,’ diye söyleniyordu. Birden çıldırmış gibi gülmeye başladı. Sakalları kum içindeydi. ‘Birden Rahip Paul’ün yüzü gözümün önüne geldi,’ diyerek açıklamada bulundu, bir kız öğrenci gibi hala en yüksek perdeden kikir kikir gülerken. Sonra birdenbire kendini toparladı, gözlerini sildi, acıyla iç geçirerek: ‘Çok bitkinim, hiç halim kalmadı. Sanki bir hafta uyuyabilirmişim gibime geliyor,’ dedi.”

“Yani sözde böyle yapacak. Balthazar ona uyuması için etkili bir uyku hapı vermiş. Onu evine bıraktıktan sonra araba beni buraya getirdi. Ben de ondan daha az yorgun değilim. Ama Tanrıya şükür bitti. Nasıl olsa yaşamaya yeniden başlamak zorunda kalacak.”

Sanki bu son cümleyi bir örnekle açıklamak istercesine telefon çaldı, Pombal’ın bitkin ve kararsız sesi, “Darley sen misin?” dedi, “Güzel. Evet, orada olacağını düşündüm. Uyumadan önce sana söyleyeyim de şu benim daire konusunu bir karara bağlayalım, dedim. Pordre beni Suriye’ye *en mission*[67] gönderiyor. Sabah erken yola çıkacağım. Bu türlü gidersem ödenek alacağım, böylece dönünceye kadar dairenin payıma düşen kirasını ödeyebilirim. Ha?”

“Sen orasını dert etme.”

‘‘Öyle aklıma geldi.”

“Uyu şimdi.”

Uzun bir sessizlik oldu. Ardından, “Ama elbette sana yazarım, öyle değil mi? Evet. Çok güzel. Bu akşam eve dönersen beni uyandırma,” diye ekledi. Uyandırmamaya söz verdim.

Ama böyle bir uyarıya hiç de gerek yokmuş, çünkü o gece, daha sonra eve döndüğümde - hâlâ uyanıktı, kaygılı, umutsuz bir yüzle damla hastalığı koltuğunda oturuyordu. “Balthazar’ın verdiği şey işe yaramadı,” dedi. “Hafif bir kusturucu, hepsi bu. Viski uykumu daha çok getiriyor. Ama nasıl olsa uyumak istemiyorum. Kimbilir nasıl düşler göreceğim?” Ama ben en sonunda onu yatmaya razı ettim; yanında oturup o uykuya dalıncaya kadar kendisiyle konuşmam koşuluyla kabul etti. Artık biraz sakinleşmişti, uyku gittikçe bastırıyordu. Alçak, gevşek bir sesle, uyuşturucu maddenin etkisi altındayken düşsel bir dostuyla konuşurmuş gibi konuşuyordu.

‘‘Öyle sanıyorum ki hepsi geçecek. Her şey geçer. En sonunda geçer. Aynı durumdaki başka insanları düşünüyordum. Ama kimileri için kolay geçmez. Bir gece Liza buraya geldi. Bana ürperti veren gözleriyle birden onu kapı eşiğinde görünce sıçradım - kümes hayvanları satan bir dükkândaki gözsüz bir tavşan gibi. Kendisini Akbaba Dağı Oteline, ağabeyinin odasına götürmemi istedi. Ne görmeyi umduğunu sordum. Öfkeyle, ‘Benim de kendime göre görme biçimim var,’ dedi. Eh, dediğini yapmak zorundaydım. Belki de Mountolive’in hoşuna gideceğini düşündüm. Ama orasının artık otel olmadığını bilmiyordum. Asker genelevi olmuş. Bunu anladığımda merdivenin yarısına gelmiştik. Çıplak çıplak kızlar, kıllı gövdeli, yarı giyinik askerler; kimliklerine çarparak çıngırdayan haçları. Ter, rom ve ucuz parfüm kokusu. Dışarıya çıkmamız gerektiğini, çünkü otelin el değiştirmiş olduğunu söyledim, ama ayağını yere vurdu, birden öfkelenerek diretti. Eh, biz de merdivenleri tırmandık. Bütün sahanlıklarda kapılar açıktı, her şey ortadaydı. Kör olduğuna seviniyordum. Sonunda ağabeyinin odasına geldik. Yatağında yaşlı bir kadın uyuyordu, esrar ağızlığı yanı başındaydı. Lağım kokusu vardı. O, Liza, çok heyecanlıydı. ‘Bana anlat,’ dedi. Elimden geldiğince anlattım. Yatağa doğru ilerledi. Onu geri çevirmeye çalışarak, ‘Yatakta bir kadın uyuyor,’ dedim. ‘Artık burası kötü ünlü bir ev, Liza, sana deminden beri söylüyorum.’ Ne dedi biliyor musun? ‘*Böylesi* daha *iyi.’* Çok şaşırdım. Yanağını birden inleyen yaşlı kadının yanına, yastığa bastırdı. Bir çocuğu okşarmış gibi yaşlı kadının alnını okşayarak, ‘Haydi. Uyu,’ dedi. Daha sonra yavaş yavaş, duraksayarak benim elimi tutmaya geldi. Tuhaf tuhaf sırıtarak, ‘Yastıkta onun izini bulmaya çalıştım. Ama boş bir düşünceymiş. İnsan anıyı tekrar bulmak için her şeyi denemeli. Gizleneceği öyle çok yer var ki,’ dedi. Ne demek istediğini bilmiyordum. Merdivenlerden inmeye başladık. İkinci sahanlıkta sarhoş Avustralyalıların yukarı çıktıklarını gördüm. Bir patırtı çıkaracaklarını yüzlerinden okuyabiliyordum. İçlerinden biri kazıklanmıştı falan. Çok sarhoştular. Kollarımı Liza’ya dolayıp onlar kazasız belasız geçinceye kadar sanki sahanlığın bir köşesinde sevişiyormuşuz numarası yaptım. Liza titriyordu, ama bilmem korkudan mı, heyecandan mı. Sonra, ‘Bana onun kadınlarından söz et. Nasıldılar?’ dedi. Onu adamakıllı bir silkeledim. ‘İşte şimdi bayağılık ediyorsun,’ dedim. Titremesi durdu, öfkeden yüzü bembeyaz oldu. Sokağa çıktığımızda, ‘Bana bir taksi bulun. Sizden hoşlanmıyorum,’ dedi. Buldum, tek söz söylemeden çekti gitti. Daha

sonra yaptığım kabalığa pişman oldum, çünkü acı çekiyordu; olaylar, Üzerlerinde düşünülemeyecek kadar hızlı gelişiyor. Başka insanlar, başka insanların acıları konusunda yeterince bilgimiz olmadığı için o anda en doğru tepkiyi hemen yanımızda hazır bulunduramıyoruz. Daha sonra ona zihnimden pek çok gönül alıcı sözler söyledim. Ama çok geç. Hep geç kalınır zaten.”

Dudaklarından küçük bir horultu çıktı ve uyuyakaldı. Tam yatak lambasını söndürüp parmak uçlarıma basarak odadan çıkacaktım ki gene konuşmaya başladı, ama uzaktan uzağa, düşünce çizgisini bir başka bağlama aktararak: “Sonra Melissa ölürken Clea bütün gün onun yanında kalmıştı. Clea’ya şöyle demiş: ‘Darley bir tür pişmanlık, olursuzluk duygusuyla sevişirdi. Bana kalırsa Justine’i düşünürdü. Başka erkekler gibi beni hiçbir zaman heyecanlandırmadı. Şu Cohen, örneğin, aklı hep belden aşağıya işlerdi, ama dudaklarında hep şarap ıslaklığı vardı. Çok hoşuma giderdi. Ona saygı duymama neden olurdu, çünkü bir erkekti. Pursewarden’sa bana çok değerli bir Çin porseleniymişim gibi davrandı, sanki bir aile yadigârını kırmaktan korkarmış gibi. Bir kez de olsa dinlenmek ne hoştu!”

II

Böylece, sert, rüzgârlı, acılardan daha keskin ayazlı bir kıştan sonra yıl birdenbire dönüverdi, ilkbaharların ardından çarçabuk geliveren o son görkemli yaza bizi hiç hazırlamadan. Sanki ilk kez Cennette düşlenmiş, İnsanoğlunun uyuklayan düşlerinin arasında bir mucize gibi yeniden ortaya çıkmış, çoktandır anımsanmayan bir iklim kuşağından saparak geldi bu yaz. Masalsı bir ortaçağ yelkenlisi gibi üzerimize saldırdı, kentin önüne demir attı, beyaz yelkenlerini martı kanatları gibi katladı. Ah! sevenlere çok ender bağışlanan o heyecan verici mutluluktan bir şeyler aktarabilecek iğretilemeler arıyorum; ama aslında umutsuzluğa karşı türetilmiş olan sözcükler, kendisiyle böylesine barışık, kendisiyle böylesine birlik içinde bir şeyin niteliklerini yansıtamayacak kadar ham. Sözcükler ancak hoşnutsuzluklarımızı yansıtırlar ve dünyanın bütün acılarının henüz kabuğu açılmamış devsel yumurtalarını barındırırlar içlerinde. Ama, belki de, Bizans'ta susuzluktan kavrulan dağlık bir burunda, bir zamanlar bir yelken gölgesinde yazılmış olan bir Yunan şiirinin şu birkaç dizesini mırıldanmak çok daha uygun düşer. Yani şöyle bir şey...

Kara ekmek, duru su, mavi hava.
Dingin boğaz görülmemiş derecede açık.
Bir zihnin üzerine kapanan zihin
Gözlerin üzerine yavaşça kapanan gözler,
Titrek kirpikler, çıplak bedenler.

Ama İngilizce çevirileri kötü; bu dizeler ancak tüketilmiş öpüşmelerin morartılarıyla özel ve tanıdık bir duruma gelmiş bir ağızdan yumuşacık, sözcük sözcük dökülürken duyulmadıkça ozanın etkinlik alanının sınırlarını aşan gerçekliğin büyüsüz fotoğrafları olarak kalmak zorundalar. O yazı kaplayan parlak renkli tüylerin el eriminin ötesinde kalması çok acı - çünkü insanın yaşlılık yıllarında üzüntü ve pişmanlıklarla dolu mutluluğu kendine bu tür anılardan başka dayanak bulamayacak. Bellek yakalayacak mı acaba o günlerin benzersiz örneğini, merak ediyorum? Beyaz yelkenlerin koyu menekşe gölgesinde, öğleyin incirlerin karanlık fenerleri altında, baharat kervanlarının geçtiği, fıskiye benzeri dönen martı kanatlarının seslerini taş

gibi uykularında yakalamak için yumuşaya yumuşaya göğe ağan kumulların bulunduğu ünlü çöl yollarında? Ya da unutulmuş adaların yıkılmış alınlıklarına çarparak kırılan suların soğuk kamçı darbelerinde? Ya da aşınmış parmaklar gibi Arapların eski sınır işaretleriyle çevrili ıssız limanlara inen gece sisinde? Kuşkusuz bunların hepsi hâlâ bir yerlerde varlıklarını sürdürecekler. Henüz unutulmaz diye bir şey yoktu. İstek takviminin üzerinde günler günleri izliyor, geceleri karanlık yüzlerini tersine çevirmek, bizi yeniden görkemli gün ışığına boğmak için uykularında yavaşça yan dönüyorlardı. Bizim istediğimiz gibi olmak için her şey işbirliği yaptı.

Bunca zaman sonra bunları yazarken her şeyin *olup bittiğini*, başka türlü değil de böyle olmasının buyrulduğunu kavramak güç değil! Yani bunlar ‘vaki olmuş’ şeylerdi yalnızca - bir görünme, belli olma evresi. Ama senaryo daha önceden bir yerde yazılmış, oyuncular seçilmişti, zamanlama o görünmez yazarın kafasında en küçük ayrıntısına kadar prova edilmişti - belki de o görünmez yazarın kentten başkası olmadığı anlaşılacaktı: İnsanlık durumunun İskenderiye’si. Gelecekteki olayların tohumlarını içimizde taşıyoruz. Onlar içimizde kapalı olarak varlar ve kendi doğalarının yasalarına göre açılıyorlar. İnanmak güç, biliyorum, insan o yazın kusursuzluğunu, onu izleyen olayları düşününce.

O adanın bulgulanışının payı büyüktü. Evet, ada! Nasıl olmuş da bunca zamandır gözümüzden kaçmış? Bu kıyıda sözcüğün tam anlamıyla bilmediğimiz tek köşe, denemediğimiz tek plaj, kullanmadığımız tek demirleme yeri kalmamıştı. Ama işte karşımızda durmuş yüzümüze bakıyordu. Bir Arap atasözü vardır, “Bir şey saklamak istiyorsan,” der, “kolay görülebilecek bir yere sakla.” Hiç de görülmeyecek bir yerde değildi, Sidi El Agami’nin küçük türbesinin biraz batısında - dağınık bir palmiye ve incir ağacı korusunun arasından görünen bir türbenin kar beyazı sağrısıyla birlikte beyaz, dik bir kayalık. Çok uzak bir geçmişte bir deprem ya da deniz altında şiddetli bir sarsıntı sonucunda deniz dibinden yukarıya itilmiş bir granit parçasından başka bir şey değildi. Kuşkusuz deniz kabardığı zamanlar su altında kalırdı; ama bugüne kadar Bahriye haritalarına geçmemiş olması tuhaf, çünkü orta tonilatolu tekneler için ciddi bir tehlike oluşturuyordu.

Naruz’un küçük adasını ilk bulan Clea’ydı. Şaşkınlıkla, “Bu ada nereden çıktı?” diye sordu; koyu kahve bileği kotranın dümen yekesini

sertçe öbür yana çevirdi ve kotra kanat çırparak bizi rüzgâr altı yönüne götürdü. Granit kaya parçası rüzgârı kesecek kadar yüksekti. Kıvrılan dalgaların ortasında durgun mavi bir su yuvarlağı oluşuyordu. Kara yönünde eski, aşınmış bir demir halka vardı, sağlamca demirlenmiş tekneyi bağlamak için güvenilir bir palamar yeri olarak kullanılabilirdi, onun yukarılarında bir kayaya kabasaba bir ‘N’ harfi kazılmıştı. Kıyıya çıkmak’tan söz etmek gülünç olurdu, çünkü ‘kıyı’ göz alıcı beyazlıkta, dar, çakıllı bir şeritti, o kadar, aşağı yukarı bir ocak büyüklüğünde. “Evet, bu o, bu Naruz’un adası,” diye haykırdı, onu bulduğu için sevinçten uçuyordu - çünkü yalnızlık zevkini sonuna kadar doyurabileceği bir yer çıkmıştı karşısına sonunda. Burada insan bir martı kadar yalnız olabilirdi. Plaj anakara yönüne bakıyordu. Yıkık Martello kuleleriyle, eskil Taposiris’e doğru uzanan kumullarıyla sallanan beyaz kıyı şeridi tümüyle görülebiliyordu. Yiyecek paketlerimizi sevinçle açtık, çünkü burada çırılçıplak yüzebilir, hiç karışanımız görüşenimiz olmadan canımızın istediği gibi güneşlenebilirdik.

Nessim’in yalnızlıktan hoşlanan o tuhaf kardeşi burada balık avlayarak vakit geçirirmiş. “Onun şu adasının nerede olabileceğini hep merak ederdim. Abu Sir’in batısına düşen bir yerde olabileceğini düşündüm. Nessim de bir şey söyleyemiyordu. Ama kayaların arasında derin bir havuzu olduğunu biliyordu, bir de batık gemi.”

“Şuraya kazınmış bir ‘N’ harfi var.”

Clea sevinçle ellerini çırptı, mayosundan sıyrılmaya çabaladı. “Hiç kuşkum yok. Nessim onun, adını bilmediği büyük bir balıkla aylarca süren düellosundan söz etmişti. Naruz’un deniz tüfeğini bana verdiği zaman. Tuhaf değil mi? Onu bir muşambaya sarılı olarak hep dolapta saklıyordum. Bir gün belki bir şey vururum diye. Ama çok ağır, su altında idare edemiyorum.

“Ne tür bir balıkmış?”

“Bilmiyorum.”

Ama kotraya geri tırmandı ve bu biricik silahın sarılı olduğu yağlı paçavra çıkınını alıp getirdi. Çirkin görünüşlü bir aygıttı, havalı bir tüfek, içi boşluklu bir dipçik. Bir buçuk metre kadar uzunluğunda çelik bir zıpkın fırlatıyordu. Almanya’da özel olarak yapılmıştı. Büyücek bir balığın hakkından gelecek kadar öldürücü görünüyordu.

“Görünüşü çok korkunç,” dedi, portakal yerken.

“Denemeliyiz.”

“Benim için çok ağır. Belki de sen becerebilirsin. Suyun içinde namlu hep aşağı sarkıyordu. Doğru dürüst tutamadım. Ama o çok nişancıymış, Nessim öyle söyledi, bir sürü büyük balık vurmuş. Ama bir tanesi varmış, çok büyük, ortaya seyrek çıkan. Onu aylarca pusuda beklemiş. Birkaç kez atmış, ama vuramamış. Umarım köpekbalığı değildir - onlardan çok korkarım.’’

“Akdeniz’de pek yoktur. Kızıldeniz’de çoktur.”

“Her neyse, ben gözümü dört açarım.”

Suyun altında dolaştırılamayacak kadar ağır bir aygıt olduğuna karar verdim; üstelik balık vurmak hiç ilgimi çekmiyordu. Bu yüzden yeniden muşambasına sarıp kotranın geniş dolabına yerleştirdim. Clea güneşte çırılçıplak yatmış, adayı dolaşmaya çıkmadan önce bir ayıbalığı gibi uzanmış, sigara içiyordu. Teknenin parlak omurgasının altında titreyen zümrüttaşı benzeri havuzcuk yanıp sönüyor, uzun, sütsü ışık kuşakları yavaş yavaş içlere doğru ilerliyor, altın rengi sondalar benzeri derinlere sokuluyordu. Dört kulaç kadar olmalı, diye düşündüm, derin bir soluk alıp daldım, kollarımı kullanmadan gövdemi balık gibi devindirerek aşağı bıraktım.

Suyun dibi büyüleyici güzellikteydi. Vitray pencereleri güneş ışığını onlarca gökkuşağının arasından süzen bir katedralin sahanına dalmak gibi bir şeydi. Amfitiyatronun iki yan kanadına - çünkü giderek derin denize açılıyordu - sanki Romantik Çağın çok karamsar bir sanatçısı tarafından kıyıları yontularla çevrili yarı bitmiş, yarı bitmemiş düzinelerce balkon oyulmuştu. Yontuların kimileri öylesine gerçek gibiydi ki, bir an arkeolojik bir bulgu yaptığımı sandım. Ama çizgileri bozulmuş bu kadın biçimli sütunlar dalgalarla aşınmış, gelgitlerin saldırılarıyla oyuntulanarak tanrıçalara, cücelere, soytarılara dönüşmüşlerdi. Parlak sarı, yeşil renkli ince deniz yosunlarından sakalları vardı - gelgitle birlikte hafif hafif sallanan, sanki üstü kapalı bir biçimde gizlerini açar, sonra yeniden saklarmış gibi açılıp kapanan ince yosun perdeleri. Bu sık ve kaygan yeşillik kümelerini bir Diana’nın kör yüzüne ya da ortaçağ cücesinin kanca gibi sivri burnunun üzerine bastırmak için parmaklarımı aralarına soktum. Bu ıssız sarayın tabanı yumuşak kildendi, dokununca yumuşaklığı anlaşılıyordu, ama hiç yağlı değildi. Eflatunun, menekşe renginin, sarının onlarca tonunu taşıyan, pişirilmiş çömlek. Adaya yakın olan yanı derin

değildi - belki de bir buçuk kulaç falan - ama balkonun denize doğru uzandığı yerdeyse birden uçurum gibi dimdik aşağı iniyor, zümrüt yeşilinden elma yeşiline, koyu lacivertten siyaha dönüşen renkler suyun çok derinleştiğini gösteriyordu. Clea'nın sözünü ettiği batık gemi de buradaydı. Belki de bir iki Roma anforu bulurum diyordum, ama ne yazık ki pek eski bir gemi değildi. Kıç bölümünün geniş ağzından bunun Ege tipi bir tekne olduğunu anladım - Yunanların *'treçandiri'* dedikleri türden bir tekne. Kıçüstü çakılmış. Dip tarafı kırıktı. Kara, cansız süngerler yüklüydü. Pruvanın üzerinde göz resmi aradım, bir ad, ama silinmişti. Tahtalar yapışkan bir çamur katmanıyla kaplıydı, bütün yarıkların arasında pavuryalar kaynaşıyordu. Kalimnoslu balıkçılara ait bir tekne olsa gerek, diye düşündüm, çünkü her yıl filoları balık avlamak üzere Afrika kıyılarına gider, yakaladıklarını On iki Adalarda işlemek üzere geri dönerler.

Yukarıdan göz kamaştırıcı bir ışık demeti vurdu ve Clea'nın güzel vücudu ışıldayarak aşağı indi, dağılmış saçları suyun çalkantısıyla arkasında dalgalanıyordu, kolları açıktı. Onu yakaladım, tortop olduk, birbirimizin kollarında aşağı kaydık, balıklar gibi oynaştık, soluksuzluk bizi yukarıya, güneş ışığına fırlattı. Soluk soluğa gölgeye oturduk, sevinç ve heyecandan parlayan gözlerle birbirimize baktık.

Clea neşeyle ellerini çırptı. "Olağanüstü güzel bir havuz."

"Batık gemiyi gördüm."

Arkasında sallanan sırılsıklam saman sarısı saçlarıyla, küçük bir orağı andıran sıcak çakıllı plaja tırmanırken, "Aklıma başka bir şey geldi. Bu Timonium olsa gerek. Ayrıntılarını keşke daha iyi hatırlayabilsem," dedi.

"O da ne?"

"Yerini bir türlü bulamadılar, biliyor musun. Hiç kuşkum yok, burasıydı. Gel biz öyle diyelim, ama ne dersin? Antonius, Actium'dan yenik döndüğü zaman - yani Kleopatra'nın korkup filosuyla kaçtığı, Antonius'un savunma hattında gedik açarak onu Octavius'un insafına bıraktığı yerden; o anlatılması olanaksız yenilgiden sonra geri döndüğü zaman, Octavius'un gelişini, onun gelişiyle kesinleşecek ölümünü beklemekten başka yapacak bir şey kalmadığı zaman -küçük bir adacıkta kendine küçük bir odacık yapmış. İnsanlardan kaçan, yalnız yaşayan ünlü bir kişinin - belki de bir filozofun? - adını vermişler oraya, Timon'un. Boş zamanlarını herhalde burada geçiriyordu - *burada*, Darley, olup bitenleri kimbilir kaç kez zihninden geçirdi. Olağanüstü büyüleyici gücü olan o

kadını. Bir yıkıntıya dönüşen yaşamını! Sonra Tanrının geçişi, falan filan, İskenderiye’ye, bütün dünyaya - veda etmesini söylemesi.”

Biraz dalgınca gülümseyen o parlak gözler benimkileri sorguluyordu. Parmaklarını yanağıma koydu.

“Öyle olduğunu mu söylememi bekliyorsun?”

“Evet.”

“Pekala. Öyle.”

“Öp beni.”

“Ağzında portakal ve şarap tadı var.”

Öylesine küçüktü ki plaj, ancak bir yatak büyüklüğünde. Kızgın güneş insanın sırtını yakarken, ayak bilekleri mavi sulara bata bata sevişmek çok tuhaf bir şeydi. Daha sonra o küçük odayı ya da Clea’nın kafasındakine benzer şeyi bulmak için biz de gelişigüzel bir girişimde bulunduk, ama boşuna; açık denize bakan yüzünde karanlık sulara dimdik inen budaklı bir kayalık yığını vardı. Adanın rüzgâr ve dalgakıranlık özelliklerini açıklayan belki de eski bir limana ait kalıntılar. Çok sessizdi, kulaklarımızın üzerinden geçen rüzgârın hafif uğultusundan başka bir şey duymuyorduk, minicik bir kabuklu deniz hayvanının yankısı kadar uzak. Evet, bazen da başımızın üzerinden büyük bir martı geçiyordu, uygun bir çalışma alanı olarak plajın derinliğini kestirmek için. Ama bunun dışında, güneşten sarhoşlamış bedenler derin bir uykuya dalmış yatıyorlardı, kanın dingin uyumları deniz ve göğün derin uyumlarını yanıtlıyordu. Sözcüklere sığmayacak kadar hayvansal içeriklerin barınağı.

O unutulmaz yaz süresince denizin döllediği benzersiz bir *rapport*[68] yaşadığımızı anımsamak da tuhaf. Öpüşmelerin kurduğu bağ kadar derin bir sevinç - birbirlerine ve uzun gelgitlerin oyunlarına karşılık veren vücutlarımızla suların uyumuna dalmak. Clea her zaman iyi bir yüzücüydü, bense kötü. Ama Yunanistan’da geçirdiğim dönem sayesinde artık ben de ustalaşmıştım, onunla boy ölçüşebilecek kadar. Suyun altında oynuyor, havuzcuğun denizaltı evrenini bulguluyorduk, Yaratılışın beşinci günü varlık bulan balıklar kadar kaygısızca. Gülümsemeler ve el kol hareketleri dışında bize konuşup anlaşma olanağı vermeyen sessiz ve uzdilli su baleleri. Suyun sessizlikleri devinen insanın her şeyini etkileyip değiştiriyordu, kayalardan ve yosunlardan oluşan bu parlak perdelerin üzerine resmedilmiş su perilerinin parlak renkli yansımaları gibiydik, suyun

uyumlarını yansıtan, kopya eden. Burada düşünce yok oluyor, fiziksel devinim içinde derin bir öz durumuna geliyordu. O göz kamaştırıcı karaltının küçük dalgacıklı büyük bir renk buklesi halinde yukarıya doğru açılmış saçlarıyla yarı karanlık gökkubbesinden yıldız gibi geçtiğini görüyordum.

Ama yalnızca burada değil kuşkusuz. Bir kentte yaşayanlardan birine âşıksanız o kent dünyaya dönüşebilir. Clea sayesinde İskenderiye, eski anlamları tazeleyen, yarı unutulmuş sevinçleri anımsatan, parlak renkli bir boya tabakası gibi eskinin yerini alacak yeni bir tarihin, yeni bir yaşamöyküsünün temelini oluşturacak yeni bir coğrafya edinmişti. Bronz renkli ay ışığında deniz kıyısındaki kahvelerin anısı, gece yarısı meltemiyle uçuşan çizgili tenteleri. Önünüzdeki kadehlerin silme ay ışığıyla dolduğu geç saatlere kadar oturup yemek yemek. Bir minarenin gölgesinde ya da bir karpit lambasının titrek ışığıyla aydınlanan dar bir kum şeridinin üzerinde ya da İncirlik Burnunda yalınkat ilkbahar çiçeklerini kucak kucak toplamak - parlak renkli tavşankulakları, gelincikler. Ya da Kom el Şugafa mezarlığında birlikte dikilip uzun yıllar önce ölmüş İskenderiyelilerin yeraltındaki o tuhaf dinlenme yerlerinden yükselen karanlığın yaydığı ıslaklığı içimize çekmek; kara çikolata rengi toprağın içine, gemilerdeki yataklar gibi, üst üste kazılmış mezarlar. Havasız, küflü, ama nedense insanın içine işleyecek kadar soğuk. (“Elimi tut.”) Ama onu titreten ölümün önsezisi değil, üstümüze metrelerce yığılmış toprağın ağırlığıydı yalnızca. Bütün güneş yaratıkları böyle titrerdi. O parlak renkli yazlık giysisini karanlık yutmuştu. “Üşüdüm. Haydi gidelim.” Evet, aşağısı soğuktu. Ama o karanlıktan çıkıp gürültülü, düzensiz sokak yaşamına yeniden adım atmak ne büyük bir zevkti. Toprağın ıslak pençesinden yakasını sıyırarak, kendisi için yolculuk, ölümden kurtuluş, sıradan yaratıklar dünyasında yeniden hayat bulma anlamına gelen mavi boyalı gökyüzüne güneş tanrı da herhalde böyle yükseliyordur.

Evet, ama ölüler her yerde vardır. Onlardan öyle kolay kolay kaçılamaz. İnsan onların her şeyden yoksun, kederli kör parmaklarını, anımsanmak, etin yaşamında yeniden rol almak isteyerek gizli yaşamlarımızın yüzeyine bastırdıklarını duyumsar - yürek atışlarımızın arasında konaklayıp, kucaklamalarımızı ele geçirirler. Yaşamı tüketmeyi başaramadıkları için bize kalıt bıraktıkları biyolojik anmalıkları kendimizde taşırız - bir gözün ötekiyle aynı çizgi üzerinde olması, bir burnun duyarlı

kıvrımı ya da daha geçici biçimler, bir insanın cansız gülüşü ya da çoktandır unutulmuş- bir gülümsemeyi alevlendiren bir gamze gibi. Öpüşmelerimizin en basitinde bile ölümün soyağacı vardır. Yeniden doğmak için çabalayan unutulmuş aşklara onlar aracılığıyla yardım ediyorduk. Bütün iç çekişlerin kökleri toprağa gömülüdür.

Ya ölüler el koydukları zaman? Çünkü kimi zaman kendileri ortaya çıkarlar. Her şeyin yanıltıcı biçimde normal göründüğü o güneşli sabah, örneğin, ölü beyazı bir yüzle havuzcuktan soluk soluğa bir roket gibi fırladığı, *"Aşağıda ölüler var,"* diyerek beni korkuttuğu zaman! Ama yalan değildi, çünkü aşağıya kendim inip bakacak kadar cesaretimi topladığım zaman - gerçekten de oradaydılar, sanki kendileri için her şeyi karara bağlayacak olan önemli bir tanışmayı dinlermiş gibi dikkat kesilmiş, çukurun yarı karanlığında oturan yedi kişi. Bu sessiz meclis, havuzun kapı aralığının öteki yanında küçük bir yarım daire oluşturuyordu. Çuvallara iple bağlanmışlardı, ayaklarında ağırlıklar asılıydı, bu yüzden insan büyüklüğünde satranç taşları gibi dimdik ayakta duruyorlardı. Taşrada bir müzeye götürülmek üzere böyle örtülere sarılmış yontuları bir kamyonla taşınırken gördüğünüz olmuştur. Hafifçe çömelik, kendilerini bağlayan iplere boyun eğmiş ve yüzden yoksun, gene de eski bir sessiz filmin oyuncuları gibi ağır ağır sallana sallana ayakta duruyorlardı. Öldükleri zaman üzerlerine sarılmış yelken beziyle donatılmış durumda.

Bunların bir Yunan korvetinin tayfaları oldukları anlaşıldı, geminin çevresinde yüzerlerken bir kaza sonucu patlayan su altı bombasının sarsıntısıyla hemen ölmüşler. Uskumru balığı gibi parlayan yarasız vücutları eski bir torpil ağıyla güç bela toplanıp gömmeden önce kurumaları için, suları aka aka güverteye uzatılmış. Gemicilerin geleneksel cenaze giysisiyle yeniden denize atıldıktan sonra akıntı onları buraya, Naruz'un adasına sürüklemiş.

Havuzun bu suskun konuklarına ne kadar kısa bir sürede alıştığımızı söylersem belki de şaşıracaksınız. Birkaç gün içinde onları kabul ettik, onlara aramızda yer verdik. Açığa doğru yüzmek için onların arasından geçiyorduk, dikkatle eğilmiş başlarına başımızla hafifçe alaylı bir selam çakarak.

Ölümle alay etmek için yapmıyorduk bunu, daha çok buraya özgü dost simgeler durumuna geldikleri için; bu sabırlı, bu dikkatli karaltılar. Ne kalın yelken bezi derilerde, ne de onun üzerine dolanmış kalın ip kabukta en

küçük bir parçalanma izi yoktu. Tam tersine su geçirmez yelken bezinin suya batırıldığı zaman üzerine topladığı cıva gibi, gümüş rengi, yoğun bir çiyle kaplıydı. Yunan deniz kuvvetleri yetkililerine başvurup onları derin denize taşımalarını istemekten bir iki kez söz ettik, ama böyle bir şeye kalkıştığımız zaman işbirliğine pek yanaşmayacaklarını geçmiş deneyimlerimden biliyordum, bu konu böylece iki tarafın rızasıyla kapandı. Birinde, büyücek bir kedibalığının titrek gölgesinin aralarında dolaştığını görür gibi oldum, ama herhalde yanıldım. Dahası, bir süre sonra onlara ad vermeyi bile düşündük, ama zaten kendi adları olduğu düşüncesi caydırdı bizi - eski filozofların, eski generallerin tuhaf adları: Anaximander, Platon, İskender gibi...

Bu ayağı uğurlu yaz, hiçbir kötü belirti olmaksızın, böylece sonuna yaklaşıyordu - güneşten bronzlaşmış günlerin uzun geçit alayı. Galiba bir çöl çıkartmasında Maskelyne’in öldürülmesi güz sonlarına rastlamıştı, ama bu bende hiç yankı uyandırmamış bir olaydı - yaşarken bile zihnimde çok az yer tutmuş biriydi. Bir öğleden sonra Telfrod’u kıpkırmızı gözlerle çalışma masasında oturmuş, kırık bir sesle, “Zavallı Tuğ da nasibini aldı işte. Sevgili Tuğ,” sözlerini yineleyip pembe ellerini ovuştururken bulmak gerçekten afallatıcıydı. İnsan ne söyleyeceğini bilemiyordu. Telford sesinde duygulandıran bir kararsızlıkla konuşmasını sürdürdü. “Dünyada hiç kimsesi yoktu. Biliyor musunuz ne yapmış? Yakın akraba olarak benim adımı vermiş.” Dostluk belirtisi olan bu davranıştan son derece etkilenmiş görünüyordu. Yine de Maskelyne’in ufak tefek kişisel eşyalarını aşırı saygılı bir kederle gözden geçirdi. Ölçüsü uygun olmayan birkaç sivil elbiseyle Lloyds Bankasının Tottenham Court Caddesi Şubesi’ndeki on beş İngiliz liralık hesabı dışında ondan miras kalan pek az şey vardı. Benim için daha ilginç olanlarıysa küçük deri bir cüzdanın içindekilerdi - çok eski püskü bir ödeme karnesiyle büyükbabasına ait ordudan ayrılma belgesi. Bu belgeler bir gelenek içinde kendini serimleyen tarihin öyküsünü dile getiriyordu. Artık unutulmuş olan bu Suffolklu çiftçi çocuk 1861 yılında Bury St. Edmunds’da orduya yazılmış, otuz iki yıl Coldstream Muhafız Birliğinde görev yaptıktan sonra 1893’te ayrılmış. Görevli olduğu sırada Londra Kulesinin küçük kilisesinde evlenmiş, karısı ona iki oğlan çocuğu dünyaya getirmiş. 1882’de Mısır’dan döndüğü zaman çekilmiş soluk bir fotoğraf vardı. Onu, başında beyaz mantar şapkası, sırtında kırmızı ceketi, ayağında mavi serj pantolonu, siyah deriden şık tozlukları, çaprazlama

asılmış parlak kılıç kayışıyla gösteriyordu. Göğsüne Mısır Savaş Madalyasıyla birlikte Tel-el-Kebir çarpışması anısına verilen küçük bir iğne ve Hidiv Yıldızı iliştirilmişti. Eşyaları arasında Maskelyne'in kendi babasıyla ilgili hiçbir belge yoktu.

Telford'cuk heyecanlanarak, "Çok acıklı," dedi. "Mavis duyunca gözyaşlarını tutamadı. Onunla topu topu iki kez karşılaşmıştı. Kişilikli bir insanın sizi nasıl etkilediğini bu örnek çok güzel gösteriyor. Her zaman kusursuz bir beyefendiydi, evet Tuğ öyle bir insandı." Oysa ben fotoğraftaki o haşin bakışlı, gür siyah bıyıklı, parlak çapraz kayışlı, savaş madalyalı, soluk donuk karaltıyı düşünüyordum. O karaltı Maskelyne'in imgesini aydınlatır, ona büyüteç tutar gibiydi. Bu bir başarı öyküsü değil de nedir, diye düşünüyordum -bir tek insanın yaşamından daha büyük bir şeyin, bir geleneğin biçimsel kalıbı içinde hiç eksiksiz bir başarı? Acaba Maskelyne başka türlü olmasını ister miydi, çok kuşkuluydum. Her ölümden öğrenilecek bir nebze bir şey vardır. Ama üzgün Telford'u avutmak için elimden geleni yapmama karşın Maskelyne'in aramızdan sessizce ayrılışı duygularımı pek etkilemedi. Gene de kendi yaşamımın akıntısı beni önceden görülmesi olanaksız bir geleceğe doğru gizlice sürüklüyordu. Evet Clea'nın benim için ilk kez kaygı konusu olması parklardaki ağaçlardan sarı kahverengi yaprak sağanaklarının yağdığı bu güzel sonbahara rastladı. Gerçekten de duyduğu ağlama sesiyle bir ilgisi var mıydı? Bilmiyorum. Bunu hiçbir zaman açıkça kabul etmedi. Kimi zamanlar bu sesi kendimin de duyduğumu düşünmeye çalıştım - küçük bir çocuğun ya da dışarıda kalmış bir ev hayvanının ince ağlama sesini: Ama hiçbir şey duymadığımı biliyordum, kesinlikle hiç. Kuşkusuz insan olaya gerçekçi bir açıdan bakabilir ve olayı zamanın kendi canının istediği gibi düzeltip yinelediği doğal olaylar sınıfına sokabilir. Yani aşk da öteki bitkiler gibi solabilir demek istiyorum. Belki de sevdası geri çekiliyordu, hepsi bu? Ama bunun oluş tarzını tutanağa geçirmek için onu başka biçimde sunmayı neredeyse zorunlu görüyorum - akla aykırı gibi de gelse - olağan imgelemin sınırlarının ötesindeki, benzeri olmayan bir bölgede başlangıç bulmuş bir gücün, bir aracının ziyareti olarak. Her ne olursa olsun başlangıcı çok kesindi, bomboş bir duvarın üzerine yazılmış bir tarih gibi. Kasımın on dördüydü, gün ağarmadan biraz önce. Bir önceki gün birlikte olmuştuk, kentte amaçsızca dolaştık, dedikodu yaptık, alışveriş. O bir piyano partisyonu satın almıştı, ben de ona Koku Pazarından aldığım bir kokuyu

armağan etmiştim. (Uyandığımda onu ayakta dururken gördüm ya da daha doğrusu pencerenin yanında iki büklüm olmuş dururken, burnuma birden cam tıpalı şişelerden bileğime sürülmüş koku örneklerinin rüzgârı çarptı.) O gece yağmur yağmıştı. Tatlı hışırtısı uykumuzda ninni yerine geçmişti. Uyumadan önce mum ışığında kitap okumuştuk.

Ama şu anda pencerenin yanında bir şey dinler gibi duruyordu, bütün vücudu bir soru işareti biçiminde katılaşıp kalmıştı, sanki bir korku krizine tutulmuş gibi, durumu tehlikeli görünüyordu. Başı hafifçe dönüktü; sanki kulağını perdesiz pencereye vermişti, o pencerenin gerisinde, kentin çatılarının üzerinde, yağmurla yıkanmış tan hafiften hafife ağarmaya başlamıştı. Neyi dinliyordu? Daha öne böyle bir duruşunu hiç görmemiştim. Ona seslendim, bana dönen yüz şaşkın, baktığını görmeyen bir yüzdü - sabırsız, sanki benim sesim yoğunlaşmış, dikkatinin ince zarını yırtmıştı. Yatakta doğrulduğum sırada, boğulur gibi bir sesle, *“Yoo, hayır!”* diye haykırdı, ellerini kulaklarına bastırıp titreyerek dizlerinin üzerine çöktü. Sanki beyninin içinden bir kurşun geçmişti. Yüzünü buruşturmuştu, orada başı öne eğik çömelirken kemiklerinin çatırdadığını duydum. Ellerini kulaklarının üzerine öylesine sıkı bastırmıştı ki, uğraştımsa da çekemedim. Bileklerinden tutup ayağa kaldırmaya çalıştığım zaman da gözleri kapalı olarak, çılgın gibi halının üzerine dizüstü çöktü. “Clea, ne oluyor Tanrı aşkına?” Uzun süre orada dizlerimizin üzerinde oturduk, bende korkunç bir şaşkınlık. Gözleri sımsıkı kapalıydı. Pencereden odaya dolan serin rüzgârı duyumsayabiliyordum. Bizim bağrışmalarımız dışında, taş gibi bir suskunluk vardı. Sonunda gevşeyerek derin derin içini çekti, uzun hıçkırıklı bir soluk çıktı ağzından, ellerini kulaklarından çekti, sanki sancılı bir krampı çözmek ister gibi kolunu bacağını gerdi. Önemli bir şey olmadığını anlatmak istercesine başını salladı. Sarhoş gibi sendeleyerek banyoya gidip lavaboya kustu. Bir uyurgezer gibi orada dikiliyordum; köküm topraktan sökülmüş gibi. Sonunda geri döndü, yatağa uzanıp başını duvara çevirdi. Bir kez daha, “Neyin var, Clea?” diye sordum, kendimi budala ve can sıkıcı buluyordum. Elimin altında omuzları titredi, dişleri soğuktan birbirine çarptı. “Bir şey yok, gerçekten bir şey yok. Birden başım çatlayacak gibi ağrıdı. Ama geçti. Bırak da uyuyayım, olur mu?”

Sabahleyin kahvaltı hazırlamak için erkenden kalktı. Son derece solgun olduğunu düşündüm - ancak uzun süren, öldürücü bir diş ağrısından sonra görülebilecek bir solgunluk. Halsizlikten, yorgunluktan yakındı.

“Dün akşam beni korkuttun,” dedim, ama karşılık vermedi, konuyu değiştirdi, çok tuhaf, sıkıntılı bir hali vardı. O gün yalnız kalıp resim yapmak istediğini söyledi, bunun üzerine ben de kentte uzun bir yürüyüşe çıktım, nedense bir türlü açıklayamadığım önseziler, yarı biçimlenmiş düşünceler içimi kemirip duruyordu. Güzel bir gündü. İri dalgalar bir gidip bir geliyor, dev bir makinenin pistonları gibi dalgakıranı dövüyordu. Dalga savruntularının oluşturduğu, içi toz dolu dev mantarların patlamalarına benzeyen bulutlar bir sonraki dalganın üzerine köpük halinde düşmek üzere göğe fırlıyorlardı. Durup uzun uzun bu gösteriyi izledim, paltomun eteklerini çekiştiren rüzgârı, yanaklarıma sıçrayan serpintinin serinliğini duyumsuyordum. Galiba bundan böyle her şeyin biraz değişeceğini biliyordum. Yani ilişkimizi değiştirecek olan yeni bir duygu burcuna girdiğimizi.

İnsan değişiklikten söz ediyor, ama aslında ani, tutarlı, kesin bir şey olmadı. Hayır, değişim belli bir yavaşlık içinde geldi. Tıpkı gelgit olayı gibi azala çoğala, gele gide. Hatta tam anlamıyla eski halimize döndüğümüz, eski çılgın sevinçlerimizi artık güvensizlik doğan bir yoğunlukla yeniden yaşadığımız dönemler, haftalar oluyordu. Birden, kendimizi bir an için tam anlamıyla özdeşleşmiş, birbirinden ayrılmaz bulurduk: Gölge kalkmış olurdu. Şimdi - ne kadar doğrudur hala bilemiyorum ama - bu dönemlerin, Clea’nın eskiden bir gün, acı çeken bir dişi devenin iniltilerine ya da iğrenç bir mekanik oyuncağın çıkardığı gıcırtılara benzediğini söylediği ağlama sesini duymadığı zamanlara rastladığını düşünüyorum. Ama bu tür saçmalıklar gerçekten ne anlama gelebilirdi - suskunlaştığı, huysuzlaştığı, kendisi olmaktan çıkıp sinirli, kederli olduğu zamanları nasıl açıklayabilirdi? Bilmiyorum. Tek bildiğim şey bu yeni kişinin uzun süren suskunluklara dalması, hiç de olağan olmayan bitkinlikler duymasıydı. Örneğin, bir toplantının ortasında bir sedirde uyuyakalıp horlamaya başlardı: Sanki çok uykusuz kalmış da yorgunluğuna dayanamamış gibi. Bir yandan da uyuyamamazlık başlamıştı, bundan kurtulmak için ağır denilebilecek dozda yatıştırıcı ilaçlara sığınıyordu.

Bir akşam, önemsiz bir şaka üzerine Balthazar’ı tersleyip odadan çıkarken kapıyı yüzüme çarptığı zaman çok şaşıran Balthazar, “Bu yeni, sinirli insan da kim? Hiç tanımıyorum,” diye sordu.

“Ona bir şeyler oluyor,” dedim. Yanan kibritin üstünden bana bir an dik dik baktı. “Gebe olmasın?” diye sordu, başımı ‘hayır’ anlamında

salladım. “Galiba benden bıkmaya başlıyor.” Bu sözleri söylemek pek kolay olmadı. Ama bu ruh durumlarının sanki akla yatkın bir açıklamasını verme üstünlüğünü göstermiş gibiydiler - içini kemiren birtakım gizli korkuları olduğuna inanmayı yeğlemedikçe.”

“Sabırlı ol. İnsanın gereksindiği kadar sabrı yoktur,” dedi.

“Bir süre ortalıkta görünmemeyi ciddi ciddi düşünüyorum.”

“İyi olabilir. Ama uzun sürmesin.”

“Bakalım.”

Bazen, her zamanki beceriksizliğimle ona takılarak o bozguncu kaygılarının kaynağına inmeye çalışıyordum. “Clea, neden öyle omzunun üzerinden arkana bakıyorsun -ne arıyorsun?” Ama bu çok ağır bir taktik hatasıydı. Ya ters yanıtlar veriyor ya da alınıyordu, sanki ne kadar dolaylı olursa olsun huysuzluğuna değinmek kendisiyle alay etmekmiş gibi. Yüzünün nasıl birdenbire karardığını, dudaklarının kenetlendiğini görmek göz korkutucuydu. Sanki canı pahasına korumaya çalıştığı gizli bir gömüte el koymaya kalkmışım gibi.

Kimi zamanlar özellikle sinirli oluyordu. Birinde sinemadan çıkmış yürüyorduk, kolumda kaskatı kesildiğini duyumsadım. Gözlerimi onun baktığı yöne çevirdim. Yüzünde korkunç bıçak izleri olan yaşlı bir adama bakıyordu. Bir bombalamadan sonra kötürüm kalmış bir Yunan ayakkabı tamircisi. Hepimizin az çok göz aşinalığı vardı, Amaril elinden geldiğince hasarı gidermeye çalışmıştı. Yanında olduğumu duyurmak için kolunu sıktım, birden uyanmış gibi oldu. Hemen doğruldu, “Yürü. Gidelim,” dedi. Hafif bir ürperti geçirip beni oradan alelacele uzaklaştırdı.

Bazen de boş bulunup, gizli kaygılarına, sanki hep bir şey dinlermiş izlenimi veren o çıldırtıcı haline taş attığım oluyordu, daha açıkçası beni başından atmaya çalıştığını söylüyordum - bu sözler üzerine kopan fırtınalar, yapılan suçlamalar varsayımlarımın doğruluğunu gösteriyordu: “Ben sana göre değilim, Darley. Birlikte olduğumuz sürece tek bir satır bile yazmadın. Tasarladığın bir şey de yok. Pek okumuyorsun artık.” O güzelim gözler öylesine sertleşiyor, öylesine kaygılı görünüyordu ki! Gene de gülmeden edemiyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse yazar olamayacağımı artık biliyordum ya da bildiğimi sanıyordum. Bu yoldan beni dünyaya güven duymaya iten güç zayıflamış, yok olup gitmişti. Kâğıt üzerine basılı sözcüklerin o küçük bunaltıcı dünyasını düşünmek bile dayanılmaz ölçüde içimi sıkıyordu. Gene de bu itkiyi duymadığım için

mutsuz değildim. Tam tersine sırtımdan bir yük kalkmış gibiydi - duyguların gerçeğini aktarmaya hiç de yeterli görünmeyen anlatım biçimlerinin ağır yükü. Hâlâ boşu boşuna gülümseyerek, ama öte yandan bu suçlamaya karşı çıkmak, onu yatıştırmak amacıyla, “Sevgili Cleacığım,” dedim, “bir eleştiri kitabı yazmayı gerçekten düşünüyorum.”

“Eleştiri ha!” diye sertçe yankıladı, sanki bu sözde hakaret varmış gibi. Ağzımın ortasına bir tokat indirdi - gözlerimden yaş getiren, dudağımın içten yarılmasına yol açan, can yakıcı bir tokat. Ağzımı silmek için banyoya gittim, tuzlu kan tadı duyuyordum çünkü. Dişimi kanla çerçevelenmiş görmek ilginçti. Kurbanlarının kanlı etinden bir ısırık almış Gulyabani gibiydim. Ağzımı yıkadım, çılgınca bir öfkeyle. Ardımdan gelip *bidet*’nin üzerine oturdu, pişmandı. “Lütfen bağışla,” dedi. “Nasıl bir şeye kapıldım da böyle yaptım bilmiyorum. Darley, lütfen bağışla.”

“Bir daha böyle bir şey yaparsan o güzel gözlerinin arasına hiç unutamayacağın bir yumruk yersin,” diye tersledim.

“Özür dilerim.”

Kollarını arkamdan omuzlarıma doladı, ensemi öptü. Kan durmuştu. “Neyin var kuzum?” Aynadaki yansımasına sordum. “Sana ne oldu bugünler? Birbirimizden kopuyoruz, Clea.”

“Biliyorum.”

“Neden?”

“Bilmiyorum.”

Ama yüzü gene sertleşmiş, inatçı bir görünüm almıştı. *Bidet*’ye oturdu, dalgın dalgın çenesini okşadı, birden gene düşüncelere dalıp gitti. Sonra bir sigara yaktı, oturma odasına döndü. Onu bir tablonun karşısına oturmuş, kafası başka yerde, kötü kötü tabloya bakarken buldum.

“Bir süre ayrılsak iyi olur,” dedim.

Hiç düşünmeden yanıtladı; “Nasıl istersen.”

“Sen istiyor musun?”

Birden bağırmaya başladı: “Aa, bana soru sorma. Ah şu soru sorma huyundan bir vazgeçsen! Sanki bugünler hep mahkemedeyim.”

“Peki,” dedim.

Böyle sahnelerden yalnızca biriydi bu. Onu rahat bırakmanın tek yolu kentten gitmek olacaktı - ona gerekli zamanı vermenin... ama ne için gerekli zaman? Bilmiyordum. O kış, daha sonra, akşamları ateşinin hafifçe yükselmeye başladığını anımsadım, Balthazar’dan onu muayene etmesini

isteyerek korkunç bir patırtının daha çıkmasına yol açtım. Bütün öfkesine karşın gene de bir anlamda kuzu kuzu gidip stetoskopa teslim oldu. Balthazar bedensel bir bozukluk bulamadı, yalnızca nabzı biraz fazla atıyormuş, kan basıncı da normalden yüksekmiş. Birkaç yatıştırıcı ilaç yazdı, ama o hiç aldırmadı. İyiden iyiye zayıflamıştı bu arada.

Clea'dan ayrılışımı ilişkimizin büsbütün kesilmesi anlamında kesin bir kopuş olarak görmediğim için, araya araya sonunda kendime göre, olayların genel gelişim hızına uyan küçük bir görev buldum. Bu yalnızca ona ileriye dönük birtakım kararlar verebilmesi için zaman tanımak amacıyla tasarlanmış bir ayrılıktı. Yeni etkenler vardı, çünkü savaşın sona ermesiyle birlikte Avrupa'nın kapıları yavaş yavaş yeniden açılıyordu - savaş alanlarının ötesinde açılan yeni bir ufuk. Neredeyse orayı düşlerimizden çıkarmıştık, açlıktan, mutsuzluktan kırılan, bombalarla dümdüz edilmiş, karmakarışık bir Avrupa haritası. Gene de hâlâ yerli yerinde duruyordu. Bu yüzden ona buradan ayrılacağımı söyleme zamanı geldiğinde, üzülerek değil, sevinçle karşılaması gereken gerçekçi bir karar olarak söyledim. Ama gene de 'gitmek' sözcüğünü soluğunu içine çekerek öyle bir söyleyişi vardı ki kısa bir an için de olsa yalnız kalmaktan korktuğunu düşündüm. "Sonunda gidiyorsun ha?"

"Birkaç aylığına. Adaya bir ara-istasyon kuracaklar, orayı tanıyan, dili konuşabilen birine gerek var."

Sakince, "Adaya geri dönüş ha?" dedi - bu kez ne sesindeki anlamı, ne de gerçek düşüncesini okuyabildim.

"Yalnızca birkaç aylığına."

"Çok iyi."

Zihni karışmış gibi dalgın dalgın yere bakarak halının üzerinde bir aşağı bir yukarı yürüdü. Birden başını kaldırıp bana baktığında yüzünde yüreğime bıçak gibi saplanan, çok iyi tanıdığım yumuşak bir anlatım gördüm - istemeden başkalarına acı vermekten duyduğu vicdan azabıyla sevecenlik karışımı bir şey. Eski Clea'nın yüzüydü. Ama bunun uzun sürmeyeceğini, ilişkimizi o tuhaf hoşnutsuzluğun gene gölgeleyeceğini biliyordum. Kısa süreceğini bildiğim bir şeye bir kez daha aldanmanın gereği yoktu. Ellerimi tutarak, "Darley," dedi, "ne zaman gidiyorsun?"

"İki hafta sonra. O zamana kadar seninle görüşmemeyi öneriyorum. Bu kavgalarla birbirimizin keyfini kaçırmanın anlamı yok."

"Nasıl istersen."

“Sana yazarım.”

“Evet, elbette.”

Böylesine ciddi bir ilişkiden sonra bu çok tuhaf, soğuk bir ayrılıştı. Sanki ruhsal bir uyuşturucu duygularımızı dondurmuştu. İçimde derin bir ağrı vardı, ama keder değildi bu. Cansız cansız tokalaşmamız gerçek bir ruh tükenikliğini gösteriyordu. Geçen yaz Telford’dan ödünç alıp geri vermeyi unuttuğum eski partal çantaya eşyalarımı doldururken bir iskemleye oturdu, sessizce sigara içerek beni izledi. Diş fırçamın kılları dökülmüştü. Attım. Pijamamın omzu yırtıktı, ama hiç kullanılmayan altı yepyeni duruyordu. Bu nesneleri çok eski çağlara ait örnekleri türlerine göre ayıran bir yerbilimci gibi topluyordum. Birkaç kitap, kâğıtlar. Sanki her şey gerçekdışıydı, ama en küçük bir pişmanlık duyduğumu söyleyemem.

Birden, kendi kendine konuşurmuş gibi, “Şu savaş nasıl da hepimizi yaşlandırdı, kuruttu,” dedi. “Eskiden insan bir yere giderse, hani derler ya, kendinden kaçmak için giderdi. Ama o’ndan kaçmak için...”

Şimdi bu can sıkıcı, bayağı sözleri yazarken bana gerçekten de ‘hoşça kal’ demeye çalıştığını anlıyorum. İnsan isteklerinin kaçınılmazlığı. Benim önümde apaçık, bağlantısız bir gelecek uzanıyordu; o zamanlar bu geleceği nedense hiç Clea’sız düşünemiyordum. Bu ayrılış... evet, bir yara iyileşinceye kadar sargılarını değiştirmek gibi bir şeydi. Düş gücünden yoksun olduğum için benden hiç ummadığım istemlerde bulunacak bir gelecek düşünemiyordum; yepyeni bir gelecek. Şimdinin boşluğunu temel alarak onun kendini biçimlemesine izin vermek gerekiyordu. Ama Clea için gelecek daha şimdiden kapalıydı, karşısına boş bir duvar çıkıyordu. Korkuyordu zavallıcık!

Sonunda koltuğumun altındaki çantayı göstererek, “Evet, işte bu kadar,” dedim. “Bir İsteğin olursa bana telefon et yeter. Evde olacağım.”

“Biliyorum.”

“Öyleyse bir süreliğine gidiyorum. Hoşça kal.”

Küçük dairenin kapısını kapadığım sırada bir kez adımı haykırdığını duydum - ama bu da o aldatmacalardan, insanı aldatan o kısa acıma ya da sevecenlik nöbetlerinden biriydi. Bunu önemsemek, yolumdan geri dönmek, yeni anlaşmazlıkların çarkına girmek saçma olurdu. Kendini iyileştirmesi için geleceği bütün fırsatları tanımaya kararlı olarak merdivenleri inmeyi sürdürdüm.

Parlak güneşli bir ilkbahar günüydü, sokaklar renklerle yıkanmış gibiydi. Gidecek bir yeri, yapacak bir şeyi olmamak duygusu hem umut kırıcı, hem umut vericiydi. Eve döndüğümde ocağın rafında Pombal'ın mektubunu buldum, yakında büyük bir olasılıkla İtalya'ya atanacağını, bu daireyi elinde tutacağını sanmadığını yazıyordu. Kira sözleşmesini bozmama olanak vereceği için buna sevindim, çünkü payıma düşen kirayı bile ödeyemeyecektim.

Böyle birden kendi halime kalınca ilkin bir tuhaf, hatta sersemlemiş gibi oldum, ama çabuk alıştım. Üstelik yapılacak bir sürü iş vardı; sansür kurulundaki görevimle ilişiğimi kesmek, yerime gelene görevi devir ve teslim etmek, bir yandan da radyo istasyonunu kuracak olan teknik görevlilerle ilgili işe yarar bilgiler toplamak gibi. Değişik gereksinimleri olan bu iki şube arasında başımı kaşıyacak vaktim olmadı. Bu arada verdiğim sözü tutup Clea'yı hiç görmedim. Zaman -pek açık seçik tanımlanabilecek duygularımın olmamasına karşın - istek dünyasıyla ayrılık dünyası arasında bir tür arafatta geçer gibi geçti; pişmanlıkların ya da özlemlerin ayırdına varamadım.

Böylece o kaçınılmaz gün geldiğinde, sinekleri bile pencere camlarında görünmeye kışkırtacak kadar sıcak bir ilkyaz güneşinin güleç yüzünün arkasına gizlenmiş olarak geldi. Onların vızıltısıyla uyandım. Odaya yağmur gibi güneş ışığı yağıyordu. Bir an ışıktan gözüm kamaştığı için, yatağımın ayakucunda gülümseyerek oturan, gözlerimi açmamı bekleyen karaltıyı tanıyamadım. Sanki çoktandır unuttuğum Clea'nın aslının ta kendisiydi, sırtında asma yaprağı desenli ince yazlık bir entari, ayaklarında beyaz sandaletler vardı, saçına değişik bir biçim vermişti. Sigarasının dumanı başımızın üstündeki güneş ışığında kül rengi damarlı bir sarmal halinde duruyordu, gülümseyen yüzü çok rahattı, en küçük bir kaygı izi bile taşımıyordu. Ona uzun uzun baktım, çünkü hiçbir zaman belleğimden çıkmayacak olan Clea işte tıpatıp buydu; gözlerinde gene o yaramaz sevecenlik vardı. Uykulu ve şaşkın, "Vay," dedim. "Ne o?..", bana sarılmak için eğildiğinde ılık soluğunu yanağımda duyumsadım.

"Darley, birden düşündüm de sen yarın ayrılıyorsun; bugünse El Skob'un *mulid*'i. Bugünü birlikte geçirmek, akşam da türbeyi ziyarete gitmek düşüncesine karşı koyamadım. Olmaz deme n'olur! Şu güneşe bak. Yüzülecek kadar sıcak, Balthazar'ı da alabiliriz."

Hâlâ tam uyanamamıştım. Korsan'ın İsim Günü aklımdan çıkıp gitmiş. "Aziz George Günü geçeli çok oluyor," dedim. "Nisanın sonunda olur hep."

"Tam tersine. Bunların o tuhaf ay takvimi yok mu, bütün yıldönümleri gibi onunkinin de tarihini değiştiriyor. Buralı ermişler gibi o da takvimde bir aşağı bir yukarı inip çıkmaya başladı. Aslında, bana da Balthazar dün telefon edip söylemeseydi ben de kaçıracaktım."

Sigarasını yakmak için durdu, sonra biraz isteklice ekledi:

"Bunu kaçırmamalıyız, öyle değil mi?"

"Elbette! Ne iyi ettin de geldin."

"Peki adaya ne dersin? Belki de bizimle gelirsin ha?"

Saat tam ondu. İşe gitmemek için Telford'a telefon edip kolayca bir özür uydurabilirdim. Yüreğim hop etti.

"Sevinerek," dedim. "Rüzgâr durumu nasıl?"

"Bir rahibe kadar durgun, akıntı doğudan. Tam kotra havası yani. Gelmek istediğinden emin misin?"

Yanında hasırlı bir damacanayla bir sepet vardı. "Ben gidip yiyecek bir şeyler alayım; sen giyin, bir saat sonra Yat Kulübünde buluşalım."

"Olur." Büroya uğrayıp bugünkü resmi postaya bakacak zamanım olacaktı. "Çok güzel bir düşünce."

Gerçekten de öyleydi, hava pırıl pırıldı, öğleden sonrası için yaz sıcağı umudu veriyordu. Corniche'ten aşağı faytonla inerken ufuktaki ince pusu, denizin dümdüz geniş maviliğini mutlulukla izledim. Kent güneş ışığında elmas gibi parlıyordu. İç limanda küçük tekneler kendilerini kabaca yansılayan parlak yansımalarıyla birlikte ışıltı saçarak yüzüyordu. Minarelerin parlaklığı hepsinden baskındı. Hava sıcak olduğu için Arap mahallesinden tanıdık kokular tütüyordu: Gübre, kurumakta olan çamur, karanfil, yasemin, hayvan teri, yonca. Tatwig Sokağı'nda kırmızı saksı şapkalı, karaderili yeraltı cüceleri merdivenlere tırmanmış, ipe dizili bayrakları balkonlara asıyorlardı. Parmaklarımda güneşin sıcaklığını duydum. Kalıntıları hâlâ sığ yerleri kaplayan eski Fener'in yanından geçtik. Bir zamanlar Toby Mannering bu Fener'in kırık parçalarını kâğıt bastırgacı niyetine satarak hatıra eşyası ticaretine atılmak istemişti, onu anımsadım. Scobie çekiçle taşları kıracaktı, o da dünyanın dört bucağındaki perakendecilere dağıtacaktı. Bu tasarı neden suya düştü? Anımsamıyordum. Belki Scobie işi zor buldu. Belki de Kıptilere Ürdün suyu satma tasarısı

daha karlı bir iş gibi göründüğünden öteki yürümedi. Bir yerlerde askeri bando çalıyordu.

Aşağıda, iskelede beni bekliyorlardı. Balthazar neşeyle bastonunu salladı. Beyaz pantolon, beyaz sandaletler, renkli bir gömlek giymişti; sararmış eski bir panama şapkasıyla oynuyordu.

“Bugün yaz geldi,” diye haykırdım neşeyle.

“Yanılıyorsun,” dedi çatlak sesiyle Balthazar. “Şu pusa bak. Şimdiden çok sıcak. Clea’yla bin kuruşuna bahse girdim, öğleden sonra yağmur fırtınası geliyor.”

“Her zaman söyleyecek can sıkıcı bir şey bulur,” dedi Clea gülümseyerek.

“Ben İskenderiye’mi bilirim,” diye yanıtladı Balthazar.

Böylece havadan sudan şakalaşarak üçümüz yola çıktık, küçük kotrasının dümenindeydi Clea. Limanın içinde hemen hemen en küçük bir esinti bile yoktu, bu yüzden girişe doğrulan kıvrılan akıntıların etkisiyle hız kazanıncaya kadar ağır aksak ilerledik. Savaş gemilerinin, yolcu gemilerinin yanından sessizce geçtik, çırpıntılı ana kanalı güçlükle göğüsledik, büyük yelken henüz taşımıyordu bizi, sonunda asıl liman girişini gösteren gri tabya yığınının bulunduğu yere geldik. Burada, her zaman, gelgitlerin getirip yığdığı çırpıntılı sular olurdu, bir süre debelendik, sonra tekne birden yana yatıp rüzgârı yakalamayı başararak civadrasını düzeltti. Uçan balık gibi suları fışırdatarak ilerlemeye başladık. Burundaki düzlüğe uzanmış, yelkenlerden süzülen güneş ışığına bakıyor, kotranın pruvasına çarpan dalgacıkların tıpırtısını dinliyordum. Balthazar şarkı mırıldanıyordu. Clea’nın esmer bileği dümen yekesi üzerinde gevşekçe duruyordu, ama bu aldatıcı bir gevşeklikti. Yelkenler gergindi. Bunlar, elverişli havalarda, yelkenli küçük teknelerin doyulmaz zevkleridir. Ilık güneşin, hızla esen rüzgârın, ara sıra yanaklarımıza çarpan serin savruntuların verdiği tatlı hazla karışık suskun bir sevinç vardı içimde. Dönüp kıyıya orsa etmeden önce doğu rotasını izleyerek epeyce açıldık. Şimdiye kadar bu manevrayı kimbilir kaç kez yinelemiştik, Clea için çocuk oyuncağı durumuna gelmişti: Naruz’un küçük adasına yön tutmak, rüzgârın yönünün tersine dönülecek anı kestirmek, ben yelkeni topladıktan sonra tekneyi bağlamak üzere kıyıya çıkıncaya kadar, kirpik gibi titreşerek beklemek...

Balthazar suya adımını atarken, “Aşk olsun,” dedi, sonra, “Vay canına be! Şu sıcağa bakın.”

Gövde bölümünde bir şeylerle uğraşan Clea, “Sana demedim mi?” dedi.

“İddiamın doğruluğunu gösteriyor bu yalnızca.”

Tuhaf değil mi, tam o anda, o bulutsuz gökyüzünden açık seçik bir gök gürlemesi duyuldu. “Bak gördün mü,” dedi Balthazar sevinçle. “Bir güzel ıslanacağız, sen de bana bin kuruş borçlu olacaksın, Clea.”

“Bakalım.”

“Kıyı topuydu,” dedim.

“Saçma,” dedi Balthazar.

Böylece kotrayı bağlayıp yiyeceklerimizi kıyıya taşıdık. Balthazar’ın keyfi yerindeydi, yere uzanıp şapkasını burnunun üzerine indirdi. Yüzmeyecekti, çünkü sevmiyordu, bunun üzerine Clea ile ikimiz çok iyi tanıdığımız, ama bir kıştır ayrı kaldığımız havuzumuza daldık. Hiçbir şey değişmemişti. Kafa kafaya vermiş sessizce tartışan nöbetçiler hala oradaydılar, ama kışın gelgitleri yerlerini biraz değiştirmiş, onları biraz daha batık tekneye yakın bir yere toplamıştı. Hafifçe alaylı, ama saygılı bir biçimde selamladık onları, eskiyi anımsatan bu selamlarda, su altında birbirimize gülümseyişimizde, yeniden birlikte yüzüyor olmanın sevincini tanıyabiliyorduk. Sanki çoktandır işe yaramamaktan dolayı çekilmiş olan kanımız yeniden damarlarımızda akmaya başlamıştı. Topuğundan yakalayıp bir takla attırarak Clea’yı ölü denizcilere doğru yuvarladım, o da bana karşılık vermek için ustaca geri dönüp arkamdan yetişerek omuzlarımdan aşağı ittikten sonra benim misilleme yapmama fırsat kalmadan su yüzüne çıktı. Arkasında kangal gibi kıvrılmış saçlarıyla su yüzüne doğru kıvrılarak yükselen Clea bir kez daha eski Clea olmuştu işte. Zaman onu hiçbir şey yitirmemiş, el sürülmemiş olarak bana geri vermişti - Yunan şiirinden örnek vermek gerekirse “bir kentin gri gözlü sanat tanrıçası gibi anadan doğma” olarak. İkimiz sessizce havuzun içinde kayıp giderken omzuma bastıran o parmaklar bana eski Clea’yı çağrıştırmıştı.

Daha sonra da: Clea’nın sıcak, kara Fransız somununu parçalayışı, peyniri ya da hurma hevengini arayışı. Balthazar (yarı uyur yarı uyanık) daldan dala adayarak Ammon’un Üzüm Bağlarından, Zıpkın Krallığından, krallığın savaşlarından ya da tarihin değil de dedikoducu Horatius’un bir zamanlar Kleopatra’nın geçirdiği ruhsal bozuklukları Mareotis şaraplarına

yoruşundan söz ederken gene eskisi gibi güneşte oturup Aziz Menas kırmızı şarabı içişimiz.. (“Tarih her şeyi onaylıyor, her şeyi bağışlıyor - bizim kendimizin bağışlamadığı şeyleri bile.)

Böylece sıcak çakılların üzerinde uzanırken öğle saati geldi: Çıkacağı söylenen o yağmur fırtınası sonunda ufukta göründü - Balthazar’ı çok sevindiren, Clea’yı bozum eden -kurşun renkli bir bulut doğudan gelip kentin üstüne yerleşerek gökyüzünü kararttı. Hem de nasıl çabucak oldu her şey - ürken bir kalamarın mürekkep çıkartarak siyah bir bulutla berrak suyu bulandırması gibi - yağmur parlak bir katman halinde inmeye başladı, gökler gümbür gümbür üst üste gürledi. Her gürleyişte Balthazar sevinçle ellerini çırptı - yalnızca haklı çıktığı için değil, aynı zamanda burada pırıl pırıl parlayan güneşin altında rahat rahat oturup, sakin bir denizin kıyısında portakal yiyip, şarap içtiğimiz için.

Clea sertçe, “Karga gibi gaklamayı bırak,” dedi.

İlkyaz başlarında sık sık görülen ani ısı değişikliklerine yol açan geçici fırtınalardan biriydi. Göz açıp kapayıncaya kadar sokakları sel götürür, ama gene de yarım saatten çok sürmezdi. Bir esintiyle bulut birden dağılır, sırra kadem basardı. Kehanetinin başarısıyla kendisinden geçen Balthazar, “Bak bu dediğimi unutma. Biz limana döndüğümüzde her şey kupkuru olacak,” dedi.

Ama öğleden sonra çok hoş bir şey daha oldu - yazın İskenderiye sularında pek ender görülen, kış fırtınaları, beklenmedik ısı düşüşleri başlamadan önceki günlere özgü olduğu söylenen bir şey. Havuzcuğun suyu gözle görülür şekilde karardı, koyulaştı, sonra fosforlu gibi parladı. Bunu ilk fark eden Clea oldu. Sevinçle, “Bakın,” diye bağırıp nasıl ışık kıvılcımları saçtığını göstermek için sığ suyu topuklarıyla dövmeye başladı. “Fosforlu!” Balthazar bu görüntüye yol açan oluşumla ilgili bilgiççe bir şeyler anlatmaya başladı, ama biz ona kulak asmadık, ikimiz birlikte suya daldık, alevlerden oluşmuş karaltılara dönüşmüştük, el ve ayak parmaklarımızın uçlarından durgun elektrik parlaklığında kıvılcımlar saçılıyordu. Suyun altında yüzerken insan, sözcüğün tam anlamıyla alev alev yanarak cennetten düşen İblis betimlemesine benziyordu. Öyle çok elektrik çıtırtısı vardı ki, nasıl olup da yanmadığımıza şaşıyorduk. Sessizce oturmuş, belki de düşüncelerinde bizi izleyen, yelken bezinden yapılmış çuvalların içinde gelgitin seğirmelerini yankılayan gemicilerin arasında işte böyle kuyruklu yıldız gibi parlayarak oynaşıyorduk.

Sonunda, hava almak için su yüzüne çıktığımda, Balthazar, “Bulut dağılmaya başladı bile,” diye haykırdı. Çoğa kalmaz, geçici fosfor ışığı da yavaş yavaş azalıp yok olurdu. Hangi nedenle bilmem, kotranın kıç tarafına tırmandı, belki de biraz yükselip kentin üstündeki yağmur fırtınasını rahatça izleyebilmek için. Kollarımı küpeşteye dayayıp soluk aldım. Balthazar, Naruz’un zıpkınını sargısından çıkarmış, dizlerinin üzerinde gevşekçe tutuyordu. Clea bir sevinç ıslığıyla su yüzüne çıkıp, “yangın öylesine güzel ki,’’ diye bağıracak kadar kaldıktan sonra esnek vücudunu geriye kıvırıp ters takla atarak yeniden daldı.

“Ne yapıyorsun onu,” diye sordum, iş olsun diye.

“Nasıl çalıştığına bakıyorum.”

Gerçekten de zıpkını kurmuştu. “Dikkat et, tüfek kurulu,” dedim.

“Evet, şimdi boşaltacağım.”

Sonra Balthazar öne eğilip bugünkü konuşmalarının en ciddisini yaptı, “Biliyor musun,” dedi, “bence onu da yanında götürsen iyi olur. Bir daha İskenderiye’ye dönmeyecek-mişsin gibi bir duygu var içimde. Clea’yı da götür!”

Daha sonra, benim yanıtlamama fırsat kalmadan o kaza oldu. Konuşurken tüfekle oynuyordu. Tüfek parmaklarının arasından kayıp gürültüyle düştü, namlu yüzümün bir karış ötesinde küpeşteye çarptı. Korkuyla geri çekildiğim sırada kompresörün kobra tıslamasına benzeyen hışırtısını, boşalan tetiğin tok sesini duydum. Zıpkın vınn diye yanımdan geçip yeşil bir çizgi halinde suyu kırıştırarak aşağı indi. “Hay Allah!” dedim. Balthazar şaşkınlık ve korkudan bembeyaz kesilmişti. Yarı anlaşılan özürleri, şaşkınlık sözleri pek hoştu doğrusu. “Çok özür dilerim.” Havuzun diplerinde bir yerde bir hedefe saplanan çeliğin sesini duydum. Bir an için ikimiz de donup kaldık, çünkü aynı anda ikimizin de aklına aynı şey gelmişti. Onun dudaklarının ‘Clea’ sözcüğünü söylemeye hazırlandığını gördüğüm an birden ruhuma bir karanlığın çöktüğünü duyumsadım - hafifçe kabaran, kıyıları titreten bir karanlık; devsel kuş kanatlarının rüzgârına benzer bir karanlık akımı. Balthazar’ın o sözcüğü söylemesine kalmadan arkama dönmüştüm. Gürültüyle suya atladım, Ariadne’nin ipliği gibi o uzun yeşil ipliği büyük bir gerilim içinde izledim; gerilime bir de kaygıyla ezilen bir yüreğin verdiği hızlı hareket edememe duygusunun sıkıntısı ekleniyordu. Hızlı yüzdüğümü zihnen biliyordum - ama gene de insanların kamerayla yavaşlatılmış, sakız gibi uzayan hareketler yaptığı ağır

çekimli bir filmdeymişim gibime geliyordu. Bu işin ucuna acaba kaç ışık yılında varabilecektim? Yavaş yavaş azalan fosforlu ışımanın içinden aşağı, havuzun koyu gölgeli serinliğine iniyordum.

Ta öteki uçta, batık geminin yanında, bir kıvranma hareketi ilişti gözüme. Clea'nın karaltısını tanır gibi oldum. Sanki sık sık oynadığımız çocukça bir sualtı oyununa dalmış gibiydi. Bir şeye asılıyordu, ayakları batık geminin tahtasına dayalıydı, asılıyor, sonra vücudunu gevşetiyordu. Yeşil ipliğin ona kadar uzandığını görmeme karşın tuhaf bir rahatlama duydum - çünkü belki de yalnızca zıpkını çıkarıp yukarı getirmeye uğraşıyordu. Ama hayır, sarhoş gibi devriliyordu. Ellerimle vücudunu yoklayarak yılanbalığı gibi yanına süzüldüm. Beni yanında duyumsayınca sanki bir şey söylemek istermiş gibi başını çevirdi. Uzun saçları görüşümü engelliyordu. Yüzünde yansıması gereken yoğun acıyı okuyamıyordum - çünkü suyun altında insanın bütün yüz ifadeleri patlak gözlü aptal bir mürekkepbalığının yüz buruşturmasından daha fazla bir şey anlatamaz. Ama şimdi saçlarını başının arkasına atmak için köprü kurarcasına geriye kıvrıldı - tıpkı yarasını göstermek için giysisini sıyıran bir insan gibi. Evet gördüm. Sağ eli parçalanmış, çelik zıpkınla tekneye çakılmıştı. Kendi kendimi avutmaya çalışarak zihnimden sevinçle, hiç değilse vücudundan geçmemiş, diye haykırdım; ama çelik zıpkını yakalayıp onun gibi ben de ayaklarımı tekneye dayayarak, but kaslarımı çatlatasıya asılıp da çıkaramayınca bu sevinç haince, iğrenç bir umutsuzluğa dönüştü. Yerinden hiç kımıldamıyordu. (Hayır, bu olsa olsa - artık balıklarınki kadar serbest ve hızlı değil, sepetle yakalanmış ıstakozlarınki kadar hamal ve beceriksiz olan - kurtulma çabalarımızı dikkat ve ilgiyle izleyen o yedi düşünceli karaltının ölü zihinlerindeki anlaşılmaz bir düşün bir bölümü olabilirdi. O çelik oku çıkarmak için çılgınca uğraşıyor, bir yandan da gözucuyla Clea'nın boğazından çıkan beyaz kabarcıklara bakıyordum. Kaslarının gerilip büzülüşünü duyumsadım. Yavaş yavaş mavi suyun uykusuna dalıyor, zaten denizcileri pışpışlayıp uyutmuş olan su uykusuna yeniliyordu. Onu sarstım.

Bundan sonra yaptığım şeylerin iRademle bir ilgisi olduğunu söyleyemem - çünkü bana ait olduğunu söyleyemem -çünkü bana ait olduğunu kabul edebileceğim heyecanlar arasında bu delice öfkenin yeri yoktu. Ömrümde hiç bu kadar gözü dönmüş, çılgın bir öfkeye kapılmamıştım. Bu tuhaf, zamandışı sualtı düşünde beynimin bir cankurtaran çanı gibi çınladığını, denize özgü karanlığın uyku ve bitkinlik

veren gelgitlerini benden uzak tuttuğunu duyumsuyordum. Birden çılgınca bir korkuyla mahmuzlanmış gibi oldum. Belki de ömrümde ilk kez bilmediğim bir yanımla karşı karşıya geliyordum - bir eylem adamı olarak gelişmiş, hiç tanımadığım, bilincinde olmadığım bir altbenlikle. Vahşice bir saldırıyla yukarıya, tam Balthazar'ın burnunun dibine çıktım.

İçime hava çekerek, "Bıçak," dedim.

Batmış bir anakaranın kıyısından bakar gibi gözleri gözlerime bakıyordu, acıma ve yılgıyla; insan belleğinin bir buzul çağından kalmış, fosilleşmiş duygular. Bir de çok iyi tanıdığım korku. Zihnine üşüşen bütün soruları - 'ne', 'nerede', 'ne zaman', 'nereye' gibi bütün soru sözcüklerini - kekelemeye başladı, ama ağzından şaşkın bir 'ne-' gurultusundan başka bir şey çıkmıyordu: Anlamsız bir tükürük yağmuruna dönüşen zavallı sorular.

Bıçak olarak, bilene bilene bir kama kadar küçülmüş, ama ustura kadar keskinleşmiş İtalyan kasaturasını anımsamıştım. Kayıkçı Ali övünç duyduğu bu yapıtı halatları kesip düzeltmek için kullanırdı. Balthazar bıçağı almak için uzandığı sırada, gözlerim kapalı, tutunmuş bekliyordum, ciğerlerim bütün gökyüzünü içine çeker gibiydi. Sonra parmaklarımın arasında bıçağın tahta sapını duyumsadım, Balthazar'a bir kez daha bakmayı göze alamadığımdan, ayaklarımı göğe dikip geldiğim yolu, yeşil ipi izleyerek geri döndüm.

Orada şimdi kendini gevşekçe bırakmış yatıyordu, saçları arkasına yayılmıştı; gelgitler vücudu boyunca dalgacıklanıyor, sanki elektrik akımı gibi içinden geçiyordu. Tek bir kımıltı bile yoktu, ne havuzun dibindeki para para günışığı beneklerinde, ne suskun gözlemcilerde, ne de uzun sakalları hafif hafif, pelte gibi ileri geri sallanan yontularda. Elini çentmeye başladığımda bile, zihnimde onun ölümü düşüncesini sığdırabileceğim boş bir yer hazırlıyordum. Zihnin haritalarında henüz keşfedilmemiş küçük bir anakara gibi genişçe bir yer. Bu acı tedavi sonucunda vücudunun serbest kaldığını duyumsamam uzun sürmedi. Su karanlıktı. Bıçağı elimden attım, onu var gücümle batık gemiden yukarı ittim: Kollarının altından tuttum: Böylece yukarı çıktık. Sanki bu ağır çekimli dünyada, yukarı çıkmamız bir ömür boyu sürdü - sonu gelmez bir yürek çarpıntısı. Gene de soluk almamı engelleyen bir tokuşmayla gökyüzüne - sanki evrenin tavanına -başım tak diye çarptı. Şu anda sığlık yerdeydim, ağır, ıslak bir kütükten farkı olmayan vücudu yuvarlıyordum. Benim yanıma, suya atlarken Balthazar'ın ağzından tekneye düşen takma dişlerinin sesini duydum. Onu yüklendik, yükleme-

boşaltma işçileri gibi inleyerek çakılların üzerine attık, bu arada Balthazar kan fışkıran o yaralı eli aceleyle bulup yakaladı. Kopan yüksek gerilimli bir teli yakalayıp yalıtmaya çalışan bir elektrikçiye benziyordu. Suçunu gizlemek ister gibi sarılmıştı ona. Birden çocuklardan oluşan bir kalabalığın arasından ya da bir zamanlar kendisini taşlamış çocukların bulunduğu bir parktan geçerken annesinin eline sinirli sinirli yapışmış bir çocuk gibi gördüm onu... Pembe dişetlerinin arasından 'sicim' - sözcüğü çıktı, bereket versin kotranın dolabında vardı.

"Ama ölmüş," dedim, bu söz yüreğimin atışını değiştirdi, bayılacak gibi oldum. Küçük, çakıllı kıyıda vurulmuş bir martı gibi yatıyordu. Balthazar neredeyse suyun içine çömelmiş, bakmaya dayanamadığım eli çıldırmış gibi sımsıkı tutuyordu. Ama gene de sesi çok uzaklardan gelen o altbenlik, bir sargı hazırlayıp bir kaleme dolayarak ona uzatmama yardım etti. Clea'yı çekip dümdüz yatırdım, sanki çok yüksek bir yerden düşermiş gibi güm, diye sırtına çöktüm. Bu sert darbenin altında su dolu ciğerlerinin yaylanışını duyumsadım. Cinsel ilişkinin - hayat kurtarıcı, hayat verici - acınası bir yansılamasına benzeyen bir hareketle, ağır ağır, ama var gücümle bastırmaya başladım. Balthazar dua eder gibiydi. Sonra küçük bir umut ışığı belirdi, çünkü hafifçe aralanan o solgun dudakların arasından kusmukla karışık biraz deniz suyu geldi. Hiçbir anlamı yoktu kuşkusuz, ama bu belirti karşısında ikimiz de bağırdık. Gözlerimi kapadım, o ılık su dolu ciğerleri arayıp bulup sıkıştırarak, boşalması için bütün irademi bileklerime topladım. Ağır bir tempoyla bir aşağı bir yukarı, onu acımasızca pompaladım. İnce kemikleri ellerimin altında çatırdıyordu. Ama hâlâ yerde cansız yatıyordu. Ölmüş olduğu düşüncesini kabul edemiyordum, zihnimin bir köşesine bunu yazmış olmama karşın. Bunun tersini kanıtlamaya, gerekirse, doğanın işleyişini bozmaya, bütün engelleri aşıp onu yaşatmaya delice kararlıydım. Bu kararlar beni şaşırtıyordu, çünkü bunca yorgunluğun, bunca terin ve iniltinin altında bu düşünceler apaçık, kesin çizgileriyle varlıklarını sürdürüyorlardı. Onu ya yaşatmaya ya da onunla birlikte havuzun dibinde yatmaya kararlı olduğumu anlıyordum; ama böyle bir karar nereden, irademin hangi bölgesinden geliyordu, hiç bilmiyordum! Şimdi de çok sıcak gelmeye başlamıştı. Sel gibi ter döküyordum. Balthazar hâlâ o eli, ressamın elini tutmuş, annesinin dizinin dibinde oturan bir çocuk gibi kuzu kuzu oturuyordu. Burnundan gözyaşları akıtarak. Umut kırıcı vicdan azabını yansıtan Yahudilere özgü bir hareketle başını iki yana

sallıyor, dişsiz ağzından Ağlama Duvarı sesi çıkartıyordu. “Ayy, ayy.” Ama sanki onu rahatsız etmemek için çok hafifçe.

Sonunda şans yüzüme güldü. Birden, yağmurdan dolarak su fışkırtan bir oluk gibi ağzı açıldı, kusmukla karışık deniz suyu fışkırdı, ıslanmış ekmek kırıntıları ve portakal. Bir utku armağanına bakarmış gibi kösnül bir sevinçle bu pis şeye baktık. Akciğerlerin elime yanıt verdiğini duyumsadım. Bu ilkel araçla bir iki pompalama daha yapınca vücut kaslarında ikinci bir dalgalanma olmuş gibiydi. Artık her bastırışımda ciğerlerinden zorlanarak biraz daha su çıkıyordu. Uzun bir süre sonra çok hafif bir mızıltı duyduk. İlk birkaç soluk yeni doğmuş bir çocuğa nasıl bir acı verirse herhalde ona da acı veriyordu. Clea’nın gövdesi zorla yaptırılan bu yeniden doğuma karşı koyuyordu. Birden o soluk yüzün çizgileri kımıldadı, acı ve karşı koyma benzeri bir anlatım aldılar. (Evet, ama bir şeyin bilincine varmak acı vericidir.)

Balthazar değişik bir sesle, “Devam et,” diye bağırdı, titrek ve sevinçli. Söylemesine hiç gerek yoktu. Clea’nın kasları hafifçe seğiriyor, her bastırışta yüzü sessizce, ağlarmış gibi buruşuyordu. Soğumuş bir dizel motorunu çalıştırmak gibiydi. Gene de sonunda bir mucize daha oldu - gözlerini açıp burnunun dibindeki taşları büyük bir dikkatle ama hiçbir şey anlamadan inceledi. Sonra yeniden kapattı. Yüzü acıyla karardı, ama acı bile bizim için bir utkuydu - çünkü hiç değilse yaşayan duyguları dile getiriyordu - ölümün solgun taş maskesinin yerini almış olan duyguları. “Soluyor,” dedim. “Balthazar, soluyor.”

Sevinçten serseme dönmüş gibi, “Soluyor,” diye yineledi.

Soluk alıyordu, acı verdikleri apaçık görülen kısa, kesik soluklar. Ama şu anda yardımımıza yetişen bir şey daha vardı. İşimize öylesine dalmışız ki, küçük limana giren tekneyi hiç görmemişiz. Liman Devriye motoruydu. Bizi görmüşler, kötü bir şey olduğunu anlamışlar. Balthazar yaşlı bir karga gibi, “Çok şükür Tanrım,” diyerek kollarını çırpıyordu. Karşıdan yardıma gereksinimimiz olup olmadığını soran gemicilerin neşeli İngilizcesi duyuldu; birkaçı kıyıya çıkıp yanımıza geldiler. Balthazar keyifsizce sırıtarak, “Onu çabucak götürürüz,” diyordu.

“Biraz konyak içirin.”

“Hayır, konyak olmaz,” diye bağırdı sertçe.

Gemiciler kıyıya bir muşamba getirdiler, onu Kleopatra gibi yavaşça kaldırıp yerleştik. O güçlü kollar için tüy gibi hafif olmalıydı. Kaba, ama

sevecen hareketleri çok dokunaklıydı, gözlerimi yaşarttı. “Aman yavaş, aslanım. Bayana dikkat.”

“Bu sargıya birinin göz kulak olması gerek. Sen de onlarla git, Balthazar.”

“Peki ya sen?”

“Ben kotrayı getireyim.”

Hiç zaman yitirtmedik. Birkaç saniye içinde devriye gemisinin güçlü motorları en az on deniz mili hızla götürdü onları. Bir gemicinin, “Bir fincan Bovril’e ne dersiniz?” dediğini duydum.

“Çok iyi olur,” dedi Balthazar. İliklerine kadar ıslanmıştı. Şapkası yanı başımda, suda yüzüyordu. Kıç taraftan eğilmiş bakarken birden aklına geldi.

“Dişlerim. Dişlerimi getir.”

Gözden kayboluncaya kadar izledim onları, sonra başımı ellerimin arasına alıp uzun süre oturdum. Bir şeyden ürkmüş bir at gibi bütün vücudumun tir tir titrediğini görünce şaşırdım. Başıma korkunç bir ağrı saplanmıştı. Kotraya tırmanıp konyak ve sigara aradım. Zıpkın burunda duruyordu, bir küfür savurarak denize attım, yavaş yavaş havuzun dibine inişini izledim. Flok yelkenini açtım, baş demirini alarak rüzgârı tuttum. Düşündüğümden daha geç vardım, çünkü akşam rüzgârı yön değiştirmişti. Tekneyi limana sokabilmek için çok açıktan almak zorunda kaldım. Ali beni bekliyordu. Durumdan haberi vardı. Balthazar’dan Clea’nın Yahudi hastanesine götürüldüğü haberini getirmişti.

Bulabildiğim ilk taksiye atladım. Kentin içinden çok hızlı geçtik. Sokaklar, yapılar bulanık bir gölge gibi yanımdan akıyordu. Üzüntüm öylesine büyüktü ki, her şeyi sanki yağmurdan yıldız yıldız parlayan pencere camının arasından görüyordum. Nabız gibi atan sayacın tıkırtıları geliyordu kulağıma. Clea şimdi beyaz bir koğuşta yatıyor, gümüş bir iğne deliğinden, yüreğin her atışıyla kol damarına geçen kanı emiyor olmalıydı. Merak edecek bir şey olmadığını söyledim kendi kendime; ama daha sonra o parçalanmış eli düşününce yumruğumu taksinin köpülenmiş duvarına öfkeyle indirdim.

Yağlıboyayla boyanmış duvarlarından ıslaklık sızan yeşil, kimliksiz bir koridorda nöbetçi hastabakıcıyı izledim. İlerlediğimizi gösteren beyaz fosforlu lambalar, şişmiş ateş-böcekleri gibi yuvarlanıyorlardı karanlıkta. Onu belki de eskiden, sayılı günleri kalmış, durumu tehlikeli hastalara

ayırdıkları tek yataklı küçük koğuşa yatırmışlardır, diye düşündüm. Şimdi acil koğuşu olmuştu. İçime ürpertici bir tanıdıklık duygusu yayılıyordu. Bir zamanlar Melissa'yı görmeye geldiğim yer burasıydı. Clea da duvarın yanındaki küçük demir karyolada yatıyor olmalıydı. ("Bu noktada yaşam sanata öykünürse gerçeğe benzeyecekti.")

Ama bir hastabakıcının sürüp getirdiği tekerlekli masanın yanında dayak yemiş gibi duran Amaril ile Balthazar'a rastladım. Masanın üzerinde daha yeni banyo edildiği anlaşılan, bir raya asılı röntgen filmleri vardı. İki adam sanki satranç oyununda içinden çıkılması güç bir durumu çözmeye çalışır gibi kaygıyla, ciddi ciddi filmleri inceliyorlardı. Balthazar'ın gözü bana ilişti, yüzü aydınlandı. Elimi sıkarken, "Çok iyi," dedi, ama kırık bir sesle. Takma dişlerini eline tutuşturunca yüzü kızararak cebine attı. Amaril'in gözünde kemik çerçeveli gözlükler vardı. Suları damlayan filmlerden başını büyük bir öfkeyle bana çevirdi. Beyaz elini terbiyesizce röntgen filmlerine sallayarak, "Canına okunmuş bu şeyi benim ne yapabileceğimi umuyorsun kuzum?" diye bağırdı. Bu dolaylı suçlama karşısında kendimi tutamadım, bir anda balıkçılar gibi bağrışmaya başladık, gözlerimiz yaşlarla doluydu. Balthazar araya girmeseydi sırf öfkeden yumruklaşacaktık. Bunun üzerine Amaril'in öfkesi birden geçti, Balthazar'ın arkasından dolaşarak beni kucakladı, bir özür mırıldandı. Beni yatıştırmak için omzuma vurarak, "İyi, bir şeyi yok," dedi. "Sarıp sarmalayıp yatırdık."

"Sen gerisini bize bırak," dedi Balthazar.

Onu yaşama döndüren ben olduğuma göre, bir anlamda benim malım olmuş gibi ve kıskançlıkla, "Onu görmek istiyorum," dedim, "görebilir miyim?"

Kapıyı açıp kötü bir cimri gibi küçük odaya girdiğim sırada Amaril'in hırçın hırçın, "Böyle kolayca ameliyatla düzeltmekten söz etmek çok güzel de-" dediğini duydum.

Yüksek pencereli küçük oda son derece sessiz, son derece beyazdı. Sarı lastik tekerlekli rahatsız karyolada yüzü duvara dönük yatıyordu. Çiçek kokusu vardı, ama ortalıkta çiçek göremiyor, ne kokusu olduğunu çıkartamıyordum. Belki de püskürtülmüş yapay bir kokuydu - unutmabeni esansı? Yavaşça bir iskemle çekip yatağın yanına oturdum. Gözleri açıktı, morfinin ve yorgunluğun etkisiyle donuk donuk duvara bakıyordu. İçeriye girdiğimi duyduğunu belli edecek bir şey yapmamıştı, ama birden sordu:

“Sen misin, Darley?”

“Evet.”

Sesi çok netti. Benim gelişim onu rahatlatmış gibi içini çekip hafifçe kımıldadı. “Çok sevindim.” Sesinde sanki şimdi duyduğu sancının, uyuşukluğun sınırlarının ötesinde bir yerde yeni bir özgüvenin kımıldamakta olduğunu düşündüren küçük, bitkin bir mutluluk çınlıyordu. “Sana teşekkür etmek istiyordum.”

“Amaril’e aşıksın,” dedim - daha doğrusu ağzımdan kaçtı. Söylediğim şeye ben de şaşırdım. Hiç düşünmeden söylemiştim. Birden zihnimde bir perde kalkmış gibi oldu. Şimdi açıkladığım bu gereği, *bildiğimin bilincinde olmaksızın* zaten hep bildiğimi anladım! Ne kadar saçma olursa olsun bu ayrımsama gerçekti. Amaril, masanın üzerinde ters kapatılmış bir iskambil kâğıdı gibi hep önümde durmuştu. Orada durduğunu biliyor, ama hiç çevirip bakmıyordum. Sesimde içtenlikli, bilimsel bir şaşkınlık dışında hiçbir şeyin olmadığını da eklemeliyim, en küçük bir acı yoktu, yalnızca duygudaşlık vardı. Aramızda bu korkunç sözcüğü hiç kullanmamıştık - bozukluk ya da hastalıkla eşanlamlı olan bu sözcüğü - şimdi bile bile kullandıysam, o şeyin özerk bir doğası olduğunu kabul ettiğimi göstermek için kullandım. “Zavallı çocuk, kansere yakalanmışsın!” demek gibi bir şeydi bu.

Bir anlık suskunluktan sonra, “Yazık ki artık di’li geçmiş zamanla söylenebilir!” dedi. “Suriye öyküsündeki adamın o olduğunu anladın sanıyordum da sana koku alma yeteneğin için iyi not veriyordum! Gerçekten de anlamamış mıydın? Evet, beni kadın yapan Amaril’di, galiba. Ah, ne iğrenç değil mi? Biz ne zaman büyüyeceğiz? Hayır, ama biliyor musun, yüreğimde eskittim onu. Senin düşündüğün gibi değil. Onun bana göre biri olmadığını biliyorum. Semira’nın yerini almaya beni hiçbir şey razı edemezdi. Onunla sevişmiş, ona aşık olmuş biri olarak bunu çok iyi biliyorum! Tuhaf, ama bu serüven onu ötekiyle, ilk ve son olacak olanla karıştırmamı engelledi! Peki o kim, nerede? Bunu henüz bilmiyorum. Henüz gerçek sorunlarla karşılaşmadığım kanısındayım. Onlar bu küçük serüvenin ötesinde bulunuyorlar. Gene de, biraz sapıkça, ama ona yakın olmak hoş bir şey -ameliyat masasında olsa bile. İnsan yüreğiyle ilgili doğrulardan bir tekini olsun açıklayabilir misin?”

“Yolculuğumu erteleyeyim mi?”

‘‘Yo, hayır. Bunu asla istemem. Artık o korkudan kurtulduğuma göre kendime gelmem için biraz zamana ihtiyacım olacak. Sen hiç değilse bana bu iyiliği yaptın - beni ırmağın ortasına itip o canavarı da uzaklaştırdın. Artık gitti, bir daha geri gelmez. Elini getir, omzumu sık, öpücük yerine. Hayır tasarından vazgeçme. Hiç değilse şimdi biraz daha rahat olabiliriz. Acelesiz. Burada bana çok iyi bakılacağını sen de biliyorsun. Daha sonra, senin işin bittiği zaman tekrar düşünürüz, öyle değil mi? Bana yazmaya çalış. Belki de böyle bir ara veriş çalışmaya başlamanı sağlayabilir.”

“Bence de,” dedim. Ama olmayacağını biliyordum.

“Yalnızca senden bir tek şey istiyorum. Lütfen bu gece El Scob’un *Mulid*’ine git, sonra bana anlatırsın; biliyor musun, savaş çıkalı beri o *bölgede* alışılagelmiş ışıklandırmanın yapılmasına ilk kez izin veriyorlar. Çok eğlenceli olsa gerek. Bunu kaçırmam istemiyorum. Olur mu?”

“Elbette.”

“Teşekkür ederim, canım.”

Ayağa kalktım, bir an durakladım: “Clea, o *korku* dediğin şey neydi?” dedim.

Ama o gözlerini kapamıştı, uykuya dalmak üzereydi. Dudakları kımıldadıysa da, ne dediğini anlayamadım. Ağzının iki kıyısında çok hafif bir gülümsemenin izleri vardı.

Odanın kapısını yavaşça kapatırken aklıma Pursewarden’ın bir sözü geldi. “Aşkların en bereketlisi, zamanın yargıcılığına bırakılandır.”

Beni kente geri götürecek bir fayton bulduğumda saat epeyce geç olmuştu. Evde bir not buldum, yolculuğumun altı saat öne alındığını söylüyordu, motor-bot gece yarısı hareket edecekti. Hamid evdeydi, sanki notun içinde ne yazdığını biliyormuş gibi sessizce, sabırlı ayakta dikiliyordu. O gün öğleden sonra bir askeri kamyon gelip eşyalarımı almıştı. Saat on ikiye kadar zaman öldürücü bir şeyler yapmaktan başka çıkar yol yoktu; ben de Clea’nın önerdiği gibi yapmayı düşündüm: El Scob’un *Mulid’i*ne giderek. Hamid, bir ikinci ayrılığın sıkıntısıyla, hâlâ karşımda duruyordu. Tek gözünü üzüntüyle kısarak, “Bir daha size dönmek yok, efendim,” dedi. Bu ufacık adama duygulanarak baktım. Tek gözünü kurtarışını nasıl da övünerek anlattığını anımsadım. İki kardeşin küçüğü ve daha çirkini olduğu için başarabilmiş bunu. Annesi askere alınmasın diye ağabeyinin iki gözünü oymuş; ama Hamid, çok çelimsiz ve çirkin olduğu

için tek gözle kurtulmuş. Ağabeyi şimdi Tanta'da kör bir *müizzin*'miş. Ama bu tek göz Hamid için bir servetti! Bol paralı yabancıların yanında dolgun ücretli işler bulabilmesi bakımından bir hazine değerindeydi.

İstek ve umut dolu bir sesle, "Sizi Londra'da görmeye geleceğim," dedi.

"Çok iyi. Sana mektup yazarım."

Mulid için en iyi nesi varsa giymişti - kırmızı harmanisini, kırmızı maroken pabuçlarını; göğüs cebinde temiz beyaz bir mendil vardı. Bu onun izinli olduğu akşamdı, anımsadım. Pombal ile birlikte ona ayrılık armağanı olarak vermek üzere bir miktar para ayırmıştık. Çeki parmaklarının arasına aldı, çok duygulanarak başını eğdi. Ama bizden ayrılma acısını bu armağan bile hafifletemezdi. Bu yüzden kendini avutmak istercesine, "Sizi Londra'da görmeye geleceğim," diye yineledi, bir yandan da kendi kendisiyle tokalaşıyordu.

Tek gözlü Hamid'i Londra'da düşünmek benim için çok zordu, ama üçüncü kez, "Çok iyi," dedim. "Sana mektup yazarım. Bu gece El Scob'un *Mulid*'ine gidiyorum."

"Çok güzel."

Omzunu sıktım, bu senli benlilik karşısında başını önüne eğdi. Kör gözünden süzülen bir yaş damlası burnunun ucundan aktı.

"Hoşça kal, ya Hamid," deyip onu merdivenin başında sanki uzayan bilinmeyen bölgelerinden bir işaret beklermiş gibi sessizce beklerken bırakıp aşağıya indim. Sonra birden arkamdan koşup beni ön kapıda yakaladı, elime bir ayrılık armağanı tutuşturdu: Unuttuğum bir öğle sonu Fuad Caddesi'nde Melissa'yla birlikte yürürken çekilmiş, Hamid'in çok sevdiği bir fotoğraf.

III

Bütün mahalle yaklaşan akşamın gölgeli menekşe rengi karanlığında uyukluyordu. Yüzlerce elektrik ampulünün çiğ ışığıyla parçalanmış, çırpıntılı bir *velours*[69] gökyüzü. O gece, Tatwig Sokağı'nın üzerini tüylü bir kabuk gibi örtmüştü. Yalnızca görünmeyen ince boyunlarının üzerinde yükselen, gökte asılıymış gibi duran minarelerin ışıklı tepeleri o kabuğu delip geçebilmişti; sanki kobra yılanı gibi başlarını uzatıvereceklermişçesine. Hiç unutmadığım bu sokakta avare avare dolaşırken (Arap mahallesinin ölümsüz armağanı) ezilmiş kasımpatı, dışkı, esans, çilek, insan teri, kızarmış güvercin kokularını içime çekiyordum. Geçit alayı henüz gelmemişti. Fahişelerin yaşadığı bölgenin arkalarında bir yerde, mezarların arasında toplanacak, bir raks ritmine ayak uydurarak yavaş yavaş, dolaşa dolaşa türbeye gelecekti; yolda El Scob onuruna Kutsal Kitaptan bir iki ayet armağan etmek üzere her camiye uğrayarak. Ama şenliğin dünyasal yanı almış başını gidiyordu. Karanlık arka sokaklara herkes masasını çıkarmış, mumlarla aydınlatmış, güllerle donatmıştı. Burada otururken, kahvelerin önlerine konmuş tahta sahanlıklarda dikilen şarkıcı kızların durgun geceyi delip geçen tiz seslerini duyabiliyorlardı. Sokaklar bayraklarla donatılmıştı, sünnetçilerin büyük, çerçeveli resimleri meşalelerle, sancaklarla birlikte yükseklerde dalgalanıyordu. Karanlık bir avluda, küçük tahta kalıpların içine kırmızı-beyaz sıcak şeker döktüklerini gördüm, o kalıpların içinden Mısır'ın bütün hayvanları çıkacaktı - ördekler, atlılar, tavşanlar, keçiler. Delta folklorunun şekerden yapılma heykelcikleri - kenetlenmiş, iç içe girmiş aşıklar, Yuna ile Aziz, Abu Zeid gibi sakallı kahramanlar, haydut çetesinin arasında silahlı ve atlı olarak. Telli pullu, kâğıt giysiler giydirilip çocukların ağızlarını bir karış aça aça bakmaları, satın almaları için şekerci tezgâhlarına dizilmeden önceki o güzelim edebe aykırılıklarını - hiç kuşkusuz dilimizdeki en aptal sözcük - anlatamam, renklerdeki canlılığı. Bütün küçük alanlar renkli tentelerle doluvermişti, her birinin kendine özgü, tanıdık bir arması vardı. Kumarcılar işe başlamışlardı bile - Fareler Piri Abu Firan, müşteri toplamak için neşeyle bağırıyordu. Ayaklı, büyük oyun tahtası önündeydi, üzerinde birden on ikiye kadar numaralanmış, adlar verilmiş evcikler vardı. Tam ortada yeşil boyayla çizgi

çizgi boyanmış beyaz fare duruyordu. Paranızı bir evciğin numarasının üzerine koyuyor, fare o numaralı evciğe girerse kazanıyorsunuz. Bir başka tezgâhta da aynı oyun oynanıyordu, ama bu kez bir güvercinle; herkes parasıyla bahse girdikten sonra tam ortadan havaya bir avuç yem atılıyor, güvercin yem yerken numaralanmış odacıklardan birine giriyordu.

Kendime bir iki şeker heykelcik alıp, gözalıcı ana renklere boyanmış gösteri alayını izlemek üzere bir kahvenin terasına oturdum. Bu küçük 'arusa'ları ya da gelinleri saklamak isterdim, ama ufalanacaklarını ya da karıncalar tarafından yenileceklerini biliyordum. Fransa'nın köy panayırlarındaki *santons de Provence*[70] ya da *bonshommes de pain d'epices*[71] benzeri şeylerdi: Bizde artık yapılmayan, insan biçimindeki zencefilli çörekler gibi. Soğuk, fışırtılı şerbetle birlikte yemek için bir kaşık sakız macunu ısmarladım. İki dar sokağın arasında öyle bir yerde oturuyordum ki, hokkabazların, büyücülerin arasına cafcaflı çadırlarını kurmak üzere aşağıya inmeden önce üst kattaki pencerede boyanan fahişeleri görebiliyordum; Cüce Şoval onları aşağıdan makaraya alıyor, okları hedefine ulaştığı için çılgınca gülüşmelere yol açıyordu. Çok incecik bir sesi vardı, boyunun bodurluğuna karşın dünyanın en ilginç cambazlık numaralarını yapıyordu. Hiç durmadan konuşuyordu, hatta tepeüstü dururken bile, gevezeliklerini çift taklayla noktaladı. Yüzü şafii köpeği gibi boyalıydı, dudakları da sırıtık soytarı dudakları gibi. İlerdeki köşede, deri bir perdenin altında, kehanet araçlarıyla birlikte falcı Faraj oturuyordu - mürekkep, kum, boğa taşağına benzeyen, ama kara kıllarla kaplı acayip bir top. Gözalıcı güzellikte bir orospu karşısında çömeliyordu. Falcı onun avucuna mürekkep doldurdu ve geleceği okumasını istedi.

Sokak yaşamından sahneler. Ağzından köpükler saçarak, herkese dilini yutturacak kadar korkunç küfürler savurarak birden sokağa fırlayan yaşlı, kaçık bir cadaloz. Beyaz, keçe saçlarının altında gözleri ayı gözleri gibi parlıyordu. Deli olduğu için bir bakıma ermiş sayılırdı, bu yüzden kimse lanetlerine karşı çıkmıyordu, çünkü onun lanetlerine karşı çıkmak kendilerine bir uğursuzluk getirebilirdi. Birden kalabalığın arasından fırlayan pis bir çocuk onu kolundan çekti. Cadaloz birden sakinleşerek çocuğun elini tutup arka sokaklardan birine saptı. Şenlik onun anısının üzerini bir kabuk gibi kapladı.

Bu görkemli gösteriden sarhoşlamış bir halde otururken, dirseğimin dibinde Scobie'nin kendi sesi bitiverdi. Düşünceli düşünceli, "İşte böyle, mirim," diyordu. "Eğilimlerin varsa hemen Scobe'a başvuracaksın. Öğrenmek istiyorsan hemen söyleyeyim, işte bu yüzden Ortadoğu'dayım ..."

Arkama dönerek, "Hay Yarabbim, beni ürküttün," dedim. Polis Kuvvetlerindeyken bizim ihtiyarın üstlerinden biri olan polis Nimrod'du. Kıkır kıkır gülerek yanıma oturup *tarbuş'*unu çıkardı, alnının terini sildi. "Dirildi mi sandın?" diye sordu.

"Gerçekten de öyle sandım."

"Scobie'mi ne iyi tanıyorum, gördün mü?"

Nimrod sinekkovacağını önüne koyup ellerini çırparak kahve ısmarladı. Sonra bana hafifçe göz kırpıp ermişimizin sesini yansılayarak konuşmasını sürdürdü. "Budgie meselesi böyleydi işte. Horsham'da Scope yoktu. Yoksa topraklı hela işine onunla yıllar önce ortak olmuş olacaktım. Makine konusunda adam bir dahi, bunun lamı cimi yok. Kıs kıs gülerek, çamur küreği dediği o şey de olmasa geliri sıfır. Köşeye sıkışmış durumda. Sana Ziynet Topraklı Helalarından söz etmiş miydim? Etmedim mi? Hayret, ettim sanıyordum. Müthiş bir icat, uzun tecrübelerin ürünü, biliyorsun Budgie bir F.R.Z.S.'dir. Gece kurslarına gitti. Adamda ne kafa var görüyorsun. Kaldıraç gibi bir şey, bir de tetiği var. Tuvaletin oturak yeri yay gibi bir şeyin üzerinde duruyor. Oturunca yay *sıkışıyor,* ama kalktığın zaman kendi kendine yukarı fırlayıp içeriye bir kürek toprak atıyor. Budgie bu fikri, kakasını yaptıktan sonra ayağıyla üzerine toprak atan köpeğinden aldığını söylüyor. Ama bunu o icada nasıl uyguladı, hiç aklım almıyor. Buna deha derler. Arkada bir depo var, onu toprakla ya da kumla dolduruyorsun. Sonra ayağa kalktığın zaman yay açılıyor ve pat! Bu işten yılda iki bin kazanıyor, lamı cimi yok. Elbette iş kurmak kolay değil, bereket versin umumi masraflar düşük. Çömlek kısmını bir adama yaptırıyor, yayları kendisi alıyor, daha doğrusu Hammersmith'te ısmarlama yapılıyor. Boyaları da çok güzel, dışı burç simgeleriyle süslü. Ne yalan söyleyeyim, komik görünüyor. Muamma gibi bir şey. Ama fevkalade bir icattı şu Ziynet. Bir defasında bir aylık izinle memlekete gitmiştim, çok sıkıntıdaydı. Budgie'yi göreyim diye uğradım. Neredeyse ağlayacaktı. Yardımcısı, marangoz Tom, biraz içerdi, ihtimal Ziyneder'in bazılarının dişli çarklarını yanlış yerleştirmiş. Her neyse, şikâyetler yağmaya başlamış.

Budgie, Sussex'teki bütün tuvaletlerin delirdiğini, korku verecek derecede sağa sola toprak atmaya başladıklarını söyledi. Müşteriler öfkeden deliye dönmüşler. Eh, motosikletle ev ev dolaşıp düzeltmekten başka çıkar yol kalmamış. Çok az zamanım vardı, onu görmek de istiyordum, böylece beraber gittik. Sana söylememde bir mahzur yok, başımıza neler neler geldi, görecektin. Bazıları Budgie'ye ateş püskürüyorlardı. Kadının biri dişli çarkın çok kuvvetli olduğunu, ta oturma odasına çamur fırlattığını söyledi. Onu teskin edinceye kadar neler çektik. Budgie yayları tamir ederken, teskin edici tesirimle ona yardımcı oldum, ne yalan söyleyeyim. Dikkatlerini bu bedbaht hadiseden başka yere çekmek için hikâyeler anlattım. Ama sonunda düzeldi. Şu anda her yerde şubeleri olan karlı bir iş."

Nimrod düşünceli düşünceli, kahvesinden bir yudum alıp bana yan yan baktı, yansılamasının başarısıyla övünür gibiydi. Ellerini havaya kaldırarak, "İşte El Scob..." dedi.

Tropikal papağanlar kadar parlak renklere boyanmış, şamataları da onlardan aşağı kalmayan kızlar kalabalığı geçiyordu. "Bu *Mulid* Abu Zeid'in koruyuculuğunda yapıldığına göre, başımız epeyce ağrıyacak demektir. Ne kalabalık bir mahalle. Bu sabah *bercim* tirfili yüklü, terli bir erkek deve kervanını kente göndermiş. Ne kötü kokarlar bilirsin. Yılın belli bir döneminde boyunlarında o pelte benzeri iğrenç urlar olur. Herhalde onları huylandırıyorlar ya da iltihaplanıyorlar, kimbilir, hayvancıklar duvarlara, direklere sürte sürte boyunlarını kaşır dururlar. İkisi kapıştı. Ayırmak için saatlerce uğraştılar. Orası geçişe kapatıldı."

Birden, liman yönünden art arda patlamalar duyuldu, parlak renkli füzeler ışıl ışıl izler bırakarak gökyüzünde yükseldikten sonra başlarını eğip çıtırdayarak, hışırdayarak düşmeye başladı. Nimrod, sevinerek, "Hah!" dedi. "Bunlar Deniz Kuvvetlerinin. Unutmadıklarına sevindim."

Yeni bir füze yaylımı yumuşak geceye parlak renkli tüyler saçarken "Deniz Kuvvetleri mi?" diye yankıladım.

"Kraliçe Hazretlerinin Gemisi *Milton*'un çocukları" diyerek kıkır kıkır güldü. "Dün gece tesadüfen gemide yemek yiyordum. Azizler katına yükseltilen İngiliz gemicisiyle ilgili öyküm yemek salonundaki bütün subayları çok etkiledi. Kuşkusuz onlara Scobie'yi pek anlatmadım, özellikle ölümünü. Ama İngiliz gemiciler de birkaç havai fişekle katılırlarsa iyi olacağını sezdirdim, ayrıca politik bir saygı gösterisi olarak da dindarlar

üzerinde olumlu etki bırakacağını ekledim. Bu düşüncem hemen benimsendi, Amiralden izin istediler. İşte sonucu görüyorsun!”

Bir süre havai fişekleri ve her yaylım ateşini uzun titreşimli sevinç çığlıklarıyla karşılayan neşeli kalabalığı, dostça paylaştığımız bir sessizlik içinde izledik. “All - ah! All - ah!” Sonunda Nimrod boğazını temizleyip sordu: “Darley sana bir soru sorabilir miyim? Justine’in ne işler karıştırdığından haberin var mı?” Çok boş boş bakmış olmalıyım ki, hiç duraklamadan sözünü sürdürdü. “Öylesine sordum, canım, çünkü dün bana telefon edip bugün için anlaşmayı bile bile bozup kente geleceğini, kendisini tutuklamamı söyledi. Çok saçma geldi bana - yani polise teslim olmak için ta kente kadar gelmek. Memlik’le özel bir görüşme yapabilmek için olanakları zorlamak istiyormuş. Polis kuvvetlerindeki İngiliz subaylarından gelen raporlar etkili olacağı, Memlik’in dikkatini çekeceği için beni kullanması gerekiyormuş. Deli saçması gibi görünüyor, öyle değil mi? Ama gene de yarım saat sonra onunla Merkez Garında buluşacağım.”

“Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum.”

“Belki de biliyorsundur diye sormuştum. Her neyse, aramızda kalsın.”

“Olur.”

Ayağa kalktı, veda etmek için elini uzattı. “Galiba bu akşam gidiyorsun. İyi şanslar.” Tahta sahanlıktan aşağı inerken ekledi: “Ha aklıma geldi, Balthazar seni arıyor. Türbenin oralarda bir yerde - amma türbe ha!” Başını hafifçe salladıktan sonra sokağın burgaç gibi dönen parıltılı kalabalığına karıştı. İçkinin parasını ödeyip, tatil günü kalabalığının arasında itiş kakış, Tatwig Sokağı’na doğru yürüdüm.

Sokak boyunca bütün balkonlardan şeritler, sancaklar, koca koca renkli bayraklar sarkıyordu. Kemerli kapıların altındaki küçük çorak toprak parçası şu anda en görkemli toplantı salonlarını bile aratmayacak durumdaydı. Renk renk nakışlı dev çadırlar kurulmuş, yürüyüş alayı varış yerine geldiği zaman başlayacak danslar, şarkılar için tören alanı oluşturulmuştu. Burası çocuklarla doluydu. Soluk bir ışıkla aydınlatılmış türbeden dua mırıltıları, lülü çeken kadınların tiz sesleri duyuluyordu. Scobie’nin banyo küvetinin kendilerine doğurganlık bağışlamasını dileyenler vardı. Surelerin uzun, titrek dizeleri gecenin içinde kulak okşayıcı bir ses yumağı oluşturuyordu. Kalabalığın arasında Balthazar’ı aramak için bir av köpeği gibi biraz dolaştım. Sonunda bir açıkhava kahvesinde, bir kıyıda tek başına oturduğunu gördüm. Yanına gittim.

“Güzel,” dedi. “Seni arıyordum. Hamid bu gece gideceğini söyledi. İş istemek üzere telefon etmişti, o zaman söyledi. Ayrıca bu mel’un kazadan dolayı duyduğum utancı, utancın yanı sıra duyduğum sevinci seninle paylaşmak istiyordum. Budalalığımdan utanıyorum, ama kurtulduğuna da seviniyorum. İkisi bir arada. Sevinçten başım dönüyor, ama utançtan sersemlemiş gibiyim.” Gerçekten de biraz çakırkeyifti. “Ama her şey yoluna girecek, Tanrıya çok şükür!”

“Amaril ne düşünüyor?”

“Şimdilik hiç. Ya da düşünse bile söylemiyor. Bir karara varmadan önce Clea’nın yirmi dört saat dinlenmesi gerek. Gerçekten gidiyor musun?” Sesi azarlarcasına ciddileşti. “Kalman gerekirdi, biliyorsun.”

“Kalmamı istemiyor.”

“Biliyorum. Sana gitmeni söylediğini kendisinden duyunca biraz şaşırdım; ama, ‘Anlamıyorsun. İstersem onu geri getirtebilir miyim, getirtemez miyim, bunu öğrenmek istiyorum. Henüz birbirimiz için yeterince olgunlaşmış değiliz. O gün gelecek,’ dedi. Onu gene böylesine kendine güvenli, böylesine neşe saçarken görmek beni çok şaşırttı. Gerçekten şaşırdım. Otur, sevgili dostum, benimle bir iki sert içki iç. Buradan geçit sarayını çok iyi görebiliriz. Burada birikme olmaz.”

Biraz kararsızca ellerini çırpıp mastika istedi.

İçkiler geldiği zaman çenesini avuçlarının içine alıp, uzun süre kalabalığa bakarak sessizce oturdu. Sonra içini çekip acıyla başını salladı.

İçkisini tepsiden alıp teneke masanın üzerine, onun önüne koyarken, “Ne var?” dedim.

Sakince, “Leyla öldü,” dedi. Bu sözler yüreğine kurşun gibi çökmüş görünüyordu. “Nessim bu akşam bana telefon edip söyledi. Tuhaf değil mi, bu ölüme sevinmiş gibiydi. Oraya gidip cenaze için gerekli hazırlıkları yapmak üzere izin almayı başarmış. Ne dedi, biliyor musun?” Balthazar her şeyi anlayışla karşılayan o kara gözleriyle bana baktıktan sonra sözünü sürdürdü. ‘“Onu çok severdim, *falan filan*, ama ölümü şaşılası bir biçimde özgürleştirdi beni. Önümde yeni bir yaşamın kapısı açıldı. Kendimi çok daha genç hissediyorum,’ dedi. Telefonun bir azizliği miydi neydi bilmem, ama gerçekten de sesi gençleşmişti. Bastırılmış bir heyecanla doluydu. Kuşkusuz Leyla’yla benim dostluğumun çok eskiye dayandığını biliyordu, ama buradan ayrıldı ayrılalı bana mektup yazdığını bilmiyordu. Eşi benzeri olmayan bir insandı, Darley, İskenderiye’nin az görülmüş çiçeklerinden

biri. Bana şöyle yazmıştı: ‘Ölmekte olduğumu biliyorum, sevgili Balthazar, ama çok yavaş gidiyor. Doktorlara, tanılara inanma, dostum. Gerçek bir İskenderiyeli gibi yürek acısından ölüyorum.” Ceketinin göğüs cebinden çıkardığı eski bir çoraba burnunu sildi; temiz bir mendile benzeyecek biçimde özenle katladı, bilgiç bilgiç yerine koydu. Sonra gene ciddi ciddi, “Evet,” dedi, “ne müthiş bir sözcük - ‘yürek acısı’! (Senin anlattıklarından anladığıma göre) Bana öyle geliyor ki nasıl Liza Pursewarden ağabeyinin ölüm fermanını imzaladıysa, Mountolive de Leyla’nınkini imzaladı. İşte böylece zehirli sevgi kadehini elden ele dolaştırıyoruz!” Başını sallayarak içkisinden kocaman bir yudum aldı. Anlaşılması çok güç bir metni çevirmeye çalışırmış gibi ağır ağır, aşırı bir özen ve çabayla konuşmasını sürdürdü. “Evet, Pursewarden’a o beklenen yabancının geldiğini söyleyen Liza’nın mektubu nasıl onun için bir *coup de grace* olduysa, galiba Leyla da bu mektubun tıpkısını aldı. Bu şeylerin nasıl ayarlandığını kim biliyor? Belki aynı sözcüklerle yazılmış bir mektup. Ateşli bir gönül borcu duygusunu dile getiren aynı sözcükler: ‘Sana minnettarım, bütün yüreğimle teşekkür ediyorum, çünkü gücünün büyüklüğü konusunda hiçbir bilgileri olmayan kişilere asla bağışlanmayan o değerli armağan senin sayende sonunda bana da bağışlandı.’ Mountolive’in sözleri bunlardı işte. Çünkü Leyla bana aktardı. Bütün bunlar o gittikten sonra oldu. Bana yazdı. Sanki Nessim’den bütün bütüne kopmuş, bağlanabileceği, konuşabileceği kimse kalmamış gibiydi. O çok sevdiğim açık yürekliliği, keskin görüşlülüğüyle her şeyi enine boyuna irdeleyen mektupları yazmasının nedeni buydu. Kendi kendini kandırmayı asla kabul etmezdi. Aah! ama iki şeyin arasında kalmıştı, iki yaşamın, iki aşkın. Bunu bana anlatırken böyle bir şey söylemişti: ‘Mektubunu aldığım zaman önce bunun yeni bir gönül ilişkisi olduğunu düşündüm - tıpkı bir zamanlar Rus baleriniyle olduğu gibi. Aşklarını benden hiç gizlemezdi, bizimkini böylesine içten, bir anlamda böylesine ölümsüz kılan da buydu. Saklısı gizlisi olmayan bir aşktı. Ama bu kez bana onun adını söylemeye, yani onu benimle paylaşmaya yanaşmayınca her şeyi anladım! İşte o zaman her şeyin sona erdiğini anladım. Kuşkusuz zihnimin bir köşesiyle bu anı hep beklemekteydim; yüce gönüllülükle karşılayacağımı düşünüyordum. Bunun olanaksızlığını görünce çok şaşırdım. Mısır’da olduğunu, beni görmek istediğini bilmeme karşın uzun süre yan çizmemin nedeni buydu. Kuşkusuz başka nedenleri varmış gibi yapıyordum, salt kadınca nedenler. Ama öyle değildi. Yok

olmuş güzelliğimden dolayı cesaretimin yitmesi nedeniyle değildi, hayır! Çünkü gerçekte bende erkek yüreği vardır.”‘

Balthazar ardına kadar açılmış gözlerle bir süre boş kadehlere baktı, parmaklarını hafifçe birbirine bastırarak. Anlattığı öykünün benim için pek anlamı yoktu - yalnızca Mountolive’in herhangi bir derin duygusunun, Nessim’in annesiyle gizli ilişkisinin olabileceğini düşünmek beni şaşırttı.

Balthazar, “Kara Kırlangıç!” deyip içki istemek üzere ellerini çırptı. “Onun gibisini bir daha hiç göremeyiz.”

Ama çevremizdeki boğuk sesli gece, alayın yaklaşmakta olduğu söylentilerinin daha boğuk gürültüsüyle şişip kabarıyordu. Çatıların arasında hilallerin pembe ışığı görülebiliyordu. Daha şimdiden sokaklar kapkara bir insan kalabalığıyla dolmuştu. Bildiklerini aktarırken kocaman bir arı kovanı gibi vızıldıyorlardı. Uzaktan gelen davul gümbürtüleri, bir solucanın devinimlerini anımsatan tuhaf dansın uyumlarına göre çarpan zillerin çınlamalı sesleri duyuluyordu - ağırca, yürüyüş hızıyla yapılan dans, kendinden geçen dansçıların aksak uyumların dışına çıkıp kıvrandıktan sonra yeniden yürüyüş alayındaki yerlerine dönebilmelerine izin verecek biçimde garip duraklamalarla kesiliyordu. Yatağından taşacak kadar güçlü bir sel halinde ana caddenin dar boğazından ilerliyorlardı; çünkü bütün yan sokaklar seyir için gelen, onlarla birlikte koşmaya başlayan, onlara ayak uyduran insanlarla doluydu.

En önde boyalı yüzlü, maskeli, acayip cambazlar, taklacılar vardı; yuvarlanıyor, vücutlarını eğip büküyor, havada sıçrıyor, ellerinin üzerinde yürüyorlardı. Onların arkasında parlak ipekliler, işlemeli takkeler giymiş, sağdıçlarıyla, harem kadınlarıyla kuşatılmış sünnet çocuğu adaylarını taşıyan arabalar vardı. Çocuklar yeniyetme sesleriyle - meleyen kurbanlık koyunlar gibi - şarkılar söyleyerek, kalabalığı selamlayarak gururlu gururlu oturuyorlardı. Balthazar karga sesiyle, “Bu gece kapçıklar yağmur gibi yağacağa benzer. Mikrop kapmamaları çok tuhaf. Biliyorsun, yaranın kanını durdurmak için kara top barutu ve kireç suyu kullanıyorlar!” dedi.

Şimdi de, üzerlerine kutsal kişilerin adları kabaca yazılmış, eğilip kalkan bayraklarıyla tarikatlar geliyordu. Rüzgârda titreşen yapraklar gibi titriyorlardı. Gözkamaştırıcı kılıklar giymiş olan şeyhler dik tutmaya çalıştıkları bayrakların ağırlığından güçlükle yürüyorlar, ama gene de sırayı bozmuyorlardı. Gezginci vaizler yüz kutsal adı geveleyip duruyorlardı. Parlak meşaleler, balon gibi koca koca kâğıt fenerleri önlerinde tutarak

taşıyan ulu kişilerin sert, sakallı yüzlerini aydınlattı. Onlar yanımızdan geçip bir renk dalgalanması halinde Tatwig Sokağı'na akarken, renkleriyle birbirlerinden ayrılan çeşitli tarikattan dervişlerin aşağıdaki karanlığın içinden aydınlığa çıktıklarını gördük. Önlerinde kara sarıklı Rıfailer vardı - güçlükleri dillere destan akrep yiyiciler. Kısa sert çığlıkları şimdiden dinsel esrime içinde olduklarını gösteriyordu. Çevrelerine sersemlemiş gibi bakıyorlardı. Kimileri yanaklarına şiş geçirmişti, kimileri korlaşmış bıçakları yalıyordu. Sonunda, son derece süslü midillilere binmiş maiyetiyle birlikte Abu Zeid'in zarif karaltısı göründü, sırtlarındaki harmanileri kabara kabara ilerliyor, yarışmaya katılmış şövalyeler gibi ellerini havaya kaldırarak halkı selamlıyorlardı. Onların önünden yüzleri pudralı, uzun dalgalı saçlı, karmakarışık bir erkek orospu kalabalığı çiftlik avlusundaki tavuklar gibi bağrışa çığrışa geçti. Bu düzensiz, ama gene de uyumlu insan yığınına müzik bir tür bağdaşıklık veriyordu; onu birleştiriyor, davulların yürek atışlarının, zurnaların kulak tırmalayıcı çığlıklarının, zillerin diş gıcırtılarının sınırları arasında tutuyordu. Dönüp ilerleyip durarak; dönüp ilerleyip durarak uzun raks alayı türbeye yaklaşıyordu, Scobie'nin barınağının cümle kapılarından dev bir dalga gibi geçti, toz bulutları kaldırarak parıltılı alana yayıldı.

Gülbankçılar kalabalığın arasından öne çıkarken, sahnenin ortasına birden Mevlevi Dervişleri geldi ve bir yelpaze hareketiyle yavaş yavaş açılarak yarım daire biçimini aldılar. Yeşil terlikli ayaklarına kadar inen, uzun, beyaz entariler, kalıp dondurması gibi uzun, kahverengi külahlar giymişlerdi. 'Allahın döndürdüğü bu topaçlar', zurnaların kulak tırmalayıcı titrek seslerinin önüsıra, sakin sakin, zarifçe dönmeye başladılar. İlkin omuzlarını sımsıkı kucaklamış olan kolları, dervişler hız kazandıkça sanki merkezkaç gücünün etkisiyle, sağ avuç yukarıya, göğe, sol avuç aşağıya, yere bakmak üzere iyice açıldı. Böylece, dünyanın ekseni gibi hafifçe yana yatık başları, uzun koni şapkalarıyla, ayakları yere değmiyormuşçasına fırıl fırıl dönerek, sürekli hareket eden gök cisimlerinin bu olağanüstü yansılamasını sürdürdüler. Gittikçe daha çok hızlanarak döndüler, döndüler, ta ki zihin onlara ayak uydurmaya çalışmaktan yoruluncaya kadar. Pursewarden'ın ara sıra Celaleddin'den okuduğu şiirleri anımsadım. Çemberin dış halkasında Rıfaîler kendilerini sakatlama gösterilerine başlamışlardı, izlemesi çok korkunçtu, ama anlaşılan zararsızdı, çünkü yanaklarda, göğüste açılan bu yaralar bir şeyhin dokunmasıyla birlikte

hemen iyileşiyordu. Bir yanda bir derviş burun deliklerinden bir şiş geçiriyor, öte yanda bir başkası bir kamanın sivri ucunun üzerine düşüyor, boğazından yukarı, kafatasının içine doğru kamayı itiyordu. Ama ortadaki raks eden topluluk zihnin göklerindeki dönüşünü hiç şaşmadan sürdürüyordu.

Yanımda oturan Balthazar kıkır kıkır gülerek, “Aman Tanrım,” dedi, “şunu gözüm ısırıyor diyordum. Meğer Magzub’un ta kendisiymiş. Ta şu uçtaki. Dehşet bir adamdır, yarı deliden de öte bir şey. Çocuğu çalıp bir geneleve sattığı sanılan adam. Şuna bak.”

Dünyadan bezmişliğin dinginliğini taşıyan, gözleri kapalı, hafif bir gülümsemeyle dudakları kıvrılmış bir yüz gördüm; dervişler döne döne yavaşlayıp durunca bu zayıf adam, yarı şakalı bir alçakgönüllülükle bir demet diken çalısı alıp bir meşaleden tutuşturduktan sonra, yanan çalı demetini çıplak etinin üzerine, göğsüne sokup alev alev yanan bir ağaç gibi dans etmeye başladı. Daha sonra, halka olmuş dervişler sağa sola yalpalayarak durduklarında, çalıyı göğsünden çıkarıp yanındaki dervişin yüzüne şakayla hafifçe vurdu.

Ama şimdi bir düzine kadar daha halka oluşmuştu, tempoyu yeniden hızlandırarak dönmeye başladılar, küçük avlu kırılan, dönen karaltılarla doldu, taştı. Küçük türbeden din tutkunlarının lülü sesleriyle kesilen tekdüze dua homurtusu yükseliyordu.

Balthazar saygısız bir biçimde, “Scobie sıkıntılı bir gece geçirecek,” dedi. “Müslüman cennetinden kapçık sayarak.”

Uzakta, ta limanın oralarda top gibi gürleyen bir siren sesi beni kendime getirdi. Gitme zamanı gelmişti. “Ben de seninle geleceğim,” dedi Balthazar. İkimiz birlikte kalabalık sokaklardan, ite kaka, solucan gibi kıvrıla kıvrıla Corniche’e doğru yürüdük.

Bir fayton bulduk, uzun kıyı yolu boyunca yuvarlanır giderken, yavaş yavaş uzaklaşan davul ve müzik seslerini dinleyerek hiç konuşmadan oturduk. Ay çıkmıştı, ince ince esen meltemin buruşturduğu dingin denizin üstünde parlıyordu. Palmiyeler başlarını eğip kaldırıyordu. Dar, kıvrımlı yollardan nal sesleri çıkararak geçtik, sonunda sessiz, hayaletsi teknelerle dolu ticaret limanına geldik. Göz kırpan birkaç ışık vardı sağda solda. Palamar yerinden çıkan - ışıktan oluşmuş uzun, parlak bir hilale benzeyen - bir gemi kanalda kayar gibi ilerlemeye başladı.

Beni götürecek olan küçük sandala yiyecek ve eşya yükleme işi bitmemişti.

“Evet, Balthazar. Yaramazlık etme,” dedim.

“Yakında gene görüşürüz. Benden kurtulamazsın. Göçebe Yahudiyim ben, biliyorsun. Ama sana Clea’dan haber yazarım. ‘Hemen buraya dön,’ gibi bir şeyler yazabilirdim, içimde senin geri dönmeyeceğine dair bir duygu olmasaydı. Sebebini anlıyorsam Tanrı canımı alsın. Ama gene görüşeceğimizi biliyorum.”

“Ben de öyle.”

Sevgiyle kucaklaştık, ani bir hareketle faytona atlayıp yerleşti.

Kamçıyı sırtında duyan at sıçradığı sırada, “Söylediklerimi unutma,” dedi.

Durup nal seslerini dinledim, gecenin içinde yitinceye kadar. Daha sonra kendi işime baktım.

IV

Çok Sevgili Clea,

Üç koca ay oluyor, bana tek satır yazmadın. Üç dört günde bir, hiç aksatmadan bir kart alıp senin sağlık durumundaki gelişmelerle ilgili bilgi vermek lütfunda bulunan Balthazar da olmasa çok merak edecektim, ama kuşkusuz ayrıntılara hiç girmiyor. Sen de herhalde hiç hak etmediğin bu taş gibi suskunluğuma kızmışsındır. İnan bundan çok utanıyorum. Yazmama izin vermeyen şey neydi bilmiyorum. Onu ne çözümleyebildim, ne de ona etkili bir tepki gösterebildim. Bir türlü çeviremediğim bir kapı tokmağıydı sanki. Neden? Düşüncemde etkin biçimde var olduğunu hep bildiğim, seni ta içimde duyumsadığım için, bu bana daha da tuhaf görünüyor. Seni, bir benzetme yapacak olursam, hızlı hızlı çarpan zihnimde soğuk bir bıçak gibi taşıyordum. Dünyada devinen canlı bir insandan çok bir düşünce olman daha çok mu hoşuma gidiyordu acaba? Yoksa bizi ayıran uzaklığın yanında sözcüklerin çok hoş bir avunç kaynağı olmasından mıydı? Bilmiyorum. Ama işlerimin hemen hemen bittiği bir sırada birden dilim çözülmüş gibi görünüyor.

Bu küçük adada her şey değişiyor. Bir zamanlar, anımsıyorum, onu bir iğretileme olarak adlandırmıştım, ama benim için tam anlamıyla bir gerçeklik - kuşkusuz benim daha önce tanıdığım o küçük sığınağa göre çok değişmiş. Onu değiştiren de bizim gelişimiz. On teknisyenin böylesine bir değişiklik yaratabileceğini düşünmek çok güç. Ama buraya dışarıdan para soktuk, o parayla buranın ekonomisini yavaş yavaş değiştiriyoruz, işçilere astronomik ücretler veriyoruz, buranın şanslı halkının daha önce hiç tanımadığı yeni gereksinimler yaratıyoruz. Sıkı kan bağları, kan davaları, eskil şenlikleri olan bir derebeylik düzeninin egemen olduğu bu köyün sıkı dokusunu son çözümlemede parçalayacak olan gereksinimler. Bu yabancı baskılarla bütünlüğünü yitirecek. Tıpkı bir kırlangıç yuvası gibi sıkı, güzel, düzenli bir örgüsü vardı. Serseri çocuklar gibi şimdi biz onu parçalıyoruz, zarar verdiğimizden hiç habersiz olarak. İstemeden neden olduğumuz eski düzenin ölümü kaçınılmaz görünüyor. Öylesine de kolay oldu ki bu iş - topu topu birkaç çelik kiriş, kazma makineleri, bir de vinç! Birden adanın yüzü değişmeye başladı. Yeni bir açgözlülük doğuverdi. Önce bir iki berber dükkânıyla sessizce kendini gösterecek, ama limanın bütün mimarisinin

değişmesiyle son bulacak bir şey. On yıla kalmaz büyük mağazalarıyla, dans salonlarıyla, ticaret gemilerinin tayfaları için açılacak genelevleriyle tanınmaz bir yer olur çıkar. Yeter ki bize biraz zaman verilsin!

Ara istasyonu için seçilen yer adanın doğudaki dağlık bölgesinde, ama benim daha önce yaşadığım yerde değil. Buna gizliden gizliye sevindim. Eski anılarım konusunda oldukça duygusalımdır - ama önemleri değişen şeylerin ışığında nasıl da daha iyi görünüyorlar; birden tazelenmiş, canlanmış gibiler. Üstelik adanın bu köşesi başka hiçbir yere benzemiyor - denize bakan yüksek, bağlık bir vadi. Toprak altın sarısı, bronz, kırmızı - galiba volkanik bir marndan oluşuyor. Burada yapılan kırmızı şarap çok hafif, birazcık da *pétillant,*[72] sanki her şişenin içinde uyuklayan bir volkan varmış gibi. Evet burada dağlar dişlerini gıcırdatıp (sık sık olan yer sarsıntıları sırasında insan onları *duyuyor)* başkalaşabilen kayaları öğüterek un yapmışlar. Bir şarap deposunun üst katında iki odalı, küp biçimi bir evde oturuyorum. Tuğla döşeli, setli bir avluyla öteki depolardan ayrılıyor - içinde şarapların uyuduğu fıçılarla dolu çukur kilerler.

Biz bağların tam ortasındayız; dört yanımızda, denizin yukarısındaki mavi tepeceğin sırtını izleyen uzun dikdörtgenin üzerinde serpilip gelişmekte olan simetrik asmaların arasında humus ve bahçe toprağı karıkları uzanıyor. Bu setlerin, kahverengi kına gibi toprağın her karışı çalışkan kızların elleriyle işleniyor. Küçük dalgacıklı bu yeşillik ormanını, asmalardan oluşan bu halıyı sağda solda delip geçmiş incir ve zeytin ağaçları var. Asmalar öylesine sık ki, aralarına çömeldiğinde ancak bir metre öteni görebilirsin, tıpkı buğday tarlasında bir fare gibi. Bunları yazdığım sırada hiç görünmeden, köstebek gibi tünel açan, toprağı aktaran sekiz on kız var. Seslerini duyuyorum, ama hiçbir şey görmüyorum. Evet, nişancı erler gibi orada sürüne sürüne ilerliyorlar. Daha gün doğmadan uyanıp çalışmaya başlıyorlar. Uyanıyorum, çoğunlukla onların gelişlerini duyuyorum, bazen da bir Yunan halk türküsü söylediklerini. Beşte kalkıyorum. İlk gelen kuşları, gelişigüzel ateş eden, sonra da şakalaşarak tepeye tırmanan iyimser avcılar karşılıyor.

Taraçamın gölgeliği olan yüksek bir dut ağacı var, ömrümde bu kadar iri dut görmedim, tırtıl kurt büyüklüğünde. Olgunlaştılar, eşekarıları dadandı, tadından başları dönüyor. Davranışları, incir çekirdeği

doldurmayacak şeylere gürültüyle gülen, birbirlerini yere yıkarak boğuşan insanların davranışlarına benziyor...

Yaşam güç, ama güzel. Bir iş yaparken terlemek, ellerini kullanmak öyle zevkli ki! Biz bu nazik ve gizemli adağı kat kat ekleştirerek göğe dikmek için çelik devşirirken, baksana, üzüm bağları da olgunlaşıyor, insanoğlu yaşamdan korkusunun simgesi olan öldürücü silahlarla sinirli sinirli oynamayı bıraktıktan çok sonra, eski, karanlık tanrıların orada, yerin altında, yeraltı dünyasının (P'ın en sevdiği söz) ıslak humuslu toprağında olduklarını anımsatıyorlar. Onlar insanın düşünden hiç çıkmamışlardır. Asla pes etmeyeceklerdir! (Aklıma ne gelirse söylüyorum, buradaki yaşamım konusunda bir düşüncen olsun diye.)

Bir olgunlaşan arpalar biçiliyor. Yürüyen sap demetlerine rastlıyorsun - bu kayalık geçitlerde güçlükle ilerleyen iki bacaklı sap demetlerine. Bir tepeden ötekine, ya birbirlerine ya da sığırlara bağıran kadınların tuhaf haykırışları: *'Hooo', 'Huuuş', 'Niyuu'*. Arpaları saptan ayırmak için evlerin düz damlarına seriyorlar, ayırma işini sopayla yapıyorlar. Art arda dizilmiş karınca alayları görülmeden arpa sözcüğü hemen hemen hiç ağza alınmıyor, taneleri kendi özel ambarlarına taşımaya çalışan uzun, kara karınca zincirleri. Karıncalar sarı kertenkeleleri alarma geçirdi; sarı kertenkeleler gözlerini kırpa kırpa pusuya yatıp karıncaları yiyerek sinsi sinsi dolaşıyorlar. Sanki doğadaki nedenlilik oktavına uyarak kertenkeleleri avlayıp yemek için kediler ortaya çıkıyor. Kertenkeleleri yemek kedilere iyi gelmiyor, birçoğunun onmaz bir hastalığa yakalanıp ölmesini bu ahmaklığa bağlıyorlar. Ama galiba avlanma heyecanından gözleri bir şey görmüyor. Peki daha sonra? Ara sıra bir engerek bir kediyi öldürüyor. Bir adam küreğini engereğin belinin ortasına indiriyor. Ya adama ne oluyor? İlk yağmurlarla birlikte güz sıtmasına tutuluyor. Yaşlı insanlar ağaçtan dökülen meyveler gibi tek tek mezara dökülüyorlar. *Finita la guerra!* Burayı İtalyanlar işgal etmişti, kimileri İtalyanca'yı öğrenmiş, Siena vurgusuyla konuşuyor.

Küçük alanda bir çeşme var, kadınlar orada toplanıyorlar: Övünçle bebeklerini sergiliyorlar, sanki satılığa çıkarmışlar gibi. Şu tombul, şu sıska. Genç erkekler sert, utangaç bakışlarla yoldan gelip geçiyorlar. Biri çapkın çapkın, *'Solo, per te, Lucia*'yı söylüyor. Ama kadınlar kafa kafaya verip dedikodularını sürdürüyorlar. Testisini dolduran yaşlı bir adam var, bütün bütüne sağır gibi görünüyor. "Büyük evdeki Dimitri öldü," cümlesini duyar

duymaz elektrik çarpmış gibi oluyor. Bu cümle onu yerinden fırlatıyor. Öfkesi gittikçe artarak deliler gibi dönmeye başlıyor. “Öldü mü? Kim öldü? Ha? Ne?” Birden kulakları açılmış gibi.

Ta yüksekte, bulutların arasında Fomana denen küçük bir kale var. Ama uzak değil. Karasinek bulutları arasında kupkuru ırmak yataklarından dimdik yukarı tırmanıyorsun; sağa sola saldıran, şeytan kılıklı kara keçi sürüsü çıkıyor karşına. Tepede hacılar için yapılmış küçük bir ev var, deli bir keşiş oturuyor orada; testicilerin döner tablasının üzerine oturtulmuş bir peksimet fırını sanki. Buradan adanın batısına doğru uzanan tatlı, tembel, sisli kıvrımları gözlerinle içebilirsin.

Peki ya gelecek?

Evet, bunlar sonsuza dek sürmeyecek, hemen hemen eşsiz bir şimdinin ana çizgileri; neredeyse bitmek üzere, çünkü bir iki ay içinde benim yardımıma gerek kalmayacak, bunun yanı sıra herhalde küçük gelirimi borçlu olduğum iş de sona erecek. Kendi maddi olanaklarım olmadığına göre ne yapacağımı düşünmeliyim. Hayır, gelecek, deyim yerindeyse, iplerinden kurtulmuş bir yük gibi gemi yalpaladıkça içimde yuvarlanıp duruyor. Seni bir kez daha görme isteğim olmasaydı İskenderiye’ye döner miydim bilemem. Yüreğimde, düşüncelerimde kentin soluklaştığını duyumsuyorum, bir ayrılık serabı gibi - hazineleri orduların bıraktığı yıkıntıların, zamanın kumlarının altında kalmış ulu bir kraliçenin acıklı tarihi gibi! Zihnim gitgide daha çok batıya kayıyor, İtalya’nın ya da Fransa’nın eski kalıtına. Kuşkusuz yıkıntıların arasında, vakit harcamaya değer bir şeyler bulunabilir - sevgide üstün tutabileceğimiz, tazeleyebileceğimiz bir şey? Bu soruyu kendime soruyorum, ama aslında o sana yöneliyor. Şimdilik yolumu seçmiş değilim, ama beni batıya ve kuzeye götürecek olanı yeğlerdim. Başka nedenler de var. Sözleşmenin koşulları bana ‘yurda bedava dönüş’ dedikleri haktan yararlanma olanağı veriyor; tek kuruş vermeden İngiltere’ye gidebilirim. Sonra, bu tutsaklıkla kazandığım o dolgun iş primi sayesinde galiba Avrupa’da tatil yapabilirim. Bunu düşününce yüreğim hopluyor.

Ama bütün bunlar arasında bir şeye benim adıma karar verilmesi gerekiyor; yani, demek istiyorum ki, karar verecek olan ben değilmişim duygusu var içimde.

Hiçbir özrü olmayan bu suskunluğumu bağışla n’olur. Bana tek bir satır olsun bir şey yaz.

Geçen cumartesi bir buçuk günlük bir boş zamanım oldu, çıkınımı yanıma alıp daha önceki gelişimde kaldığım küçük evde geceyi geçirmek üzere adanın öteki yakasına yürüdüm. O azgın, rüzgârlı burun, acı yeşil denizler, geçmiş günlerin çalkalanan kıyıları, bu yemyeşil yaylalarla ne çarpıcı bir karşıtlık oluşturuyordu. Sanki başka bir adaydı - galiba geçmiş zaman hep böyledir. Burada bir gün bir gece bir yankı dünyasını yaşadım, geçmişi, o geçmişin içinde devinen bizleri, yaşamın bir deste iskambil kâğıdı gibi karıştırdığı, birbirine katıp ayırdığı, geri çekip yeniden yerine koyduğu 'özel yapıntıları' düşündüm. Böylesine sakin ve mutlu olmaya hakkım yokmuş gibi geldi bana: Bir Bolluk duygusu, bu duygunun içinde tek yanıtlanmamış soru senin adını her anımsayışında ortaya çıkan soruydu.

Evet, bambaşka bir ada, daha sert, görüntü olarak daha güzel. İnsan sanki gecenin sessizliğini avucuyla tutabiliyordu; yavaş yavaş eridiğini duyumsayarak - avucunda bir buz parçasını tutan bir çocuk gibi! Öğleyin deryada sıçrayan bir yunus. Denizin ufuk çizgisinde yer sarsıntısının buharları. Kara fil derili çınar ağaçları, rüzgârın parça parça soyduğu kabukların altından içerdeki gri kül rengi yumuşak derileri görünen ağaçlar... Ayrıntıların çoğunu unutmuşum.

Bu dağlık burun patikanın biraz uzağında kalıyor; buraya ancak, mevsiminde, zeytin toplayıcılar gelebilir. Yoksa her gün ortalık aydınlanmadan önce kendilerine özgü üzengi şangırtılarıyla odun kömürü yapmaya gelenlerden başka uğrayan olmaz. Tepeye, dar, uzun hendekler kazmışlar. Bütün gün onların kıyısında çömelir otururlar, şeytan gibi kapkara.

Ama çoğunlukla İnsan ayda yaşar gibi yaşayabilir. Hafif bir deniz sesi, güneş ışığında ağustosböceklerinin bıkıp usanmadan sürdürdükleri cırcır sesi. Bir gün sokak kapısının önünde bir tosbağa yakaladım; kumsalda ezilmiş bir kaplumbağa yumurtası vardı. Bunlar, galiba insanın hiçbir zaman duymayacağı bir besteye ait müziğin tek tek notaları gibi insan düşüncesine yerleşen küçük parçalar. Tosbağa, sesi soluğu çıkmayan çok sevimli bir ev hayvanı. Pursewarden'ın 'Kardeşim Eşek ile Tosbağası. Gerçekten sevenlerin evliliği!' dediğini duyar gibi oluyorum.

Bunların dışında. Akşamları denizkulağının sığ sularında yassı taşlar kaydıran, sessizliği yırtacak mektubu bekleyen bir adam.

Ama postamızı kasabaya götüren katırlı postacıya bu mektubu daha yeni vermiştim ki, üzerinde Mısır pulu bulunan, tanımadığım bir el yazısıyla adresimin yazılı olduğu bir mektup aldım. Şunlar yazılıydı:

“Tanımadın, değil mi? Zarfın üzerindeki el yazısından söz ediyorum. Bu mektuba başlamadan önce zarfa adresini yazdığımda kendi kendime güldüğümü saklamamalıyım. Birden yüzündeki şaşkınlığı görür gibi oldum. Mektubun kimden geldiğini anlamak için parmaklarının arasında onu evirip çevirirken gördüm seni!”

“Kısa notlar dışında yeni elimle yazmaya kalkıştığım ilk ciddi mektup bu, yani sevgili Amaril’in bana taktığı, işlenen suçu gizlememe yardım eden bu acayip ortağımla! Sana yazmadan önce rolünü iyice ezberlemesini istedim. Kuşkusuz, senin de kestirebileceğin gibi, başlangıçta ondan korktum, tiksindim. Ama şimdi ona çok saygı duymaya başladım, masanın üzerinde, yeşil kadife eldiveninin içinde, yanı başımda sessizce duran şu zarif, şu güzel çelik icada! Hiçbir şey insanın düşündüğü gibi olmuyor. Bunu böylesine bütünüyle kabul edebileceğime kendim de inanmazdım - çelik ve lastik, insan etine öylesine yabancı görünüyor ki. Ama bu el etli - kanlı, normal bir elden neredeyse daha yetenekli çıktı! Doğrusu öyle çok yetenekleri var ki, ondan biraz korkuyorum. Kaba işler kadar ince işler de yapabiliyorum, örneğin bir kitabın yapraklarını çevirmek gibi. Ama hepsinden önemlisi -ah! Darley bunları yazarken titriyorum - *resim* yapabiliyor!”

“Bu El sayesinde, sınırı aşıp kendi ülkemin topraklarına girebildim. Daha önceden tasarlanmış bir şey değildi. Bir gün bir fırça aldı, bir de ne göreyim, gerçekten şaşırtıcı özgünlük ve güçte resimler çıkmış ortaya! Onlardan şu anda elimde beş tane var. Saygılı bir şaşkınlıkla bakıp duruyorum. Nereden geldi bunlar? Ama El’in sayesinde olduklarını biliyorum. Bu yeni el yazısı da onun yeni icatlarından biri, dik, kararlı, narin. Övündüğümü düşünme. Olabildiğince nesnel konuşuyorum, çünkü bu benim marifetim değil, biliyorum. Engellerin arasından sıyrılıp Pursewarden’ın dediği gibi Gerçek Kişiler arasına katılmamı sağlayan şey bu El’den başkası değil. Gene de biraz korkutucu; zarif kadife eldiven gizini çok iyi saklıyor. Her ikisini de taktığım zaman hangisinin hangisi olduğu belli değil! Sözgelişi panter gibi güzel, ama tehlikeli bir ev hayvanına insan nasıl bakarsa öyle bir merak ve güvensizlikle bakıyorum ona. Sanki benden daha iyi yapamayacağı bir şey yokmuş gibi görünüyor.

Bunlar suskunluğumu açıklar ve bağışlatır herhalde. Bu yeni el, yeni elin getirdiği iç değişimler beni öylesine çok oyaladı ki. Önümde bütün yollar açılmış durumda, ilk kez her şey olabilir görünüyor."

"Bunları yazarken masanın üzerinde, biraz ötede Fransa'ya vapur biletim duruyor; dün kesinlikle oraya gitmem gerektiğini anladım. Biliyor musun, Pursewarden sanatçıların, midesi bozulan kediler benzeri, iyileşmek için hangi otu yiyeceklerini içgüdüyle bildiklerini söylerdi, kendilerini bulmalarına yarayan otunsa tek bir yerde, Fransa'da yetiştiğini. On gün içinde gitmiş olacağını! Yeni yeni kesinlik kazanan bir yığın şey arasında baş vermiş olan biri var - sen de zamanı geldiğinde benim arkamdan oraya geleceksin. Kehanetlerden değil kesin şeylerden söz ediyorum - falcılıkla işim ilk ve son alarak bitti!"

"Bu El'in beni zorladığı, benimse seve seve, gönül borcu duyarak - aynı zamanda yazgıya boyun eğmişlikle - kabul ettiğim itkileri sana kısaca anlatmak için yazıyorum bunları. Şu son haftayı veda ziyaretleriyle geçirdim, çünkü uzun süre bir daha İskenderiye'ye dönmem sanıyorum. Artık benim için bayatladı, yararsızlaştı. Gene de, bize acı çektirmiş olan yerleri sevmemek elimizde mi? Ayrılıklar başlamak üzere; sanki yaşamlarımızın hepsini birden yeni bir akıntı alıp götürüyor. Çünkü buradan ayrılacak olan tek ben değilim, hayır, ne gezer. Örneğin Mountolive de bir iki aya kadar ayrılıyor; şu şansa bak, mesleğinin en büyük lokması ona düştü, Paris! Bu haberle birlikte eski kararsızlıkların hiçbiri kalmamış görünüyor; geçen hafta gizlice evlendi! Kiminle olduğunu kestirebilirsin."

"Bir başka sevindirici olay da sevgili Pombal'ımızın iyileşmesi ve Fransa'ya geri dönmesi. Dışişleri Bakanlığında önemli bir görevi var, bana gönderdiği uzun, coşkulu mektuba bakılırsa eski görünüşüne kavuşmuş. 'Nasıl da unutmuş olabilirim,' diye yazıyor, 'dünyada Fransız kadınlarından başka kadın yoktur. Çok anlaşılmaz bir şey. Ulu Tanrının en sevimli yaratıkları onlar. Gel gelelim... sevgili Cleacığım, *bunlardan öyle çok* var ki, her biri ötekinden daha kusursuz. Böyle bir ordu karşısında zavallı bir adam ne yapabilir? Tanrı aşkına, birine, kime olursa olsun, söyle de bana biraz takviye kuvveti getirsin. Eski günlerin hatırı için Darley eski bir dostuna yardım etmek istemez mi?'"

"Doğru olup olmadığını bilmiyorum, ama bu çağrıyı sana iletiyorum. Amaril ile Semira'nın bu hafta çocukları oluyor - benim yarattığım burunla doğacak bir çocuk! Amaril bilmem ne yapmak için Amerika'da bir yıl

kalacak, karısını, çocuğunu da götürüyor. Balthazar da burada yok, İzmir'e gitti, oradan da Venedik'e geçecekti. En ilginç haberi, gene de, en sona sakladım. *Justine!*"

"Buna inanacağını sanmıyorum. Ama yazayım. Güneşli bir ilkyaz sabahı saat onda Fuad Caddesi'nde yürüyordum, üzerinde ilkbaharlık çok şık bir giysiyle, neşe içinde karşıdan geldiğini gördüm: Tozlu kaldırımda, bir kurbağa gibi pop, pop, pop diye zıplayarak yanında kim yürüse beğenirsin, o iğrenç Memlik! Ayağında kenarları lastikli çizmeler ve tozluk. Altın saplı bir baston. Kabarık saçlarının üzerinde kalıptan yeni çıkmış bir saksı. Neredeyse yere yıkılacaktım. Fino köpeği gibi onu kayışından tutmuş dolaştırıyordu. İnsan neredeyse boynundaki ucuz deri tasmayı görür gibi oluyordu. Justine coşkun bir içtenlikle selamladı beni, sonra utana sıkıla ileri atılan ve bas saksafon sesiyle bir şeyler homurdanarak selam veren kölesiyle tanıştırdı. Select'e Nessim'le buluşmaya gidiyorlardı. Ben de gider miydim? Elberte giderdim. Nasıl meraklı olduğumu bilirsin. Memlik'e çaktırmadan bana gizli gizli - muzip - bakışlar fırlatıyordu. Gözleri neşeden, şeytanlıktan kıvılcım saçıyordu. Güçlü bir kıyım makinesi gibi sanki birden düğmesi çevrilmişti. Onu hiç bu kadar mutlu, bu kadar genç görmemiştim. Burunlarımızı pudralamaya gittiğimizde şaşkınlıktan soluğum kesilerek bağırdım: 'Justine ve Memlik! Bu da nereden çıktı?' Bir kahkaha attı ve beni kucaklayarak, 'Onun *point faible'ini*[73] buldum. *Sosyete* özlemi var adamda. İskenderiye'deki sosyete çevreleriyle düşüp kalkmak, *beyaz* kadınlarla tanışmak istiyor!' dedi. Gene kahkahayı bastı. 'Ama amacın ne?' dedim şaşkınlıkla. Bunun üzerine birden ciddileşti, ama gözlerinde şeytanca bir hainlik pırıldıyordu. 'Yeni bir şeye başlıyoruz, Nessim ile ben. Sonunda kuşatmayı yardık, Clea. Öyle mutluyum ki ağlayabilirim. Bu kez çok daha büyük bir şey, uluslararası. Gelecek yıl İsviçre'ye gitmemiz gerekiyor, belki de hiç dönmemek üzere. Nessim'in şansı birden değişti. Sana daha çok ayrıntı veremem.'

"Üst kattaki masamıza gittiğimizde Nessim gelmişti, Memlik'le konuşuyordu. Onu görünce afalladım, çok daha genç, zarif ve dengeliydi. Nessim ile Justine'in nasıl tutkuyla, sanki herkesi unutarak kucaklaştıklarını görünce tuhaf bir acı duydum yüreğimde. Kahvede herkesin ortasında, öylesine esrik bir tutkuyla sarılıştılar ki, nereye bakacağımı şaşırdım."

“Memlik, pahalı eldivenlerini dizlerinin üzerine koymuş, kibar kibar gülümseyerek oturuyordu. Yüksek sosyete yaşamından hoşlandığı belliydi, bana dondurma ısmarlamasından anladığıma göre beyaz kadınlarla dostluktan da öyle!”

“Of! Yavaş yavaş yoruluyor, şu mucize el. Mektubu akşam postasına yetiştirmeliyim. Lanet olası bavul yerleştirme işine başlamadan önce yapmam gereken yüzlerce şey var. Sana gelince, bilge dostum, içimde öyle bir duygu var ki belki sen de son kez olarak ele geçirmek üzere imgeleminin ülkesine ilk adımını atmış durumdasın. Yaz ve bana anlat - ya da Seine Kıyısı’nda, dumanlı bir sonbahar gününde, bir kestane ağacının altındaki küçük bir kahveye sakla.”

“Bekliyorum, oldukça sakin ve mutlu, gerçek bir insan, işte sonunda bir sanatçı.”

“Clea.”

Ama mektubunda sözünü ettiği, bundan böyle fırça dokunuşlarıyla yavaş yavaş kendine mal edeceği gizli manzarayı görmem için önümdeki bulutların açılması gene de zaman aldı. Bu değerli düşün, içimde oluşması öylesine uzun zaman aldı ki en az Clea kadar ben de hazırlıksızdım. Masmavi bir günde, hiç ummadığım bir zaman, hiç haber vermeden, hem de inanamayacağım kadar *kolayca* oldu. O zamana kadar ilk çocuğunu doğurmaktan korkan utangaç bir kız gibiydim.

Evet, bir gün kendimi titreyen parmaklarla, dünya kuruldu kurulalı insan soydaşlarının dikkatini çekmek için her öykü anlatıcısının tehlikeye atmaktan çekinmediği o dört sözcüğü yazdım. Hani şu eski hikâyeyi, bir sanatçının olgunluk çağına geldiğini haber veren sözcükler. “Bir varmış, bir yokmuş...” diye yazdım.

Sanki bütün evren dirseğiyle dürttü beni!

ÇALIŞMA NOTLARI

Hamid'in Darley ve Melissa ile ilgili öyküsü.

Mountolive'in Grişkin'den olan çocuğu. Düellonun sonucu. Rusya mektupları. Annesi öldükten sonra babasına gönderilen çocuğun Liza'dan ürkmesi.

Cenevre'de Memlik ile Justine. Nessim'in yeni girişimleri.

Balthazar'ın Venedik'te Arnauti ile karşılaşması. Menekşe rengi güneş gözlükleri, yırtık palto, güvercinlere atmak için ceplere doldurulmuş ekmek kırıntıları. Florian'daki sahne. Genel bir kötürümlükten dolayı yerde sürünerek yürüyen ayaklar. Kanalın kokmuş sularına bakan pansiyonun küçük balkonunda yapılan sohbet. Justine gerçekten de Claudia mıydı? Pek emin değil. "Zaman bellektir, diyorlar; sanatsa onu tazelemeli, ama anımsamaya engel olmalıdır. İskenderiye'den söz ediyorsun. Artık onu gözümün önüne bile getiremiyorum. Eridi gitti. Bir sanat yapıtı hayata, hayatın benzemediği kadar benzer. Ağır ağır gelen ölüm.

Naruz'un kuzey yolculuğu, sopalarla yapılan o büyük çarpışma.
İzmir. El Yazmaları. Zamanın Yıllıkları. Soygun.

İKİNDİ GÜNEŞİ
Nasıl da iyi biliyorum bu odayı.
Kiraya veriliyor şimdi tecimevi olarak
yandaki odayla birlikte. Simsarların, tüccarların
yazıhaneleri ve şirketler oldu bütün ev.

Hey gidi oda, nice aşinadır bana.

Şurada, kapının yanındaydı kanepe
ve önünde bir Türk halısı;
karşıda raf, üzerinde iki sarı vazo.

Sağda; - yok, karşıda - bir aynalı dolap.
Ortada, yazı yazdığı masa;
ve üç büyük hasır iskemle.
Pencerenin yanındaydı yatak
üzerinde kaç kez seviştiğimiz.

Hâlâ bir yerlerde olmalı bu zavallılar.

Pencerenin yanındaydı yatak;
ancak ortasına ulaşırdı ikindi güneşi.

...Bir ikindi saat dörtte ayrılmıştık,
yalnızca bir haftalığına. Heyhat,
hâlâ sürüp gitmekte o hafta.

KONSTANTİNOS KAVAFİS
(Yunancadan çevirenler: Ioanna Kuçuradi- Ozdemir İnce)

Capodistria'nın mektubunda anlatılan olaylar Franz Hartman'ın *Paracelsus'un Yaşamı* adlı kitabındaki dipnottan alınıp genişletilmiştir.

UZAKLARDA
Söylemek isterdim o anıyı...
Ama öylesine silindi ki artık... hiçbir şey kalmamış gibi -
İlk delikanlılık günlerimde yatıyor çünkü, uzaklarda.
Sanki yasemindendi teni...
Ağustosun - ağustos muydu? - o gecesi...
Artık pek anımsamıyorum gözlerini; sanırım maviydiler...
Ha! evet, maviydiler, bir safir mavisi.

KONSTANTİNOS KAVAFİS
(Yunancadan çevirenler: Ioanna Kuçuradi- Ozdemir İnce)

NOTLAR

CHE FECE... IL GRAN RIFIUTO

Gelip bulur bazı insanları, o büyük Evet
ya da büyük Hayır'ı söyleyecekleri
bir gün. Hemen belli olur kendi içinde Evet'i
hazır bulunduran insan ve söyleyerek onu

onuruna onur katar ve inancı pekişir.
Pişman olmaz Hayır diyen. Hayır derdi yine
bir daha sorsalar. Ama yiyip bitirir onu o
Hayır - o doğru Hayır - ömür boyunca.

KONSTANTİNOS KAVAFİS
(Yunancadan çevirenler: Ioanna Kuçuradi- Ozdemir İnce)

LAWRENCE DURRELL İLE KONUŞMA

Larry *(Lawrence Durrell)* yetmiş iki yaşında yeni bir atılım yapıyor. Sabahın beşinden itibaren, Gard'da bir bağa bakan verandada *Avignon Beşlisinin* beşinci kitabına çalışmaya başlıyor. *Kara Defter* ve *İskenderiye Dörtlüsü'*nü içeren on kitaplık bir bütünün sonuncusunu yazıyor. Kitaplar arasındaki ilişkiyi Budizmden aldığı bir felsefi şemaya uygun olarak sağlayan bu incelikli Batılının amacı, düşsel yaratısını Doğu'ya yerleştirmek.

Daha ilk adımda 'rest'i çekiyor: "Kitap ya insanın etiyle kanıyla yazılır ya da yazılmaz." Gerçekte bir Epikuroscuydu, ama yazmak uğruna bir çileci keşiş oldu ya da aşağı yukarı ona benzer bir şey. Sömürgede yaşayan bir İngiliz ailesinden. Kardeşi, hayvan-bilimci Gerard Durrell'ı kendisine yeğleyen yurttaşlarınca pek sevilmez. Onun gerçek okurları ABD'dedir. Fransızlara gelince, İngilizlerin ona benzemesini isterlerdi. Güney Fransa'da yaşayarak sonunda oraya kök saldı.

Elde bir bardak Tavel şarabı, bu konuşmayı Nimes yakınlarındaki Sommières'de, evinde yaptık. *Gallimard* yayınevi ekim ayında *Avignon Beşlisi'nin* üçüncü bölümünü[74] yayımlıyor. *Lawrence Durrell* çok çocuklu bir aileye benzeyen bu yapıtının anahtarını veriyor bize:

— İlk şiirlerinizi 1931 yılında Sussex'te yazdınız. On dokuz yaşındaydınız. İlk romanınız, Pied Piper of Lovers 1935 yılında yayımlandığında yirmi üç yaşındaydınız, çok gençtiniz henüz. Sizi yazmaya yönelten ilk tutkularınızı anımsıyor musunuz?

— Sekiz ya da dokuz yaşındaydım, babamın bir beyefendi olmamın zamanının geldiğini -hiçbir zaman olamadım-, bunun için İngiltere'ye gönderilmem gerektiğini düşündüğünü anımsıyorum. Hayatta ne olmaya karar verdiğimi sordu bana. Bunun üzerine yanıtladım kendisini: "Yazar olmak isterdim," dedim. Belki de annemin bana olağanüstü romanlarını okuduğu *Kipling'in* etkisiyle. Her zaman bir *Kim*[75] çocuğu olarak kaldım. Hiç adı anılmadığı halde Budizmin izlerini taşıyan olağanüstü bir kitaptır o. Kim'deki olaylar sanki bizim bahçede geçiyor gibiydi. Hindistan'da, Tibet sınırında, Darjeeling'de oturuyorduk. Belçikalı cizvitlerin yöneltiği; Katolik ama onurlu bir okul olan Saint-Joseph Koleji'nde okuyordum. Seksen dolaylarında Çin taocusu öğrenciydik okulda, bu da bizi din

derslerine girmek zorunluluğundan kurtarıyordu. Yani, Katolik eğitim görmedim, demek istiyorum. O sırada Protestandım. (Bu açıklamamı bağışlayın, ama Sommiâres'de yaşamaya başlayalı on yılı geçti). Babam mühendisti, Hindistan'da demiryolu döşeyen *Tate Iron and Stell Company*'yi yönetiyordu. Öyle sanıyorum ki ilginç olmamasına karşın dürüst ve nazik bir insandı. Ama ne olursa olsun ruhsal derinlikleri olduğundan kuşkulanamam. Gerçek bir İngilizdi yani. Bununla birlikte çok ince bir şey yaptı. Bir gün evimize üç dört kutu yüklenmiş bir eşek geldi, kutularda Dickens'ın bütün yapıtları vardı. Kitaplar banaydı. Mühendislerinden birinin ölümü üzerine satılan bu kitapları benim yaş günüm için satın almıştı. Bu, beni çok yüreklendirdi.

Ama hiç kuşkusuz, babama göre, bir yazar Oxford ya da Cambridge'de okumalıydı. Benim için, rugby ve kriket oynanan sevimli bir devlet okulunu seçti. Fransızca öğretmenim Bay Hollingsworth, ne olmak istediğimi sorunca, babamın, yazar olmamı kabul ettiğini söyledim. Gülünç bir durumdu, on yaşındaydım. Ayrıca, Fransızca öğrenmek istediğimi de ekledim. Alın size bir başka gülünç düşünce. Öğretmenimin, *Temps* gazetesinin edebiyat ekine abone yaptırması çok etkiledi beni. Kahvaltı ederken okuduğum sayfaların kokusunu hâlâ anımsarım. Sarmısaklı bir koku. Fransız yaşamına başlangıç için hiç de fena sayılmaz.

— *Annenizin tepkisi nasıl oldu?*

— Ailenin geri kalan kişileri beni zırdeli sayıyor ve ciddiye almıyordu. Okur-yazar değillerdi, neredeyse. Annem küçücüktü. İyi ve basit bir insandı. İyi bir İrlandalı kadın gibi, son derece zekiydi. Kendimi kanıtlamam gerektiğini düşünüyordum. İlk kitabım *Pied Piper* yayımlanınca, aileme bir paket kitap gönderdim Londra'dan. Londra bizim için Roma'ydı, çok önemliydi. Sömürgede yaşayan yoksul insanlardık. Akrabalarımın bana karşı biraz saygı duyduklarını ilk kez hissettim.

— *Asya'dan on iki yaşında ayrıldınız. Çocukluğunuzun Hindistan'ından belleğinizde hangi görüntüler kaldı?*

— Sıcaklık ve pislik yüzünden ova bölgeleriyle ilgili anılarım hiç de güzel değil. Darjeeling Koleji köyün dışında bir tepenin üzerindeydi. Tibet'e giden anayol okulun yanından geçiyordu. O sıralar çok tehlikeli ve kervanlara kapalı olan sınır yönünde, gece gündüz Lama'ların geçtiği görülürdü. Üç büyük üniversite güneyde olduğundan, Lama'lar okumak için ova bölgesine İnerlerdi. Yatakhanemizin pencereleri Himalayalar'a

bakardı. Çoğu zaman bulutların içinde olduğu için Everest pek ender görünürdü. Ama sıradağların beş-altı doruğu gece gündüz nöbetçi gibi dururdu. Çok etkileyiciydi. Çevrede ormanlar vardı. Hindistan'dan bir sessizlik, büyüklük, genişlik anısı saklıyorum.

— *Protestan dinine göre yetiştirildiniz, ama gerçekte, Hıristiyanlığa karşı başkaldırılarınızın dışında, köklü bir Bilinemezci (Agnostique), hiç kuşkusuz 'her türlü inanç biçimine karşı doğuştan gelen bir yeteneksizlikten söz eden kahramanınız Bruce Dexel'e kişilik olarak yakın olsanız bile çocukluğunuzdan itibaren Budizmin tinselliğinden etkilenmiş olamaz mısınız?*

— Yes, yes, doğru. Ama sanırım gerçek mümine bir ters anlam yükleniyor. Tanrıbilimsel olarak iyice bilinçlenince inanç tarafına geçilir. Bu bakımdan kendimi şiirsel anlamda dinsel bir kişilik olarak görüyorum, dinbilimsel anlamda değil. Budizm söz konusu olunca başka dizgelere göre çok daha kolay; çünkü Budizme göre birey ve 'ben' yoktur. Bu durum, Hıristiyanlığın en korkunç yanından, yani özseverlikten (narsizmden) korur bizi. Gerçek bir Hıristiyan olduğumu sanmıyorum. Hıristiyanlık hiçbir zaman doyurmadı beni. Budizm çok daha akla yakın, biraz daha sert, biraz daha yeterli; Katolik ya da Protestan dinlerinde körü körüne inanılması gereken bir yığın şey var. Hıristiyan mezhepleri arasında beni en çok kendine çeken, en eski ve en pagan olanı: Ortodoks kilisesi. Eğer bir din kabul etmek zorunda kalsaydım, Ortodoks keşişi olmak cizvit olmaktan çok daha ilginç gelirdi bana. Cizvitlerden iğreniyorum! Daha sonra Yunanistan'da Hindistan'ı yeniden buldum. Pythagoras'ı keşfettim, atalarımız olan Yunan filozoflarının hepsinin üniversite eğitimlerini Hindistan'da yapmış olduklarını anladım. Lama'ların izledikleri yolun tersini izleyerek Yeni Delhi'ye yaya gittiler. Demek ki bütün Akdeniz inançlarına Hinduizm bulaşmıştır. Kitaplarımda, adını anmaksızın, bir din mayasından yararlanmayı denedim, çünkü biz öte yakaya geçmiş bulunuyoruz.

— *Sonuç olarak sizin dine yaklaşımınız, yanaşma tarzınız, özü bakımından felsefi bir tutum. Bir dinde, Budizm ya da bilinircilikte (gnostisizmde) aradığınız şey belli bir yaşam tutumu, 'ben'in egemenliği ve dengesi mi?*

— Tamamen öyle ve buldum onu. Freud'un ruhçözümüne getirdiklerine benzeyen üç evrenin bilinirci düşüncesiyle birlikte

Yunanistan'da buldum onu. Klasik olarak Yunanlı bir düşünce bu. Bir gerçekleştirmeye (icraata) doğru ilerlemenin üç evresi şunlardır: *agon, pathos* ve *anagnorisis*[76]. *Kara Defter* benim agon'umdur, yani savaş alanım. *Pathos* bir tanıma tarzıdır; *anagnorisis* ise gerçekleştirme ve bütünsel kabuldür. İnsanın, nevrozunun tıkanmış karbüratörü açması için bu üç evreden geçmesi gerekir hiç kuşkusuz. *İskenderiye Dörtlüsü,* benim için *pathos'tu.* Yakın zamanda her şeyi kabul etme umuduyla benim *anagnorisis'im* olan *'Avignon Beşlisi'ni* tamamlamaya çalışıyorum. Ama nasıl?

— *Yunan kültürüyle rastlaşmanız, Korfu'ya ilk gidişinizle birlikte, oldukça rastlantısal bir biçimde gerçekleşti. Bu ada Hindistan'dan ayrılan ailenizin buluşma yeri oldu. Bir süre İngiltere'de oturduktan sonra ailenize burada katıklınız. Seçtiğiniz ilk adaydı. Sonra, 1945'te Rodos, 1953-1956 arasında Kıbrıs. Diplomatlık mesleğinizin evreleri bunlar, ama buraların gözde bölgeniz olduğu izlenimi de var, ne dersiniz?*

— Yunanistan'a geri dönmek için her şeyi denedim, ama hayatıma, meslek hayatıma rastlantılar egemendi. Gittiğim görev yerlerinin yarısını kendim seçmedim. Öylesine tembelim ki Hitler diretmeseydi Yunanistan'da kalırdım. Önce Girit'te, sonra Mısır'da izledi beni. Ben de kaçmak zorunda kaldım.

— *Yunanistan sizin için bir tür açınlayıcı oldu. Sonra Doğu Yunanistan sayabileceğimiz eski İskenderiye Mısır'ı var. Orada, Doğu ve Batı arasındaki birleşme çizgisi olan ülke ve felsefeyi buldunuz. Ve hiç kuşkusuz bu birleşme çizgisinin üzerinde yer almak istiyorsunuz?*

— Yunanistan benim bir yaratıcı olduğumu doğruladı, onayladı. *Kara Defterle* orada bir tür *agon* yaşadım, ağır bir ruhsal ve ak-töresel bunalım. O zaman, başka yaratıcılarda zorunlu bir eğitim olarak bulguladığım bir kozaya geri döndüm. Bu bana bir meslektaşlığa girme duygusu verdi. Biraz da savaşa giderkenki durum gibi. İnsan dönebilirse, tepeden tırnağa değişmiş olarak döner savaştan. *Kara Defter den* sonra bir başka insandım.

— *Karşıtlıkları geliştirmeyi seven bir aykırı düşünce (paradoks) adamısınız: Güneyi, Akdeniz'i seçmiş bir kuzeylisiniz; inançlara ve dinlere karşı büyük bir ilgi duyan bilinmezcisiniz (agnostik), çileciliğe eğilimleri olan, nefsine düşkün ve ehlikeyif bir insansınız; zengin bir barok üslupla yazan özlü söz konuşmacısınız, yalnız yaşamayı seven büyük bir toplumcul*

insansınız... Bu tuhaf davranışların nedeni ne, bu karşıtlıkları kendinizde uzlaştırmayı nasıl başarıyorsunuz?

— Sizi Çinli filozof Trang-Su'nun bir öyküsüyle yanıtlayacağım. Bir gün çömezlerinden biri ustasının yanına gelip şöyle demiş: "Üstadım, elli yıl çalıştıktan sonra suyun üzerinde nasıl yürüneceğini öğrendim." Usta onu şöyle yanıtlamış: "Bravo, ama vazgeçebilir misiniz?" Aykırı düşüncenin, temel olduğunu sanıyorum. Budizmin Groucho Marx'ı[77] olan Trang-Su'nun öğüdünü dinledim.

— Tarih, kitaplarınızda büyük bir yer tutuyor. Romanlarınızın böylesine işlenmiş yapılarına çalıştığınız zaman, tarih ile roman arasındaki ilişkileri ve romanda felsefenin yerini nasıl düşünüyorsunuz?

— Gerçekten de benim dile getirmeye çalıştığım dramımdır bu. Evrenlerimizin giderek tek bir dünyada kaynaştığını düşünüyorum. Filozoflar yeni sorunlarla karşılaşıyorlar: Mantralar'ı[78] uygulayabilir miyiz ve aynı zamanda kliniklerimiz olabilir mi? Bilim, kişiliksizliğe ilişkin Hindu kuramlarıyla yerinebilir mi? Şimdiden yüz yüze gelmemiz gereken sorular bunlar. Bu nedenle benim romanda benimsediğim yöntem bu. *İskenderiye Dörtlüsü,* kişiliğin bağıntılı ve belirli olmadığını, ama bir özel nicelikler bütünlüğü oluşturduğunu telkin eden bir Avrupa romanıdır. *Avignon Beşlisi* ile, kişiliğin ayrımını tartışma konusu yapan bir Tibet romanını hiç kuşkusuz çok daha çılgın bir roman tamamlıyorum. Anlam belirsizliğini sağlamak için de eski romanlarımın kişilerinden aldığım ögeleri araya katıyorum aynı zamanda. Örneğin, âşıkları, *Constance'ta, Justine'in* süründüğü kokuyu tanırlar. Ama *Constance* adı bile *Lady Chatterley'ın Sevgilisi*'nin bir yankısıdır. Bu kitaplardaki cinselliğin yeri *D.H. Lawrence'ın* tutumuna bir göndermedir. Bir kitabın ilginç olması için belirsizlikler üzerine kurulması gerekir. Ben bu anlamda bir örgü-roman yazmaya çalışıyorum.

— D.H. Lawrence'ın adını andınız. İmgeleminizin ürününü besleyen yazarlar kendi kitaplarınızda nasıl yer alıyorlar?

— Herhangi bir çağdaş yazar sizi şöyle yanıtlayacaktır: Ben *Dostoyevski* ve *Lawrence*'ın çocuğuyum... *Henry Miller,* yaşamının içindedir. Yazar olarak değil, her şeyi göze alan örnek bir insan varlığı olarak. Başlangıçta gerçeklikten ürken, ama özgürleşmek isteyen bir insan. Son kez New York'ta rastladığımda bir eleştiriciye nasıl öfkelendiğini

anımsıyorum: “Bayım, benim kitaplarım cinsellikle değil, yalnızca özgürlükle ilgilidir,” diyordu. Çok öfkelenmişti.

— Henry Miller’i 1937’de tanıdınız, o sırada yirmi beş yaşındaydınız. Kara Defter *1938’de yayınlanınca ilk okurlarınızdan ve T.S. Eliot’la birlikte ilk destekleyenlerden biri oldu.*

— Biliyor musunuz, akıl almaz bir şey. Bir Yunan adasında gömülmüş gibiydim, ama beş yıl içinde birçok amcam oldu: Yayıncım; bütün yazarlık yaşamımı bir ölçüde biçimlendirmiş olan *T.S. Eliot,* bilge ve nazik, ‘harika bir beyefendi’ idi. Sonra bir rastlantı sonucu *Miller.* Kitabı *Yengeç Dönencesini* Korfu’da helada bulmuştum, hemen kendisine yazdım. Sonra *Seferis,* Marouissi Devi *Katsimbalis* ve Korfu’da *Stephaniis.* Benden daha yaşlı insanlar. Hepsi kırk yaşlarındaydılar o sıralar. Bir tür babaydılar benim için, kendilerine içimi açabilirdim, aynı zamanda olağanüstü dosttular.

— Romanlarınızda, açınlayıcı olarak bir kent seçilmiş. Ama İskenderiye’nin kişiliğine Avignon’un kişiliğinden daha derinlemesine bağlı olduğunuz hissediliyor. Roman kahramanınız Bruce Dexel’e “Avignon’u, bu boğucu ve sınırlı, küçücük kenti kanımda taşıyorum,” dedirtiyorsunuz. Bir tür iğrenme, olağandışılık ve büyülenme karışımı bir şey değil mi bu sizdeki?

— Büyük kentler her zaman bilgi dağarcığı olmuşlardır. Paris, Londra, Cenevre... edebiyatta önemli yer tutmuşlardır. Birçok önemli kafaya biçim vermişlerdir, şairler onların çevresinde dönüp durmuşlardır. Ama şehircilik, kentleri yok etmek yolunda; çekiciliklerini yitirmeye başlıyorlar. İskenderiye ile Avignon’u başka nedenlerden dolayı seçtim. İskenderiye, matematiğimizin temelinde bulunuyordu. Yunan felsefesinin ocağı gibiydi. Avignon’a gelince, Templier’ler[79] skandalı gibi büyük skandallarıyla iki yüz elli yıl Roma oldu. Ortaçağ ve Rönesans düşüncesi aşağı yukarı burada biçimlendi. Ne yazık ki buraya biraz geç gelmişim, çünkü hemen hemen yok olmuş durumda.

— Galiba Papalar Sarayını sevmiyorsunuz, sanırım korkunç buluyorsunuz?

— İçtenlikle konuşmak gerekirse, evet. Onu iyi değerlendirmek için Rhone Nehri’nden inerken göreceksiniz, çünkü yandan görünüşü çok hoştur. Ayrıntıları düş kırıcıdır, boyutları çirkin ve biçimsizdir.

— *Sizin için, demek ki İskenderiye ile Avignon bilinircilerin (gnostiklerin) tarihsel varlığıyla birbirine bağlı.*

— Evet, bağlantılı, çünkü bu iki kent bana romantik bir çerçeve verdiler. Ama her ikisi de erdenliklerini yitirdiler. Eskiden yaya dolaşmak mümkündü. Şimdi otomobiller insanın karşısında büyük bir engel. Ama ben bu nostaljiden yararlanıp önüne kuklalarımı dizebileceğim dekorlar kuruyorum.

— *Daha önce* 'İskenderiye Dörtlüsü'nde, *daha sonra da daha belirgin olarak* 'Avignon Beşlisi'nde, *metinlerin oluşum biçiminin gerçek ile yapıntı, kişilerin kendileri arasında bir aynalar oyununa dayandığı fark ediliyor. Gerçek, tarihsel ve coğrafi çerçeve, anlatan ve belki metnini yazan yazara gönderme yapan yazar ya da yazarlar. Yapıntı, yazarın imgelem gücünün yarattığı kişiler, bunların ince bir açınlayıcı-kışkırtıcı oyununa uygun olarak kendi aralarında sürdürdükleri ilişkiler. Araştırmalarında zihinsel, duygusal ya da cinsel araştırmalarında yitip giden ve tükenen sürekli müptedilerdir bunlar. Bu ayna oyunu romanlarınızın oluşumunun temeli midir?*

— İğretileme seçimimiz çok doğru. Temel, *Agatha Christie'nin* bir polis romanı gibi nispeten beylik, ama görüş açısı değiştikçe nesnelerin gerçekliği de değişiyor. Benim asıl oyunum, bir Avrupa romanı yazmak değildi, bir Tibet romanı yazmaktı. Matematiğimizin, nesneye bakışımızın temelinde bulunan dört Yunan boyutu ile Çin Budistlerinin beş skandası arasında bir birleşme noktası kurmaya çalıştım. Bizim için her bireyin bireysel bilinci beş algıdan ve kavrama yetisinden süzülmüştür. Kendi deneyimime dayanarak, görüş açısı değişirse, kişilik buğulu olursa, bir Avrupa romanı gibi dört boyuta göre tasarlanmış sıradan bir romanın nasıl bir şey olacağını görmek istedim. *İskenderiye Dörtlüsünde Mountolive'in* kişiliğinde durağan olarak bakılan şey, açıkçası, her zaman kaynaşma halinde olan durumların koleksiyonudur. Çin felsefesine göre yazgı bir tek yaşamla sınırlı değildir; bir tek yaşamda hiçbir şey öğrenilmediği çok iyi bilinir. Bu felsefe, *Proust'a* yaraşır bir zaman alanında yayılma olanağı sunuyor romancıya.

— *Toplu bir yapıta başladığınız zaman yapısını nasıl düzenliyorsunuz? Belli bir izleği ve çeşitlemeleri olan bir müzikal şemaya göre kuruluyor gibi geliyor bana; bir tür dizisel kompozisyona göre. Genel bir çatıdan yola çıkarak nasıl geliştiriyorsunuz yapıtınızı?*

— Bu kadar bilinçli değil bu. Hiç kuşkusuz duvarımda şemalar görürsünüz, ama pek silik kalırlar.

— Üzerinde çalışılan yapının kuruluşu mu?

— Daha çok bir tür kafaiçi program! Olabildiğince katı, ama değişim özgürlüğü tanırım. Örneğin *İskenderiye Dörtlüsü'nde* kişiler kendiliklerinden eyleme girerler, ama tam olarak ayırt edilebilirler. 'Dörtlü'nün tutkunları, 'Beşli'deki *Constance'ın* gerçekte *Cleaire* olduğunu anlayınca bir darbe yemiş olacaklar.

— İki yapıt arasında bilinçli bir buluşma var mı?

— Evet, her şeyi bütünsel bir yapıta doğru yönlendiriyorum, yani *Kara Defter'le* başlayıp *Avignon Beşlisi* ile sona eren bir sanatçı yaşamı. Bu benim çok çocuklu aile oyunumun içinde yer alıyor. Bu, insan kişiliğinin değişmezliği, dahası cinselliğin değişmezliği konularında okurların bazı şeyler düşünmelerine yol açabilir.

— Şimdiye kadar 'Beşli'mn ilk iki bölümü Fransızca yayımlandı: 'Monsieur ou le Prince des Ténèbres *(Monsieur or the Prince of Darkness - Bay ya da Şeytan) ile* 'Livia ou l'enterrée vive' *(Livia ya da diri diri gömülen). Yapıtınız şimdi ne durumda?*

— Beşlemenin simgesine uygun olarak beş kitap olması düşünüldü. Beş Tibet skandasını simgeleyen ögelerin bir bütünü. Dört bölümü İngilizce olarak yayımlandı: Üçüncü *Constance* ve dördüncü *Sebastien.* Beşinci bölüm yazılan seksen sayfasıyla şimdi tezgâhta. Kafayı oynatmazsam bu yılın sonuna kadar bitireceğimi sanıyorum. Beşinci bölümün ışığında ilk dört bölüm okunup aralarında bağımı kurulabilir. Aynı zamanda, aynı kişilerin ayrı adlarla yer aldığı *İskenderiye Dörtlüsü* ile bir simetri çıkacak onaya.

— 'Monsieur or the Prince of Darkness'da 'Zorbalıkla ele geçirenin dünyası 'adını verdiğimiz şeyi çağrıştırıyor ve gizli bir ipucu açıklıyorsunuz: "Kara Prens'in gelişiyle, her şey düzene girmek, yeniden yorumlanmak, yeniden biçimlenmek zorunda kaldı, yani gerçekliğin tümü." Bilinircilerin söyledikleri gibi kötülüğün ruhunun bütün evrene el koyduğunu mu düşünüyorsunuz?

— Bilinircilerin kesinlemelerini kabul etmek zorundayım. Ama benim Tibetli yanım iyileşebilir olduğumuzu ekliyor. Bununla birlikte iyileşebilmek için belli bir zihinsel ve ruhsal tutum benimsememiz gerek. Şeytan'ı bir gerçeklik olarak kabul etmek iyi bir kuram gibi geliyor bana.

Henüz konumu değiştirecek zaman var mı, değiştirebilecek miyiz? Bilmiyorum.

— *Tutumunuzun amacını şöyle belirtiyorsunuz: "Belki de en öz ben'im olan bu gerçeklik parçasına ulaşmak." Yazınsal yaratı alanına böyle mi girilir?*

— Buna her zaman inandım. Hafife almamak gerek bunu.

— *Bir başka yöntem de Bilinircilerin intihar yöntemi. Tensel kılıftan kurtulabilmek için ölüme boyun eğme.*

— Öyle, Tibet bakış açısına göre doğru solumayla tensel kılıftan kurtulunabilir. Benim gibi yaşayan-ölü olunabilir. Doğum anında alınan ilk solukla birlikte ölünmeye başlandığını sanıyorum. Yaşamak kompleksi, baskı altına girmek ve ölümü düşünmeyi reddetmektir. Ama İnsan er ya da geç düşünmek zorundadır onu, çünkü çevrenizdeki insanlar ölüp durmaktadırlar: Çocuğunuz, karınız... ve insan birden kendisini ölümle burun buruna bulur. O zaman ölüm kavramını hangi noktada bastırmış olduğunu anlamaya başlar. Yoga usulü bir soluk alış dünyaya açılma eksikliğimizin bilincine varmamızı sağlar. İçe kapanıklığımız yüzünden giderek kötürümleşiyoruz. Şairlerin (bir *Rilke,* bir *Valery)* sezgiyle öğrendikleri denge noktasına, soluk alırken ve gündelik yaşamımızda ölüme eklenerek ulaşabiliriz: Bu denge noktası, ölümün dinginlik içinde yaşanacağı andır, çünkü ölüm hep vardı.

— *Ölümden korkmamanızı size bu mu sağlıyor?*

— Ölümden korkmak için Hıristiyan olmak gerek. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur, çünkü Hıristiyanlığa göre ölüm her şeyin sonudur; geride kala kala bir cehennem vardır, hepsi bu! Şu gülünç günah kavramı da cabası. Eski Yunanlıların anlayışı çok daha geniştir. Yanlışlar, hataları yok etmek için geri dönüldüğüne inanan Hintlilerin düşünce biçimleri de öyle. İnsan, yaşamını yetkinleştirinceye kadar durmadan yeniden kuruyor. Önünüzde binlerce yıl var. Tek günah tembellik ve bilgisizlik. İnsan bu iki iblisi sağaltırsa iyi not alır ve hemen kabul edilir.

— *Henry Miller 1959 yılında şöyle yazmıştı: "Onun ölmesini temenni etmem, ama kaçınılmaz ölüm ona da uğrayacak olursa, lütfen Tanrım öyle bir şey yapın ki gülerek ölsün!"*

— (Gülüyor) Evet, elimden gelen her şeyi yapacağım, başka ne söyleyebilirim?

— *İnsan sizin kitaplarınızı okurken çok kolay ve çok gür bir metinle karşı karşıya olduğu duygusuna kapılıyor. Ama konuştuğunuz zaman, keskin, sivri, kısa, özlü sözler kullanıyorsunuz. Sözlü söyleminizle yazı diliniz arasındaki bu uyumsuzluğun nedeni ne?*

— Tumturaklılık kendini beğenmişlik sayılır. Konuşma dili olarak İngilizce nispeten basittir ve abartmalardan iğrenir. Söyleşilerimizin çoğu bayağı olduğu için bunları biraz mizahla süslemeye çalışırız. Bence Fransızca kolayca uzsözlülüğe (belagata) giriyor. Fransızca'nın durumları dramatize etmek eğilimi var, oysa İngilizce gittikçe duygusuzlaşmaya çalışır, yutulması olanaksız söylemi biraz mizahla yenilir yutulur duruma getirebilirsiniz.

— *Kişiliğinize son derece bağlı görünen mizah, yapıtınızda her zaman yer almıyor.*

— Fransızcam her gün biraz daha sendelediği için konuşurken daha tuhaf oluyorum. Son derece çekingen bir insanım, öyle sanıyorum. Ama bir kadeh daha beklerseniz, belki bu çekingenliğimden kurtulabilirim.

Türkçesi:
*Magazine Littéraire'*den
ÖZDEMİR İNCE

Notlar

[←1]

Sürem (Continiuum): Boyutları zaman ve uzay olan evren. (Çev)

[←2]

Roman fleuve: Nehir roman. (Çev.)

[←3]

Chapeau melon. Melon şapka. (Çev)

[←4]

Giyim, kılık. (Çev.)

[←5]

Kendime karşın sadığım. (Çev.)

[←6]

Yaşlı orospu. (Mareşal Putain imâ ediliyor.) (Çev.)

[←7]

Kavga, dalaş. (Çev.)

[←8]

Konstantinos Kavafis’ten. (L.D.) Bk. Notlar. s. 308

[←9]

Konstantinos Kavafis’ten. (L.D.) Bk. Notlar. s. 309

[←10]

Bir karı becermek. (Çev.)

[←11]

Kızlığını bozmak. (Çev.)

[←12]

Zırhlı, zırh kuşanmış. (Çev.)

[←13]

Anlaşılıyor bu. (Çev.)

[←14]

Soğuk. (Çev.)

[←15]

Ilık, uyuşuk, isteksiz, gevşek. (Çev.)

[←16]

Hoppa, hafifmeşrep kadın. (Çev.)

[←17]

Şövalye. (Çev.)

[←18]

Bok. Allah kahretsin. (Çev.)

[←19]

Canlı tablo. (Çev.)

[←20]

Acının dinmesi, yatışma, teselli. (Çev.)

[←21]

Önyargı, boş inanç. (Çev.)

[←22]

Yeni sanat. (Çev.)

[←23]

Tercümanlık. *Dragoman*. Müslüman ülkelerde levanten tercüman. (Çev.)

[←24]

Susunuz, küçük şebeğim. (Çev.)

[←25]

Mahalle. (Çev.)

[←26]

Bir serginin özel davetlilere gösterildiği gün. (Çev.)

[←27]

Söz konusu (dur). (Çev.)

[←28]

Yunan Mitolojisine göre, bir kadın yontusu yapıp ona âşık olan Kıbrıs kralı. (Çev.)

[←29]

Zevk makinesi, zevk aracı. (Çev.)

[←30]

Kızlığını bozmak. (Çev.)

[←31]

Yıldırım aşkı. (Çev.)

[←32]

Pis herif. (Çev.)

[←33]

Karides. (Çev.)

[←34]

Vallahi! İnan olsun! (Çev.)

[←35]

Kürtaj aleti. (Çev.)

[←36]

Ekilmemiş toprak, boş arazi. (Çev.)

[←37]

Aşk. (Çev.)

[←38]

Zayıf nokta. (Çev.)

[←39]

Yeniden bulunmuş zaman. (Çev.)

[←40]

Kurtarılmış zaman. (Çev.)

[←41]

Yapmacıklı, özentili. (Çev.)

[←42]

İktidar temeli. (Çev.)

[←43]

Varlık sebebi, varlık nedeni. (Çev.)

[←44]

Konstantinos Kavafis. (LD.)

[←45]

Bk. Notlar, s. 309 (LD.)

[←46]

On yedinci yüzyıl başlarında Gongora adlı bir İspanyol ozanının kullandığı özenticiliğe verilen ad. (Çev.)

[←47]

Stoacı felsefede özdekle kaplı uzay. (Çev.)

[←48]

Veri. (Çev.)

[←49]

Saflık.

[←50]

Ruh kafa, akıl.

[←51]

Burjuva aile babası.

[←52]

Nihayet varım. (Çev.)

[←53]

(İt.) İleri. (Çev.)

[←54]

(Lat.) Elveda. (Çev.)

[←55]

Josenkreuz’ün 1484’te kurduğu, büyü güçlerine sahip bulundukları ileri sürülen filozofların gizli derneğinin üyesi. (Çev.)

[←56]

Manastır başpapazı. (Çev.)

[←57]

İstenen kişi. (Çev.)

[←58]

Bk. Notlar, s. 308. (L.D.)

[←59]

Makul olalım. (Çev.)

[←60]
Tutanak. (Çcv.)

[←61]

Pis herifler!

[←62]

Aptal herifler!

[←63]

Alçaklar! (Çev.)

[←64]

Adil değil; doğru değil. (Çev.)

[←65]

İyi, güzel. (Çev.)

[←66]

Şeker kutusu. (Çev.)

[←67]

Özel görevli, özel görevle. (Çev.)

[←68]

İlişki. (Çev.)

[←69]

Kadife. (Çev .)

[←70]

Panayırlarda satılan, 10 cm. dolaylarında dinsel heykelcikler. (Çev.)

[←71]

İnsan, hayvan, kuş şeklinde özel ekmek, çörek. (Çev.)

[←72]

Çıtırdayan, parıldayan, ışık saçan. (Çev.)

[←73]

Zayıf nokta. (Çev.)

[←74]

Konuşmayı yapan Jean Montalbetti, L. Durell'ın romanlarını bir müzik yapıtına benzetiyor ve bu amaçla da bir müzik yapıtında bölüm anlamına gelen 'mouvement' sözcüğünü kullanıyor. Konuşmanın Fransızca başlığı da şöyle: 'Lawrence Durrell en dix mouvements.' (ç.)

[←75]

Kim: Kipling'in romanının adı. (ç)

[←76]

Lawrence Durrell on romanlık yapıtının genel yapısını klasik Yunan trajedisinin yapısına benzetiyor. Trajedinin başında kahraman bir savaşım verir, ortasında tutkusunun kendisini sürüklediği serüveni yaşar ve başına bir iş gelir, sonunda ise tanınır ve kabul edilir. (ç)

[←77]

Bizde Arşak Palabıyıkyan adıyla tanınan Alman asıllı ABD'li sinema komedi oyuncusu. (ç)

[←78]

Kutsal söz... *Mantra*’lar, örneğin kutsal *om* hecesi gibi, kutsal bir sözün özetidirler. Özellikle Hint mistisizminde pek çok *mantra*'lar vardır. Bunlar sözcük biçimine girmiş *tanrı* sayılırlar. Kimileri belli bir anlam taşımaz. (ç)

[←79]

Temple tarikatından şövalye. Hacıları kutsal topraklarda korumak amacıyla 1119 yılında Hugues de Payans ve Godefroi de Saint-Amour tarafından kurulan askeri-dinsel tarikat. Kurallarını Aziz Bernard yazdı. Toprakları, kaleleriyle zenginleşen, hacılara, krallara borç veren, Aslan Yürekli Richard'dan satın aldığı Kıbrıs'ı Guy de Lusignan'a satan (1191) tarikatın üyeleri tartışmalı bir duruşmanın sonunda 1310 yılında ölüme mahkûm edildi. (ç)